

Dr. V. S. S. S. S.

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

3961115711

พลอากาศเอก ...
มอบให้ห้องสมุดรัฐสภา

อนุสรณ์

วันที่ 11/2/13๕
เลขทะเบียน C385
เลขหมู่ ๐๗
W64๒ ๙.

ในงานพระราชทานเพลิงศพ 5๘๙

พลตำรวจตรี ขุนพิชัยมนตรี ป.ม., ต.จ.

(ชั้น มนตรีวัต)

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์

วัดเทพศิรินทร์

วันจันทร์ที่ 24 มกราคม 2515

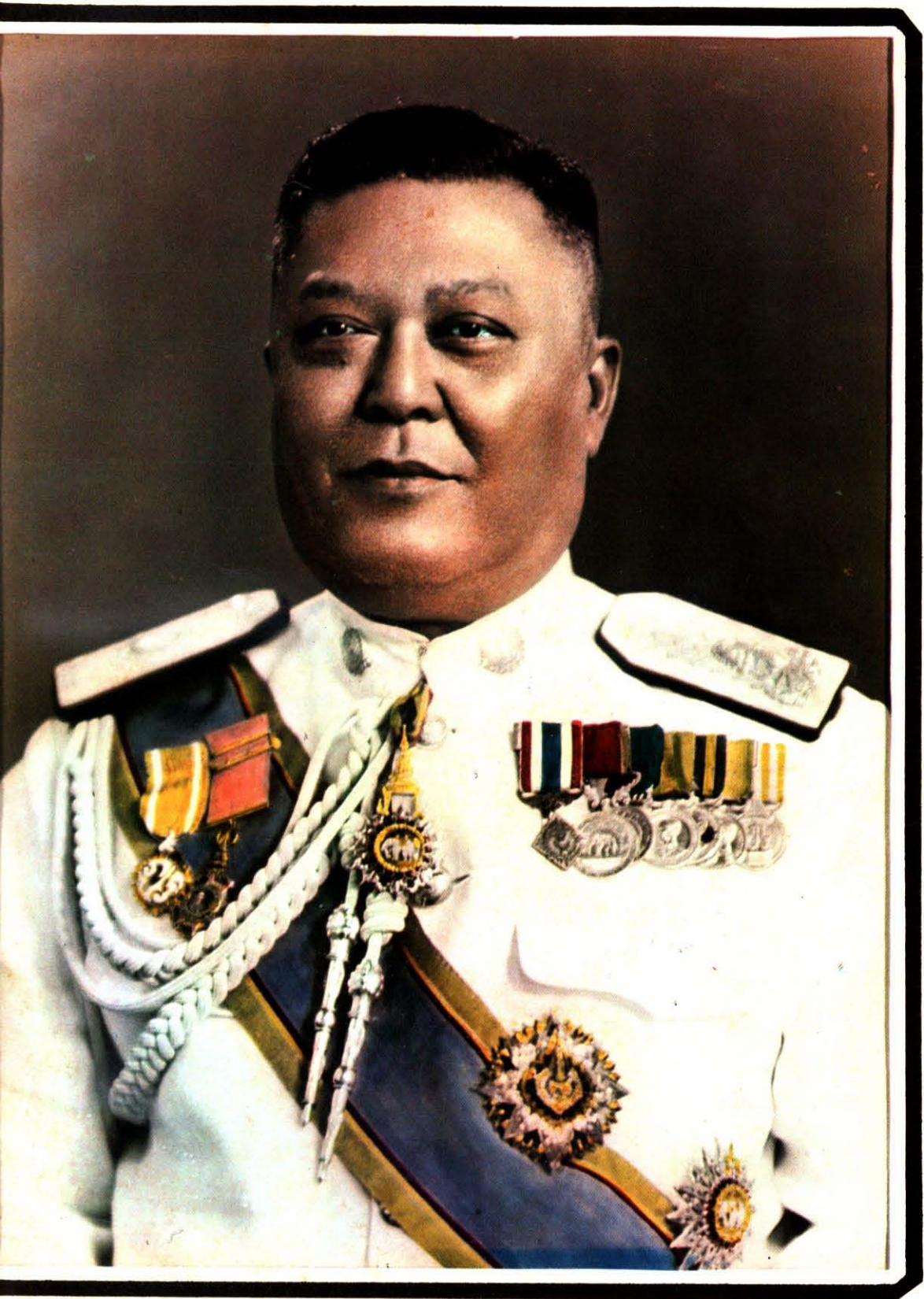
เวลา 17.00 น.

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

พลตำรวจตรี ขุนพิชัยมนตรี
(ชั้น มนตรีวัต)

ชื่อาคะ 15 พฤศจิกายน 2442

มรณะ 11 ตุลาคม 2514

4. นางสาวชุตีมา มนตรีวัต

5. พันตำรวจโท ขวลิต มนตรีวัต (สมรส กับ นางสาวอมรัตน์ อุปถัมภานนท์)

นอกจากนี้มีบุตรซึ่งเกิดจากนางสาย คือ. —

1. นายวัฒนนะ มนตรีวัต

มีบุตรซึ่งเกิดจากนางแจ้ คือ. —

1. พันตำรวจโท อรุณ มนตรีวัต (สมรสกับ นางสาวพุลศรี สุวณิชย์)

2. นายอารี มนตรีวัต (สมรสกับ นางสาวสมศรี ควรแสง)

3. นายชวน มนตรีวัต (สมรสกับ นางสาวอรุณศรี ลัมปพันธ์)

4. พันตำรวจตรี พิษย์ มนตรีวัต (สมรสกับ นางสาวชุลี มโนรมย์)

มีบุตรและธิดาซึ่งเกิดจากนางองุ่น คือ. —

1. นางสาวกาญจนา มนตรีวัต

2. ร้อยตรี ศรชัย มนตรีวัต

3. นางสาวพิศนี มนตรีวัต

4. นายสินชัย มนตรีวัต

ระยะแรก พลตำรวจตรีขุนพิชัยมนตรี ได้รับการศึกษาในพระมหากษัตริย์คุณของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเป็นนักเรียนหลวง เพราะเจ้าคุณปู่ได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กข้าหลวงเดิมไว้ เสร็จการศึกษาได้เป็นนักเรียนปกครองประจำมณฑลนครสวรรค์ ครั้นเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2460 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีรับสั่งให้พระยารวิธเสวตมน เชิญพระราชหัตถเลขา ไปมอบกับเจ้าพระยายมราช เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เพื่อแต่งตั้งเป็นนายตำรวจประจำกองพิเศษ โดยไต่รับยศเป็นที่นายร้อยตำรวจตรี

ลำดับยศ

15	กรกฎาคม	2460	เป็น	ว่าที่ร้อยตำรวจตรี
20	ธันวาคม	2462	,,	ร้อยตำรวจตรี
8	พฤศจิกายน	2471	,,	ร้อยตำรวจโท

ขอใ้หม่อมหลวงกลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 มนตรี (เสนา) ตามที่ขอมา นว
 "มนตวิวัต" (เขียนเป็นตัวอักษรโรมันว่า
 "Mantrivat") อันเป็นมงคลนาม
 ขอให้สักสมณตวิวัตมีความ
 เจริญรุ่งเรืองมั่นคงอยู่ในกรุงสยามชั่ว
 กัลป์าวสาน
 เวลพระที่นั่งมณฑล
 วันที่ ๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๖

ได้รับพระราชทานนามสกุล "มนตวิวัต" จากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
 เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2456

ประวัติ

พลตำรวจตรี ขุนพิชัยมนตรี ป.ม., ค.จ.
(ชั้น มนตรีวัต)

พลตำรวจตรี ขุนพิชัยมนตรี (ชั้น มนตรีวัต) เป็นบุตรคนที่ 6 ของพระยามนตรี
วัตวิบูลย์ (เลื่อน มนตรีวัต) และคุณหญิงมนตรีวัตวิบูลย์ (รั้ว มนตรีวัต) เกิดเมื่อวันที่ 15
พฤศจิกายน 2442 ตรงกับวันพุธ ขึ้น 13 ค่ำ เดือน 12 ปีกุน จุลศักราช 1261 ณ บ้านเว
น่านเลื่อนสมฤทธิ ตำบลสำเเพง อำเภोजักรวรรดิ จังหวัดพระนคร มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน
รวม 6 คน คือ

1. นางเทพรักษา (เผือก เกตุลักษณะ)
2. นายผาด มนตรีวัต
3. นางสุคติใจ ภูมิสวามีภักดิ์
4. ขุนประจสงครามอง
5. นายสวัสดิ์ มนตรีวัต
6. พลตำรวจตรี ขุนพิชัยมนตรี (ชั้น มนตรีวัต)

ชีวิตครอบครัว

พลตำรวจตรี ขุนพิชัยมนตรี ได้สมรสกับ นางพิชัยมนตรี (นางสาวสฤณี
อมาตยกุล) ธิดาพระยาประชากรกิจวิจารณ์ และคุณหญิงประชากรกิจวิจารณ์ เมื่อวันที่ 9
พฤศจิกายน 2462 โดยมีพิธีพระยาขมราช (บัน สุขุม) เป็นเจ้าภาพ มีบุตรและธิดาด้วยกันรวม
5 คน คือ

นางปรียา อติชาติ	(ภรรยา นายโอภา อติชาติ)
2. นายชาลี มนตรีวัต	(สมรส กับ นางสาวทองพูน แก้วงาม)
3. นางกัลยา สาศริก	(ภรรยา ศาสตราจารย์ ระพี สาศริก)

สมบัติของกรมตำรวจ

1	เมษายน	2476	,,	ร้อยตำรวจเอก
16	กรกฎาคม	2481	,,	พันตำรวจตรี
27	สิงหาคม	2486	,,	พันตำรวจโท
9	พฤษภาคม	2490	,,	พันตำรวจเอก
29	กันยายน	2495	,,	พลตำรวจจัตวา
4	ตุลาคม	2497	,,	พลตำรวจตรี

บรรดาศักดิ์

วันที่ 8 พฤศจิกายน 2473 ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุนพิชัยมนตรี

ตำแหน่งหน้าที่และเงินเดือน

วันที่ 14	กรกฎาคม	2460	เป็นรองสารวัตรกองพิเศษ ได้รับพระราชทานเงินเดือน 60 บาท
วันที่ 25	ตุลาคม	2462	เป็นผู้ช่วยผู้บังคับการโปลิศสภา ได้รับพระราชทานเงินเดือน 80 บาท
วันที่ 12	กันยายน	2466	เป็นรองสารวัตรกองพิเศษ
วันที่ 11	ตุลาคม	2470	เป็นรองสารวัตรแขวงตำรวจกองพิเศษ ได้รับพระราชทานเงินเดือน 90 บาท
วันที่ 1	พฤษภาคม	2475	เป็นสารวัตรแขวงตำรวจ นครบาลสำราญราษฎร์ ได้รับพระราชทานเงินเดือน 115 บาท
วันที่ 13	สิงหาคม	2479	เป็นผู้กำกับการตำรวจ ธนบุรี สายที่ 3 ได้รับพระราชทานเงินเดือน 180 บาท
วันที่ 1	เมษายน	2481	ประจำกองกำกับการตำรวจราชบุรีสายที่ 16 ได้รับพระราชทานเงินเดือน 200 บาท
วันที่ 22	สิงหาคม	2481	เป็นผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดฉะเชิงเทรา
วันที่ 1	พฤศจิกายน	2481	เป็นผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดจันทบุรี

วันที่	1	มกราคม	2482	เป็นผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดลำปาง	
วันที่	1	ธันวาคม	2482	เป็นผู้กำกับการตำรวจจังหวัดธนบุรี	ได้รับพระราชทานเงินเดือน 220 บาท
วันที่	2	พฤษภาคม	2486	เป็นผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดกาญจนบุรี	
วันที่	27	กุมภาพันธ์	2488	เป็นผู้รักษาราชการในตำแหน่ง ข้าหลวง ประจำจังหวัดกาญจนบุรีหรือตำแหน่งหนึ่ง	ได้รับพระราชทานเงินเดือน 400 บาท (เป็นหัวหน้าเสรีไทยประจำจังหวัดกาญจนบุรี)
วันที่	23	มีนาคม	2489	เป็นรองผู้บังคับการตำรวจภูธรเขต 1	(จังหวัดลำปาง)
วันที่	13	กรกฎาคม	2489	เป็นรองผู้บังคับการตำรวจภูธรเขต 5	(จังหวัดพระตะบอง)
วันที่	27	กันยายน	2489	เป็นรองผู้บังคับการตำรวจนครบาล	
วันที่	11	ตุลาคม	2489	เป็น รอง ผู้บังคับ การ ตำรวจ นคร บาล พระ นคร เหนือ	ได้รับพระราชทานเงินเดือน 450 บาท
วันที่	28	พฤศจิกายน	2490	เป็นรองผู้บังคับการตำรวจภูธรเขต 2	(จังหวัดพิษณุโลก)
วันที่	10	กันยายน	2491	เป็นผู้บังคับการตำรวจภูธรเขต 2	(จังหวัดพิษณุโลก) ได้รับพระราชทานเงินเดือน 500 บาท
วันที่	30	พฤษภาคม	2492	เป็นผู้บังคับการตำรวจภูธรเขต 5	(จังหวัดฉะเชิงเทรา) ได้รับพระราชทานเงินเดือน 550 บาท
วันที่	24	พฤศจิกายน	2493	เป็นผู้บังคับการกองปราบปราม (กองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง)	ได้รับพระราชทานเงินเดือน 600 บาท

วันที่ 12 ธันวาคม	2494	เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง และรักษาการในตำแหน่งผู้บังคับการกองปราบปราม อีกตำแหน่งหนึ่ง ได้รับพระราชทานเงินเดือน 650 บาท
วันที่ 1 กรกฎาคม	2494	ได้รับเงินพิเศษ สำหรับการสู้รบ กรณีปราบกบฏ เดือนละ 250 บาท
วันที่ 30 กรกฎาคม	2496	เป็นผู้รักษาการในตำแหน่ง รองผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง ได้รับพระราชทานเงินเดือน 700 บาท
วันที่ 3 พฤศจิกายน	2496	เป็นผู้รักษาการในตำแหน่งผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลางอีกตำแหน่งหนึ่ง ได้รับพระราชทานเงินเดือน 800 บาท
วันที่ 25 มีนาคม	2497	มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งรองผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง ได้รับพระราชทานเงินเดือน 900 บาท
วันที่ 1 มกราคม	2498	ได้เลื่อนเงินเดือนเป็น 1000 บาท
วันที่ 1 มกราคม	2499	เป็นผู้รักษาการในตำแหน่งผู้บัญชาการตำรวจนครบาลอีกตำแหน่งหนึ่ง ได้รับพระราชทานเงินเดือน 1100 บาท
วันที่ 10 กันยายน	2499	มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการตำรวจนครบาล
วันที่ 1 มกราคม	2500	ได้เลื่อนเงินเดือนเป็น 1200 บาท ในอัตราพลตำรวจโท
วันที่ 8 สิงหาคม	2500	มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งรองอธิบดีกรมตำรวจ

วันที่ 17 กันยายน 2500 ได้รับการแต่งตั้งให้รักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรม
ตำรวจ

วันที่ 30 พฤศจิกายน 2500 ได้ลาออกจากราชการ เพื่อรับพระราชทานบำนาญ
เนื่องจากสุขภาพไม่สมบูรณ์ (ขณะลาออกอายุ 58 ปี)

ความดีความชอบที่ได้รับลงประวัติ 35 ราย ความผิดไม่มี

ราชการพิเศษมีดังนี้.—

1. ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้สอบไล่นักเรียนนายร้อยตำรวจวิชาการเทียบการ
2. เป็นกรรมการที่ปรึกษาของกรมตำรวจ
3. เป็นกรรมการสอบคัดเลือกเลื่อนฐานะข้าราชการชั้นประทวน
4. เป็นกรรมการพิจารณาปฏิบัติ ในการร่างพระราชบัญญัติ โรงแรม ในมติ
ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร และพระราชบัญญัติป้องกันรังภัยอัคคีภัย ซึ่งได้
ออกใช้เป็นกฎหมายแล้ว
5. เป็นอาจารย์และกรรมการสอนวิชาปริญญาตรี และโทของโรงเรียนสืบสวนฯ
6. มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นนายตำรวจราชสำนักเวร
7. ได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี ให้เป็นผู้แทน ไปร่วมประชุมสมัชชาองค์การ
ตำรวจสากล ณ กรุงโรม และดูงานเกี่ยวกับกิจการตำรวจของประเทศอิตาลี,
อังกฤษ, ฝรั่งเศส, เยอรมัน, สวิสเซอร์แลนด์, สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น
8. เป็นกรรมการจัดระบบการส่งสินค้าเข้าและออก
9. เป็นผู้ว่าคดีศาลแขวงพระนครและธนบุรี

รวมเวลารับราชการ 40 ปี มีวันลาตั้งนี้.—

ลาป่วย 77 วัน ลากิจและพักผ่อน 71 วัน และลาบวช 120 วัน รวมวันลาทั้งหมด

ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเหรียญไทย

18	กันยายน	2465	เข็มข้าหลวงเดิม
31	ธันวาคม	2466	เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย
24	กุมภาพันธ์	2468	เหรียญบรมราชาภิเษก
20	กันยายน	2471	เบญจมาภรณ์ช้างเผือก
4	เมษายน	2475	เหรียญงานฉลองพระนคร 150 ปี
27	พฤศจิกายน	2477	เหรียญจักรมาลา
12	เมษายน	2498	เหรียญพิทักษ์รัฐธรรมนูญ
7	ตุลาคม	2480	จตุรตาภรณ์มงกุฎไทย
27	กันยายน	2483	จตุรตาภรณ์ช้างเผือก
19	กันยายน	2484	ตริตาภรณ์มงกุฎไทย
14	กรกฎาคม	2486	เหรียญช่วยราชการภายใน
4	ธันวาคม	2491	ตริตาภรณ์ช้างเผือก
7	ธันวาคม	2491	ตติยจุลจอมเกล้า (สี่ตระกูล)
5	พฤษภาคม	2493	เหรียญบรมราชาภิเษก
18	พฤศจิกายน	2496	ทวิตาภรณ์มงกุฎไทย
10	ธันวาคม	2498	ทวิตาภรณ์ช้างเผือก
8	มีนาคม	2498	เหรียญรัตนาภรณ์ชั้นที่ 3
5	ธันวาคม	2500	ประถมาภรณ์มงกุฎไทย

พลตำรวจตรี ชุนพิชัยมนตรี ได้ถึงแก่กรรมด้วยโรคหัวใจวายโดยอาการสงบ เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2514 เวลา 03.45 น. ที่บ้านซอยพิชัยมนตรี ถนนพหลโยธิน โดยมีได้มี อาการเจ็บป่วยมาก่อนเลย รวมอายุได้ 72 ปี ยังความเศร้าโศกอาลัยแก่ครอบครัว ญาติมิตร และบรรดาผู้รู้จักคุ้นเคยเป็นอย่างยิ่ง

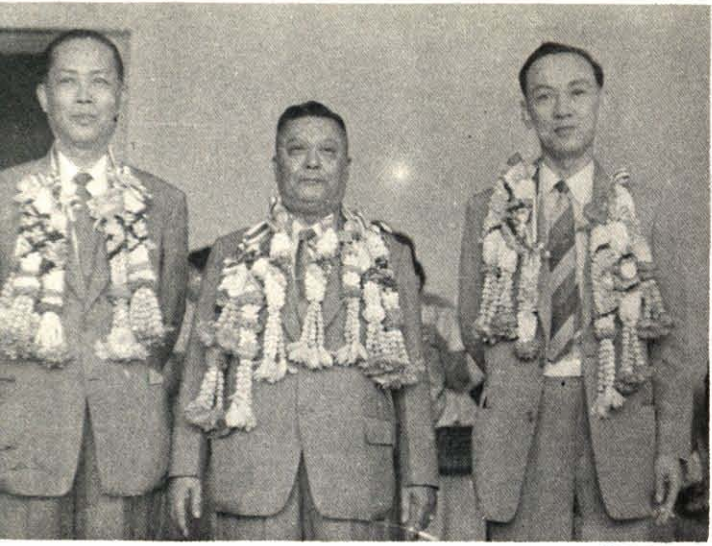
ขณะดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการ
ตำรวจนครบาล และรองอธิบดี
กรมตำรวจ.

พ.ศ. 2499-2500

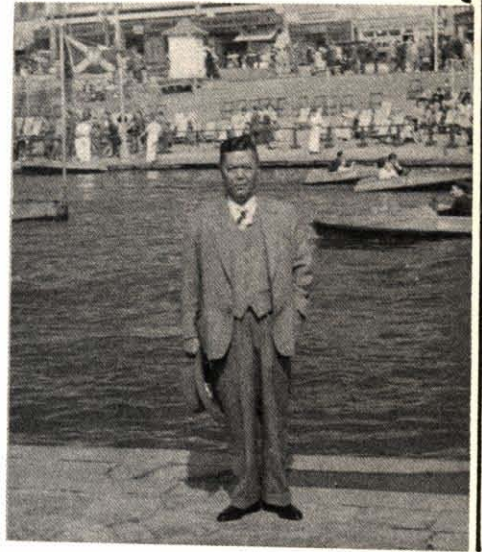
ว่าที่ ร.ต.ต.

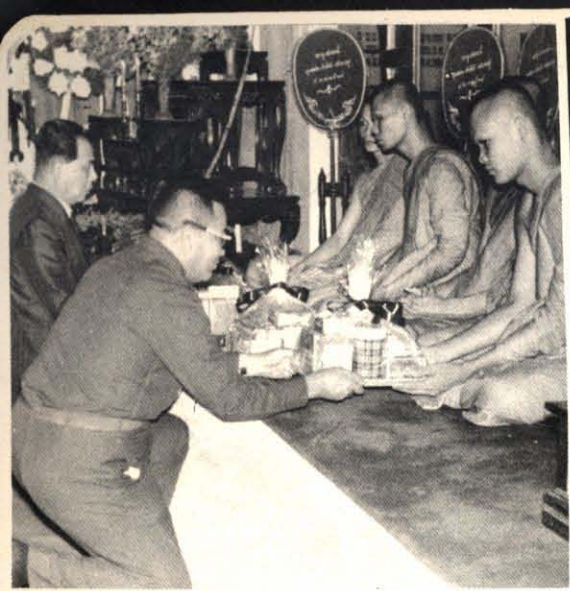
14 กรกฎาคม 2460

ขณะไปปฏิบัติราชการ
ต่างประเทศ.

คำไว้อาลัย

วันจันทร์ที่ 11 ตุลาคม 2514 เวลา 03.45 น. เป็นวันที่ท่านขุนได้จากดิฉันและลูก ๆ ไปอย่างไม่มีวันกลับ นับว่าเป็นวันที่ครอบครัวของเราประสบกับความสูญเสียและโศกเศร้าอย่างใหญ่ยิ่งหาที่เปรียบมิได้ ถึงแม้จะได้พยายามปลอบใจตนเองว่า ทุกคนไม่สามารถจะพ้นจากความตายไปได้ แต่เมื่อความตายนั้น เป็นความตายของท่านผู้ซึ่งเป็นที่รักปานดวงใจ ก็นัดทำให้ดิฉันอดที่จะนึกคิดไปไม่ได้

ท่านขุนมิได้มีอาการเจ็บไข้ด้วยโรคใดมาก่อนเลย เข้าก็ออกจากบ้านไปประกอบธุรกิจอย่างธรรมดา เมื่อกลับมาตอนเย็นก็นั่งรับประทานอาหารเช้าอย่างเช่นเคย ดูโทรทัศน์และเข้านอนมิได้มีอาการบอกเหตุร้ายมาล่วงหน้าเลย ดิฉันจำได้ว่าที่ท่านได้ปลุกดิฉันเมื่อเวลาประมาณสามนาฬิกาเศษ พร้อมกับบอกว่าหายใจไม่ออกและขอเข้าห้องน้ำ ดิฉันตกใจรีบปลุกเด็กให้ไปตามปรียา, กัลยา, เด็ก และชวลิต มาต่วน พวกลูก ๆ ได้มาช่วยประคองท่านออกจากห้องนํ้ามานอนบนเตียง แต่แล้วเหตุการณ์ที่ไม่มีใครนึกฝันมาก่อนก็ได้เกิดขึ้น ท่านขุนได้หมดลมหายใจไปเสียแล้ว โดยไม่ทันได้ตามหมอมารักษาพยาบาล ดิฉันยังจำใบหน้าอันอัมเอบของท่านขุนซึ่งหลับตาสนิทเหมือนกับนอนหลับ ดิฉันเผ้าศิระระลึกแล้วไม่น่าเชื่อว่าเป็นการจากไปอย่างไม่มีวันกลับของท่านขุนเลย

การจากไปอย่างกะทันหันนี้ของท่านขุนนั้น ทั้ง ๆ ที่ดิฉันทราบถึงสภาวะแห่งการแตกดับอยู่แล้วว่าเป็นของธรรมดา ไม่มีมนุษย์ใดสามารถหลีกเลี่ยงได้ ถึงกระนั้นก็ตามดิฉันก็ยังหักห้ามใจไม่ได้ การเสียท่านขุนไปนั้นดิฉันรู้สึกเหมือนสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่าง อันคุณงามความดีของท่านขุนที่ได้สร้างอนาคตที่ดี ตลอดจนให้ความคุ้มครองดูแลลูก ๆ ทุกคนอย่างยุติธรรมเท่าเทียมกัน ยามที่พวกลูก ๆ ใครจะได้หรือปรารถนาสิ่งใด ๆ ก็ตาม ท่านขุนจะต้องขวนขวายหรือหามาให้จนได้ทุกครั้ง นอกจากนั้น ท่านขุนยังเป็นหัวหน้าครอบครัวที่เปี่ยมด้วยความวิริยะอุตสาหะ มีแต่ความขยันหมั่นเพียรเพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่อนาคตของลูก ๆ หลาน ๆ และญาติ

พี่น้องจนถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิต โดยมิได้แสดงความเห็นตเห็น้อยทอด และยังเป็นหลักแห่ง
ความสามัคคีของครอบครัวที่สำคัญด้วย ยิ่งทำให้ดิฉันและลูก ๆ แสนจะอาลัยมากมายยิ่งจน สุด
ที่ดิฉันจะกล่าวเป็นถ้อยคำใดให้เท่าเทียมได้ ฉะนั้นจึงขอบุญกุศลที่ท่านขุนได้เคยบำเพ็ญไว้แต่หน
หลังรวมทั้งบุญกุศลที่ดิฉันและลูกหลาน ได้บำเพ็ญเพื่ออุทิศเป็นกุศลผลบุญแก่ท่านขุน จึงเป็น
ปัจจุยัลบันดาลให้ท่านขุนประสบสันติสุขในสัมปรายภพ อำนวยมด้วยสุคติ เทอญ

อนึ่ง นับแต่ท่านขุนได้ถึงแก่กรรมไปแล้ว ได้มีท่านผู้มีเกียรติที่ได้มมุทิตาร่วมแรง
ร่วมใจเสียดสละทรัพย์ร่วมบำเพ็ญกุศลในงานศพเป็นจำนวนมาก จนทำให้ดิฉันรู้สึกตื้นตันใจสุด
ที่จะกล่าวได้ ดิฉันและลูก ๆ ขอกราบขอบพระทัย และขอบพระคุณทุกท่านที่ได้ให้เกียรติมา
ในงานพระราชทานเพลิงศพ หากมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดขาดตกบกพร่อง ดิฉันและลูก ๆ กราบขอประ
ทานอภัย และขออภัยด้วย.

นางสดุหคหัชยมนตรี

พ่ออันเป็นที่เคารพอย่างยิ่งของลูก

ตอนเช้ามีวันจันทร์ ที่ 11 ตุลาคม 2514 เวลาเกือบๆ 04.00 นาฬิกา เป็นคืนที่มีฝนตกพรำตลอดทั้งคืน พวกลูกๆ ทุกคนต่างมิได้คาดหมายมาก่อนเลยว่า จะต้องประสบเหตุการณ์อันนำความโศกเศร้าเป็นครั้งแรก และความสูญเสียอย่างมหันต์มาสู่ชีวิตครอบครัวของลูกๆ พ่ออันแสนสุขุมขานเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของลูกๆ ได้จากไปอย่างกระทันหัน มิได้มีคำสั่งหรือหรือว่าอย่างใดแสดงให้พวกลูกได้ทราบล่วงหน้ามาก่อน ด้วยความตกใจอย่างสุดขีดรวมทั้งความโศกเศร้าเสียใจอย่างสุดซึ้ง ได้ประดังท่วมทับในหัวใจตลอดจนความนึกคิดทั้งหลายแห่งของลูกทุกคน ซึ่งต่างก็ได้คิดถึงหลักแห่งความจริงมาก่อนแล้วว่า พวกเราต้องประสบกับความตายอยู่ทุกผู้ทุกนามสักวันหนึ่งก็ตาม แต่ “วันนั้น” ช่างมาถึงพ่อของลูกอย่างรวดเร็วจนเหลือเกินจนลูกเตรียมใจเตรียมตัวไม่ทัน ทำให้ลูกมีแต่คิดว่าตนเองที่ไม่ทันได้ทดแทนพระคุณอย่างใหญ่หลวงของพ่อ ทำการรักษาพยาบาลพ่อสุดที่รักเคารพของลูกได้ทันเวลา พวกลูกยังคงคิดอยู่เสมอว่า พ่อของแข็งแรง และจะยังอยู่กับพวกเราได้อีกนาน แม้ลูกจะมีความเศร้าโศกที่พ่อต้องจากไป พ่อก็ได้ ไปตามที่พ่อมีความปรารถนาไว้ก่อนแล้วว่า “หากพ่อจะตาย ก็ขอให้พ่อตายอย่างสงบสุขอย่าได้มีการทรมานเกิดขึ้นเลย” เหตุการณ์ก็ได้เป็นไปสมตามที่พ่อมุ่งปรารถนาไว้ทุกอย่าง ตอนกลางวันของวันอาทิตย์พ่อยังได้บำเพ็ญกุศลทำบุญเลี้ยงพระ ปลอยสัตว์จนเสร็จเรียบร้อย แล้วพ่อได้ ไปเดินช้อปปิ้งที่ตลาดนัด ซึ่งเป็นสิ่งที่พ่อชอบกระทำเสมอมิได้ขาด นับว่า พ่อได้มีโอกาสปฏิบัติทุก ๆ อย่างที่พ่อชอบครบถ้วนสมบูรณ์

และในคำคืนเตียวกันนั้นเอง พ่อต้นขนิในยามดึกใกล้ก่อนรุ่ง ปลูกเรียกคุณแม่และพวกลูกๆ บอกว่า “พ่อรู้สึกไม่สบาย อึดอัด หายใจไม่ไคร่ออก” แต่เพียงชั่วครู่เดียวไม่กี่นาทีไม่ทันได้เปิดโอกาสให้พวกลูกได้ร่วมกันช่วยเหลือเยียวยาได้ทัน พ่อก็ล้มตัวนอนลง และบอกว่า “ถึงเวลาแล้ว พ่อลาละนะ” พ่อนอนหลับตาปีติสนิท ใบบนหัวมีเอิบ พวกลูกมองดูแล้ว คล้ายกับพ่อนอนหลับสนิท หากแต่พ่อได้จากลูกๆ ไปแล้วด้วยความสงบ ด้วยกุศลผลบุญที่พ่อได้กระทำ

สร้างศาลา สร้างพระพุทธรูป บำเพ็ญกุศลในพระบรมพุทธศาสนา อย่างมากมายสืบทอดบรรพบุรุษ ครอบถ้วนทุกอย่าง ได้คลบันดาลให้พ่อไปอย่างสงบสุข ไปสู่สุคติที่พ่อกระทำไว้

ชีวิตของพ่อเต็มไปด้วยการสร้างและการกระทำเพื่อลูก ให้ลูก และสำหรับลูกทั้งนั้น ซึ่งลูกทุกคนต่างตระหนักดี ตลอดชีวิตของพ่อนั้น พ่อไม่เคยมีความสบาย ไม่เคยยอมหยุดนิ่ง ถึงแม้พ่อจะอ่อนระโหยและเหนื่อยอย่างแสนเหนื่อย พ่อทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจ กำลังทรัพย์ ทำงานเพื่อลูกทุกคน โดยมีได้คำนึงถึงสังขาร ตรงกันข้าม พ่อกลับพูดอยู่เสมอว่า ถ้าพ่อได้ทำงานแล้ว พ่อจะรู้สึกสบายอย่างมาก แต่พ่อทำงานเพื่อให้ใครกันนั้น พวกลูกทุกคนทรมาน และขอเทิดทูนความเมตตากรุณาปรานีของพ่อไว้ ลูกภูมิใจเหลือเกินที่เกิดมาเป็นลูกของพ่อ ปลื้มใจอย่างที่สุดที่ได้รับการสนับสนุนทุกวิถีทางจากพ่อ เท่าที่ความสามารถของพ่อจะแจกจ่ายให้กับพวก ลูก ๆ พ่อให้ความรักความเป็นห่วงกังวลต่อลูกของพ่อทั่วทุกคน พ่อมิได้มีความลำเอียงในลูกคนใด ๆ เคย ให้ความเสมอหน้าเท่าเทียมกัน ในเวลาจำเป็น หากพ่อรู้ว่าลูกคนใดป่วยไข้ พ่อต้องรีบไปดูแลทุกคนตลอดจนถึงเรื่องอาหารการกินทุกอย่าง ลูกคนใดต้องเข้ารักษาในโรงพยาบาล หากไม่มีใครไปนอนเป็นเพื่อนพ่อจะรับอาสาไปนอนเฝ้าให้เอง ยิ่งกว่านั้น ความมีน้ำใจอันดีของพ่อยิ่งแผ่แผ่แจกจ่ายไปถึงบรรดาญาติมิตรของพวกลูก ๆ ด้วย ยามที่ผู้ใดได้รับความเดือดร้อน พ่อก็จะเข้ามาแบ่งเบาช่วยเหลือแก้ไขให้ทุกคราวไปด้วยความเต็มใจและเห็นใจ ถึงแม้การช่วยเหลือนั้น ๆ จำต้องเดินทางอย่างไกลแสนไกลก็ตาม หากพ่อสามารถไปได้ด้วยตนเองแล้ว พ่อไม่เคยละเว้นเลย ซึ่งขอนักเบ็นที่ประจักษ์แจ้งต่อผู้ที่ได้คุ้นเคยรู้จักขอบพอกับพ่ออย่างดี

แม้พวกลูก ๆ ได้แยกบ้านแยกครอบครัวกันออกไปแล้วก็ตาม พวกลูกจะต้องไปพบกับพ่ออยู่เสมอแทบทุกวัน ไปรับประทานอาหารกับพ่อ พุดคุยสารทุกข์สุขดิบกับพ่อ หรือไม่บางที่ พ่อก็ออกไปตลาดซื้อของมาแจกจ่ายให้ตามบ้านพวกลูก ๆ ครอบถ้วนทั่วหน้าทุกคน หรือไม่ก็ชวนออกไปหาอาหารรับประทานนอกบ้านกันเป็นนิจสิน ฉะนั้นในเมื่อเหตุการณ์อันมิได้คาดฝันเกิดขึ้นเช่นนั้น จึงทำให้แม่และพวกลูก ๆ มีความเศร้าโศกเสียใจสุดที่จะพรรณานอกออกมาได้ เพราะพวกเราได้ประสบแห่งความที่เป็น "วันนั้น" อย่างกระทันหัน มิได้มีการเตรียมใจเตรียมตัวมาก่อน พวกลูก ๆ เคยเฝ้าคอยการกลับของพ่อในสมัยที่พ่อรับราชการที่ต้องเผ่ายันตราอย่างร้ายแรงมาจนนับครั้งไม่ถ้วนแต่แล้วพ่อก็กลับมาหาลูก ๆ ได้โดยปลอดภัยทุกคราวไป แต่ในครั้ง

นี้ พ่ออันเป็นที่สุดเคารพรักบูชายของลูก ๆ ก็ได้จากไปอย่างลับตา ไม่คืนกลับมาหาลูก ๆ อีกแล้ว
ไม่ให้พวกลูก ๆ ได้เห็นหน้าของพ่ออีก พ่อจากพวกลูกไปสู่อุศลบุญที่พ่อได้สร้างแต่กรรมดี ไว้แล้ว
พวกลูก ๆ ไม่มี โอกาสใด ๆ ที่จะได้ทดแทนพระคุณอันยิ่งใหญ่ของพ่อได้ต่อไป คงได้แต่เพียง
ร่วมจิตร่วมใจร่วมแรงบำเพ็ญกุศลผลบุญให้กับพ่อ อันขอให้ดวงวิญญาณของพ่อ อันเป็นที่สุด
เคารพรักบูชายิ่งของลูก จงได้ประสบแต่ความสุขในสัมปรายภพนี้ สันท่วงสันกังวลใด ๆ ทั้งสิ้น
และหากชาติหน้ามีจริงพวกลูก ๆ ก็ขออธิษฐานให้ ไปเกิดเป็นลูกของพ่ออีกเถิด

อนึ่ง การที่พ่อได้จากพวกลูก ๆ ไป ก็เนื่องมาจากสมุฏฐานทางโรคหัวใจ ซึ่งหัวใจ
ได้หยุดโดยกะทันหันทางแพทย์ ใช้คำพูดง่าย ๆ ว่า “หัวใจวาย” และด้วยเหตุนี้เอง ลูก ๆ
จึงขอร้องเพื่อนนายแพทย์ขอให้ช่วยเขียนเรื่องโรคหัวใจ ตลอดจนอาการที่เกิดขึ้น และวิถีปฏิบัติ
ก่อนที่จะได้รับการเยียวยาได้ทัน เพราะเรื่องโรคหัวใจนี้ อาจเกิดขึ้นกับท่านหรือกับบุคคลใน
ครอบครัวของท่านได้ พวกเราจึงหวังใจว่า ประโยชน์สุขอันนี้ คงจะทำให้พ่อได้รับกุศลบ้าง
ไม่มากนักน้อย.

“ จากลูก ๆ ”

คำไว้อาลัย

แต่

พลตำรวจตรี **ขุนพิชัยมนตรี (ชื่น มนตรีวัต)**

~~~~~

มิตร มีอุปการะแก่ บ้างกัน มิตรประมาทเฮย

มิตร ร่วมทุกข์สุขสรรพ ช่วยคุ้ม

มิตร แนะสังสารพัน เพื่อประโยชน์ เพื่อนนา

มิตร รักใคร่ขจัดกลุ่ม เพื่อนได้สรรเสริญ

เมื่อทราบข่าวว่า พลตำรวจตรี ขุนพิชัยมนตรี (ชื่น มนตรีวัต) ได้ถึงแก่อนิจกรรมเสียแล้ว ขณะที่ข้าพเจ้าไปเที่ยวเชียงใหม่ เมื่อ 11 ตุลาคม 2514 นั้น ทำให้ข้าพเจ้าตกใจและเกิดความรู้สึกเศร้าสลดอย่างบอกไม่ถูก เพราะเป็นเพื่อนรักกันมากตลอดเวลา 47 ปี และทราบว่ายังมีร่างกายกับสุขภาพสมบูรณ์เช่นเคย ครั้นกลับจากเชียงใหม่ ข้าพเจ้าจึงได้มีโอกาสไปเยี่ยมคำนับศพคุณชื่น ฯ ในวันปีศศพอดิ กับแสดงความเสียใจอย่างสุดซึ้ง ต่อคุณสฤชต์ ฯ และบรรดาทายาทของผู้วายชนม์ ณ ที่นั้นด้วย บัดนี้ท่านเจ้าภาพได้กำหนดการรับพระราชทานเพลิงศพ ท่านขุนพิชัยมนตรี ในวันที่ 24 มกราคม 2515 ซึ่งคุณสฤชต์ มนตรีวัต ขอให้ข้าพเจ้าเขียนคำไว้อาลัยเพื่อนำลงพิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์แก่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นเกียรติในการเขียนด้วยความยินดีและเต็มใจยิ่ง

คุณชื่นกับข้าพเจ้ารับราชการต่างกระทรวงกัน จึงทำให้ข้าพเจ้าไม่ทราบรายละเอียดในชีวิตประวัติของท่านในอดีตมากพอ รวมทั้งที่มาในการสร้างมิตรภาพนั้นได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ กล่าวคือ เราทั้งสองได้เริ่มแรกพบกันที่ร้านสรรพานิชย์สโตร์ หน้าโรงพยาบาลของยกกองใกล้ประตูสี่ที่ร้านสรรพานิชย์ ไม่มีอะไรเป็นพิเศษเช่น การอบอาบนวดหรือเป็น “ไนท์คลับ” มีแต่โต๊ะบิลเลียด 2-3 โต๊ะ กับมีเครื่องต้มพร้อมด้วยของแกล้มเท่านั้นสำหรับรับรองลูกค้า

ข้าพเจ้าพอจำได้ตั้งแต่วันหัวค่ำในฤดูร้อนของปี 2467 ขณะที่ข้าพเจ้ากำลังเล่นบิลเลียดพนันกับพวกเขียนชนรองคนหนึ่ง คุณซันโตโผล่เข้ามาแล้วมองข้าพเจ้าด้วยความสนใจ เพราะไม่เคยรู้จักกันมาก่อน คุณซันกระซิบกับเพื่อนที่มาด้วยแล้วเลยเข้ามาหาและกระซิบบอกแก่ข้าพเจ้าว่า “นี่คุณ อย่าเล่นกับพวกนี้อีกต่อไปจะดีกว่า” และ “ถ้าอยากเล่นกับใครผมจะหาคู่ปรับที่เหมาะสมหรือ เข้าหุ้ในเวลาที่ผมเล่นกับใครก็ได้” แล้วเพื่อนที่มากับคุณซัน (ดูเหมือนชื่อพิน) ก็เข้ามากระซิบบอกข้าพเจ้าว่า “เชื่อเขาเถอะน้องชาย เขาเป็นตำรวจกองพิเศษที่ควรคบ” พอตีจบเกมผลคือข้าพเจ้าแพ้ ไม่กี่แต้มเพราะเขียนแสดงทำที่ว่าลคี่มีมือ และชวนเล่นต่อไปกับจะเพิ่มแต้มให้อีก คุณซัน ไม่พูดแต่หัวตาเป็นการเตือนห้าม ข้าพเจ้าจึงตกลงใจยุติการเล่นและเสียเงินไป 10 กว่าบาท (รวมทั้งค่าเกมด้วย) สัปดาห์คุณซันแสดงว่าพอใจ ต่อนั้นมาสักครู่คู่ปรับการตีดี (ตีกันแต้ม) ซึ่งเล่นเป็นกิจวัตรกับคุณซันก็มาถึง เขามีฐานะเป็นเสียเจ้าของร้านสุรา—ยาฝิ่น ใกล้เคียง ๆ โรงหวยนั่นเอง ดูเหมือนพวกเราเรียกเขาว่า “เจ๊กล้อ”

เมื่อคู่สัญญาตกลงเล่นโดยไม่มี การต่อแต้มแล้ว ก็วางเงินเติมพันไว้ที่ “มา—เกอะ” (marker คนเดินแต้ม) เป็นเงินคนละ 100 บาท ต่อ 10 เกมส์ หรือ 10 กา คือใครชนะได้ 10 เกมส์ก่อนก็รับเงินจากคนเดินแต้มไป แล้ววางเงินกันใหม่ สำหรับฝ่ายเราคุณซันถือหุ้ร้อยละ 60 คุณพินถือร้อยละ 30 เขาให้ข้าพเจ้าร้อยละ 10 นอกนั้นคุณซันไม่แบ่งให้ใครอีกเลย คินนั้นเจ๊กล้อ ชนะ 2 ปี คุณซันชนะ 7 ปี เลิกเล่นเกมสรวตหนึ่งเศษ แล้วไปกินข้าวต้มกันที่ร้านแป๊ะม้อ ราชวงศ์ ตั้งแต่นั้นมาเราได้พบกันที่ร้านสรรพาวณิษ์เป็นประจำในวันหยุดราชการ โดยไม่ต้องนัดหมายกัน เมื่อพบกันบ่อย ๆ ทำให้ข้าพเจ้ารู้จักคุณลักษณะของคุณซันมากขึ้นโดยลำดับ และต่อมาอีกสัก 6 เดือนจึงทราบว่า คุณซัน คือ มหาตเล็กคนโปรดคนหนึ่งของลันเกล้า ลันกระหม่อมแห่งรัชกาลที่ 6 ตั้งแต่รู้จักกันมา ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นหรือทราบเลยว่าคุณซัน รัดไถ หรือ รังแกใครเลย มีแต่คอยแนะนำประโยชน์และป้องกันมิให้ผู้อื่นหรือเพื่อนทำชั่ว ซึ่งต้องตามโคลงที่กล่าวนำข้างต้น คุณซันไม่เคยบริปากใส่ไฟใครหรือบ่นหนักใจในภารกิจอย่างใดให้ข้าพเจ้าทราบเลย ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อปี 2475 เราต่างมีหน้าที่สูงชันจึงไม่มีโอกาสเที่ยวเข่นกันด้วยกันอีก แม้นาน ๆ จะได้พบกันแต่ความเป็นมิตรแท้หาได้เปลี่ยนแปลงไปด้วยไม่

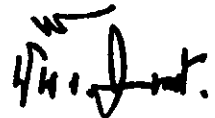
แม้กล่าวโดยส่วนรวม ข้าพเจ้าเห็นว่าคุณชั้นเป็นผู้มีความประพฤติดี ขยันหมั่นเพียร
เคร่งครัดต่อวินัย ซื่อสัตย์สุจริต รู้จักการเสียสละ และจงรักภักดีต่อภารกิจ เฉพาะอย่างยิ่งเป็น
บุคคลที่จัดอยู่ในประเภทมิตรแท้ 4 จำพวกซึ่งน่าคบหาสมาคมด้วยเป็นอย่างยิ่ง

อนึ่ง การที่ข้าพเจ้านำเรื่อง “ที่มาในการสร้างมิตรภาพ” มากล่าวข้างต้นนั้น
อาจมีผลทั้งในส่วน คุณ และ โทษ แต่ก็เพราะเห็นว่าเป็นความจริง เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังจะ
ได้ทราบว่า รุ่นผู้ใหญ่เขาคบหาสมาคมเป็นมิตรที่ยั่งยืนด้วยดีด้วยกันมาโดยวิถีใดบ้าง และเรื่อง
เช่นนี้ขอให้อธิว่าเป็นเกร็ดซึ่งไม่อาจหาได้ในสมุทประวัติ อย่างไรก็ดี สำหรับเรื่องนี้ ถ้าจะเป็น
การผิดพลาด หรือกระทบกระเทือนต่อผู้ใดบ้าง ข้าพเจ้าต้องขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

อันคุณความดี จากผลในการปฏิบัติภารกิจในฝ่ายการปกครองชั่วคราว และ อาชีพ
ตำรวจถาวร คุณชั้น มีบุคคลลักษณะ เป็นผู้นำที่ผู้หนึ่งจึงได้รับพระราชทานยศถึง “พล-
ตำรวจตรี” ซึ่งรับเงินเดือนในอัตรา “พลตำรวจโท” อันอยู่ในเกณฑ์ก้าวหน้า ส่วนเครื่อง
ราชอิสริยาภรณ์ของไทยท่านก็ได้รับพระราชทานถึงชั้นสายสะพาย นับเป็นเกียรติประวัติอนุสรณ์
ซึ่งแม้ท่านได้จากไปแล้วก็แต่เพียงสังขารเท่านั้น ส่วนคุณงามความดีคงสถิตย์เทิดไว้แก่วงศ์ตระกูล
ของท่านสืบต่อไปชั่วกาลนาน

สุดท้ายนี้ ขอให้คุณงามความดีของท่านผู้วายชนม์ ที่ได้กระทำไว้ในอดีต และ
บรรดาทักษิณานุประทานที่ภริยาและทายาท ตลอดจนจนมรดกญาติมิตร ได้ร่วมกันบำเพ็ญอุทิศให้
ตลอดระยะเวลา จงเป็นนิรันดร์ปัจจัยส่งเสริมให้ดวงวิญญาณของ พลตำรวจตรี บุญพิชัยมนตรี
(ชั้น มนตรีวัต) เข้าสู่แดนเกษมสุขสำราญตลอดไป.

จอมพลอากาศ

(พัน รณนภาศ ฤทธาคนี)

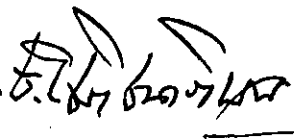
2 ขอยประชาอุทิศ

ถนนประดิพัทธ์ พระนคร

21 ธันวาคม 2514

คำไว้อาลัย

ในระหว่างข้าพเจ้าป่วยอยู่ที่โรงพยาบาลศิริราชได้ทราบข่าวว่า พลตำรวจตรีขุนพิชัยมนตรี ได้จากไปโดยปัจจุบันทันด่วน ทางครอบครัวไม่มีโอกาสได้รักษาพยาบาลตามสมควร นับว่าเป็นการสูญเสียที่สำคัญของครอบครัว ข้าพเจ้าก็สูญเสียมิตรที่รักใคร่กันมานานตั้งแต่ยังรับราชการ ตลอดจนต่างออกจากราชการมาแล้วก็ไม่มีการเปลี่ยนแปลง เพราะท่านขุนพิชัย ฯ เป็นคนใจคอกว้างขวาง โอบอ้อมอารีเป็นที่รักใคร่ของญาติมิตร และผู้เคยเป็นผู้ใต้บังคับบัญชา ทั้งผู้บังคับบัญชามาก่อน ระหว่างรับราชการท่านขุนก็เป็นผู้มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่เป็นอย่างดี ในที่สุดขอให้การจากไปของท่านขุนพิชัยมนตรี ได้จากไปในทางดีคือสุคติในสัมปรายภพ

พล.ต.ท.

(พล. ต.ท. โชติ ปันาบิบาล)

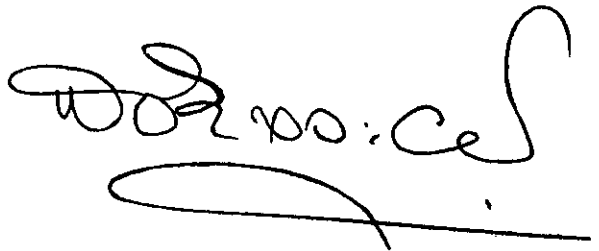
คำไว้อาลัย

พล.ต.ต. ขุนพิชัยมนตรี

ข้าพเจ้ารู้จัก พล.ต.ต. ขุนพิชัยมนตรีมานานประมาณ 40 ปีเศษแล้ว เมื่อข้าพเจ้าสำเร็จจากโรงเรียนนายร้อยตำรวจห้วยจรเข้มปี พ.ศ. 2471 ออกรับราชการเป็นนักเรียนทำการนายร้อยตำรวจนั้น พล.ต.ต. ขุนพิชัยมนตรีได้รับราชการเป็นนายตำรวจยศ ร.ต.ท. อยู่ก่อนแล้ว จึงได้รู้จักกันในฐานะเพื่อนข้าราชการที่ทำงานต้องติดต่อกัน และถือว่าเป็นนายตำรวจรุ่นพี่ ต่างก็ปฏิบัติหน้าที่ราชการอยู่ในจังหวัดพระนครบ้าง ต่างจังหวัดบ้าง บางขณะที่ทำให้ห่างไกลกันไปพักหนึ่ง ภายหลัง พล.ต.ต. ขุนพิชัยมนตรีได้ย้ายกลับเข้ามารับราชการในกรุงเทพฯ ในตำแหน่งผู้บังคับการกองปราบปราม และข้าพเจ้าอยู่ในตำแหน่งเลขานุการกรมตำรวจ หน้าที่ราชการของเราทั้งสองต้องติดต่oprสานงานกันอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา เมื่อท่านดำรงตำแหน่งรองอธิบดีกรมตำรวจ ข้าพเจ้าเป็นผู้ช่วยอธิบดี เมื่อท่านได้รักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจนั้น ข้าพเจ้าได้เข้าประจำกรมตำรวจตลอดมาเป็นเวลา 6 ปีเศษ เมื่อท่านลาออกจากราชการแล้วก็ได้พบปะกันอยู่เสมอในงานสังคัม เวลา 40 ปีเศษที่ได้รู้จักท่านมา เห็นว่าท่านเป็นนายตำรวจที่เฉลียวฉลาด ปฏิบัติหน้าที่ราชการสำคัญ ๆ มาก เป็นนายตำรวจที่เด่นคนหนึ่งในยุคนี้ แม้เมื่อออกรจากราชการแล้วก็ดูแข็งแรง ไม่มีแว่วของการเจ็บไข้ เมื่อได้รับโทรศัพท์จากเพื่อนนายตำรวจเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2514 ว่า พล.ต.ต. ขุนพิชัยมนตรีได้ถึงอนิจกรรมเสียแล้วด้วยโรคหัวใจวายจึงรู้สึกตกใจและเศร้าสลดใจมาก นี้ก็ไม่ถึงเลยที่ท่านจะจากไปรวดเร็วเช่นนี้

ด้วยบุญกุศลที่ พล.ต.ต. ขุนพิชัยมนตรีได้ประกอบมา พร้อมทั้งบุญกุศลที่ครอบครัวของท่านได้บำเพ็ญอุทิศให้ จงคลบบันดาลให้ท่านจงไปสู่สุคติในสัมปรายภพตลอดไป

พล.ต.ท.

(พิชัย กุลละวณิชย์)

คำไว้อาลัย

ของศาสตราจารย์หลวงนรกิจบริหาร

ชน มนตรีวัต ผู้เป็นมิตรแท้

ท่านขุนพิชัยมนตรีกับผมเป็นเพื่อนกันมาเมื่อเราต่างก็ยังไม่มีนามบรรดาศักดิ์ และแม้เราต่างจะมีบรรดาศักดิ์ด้วยกันแล้ว เราก็คงเรียกชื่อเต็มกันตลอดมา เพราะความรักความสนิทสนมที่ร่วมต่อกันทำให้เราเคยปากและอยากเรียกกันเช่นนั้น เราเป็นเพื่อนกันตั้งแต่ท่านขุนพิชัยมนตรีมียศเพียงร้อยตำรวจตรีตำแหน่งรองสารวัตรกองพิเศษกรมตำรวจ นับแต่นั้นมาถึงบัดนี้ก็คงไม่น้อยกว่า 50 ปี

โดยที่กองพิเศษ มีหน้าที่เกี่ยวกับการปราบปรามผู้กระทำผิดในทางอาญา และผู้มีหน้าที่จะต้องออกสืบสวนตรวจตราจับกุมผู้กระทำผิดตามที่ ท้องที่ ไม่ว่าจะกลางวันหรือกลางคืนซึ่งแล้วแต่กรณี เวลานั้น ใคร ๆ ในนครหลวงกรุงเทพธนบุรี ก็ต้องรู้จักท่านขุนพิชัยมนตรี ในนามเต็มและมีฉายาว่า “ชนหน้าข้าวตัง” เพราะท่านขุนเคยออกฝึกดาช และท่านขุนเป็นมือหนึ่งใน การปราบปรามของกรมตำรวจ จะมีข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์แทบไม่เว้นแต่ละวันว่า ร.ต.ต. ชน มนตรีวัต จับเรื่องนั่นเรื่องนั้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งยอมเป็นที่คร้ามเกรงของผู้ลอบกระทำผิดใน เวลาค่าคืนยังนัก ผมเองเมื่อมีเวลาว่างก็มักจะโดยสารท่านขุนไปตรวจในเวลาค่าคืนด้วยบ่อย ๆ เพราะเรามีอริยาศัยต่อกัน และผมก็เรียนทางรัฐศาสตร์ ก็หวังอยู่ว่าจะได้เป็นนายอำเภอ จึง สนใจและรักที่จะได้รู้ได้เห็นงานในค่านอนอยู่

ท่านขุนพิชัยมนตรี เป็นคนกล้า มีความมานะพยายามไม่ยอมแพ้ใคร ไม่ว่าจะงาน หรือจะเล่นอะไร เอาจริงเอาจัง ต้องทำ ต้องเล่นให้ตึงทงนั้น และใครมีใครเล่นอะไรก็จะมี ก็ จะเล่นไปตามกาลและสมัยกับเขาด้วย ไม่ยอมม่น้อยหน้าผู้ใด

โดยที่ท่านขุน เป็นคนจริงต่องาน ซื่อตรงต่อหน้าที่ และรักความยุติธรรมสมกับ หน้าที่ของผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ ประกอบกับเป็นผู้ที่มีความมานะ ทั้งมีไหวพริบดีทันผู้คน และมี ใจกว้างขวาง จึงเป็นคนหนึ่งที่มีความสามารถในการสืบสวนและจับกุมผู้กระทำผิดในคดีที่สำคัญ ๆ ได้หลายครั้งหลายหน ทำให้ผลงานของท่านขุนดีเด่นเป็นที่พอใจของผู้บังคับบัญชา ได้เลื่อนยศ เลื่อนตำแหน่งเป็นลำดับมา เริ่มแต่ตัวร้อยตำรวจตรีจนถึงนายพลตำรวจ มีตำแหน่งเป็นรองอธิบดี กรมตำรวจฝ่ายปราบปราม และรักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ ทั้งนี้เพราะด้วยความสามารถ

และ เขาได้มาโดยลำแข้งของเขาเอง หาใช่เหตุอื่นใด ซึ่งเป็นเกียรติประวัติประการหนึ่งที่ลูกหลานและญาติมิตรของท่านขุน ควระภาคภูมิใจมิใช่น้อย

ที่ผมเล่าถึงผลงานและความดีของท่านขุนพิชัยมนตรีมาข้างต้น มิใช่เพราะเราเป็นเพื่อนกันก็เียนยอ ย่อมมีหลักฐานที่จะดูได้ และนอกจากผมจะเป็นเพื่อนกัน เราก็เคยรับราชการร่วมกันมา ทั้งในตำแหน่งหน้าที่ หน้าที่ท่านขุนเป็นตำรวจ และในตำแหน่งหน้าที่ฝ่ายปกครอง ผมจึงรู้เรื่องท่านขุนพิชัยมนตรีตงทางส่วนตัวและการทำงานในหน้าที่ของเขา เมื่อท่านขุนเป็นผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดฉะเชิงเทรา ราว พ.ศ. 2481 ผมก็เป็นข้าหลวงประจำจังหวัดฉะเชิงเทรา อยู่ในขณะนั้น ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2488-89 ท่านขุนมีตำแหน่งเป็นข้าหลวงประจำจังหวัดกาญจนบุรี อีกตำแหน่งหนึ่ง ผมก็ได้มาดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมมหาดไทย และใน พ.ศ. 2488 นั้นเอง เราก็ยังได้ร่วมงานในการช่วยเหลือเสรีไทยด้วยกันมา

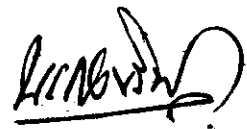
ยังมีอีกอย่างหนึ่ง ที่ผมจะลืมเสียมิได้ คือความมีน้ำใจอันดีงามของท่านขุนพิชัยมนตรีต่อเพื่อนฝูง เพื่อนฝูงคนใดเกิดความทุกข์ร้อน หากท่านขุนได้รู้และเขาพอจะช่วยเหลือ ก็จะช่วยเหลือโดยมิต้องให้ออกปากขอร้อง และมีได้คิดหวังผลตอบแทนแต่อย่างใด ท่านขุนพิชัยมนตรีมิใช่เป็นคนที่ทำความดีใส่ตัวแล้วผลึกความชั่วไว้คนอื่น ท่านขุนมีแต่ความเป็นมิตร อันเป็นคุณธรรมของกัลยาณมิตรโดยแท้

การถึงแก่กรรมของท่านขุนพิชัยมนตรี เป็นการที่ผมสูญเสียเพื่อนเก่า เพื่อนรัก ซึ่งยากที่จะหาผู้มึน้ำใจเช่นเขาได้ จึงทำให้ผมเศร้าใจและเสียใจเป็นอย่างมาก แม้จะไม่กี่วันก็จะถึงวันพระราชทานเพลิง ร่างกายของท่านขุนจะหมดไป แต่ชื่อเสียงคุณงามความดีและเกียรติประวัติที่ท่านขุนได้กระทำไว้ก็หาหมดตามไปด้วยไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นมิตรแท้ซึ่งผมและเพื่อน ๆ ของท่านขุนจะต้องระลึกถึงอยู่ตลอดไป

ขออำนาจแห่งบุญกุศลและคุณงามความดีที่ท่านขุนพิชัยมนตรี ได้มีอยู่ และบรรดาญาติมิตรอุทิศให้ ได้เป็นปัจจัยส่งเสริมให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของท่านขุน ได้ไปสู่สุคติในสัมปรายภพด้วย เทอญ.

บ้านแดงอุคม

8 มกราคม 2515

(หลวงนรกิจบริหาร)

คำไว้อาลัย

ของศาสตราจารย์ (พิเศษ) อินทร์ จันทรสถิตย์

ข้าพเจ้ารู้สึกขอบพอกับท่านขุนพิชัยมนตรี สมัยเมื่อท่านขุนพิชัยมีศนาयर้อยตำรวจ
ตรีประจำอยู่สถานีสยามแยก ประมาณสี่สิบเจ็ดปีมาแล้วและก็เคยติดต่อกันเสมอมา เพราะว่าท่าน
ขุนพิชัย มีบ้านอยู่ใกล้ ๆ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน

ข้าพเจ้าจำได้ว่า ก่อนจะสร้างมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ขึ้นมา ทางราชการต้องเวน
คืนที่ดินประมาณแปดร้อยไร่ และมีอยู่จำนวนหนึ่งซึ่งเป็นที่ดินของท่านขุนพิชัย ในตอนแรก ท่าน
ขุนพิชัยได้แจ้งให้ข้าพเจ้าทราบว่า ท่านมีที่ดินติดต่อกันกับที่เวนคืนอยู่อีกเล็กน้อย และที่ดิน
ติดถนนใหญ่เป็นเนื้อที่ไร่เศษ ๆ และยาวตามถนนพหลโยธินประมาณ 2 เส้น ทางมหาวิทยาลัย
เห็นว่ามหาวิทยาลัยได้ที่ดินเต็มหน้าถนนงามวงศ์วานแล้ว ทางด้านถนนพหลโยธินก็ได้ไว้หลาย
เส้น เป็นทางออก ก็ไม่อยากจะซื้อ ท่านขุนพิชัยก็อยากขายให้ ในราคาที่ทางราชการประเมิน
สมัณั้นราคาไร่ละ 80 บาทเท่านั้น ท่านขุนพิชัยบอกว่า ซื้อเสียดีกว่า มันบังหน้าอยู่ ต่อไป
ถ้าทางมหาวิทยาลัยเจริญขึ้น จะทำให้มหาวิทยาลัยสวยงาม และที่ดินก็จะขึ้นราคาไปอีกเท่าไรก็ไม่
มีใครสามารถจะบอกได้ ท่านขุนพิชัยเป็นผู้ที่ขอบซื้อที่ดินไว้เพื่อเป็นมรดกแก่ครอบครัวหลายแห่ง
เห็นการณ์ไกล แต่ทางมหาวิทยาลัยก็ไม่ซื้อ มาซื้อเมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง จึงต้องเสียเงินไปแสนกว่า
บาททั้ง ๆ ที่ท่านขุนพิชัยจะไม่ขายให้ก็ได้ แต่ก็เห็นว่าเพื่อประโยชน์แก่ทางราชการโดยแท้
เพราะถ้าจะขายให้ผู้อื่นหรือเก็บไว้อีก ราคาจะขึ้นไปมากกว่านั้น แต่ท่านขุนพิชัยมีใจเป็นนัก
เลงพอที่จะเห็นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้ขยายเขตทางด้านตะวันออกจนดูสง่างามยิ่งขึ้น

ขอให้กรรมดีที่ท่านขุนพิชัยมนตรี ได้กระทำไว้ในชาตินี้ จงถลบนันดาลให้ท่าน
ขุนพิชัยมนตรีเสวยแต่สุขสมบัติในสัมปรายภพเทอญ.

(อินทร์ จันทรสถิตย์)

คำไว้อาลัย

พ.ต.ต. ชวลิต มนตรีวัต มาขอให้ผมเขียนคำไว้อาลัยให้ พล.ต.ต. ชุนพิชัยมนตรี
ผู้เป็นบิดา โดยที่ท่านผู้นี้เป็นผู้นำที่คู่เคียงกับผมมานานก็ยินดีเขียนให้

ความจริงท่านมีอาวุโสกว่าผมมากทั้งวัยและทั้งเวลารับราชการ แต่ผมรู้จักท่านตั้งแต่
ผมอายุราว 14 ปี คือเรื่องเป็นดังนี้ ตอนนั้นผมยังเรียนหนังสืออยู่ที่ ร.ร. อัสสัมชัญ และอาศัย
ญาติผู้ใหญ่คนหนึ่งอยู่ที่ตรอกไหว่ ถนนสีลม เวลาบ่ายถ้าเป็นวัน ร.ร. หยุดผมก็มานั่งท่องหนังสือ
อยู่ข้างโรงเรียนกรุงเทพคริสเตียน ตอนนั้นที่คืนยังว่างเป็นทุ่งนาอยู่ ท่านชุนพิชัยมนตรีอยู่แถว
ตรอกคอง่วนสวย ท่านเคยเอาราวจุฬามาเล่นและคว่ำกับว่าวปักเป้าของใครจำไม่ได้แล้ว วันหนึ่ง
ว่าวจุฬาคว่าวปักเป้าได้ คนวิ่งรอกจุฬามีไม่พอผมยืนดูอยู่ท่านเรียกให้ไปช่วยวิ่งรอก ผมก็เลยไป
ช่วยท่าน พอเลิกแล้วท่านเลยนามะเนตสมย่นเรียกน้าอิตลม ต่อมาผมก็เลยเป็นขาประจำวิ่งรอก
ให้ท่าน

ผมเรียนจบ ร.ร. นายร้อยตำรวจ พ.ศ. 2474 ออกมาเป็นนายตำรวจ เมื่อมาอยู่
นครบาล และต่อมาก็มาอยู่สันติบาล ได้พบปะกับท่านในด้านการงานหลายครั้งหลายคราจนคุ้น
กันดี จนผมเรียกท่านว่า "พี่ชุน" เคยเล่าเรื่องวิ่งรอกว่าวจุฬ่าให้ท่านฟัง ท่านชอบใจมาก

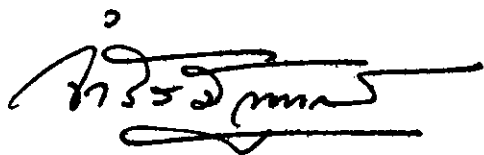
ระหว่างสงคราม ท่านไปเป็นผู้กำกับการตำรวจภูธร จังหวัดกาญจนบุรี อันเป็นที่
สำคัญในระหว่างนั้นมาก เพราะค่ายเชลยฝรั่งอยู่ที่นั่น และทหารญี่ปุ่นก็กำลังสร้างทางรถไฟ
ต่อมาเรียกว่าทางรถไฟสายมรณะ เพราะทหารฝรั่งต้องตายลงมากมายจากการสร้างทางรถไฟสาย
นี้ ทหารญี่ปุ่นก็มามาก ตั้งแต่อำเภอบ้านโป่งไป ท่านชุนพิชัยฯ ได้รับมอบหมายจาก พล.ต.ต.
อตุล เดชจรัส อธิบดีกรมตำรวจในสมัยนั้นให้ไปดำเนินงานใต้ดินอยู่ด้วย ผมรู้เพียงเล็กน้อย จะ
รู้อะไรเมื่อมีงานเกี่ยวโยงกันกับเรื่องซึ่งผมทำอยู่ เพราะต่างก็รักษาความลับกันทั้งนั้น เป็นงานที่เสียว
สันหลังอยู่มาก ใครจะตายใครจะอยู่ไม่มีใครรู้ เหตุการณ์ก็ซับซ้อนมากขึ้นโดยเฉพาะตอนปลาย
สงคราม และนี่ก็เหมือน ๆ กันว่าให้ชาติไทยได้อยู่รอดก็แล้วกัน เมื่อเสร็จสงครามแล้วเรื่องราว
ที่ท่านได้ทำมาก็ดูจะไม่ทราบกันแพร่หลายนอกจากจะเล่ากันในระหว่างเพื่อนฝูงและผู้ใกล้ชิด

ระหว่างผมเป็นผู้บังคับการตำรวจสันติบาล ท่านได้มาปรารภจะส่งบุตรไปเรียน
ตำรวจที่ประเทศอังกฤษ โดยที่ผมผ่านการศึกษาจากประเทศนี้มา ท่านขอให้ผมวางแผนการศึกษา
ให้ ผมก็วางให้บุตรท่านก็เล่าเรียนมาจนสำเร็จกลับมารับราชการตำรวจจนบัดนี้ คือ พ.ต.ต. ชวลิต
มนตรีวัต เมื่อท่านออกจากราชการไปแล้ว ผมก็ยังมีโอกาสพบท่านหลายครั้ง ท่านยังแข็งแรง
อยู่ตลอดเวลาจนท่านถึงแก่กรรม ผมพบท่านที่ราชกรีฑาสโมสร ผมเป็นประธานกรรมการ
สโมสรมาหลายปี วันเสาร์อันเป็นวันแข่งม้า ผมก็ไปดูแลบ้างแต่มักไปเอาเวลาราว 17.30 น.
เหลือมาแข่งอีกราว 2-3 เที้ยว ท่านเป็นเจ้าของคอกม้าแข่งเข้าใจว่าจะเป็นมาแต่ท่านยังหนุ่ม
ท่านพบผมก็ถามว่าทำไมมาบ้านนี้ ผมตอบท่านว่ามาตุว่าสโมสรได้เงินเท่าใด เพราะไม่ได้มาแข่ง
ม้า ท่านหัวเราะบอกว่าเป็นเจ้าของสนามทั้งที่แข่งม้าเสียบ้างจะได้รู้ว่าเขาเล่นกันอย่างไร ท่าน
เคยบอกให้ผมแข่งม้าของท่าน ผมก็แข่งและถูกเสียด้วย แต่จนบัดนี้ผมก็ยังคงไปสโมสรราว
17.30 น. ในวันแข่งม้า

เท่าที่ผมสังเกตมา ท่านผู้นี้มีฝีมือในการปราบปรามเป็นยอดคนหนึ่งของกรมตำรวจ
เป็นคนละเอียดสุขุมเยียบ ๆ ไม่โฆษณาผลงานของตนเอง ปล่อยให้ผู้บังคับบัญชาชั้นสูงพิจารณา
ความสามารถเอาเอง ไม่ได้สำเร็จจาก ร.ร. นายร้อยตำรวจ เริ่มงานจากกองพิเศษซึ่งต่อมาเป็น
กองตำรวจสันติบาลสมัยปัจจุบัน ได้เต้ามาจนเป็นรองอธิบดีกรมตำรวจฝ่ายปราบปราม อันแสดง
ถึงความสามารถของท่านผู้

ขอความดีที่ท่านได้สร้างไว้ เมื่อยังมีชีวิตอยู่ จงบันดาลให้ได้เสวยสุขในสัมปราย
ภพนันทอญ.

พล.ต.อ.

(จිරัท มณีทุกานนท์)

คำไว้อาลัย

ของ พล.ต.ท. เขื่อน ประภาวัต
รองอธิบดีกรมตำรวจ

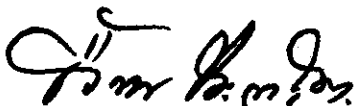
ในโอกาสที่บุตรภรรยาของ พล.ต.ต. ขุนพิชัยมนตรี จะได้จัดงานพระราชทานเพลิงศพ พล.ต.ต. ขุนพิชัยมนตรี ได้มาขอร้องให้ข้าพเจ้าเขียนคำไว้อาลัยแก่ผู้วายชนม์เพื่อเป็นมรณานุสสติ และจัดพิมพ์เป็นหนังสือระลึกแก่ผู้ร่วมงานกุศลครั้งนั้น ข้าพเจ้ายินดีสนองตอบด้วยความยินดี และเต็มใจ

ข้าพเจ้ารู้สึกขอบพระคุณและเคารพนับถือท่านขุนพิชัย มาเป็นเวลานานหลายสิบปี กล่าวได้ว่าท่านเป็นนายตำรวจหรือข้าราชการที่ควรถือเป็นแบบอย่างที่ดี ผ่านชีวิตการเป็นตำรวจมาอย่างโชกโชน เมื่อเยาว์วัยก็ได้รับการศึกษาเล่าเรียนมาอย่างดี ออกรับราชการเป็นนายตำรวจชั้นสัญญาบัตรก็ได้ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ก้าวหน้ามาตามลำดับ ได้แสดงความรู้ความสามารถให้ปรากฏมาแล้วทั้งในด้านการสืบสวนปราบปราม เมื่อมียศตำแหน่งสูงขึ้น ก็สามารถปกครองลูกน้องบังคับบัญชางานได้อย่างดีและมีสมรรถภาพ จึงได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสูงขึ้นมาตามลำดับ ตั้งปรากฏชัดแจ้งอยู่แล้วในประวัติอันมีเกียรติของท่าน แสดงชัดว่าท่านขุนพิชัย เป็นนายตำรวจหรือข้าราชการที่ประสบความสำเร็จก้าวหน้าในชีวิตราชการอย่างดียิ่งผู้หนึ่ง นอกจากนี้ในชีวิตส่วนตัวหรือทางครอบครัว แม้ท่านขุนพิชัย จะมีบุตรธิดาหลายคน แต่ท่านก็ได้ให้การศึกษาย่างดี ทั้งจากสถาบันภายในและต่างประเทศ เช่น พ.ต.ท. อรุณ มนตรวิวัฒน์ พ.ต.ท. ชวลิต มนตรวิวัฒน์ และธิดาคนหนึ่งของท่านก็ได้แต่งงานเป็นศรีภรรยาของ ศาสตราจารย์ ระเบียบ สาคกริก แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และนายกสมาคมกล้วยไม้แห่งประเทศไทย ผู้มีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางทั้งภายในและต่างประเทศ ตำแหน่งฐานที่อยู่อาศัยก็ปรากฏว่าท่านได้สะสมมรดกไว้ให้ลูกหลานอย่างสมเกียรติโดยมีที่ดินและบ้านช่อง แม้ไม่ถึงขั้นร่ำรวย แต่ก็ไม่น้อยหน้าใครในระดับเดียวกัน สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ในบั้นปลายของชีวิตเมื่อท่านออกจากราชการไปแล้ว ก็ได้ใช้เวลาว่างในการศึกษาธรรมะ เลี้ยงกล้วยไม้เป็นการดำรงชีวิต

อยู่ด้วยความสงบ ด้วยความอบอุ่นท่ามกลางลูก ๆ หลาน ๆ ซึ่งกำลังเจริญเติบโตเพื่อเป็นกำลังอัน
สำคัญของชาติในอนาคต ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงกล่าวว่าชีวิตท่านขุนพิชัย ฯ ควรถือเป็นตัวอย่าง
ที่ดีได้ เพราะท่านถึงพร้อมทั้งได้กล่าวมาแล้วคือเป็นนายตำรวจที่ดี เป็นผู้บังคับบัญชาที่ดี เป็น
พ่อที่ดี และจากไปด้วยความสงบในบั้นปลายของชีวิต

ในโอกาสนี้ ข้าพเจ้าขอตั้งจิตอธิษฐาน ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ประกอบกับกุศลผลบุญที่ พล.ต.ต. ขุนพิชัยมนตรี ได้ทำไว้ จงบันดาลให้ดวง
วิญญาณของท่านจงมีความสุขสงบในสัมปรายภพด้วยเทอญ.

พล. ต.ท.

(เชื่อน ประภาวัต)

คำไว้อาลัย

แต่

พลตำรวจตรี ขุนพิชัยมนตรี

ข้าพเจ้าได้เคยร่วมรับราชการกับท่านพลตำรวจตรี ขุนพิชัยมนตรี มาตั้งแต่ครั้งข้าพเจ้ายังเป็นสารวัตรตำรวจนครบาล และได้เคยร่วมรับราชการกับท่านอีกเมื่อมารับราชการอยู่ในกองตำรวจสันติบาล และท่านขุนพิชัยมนตรีดำรงตำแหน่งรองผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง จนกระทั่งท่านได้เลื่อนตำแหน่งเป็นผู้รักษาการในตำแหน่งผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง ใน พ.ศ. 2496

ในระยะเวลาอันยาวนานที่ได้รับราชการในบังคับบัญชาของท่าน ก็ได้ประจักษ์ว่าท่านขุนพิชัยมนตรีเป็นผู้มีความสามารถสูงเด่นผู้หนึ่ง ในบรรดาผู้บังคับบัญชาชั้นสูงของกรมตำรวจ เป็นผู้ มั่นสยกล้ำหาญ เด็ดขาด สามารถตัดสินใจสั่งการในขณะที่มีวิกฤตการณ์เกิดขึ้น คุณสมบัตินี้ทำให้ท่านได้รับแต่งตั้งให้เป็นข้าหลวงประจำจังหวัดกาญจนบุรี ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 คือเมื่อ พ.ศ. 2488 ระหว่างที่ท่านดำรงตำแหน่งผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดกาญจนบุรี ก็ได้เป็นหัวหน้าหน่วยเสรีไทยประจำจังหวัดกาญจนบุรี ดำเนินการต่อต้านกองทัพญี่ปุ่นซึ่งยึดครองประเทศไทยอยู่ ปฏิบัติการของท่านในครั้งนั้นก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศไทยในโอกาสต่อมา ในเมื่อประเทศไทยได้นำไปกล่าวอ้างประกอบการขอเลิก สถานะสงครามต่อประเทศบริเตนใหญ่ และสหรัฐอเมริกา

ในด้านการปฏิบัติราชการในกรมตำรวจของท่านนั้น พลตำรวจตรี ขุนพิชัยมนตรี เป็นผู้ มีประวัติการปฏิบัติราชการอันดีเด่นของกรมตำรวจท่านหนึ่ง จะเห็นได้ว่าท่านรับราชการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2460 ในตำแหน่งรองสารวัตรกองพิเศษและเป็นสารวัตร เป็นผู้กำกับการตำรวจภูธร เป็นรองผู้บังคับการตำรวจภูธรและนครบาล เคยเป็นผู้บังคับการตำรวจภูธรเขต 2 เขต 5 ผู้บังคับการกองปราบปราม ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง รองผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง ผู้บัญชาการตำรวจนครบาล และรองอธิบดีกรมตำรวจฝ่ายปราบปราม ครองยศท้ายท่านได้รับแต่งตั้งให้รักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ เมื่อ 17 ก.ย. 2500 ต่อมาเมื่อ 30 พ.ย. 2500 ท่านก็ได้ลาออกรับราชการเพื่อรับพระราชทานบำนาญเนื่องจากสุขภาพไม่สมบูรณ์ ขณะนั้นท่านอายุได้ 58 ปี

หลังจากลาออกจากราชการแล้ว ท่านขุนพิชัยมนตรีก็ได้ประกอบอาชีพส่วนตัว และ
ได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการของบริษัทพิทักษ์สามัคคีตลอดมา ซึ่งข้าพเจ้าก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็น
กรรมการร่วมจัดการงานกับท่านด้วย รู้สึกว่า ท่านเป็นบุคคลที่มีความสามารถในการบริหารธุรกิจ
ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

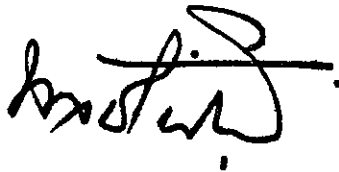
ข้าพเจ้าไม่เคยได้ทราบข่าวการเจ็บไข้ได้ป่วยของท่านพลตำรวจตรี ขุนพิชัยมนตรี
เลย ครึ่งสุดท้ายได้พบท่านในงานศพของคุณนายเครือ จันทรักษา ที่วัดมกุฏกษัตริยาราม ก็ยัง
เห็นท่านแข็งแรงดีอยู่ ได้สนทนากับท่านอยู่เป็นเวลานาน ท่านยิ้มแย้มแจ่มใสหัวเราะเราเรงดี ได้
ทราบข่าวว่าท่านถึงแก่อนิจกรรม ในขณะที่ข้าพเจ้ากำลังประชุมอยู่ที่มาเลเซีย ก็รู้สึกใจหายเกิด
ความเศร้าสลดเสียใจอาลัยท่านเป็นอันมาก เพราะไม่เคยได้ทราบข่าวการเจ็บป่วยของท่านมาก่อน

มนุษย์เราทุกคนเกิดมาย่อมมีการ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกรรมที่ตนทำมา จะมี
ผู้ใดหลีกเลี่ยงล่วงพ้นไปหาได้ไม่ ถึงแม้จะรู้เช่นนี้แต่เมื่อความตายเกิดแก่บุคคลอันเป็นที่เคารพรัก
ก็ย่อมเป็นธรรมดาที่จะทำให้เกิดความเศร้าสลดเสียใจอาลัยรักจากภรรยา บุตรธิดา ญาติมิตร
และผู้เคยร่วมรับราชการหรือเคยอยู่ใต้บังคับบัญชา เคยได้รับความกรุณาปราณีจากท่าน

สิ่งที่น่าอินคืออย่างหนึ่งสำหรับท่าน ก็คือท่านมีบุตรหลานสืบสกุลหลายคน บุตรชาย
ของท่านได้รับราชการเป็นตำรวจเหมือนอย่างท่าน ขณะนี้มีอยู่หลายคนเป็นพันตำรวจตรีตั้งแต่ยัง
หนุ่ม ๆ ธิดาของท่านก็ได้สมรสไปกับสกุลขุนหมื่นที่หน้าเคารพนับถือ เป็นเพราะท่านได้ประกอบกุศล
กรรมไว้ ท่านจึงได้รับผลดีตอบแทน บุตรของท่านที่เป็นนายตำรวจนั้นมีคุณสมบัติ ความประพฤติ
ดี แสดงว่าจะเจริญก้าวหน้าไปไกล ได้เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ของกรมตำรวจในอนาคต

ในการพระราชทานเพลิงศพ พลตำรวจตรี ขุนพิชัยมนตรี นี้ ขอให้กุศลบุญวาสน์
ตลอดจนคุณงามความดีที่ท่านได้บำเพ็ญไว้ รวมทั้งที่ท่านผู้อื่นได้บำเพ็ญอุทิศให้แก่ท่านมาโดยลำดับ
จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของท่านจงบรรลुสุคติในสัมปรายภพตามควรแก่คติวิสัย เทอญ.

พล.ต.ท.

(พจน์ เลกะนันท์)

รองอธิบดีกรมตำรวจฝ่ายปกครอง

13 มกราคม 2515

คำไว้อาลัย

แต่

พลตำรวจตรี ขุนพิชัยมนตรี

พันตำรวจตรี ชวลิต มนต์วิวัฒน์ บุตรชายท่านขุนพิชัยมนตรี ได้มาขอให้ข้าพเจ้า
เขียนคำไว้อาลัยแต่ พลตำรวจตรี ขุนพิชัยมนตรี ในโอกาสพระราชทานเพลิงศพ ในวันที่ 24
มกราคม 2515 น

ข้าพเจ้ารู้จักท่านขุนพิชัยมนตรี เป็นอย่างดีตลอดเวลาที่ท่านยังรับราชการอยู่ ท่าน
มาเป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง จนกระทั่งได้เลื่อนตำแหน่งเป็นผู้บัญชาการตำรวจ
สอบสวนกลาง ตั้งแต่ พ.ศ. 2494 ถึง พ.ศ. 2499 และครั้งสุดท้ายท่านได้รับแต่งตั้งให้รักษาการ
ในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ เมื่อ 17 ก.ย. 2500

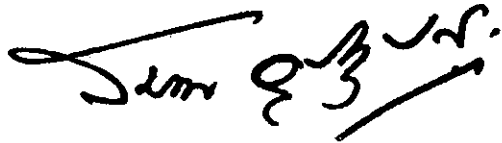
ท่านขุนพิชัยมนตรี ได้กรุณาให้ความสนิทสนมกับข้าพเจ้าเป็นอย่างดี ให้คำแนะนำในการปฏิบัติราชการ
แก่ข้าพเจ้าอยู่เป็นเนืองนิจ ให้ความเป็นกันเองเสมือนญาติทั่ว ๆ ที่ข้าพเจ้ามิได้อยู่ได้บังคับบัญชาของท่านโดยตรง ที่เป็น
เช่นนี้เห็นจะเป็นเพราะว่าท่านขุนพิชัยมนตรี ทราบว่าข้าพเจ้าเป็นนักเรียนเก่าโรงเรียนวชิราวุธ ซึ่งท่านขุนพิชัยมนตรี
เคยเป็นนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ซึ่งขณะนั้นคือโรงเรียนวชิราวุธนั่นเอง ความสัมพันธ์อันนี้จึงทำให้ท่านขุนพิชัย-
มนตรี รักใคร่ให้ความเป็นกันเองกับข้าพเจ้าอยู่เสมอ

ท่านลาออกจากราชการเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2500 และได้ประกอบอาชีพส่วนตัวอยู่ตลอดมา ข้าพเจ้า
ได้เคยพบท่านหลายครั้ง ครั้งสุดท้ายได้พบที่สโมสรภคินาคาร เมื่อต้นปี 2514 เห็นท่านยังแข็งแรงดีอยู่ ไม่เคยได้ทราบ
ข่าวว่าท่านได้เจ็บป่วย ครั้นเมื่อได้ทราบข่าวว่าท่านได้ถึงแก่กรรมโดยหัวใจวายก็ให้รู้สึกโศกโศกใจหายมีความเศร้าสลดเสียใจ
เป็นอันมาก

สังขารมนุษย์เป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน มนุษย์ทุกคนเกิดมาแล้วต้องตายเป็นธรรมดา ชีวิตแตกดับไปแล้วชื่อเสียง
เกียรติคุณจะยังคงดำรงอยู่และตกทอดต่อไปยังลูกหลานผู้สืบสันดาน

ขออำนาจแห่งคุณงามความดีและกุศลบุญราศรีที่ท่านพลตำรวจตรี ขุนพิชัยมนตรีได้บำเพ็ญมาแล้วขณะท่าน
ยังมีชีวิตอยู่ ประกอบด้วยบุญกุศลที่บุตรภรรยาและญาติมิตร ตลอดจนผู้รักใคร่นับถือบำเพ็ญให้แก่ท่าน จงเป็นปัจจัย
ส่งผลให้วิญญาณอันบริสุทธิ์ของท่านไปสู่สุคติในสัมปรายภพขวันวิรันดร เทอญ.

พล.ต.ท.

(สมาน ฐปะคุปต์)

ผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจ

คำไว้อาลัย

เนื่องจากเจ้าภาพได้ให้ข้าพเจ้าเขียนคำไว้อาลัยในโอกาสพระราชทานเพลิงศพพล-
ตำรวจตรี ขุนพิชัยมนตรี (ชั้น มนตรีวัต) ในวันที่ 24 มกราคม 2515 ณ เมรุหน้าพลับพลา
อิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส นน

ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นเกียรติ เพราะ พล.ต.ต. ขุนพิชัยมนตรี ในขณะที่มีชีวิตอยู่เป็นนาย-
ตำรวจชั้นผู้ใหญ่ที่ได้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ในกรมตำรวจอยู่หลายแห่ง โดยเฉพาะในกอง
บัญชาการตำรวจนครบาล ท่านได้เคยดำรงตำแหน่งตั้งแต่ชั้น รองสารวัตร สารวัตรแขวง ผู้
กำกับการ และผู้บัญชาการตำรวจนครบาลมาแล้ว ในกองบัญชาการตำรวจภูธร ท่านก็ได้เคย
ดำรงตำแหน่งผู้กำกับการตำรวจภูธรหลายจังหวัด อาทิเช่น ผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดฉะเชิง-
เทรา จันทบุรี ลำปาง กาญจนบุรี และเคยดำรงตำแหน่ง รองผู้บังคับการ และผู้บังคับการ
ตำรวจภูธรเขต 2 และ เขต 6 นอกจากนี้ในกองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง ท่านยังได้เคย
ดำรงตำแหน่งผู้บังคับการกองปราบปราม ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง รองผู้บัญชาการ
ตำรวจสอบสวนกลาง ตำแหน่งสุดท้ายของท่านในอดีตได้เป็นผู้รักษาการ ในตำแหน่งอธิบดีกรม-
ตำรวจ เมื่อ พ.ศ. 2500 และได้ลาออกจากราชการเนื่องจากสุขภาพไม่สมบูรณ์ในปีเดียวกัน
โดยเฉพาะในปี 2488 ขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดกาญจนบุรี และ
ข้าพเจ้าหวังประจำจังหวัดกาญจนบุรีอีกตำแหน่งหนึ่งนั้น ท่านยังเป็นหัวหน้าเสรีไทยประจำจังหวัด
กาญจนบุรีอีกด้วย

จากประวัติของท่านในอดีตจะเห็นได้ว่าท่านได้ปฏิบัติหน้าที่ราชการในกรมตำรวจมา
ด้วยดีและมีประสิทธิภาพรวมเป็นเวลาประมาณ 38 ปี ในอายุราชการของท่านซึ่งควรแก่การศึกษา
ของนายตำรวจรุ่นหลัง ๆ ข้าพเจ้าทราบว่าท่านเป็นผู้มีอัธยาศัยใจคอดี มีความเมตตากรุณาต่อผู้
น้อยเป็นที่ตั้ง ไม่เคยถือตัวว่าเป็นผู้ใหญ่เคยช่วยเหลือและให้ความเป็นธรรมแก่ผู้น้อยอยู่เสมอ
จึงเป็นที่รักใคร่เคารพนับถือของผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่ตลอดมา

การที่ท่านได้ถึงแก่กรรมโดยกระทันหันนั้น ย่อมนำความเศร้าสลดมาสู่ญาติมิตรและผู้
รู้จักคุ้นเคยเป็นเอกประการ ท่านได้สร้างกรรมดีไว้ในอดีตจึงเชื่อว่ากุศลผลบุญอันเกิดจากกรรมดี
ของท่านคงจะเป็นผลส่งให้ท่านประสบแต่ความสุข ในสัมปรายภพและด้วยกุศลผลบุญที่ญาติมิตรผู้
คุ้นเคยกับท่านได้บำเพ็ญไว้ในปัจจุบันชาตินี้จึงเป็นผลานิสงส์ให้ดวงวิญญาณของท่าน พลตำรวจตรี
ขุนพิชัยมนตรี ผู้ล่วงลับไปแล้วได้เสวยสุขในคติภพนั้นด้วยเทอญ.

พล. ต.ท.

(ศรีสุข มหินทรเทพ)

ผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจ

คำไว้อาลัย

เมื่อปลายปี พ.ศ. 2487 ข้าพเจ้าได้รู้จักกับ พล.ต.ต. ขุนพิชัยมนตรี เป็นครั้งแรก
ตอนนั้นท่านดำรงตำแหน่งผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดกาญจนบุรี ส่วนข้าพเจ้าอยู่กองจรตำรวจ
มีหน้าที่ควบคุมกำลังและความเคลื่อนไหวของทหารญี่ปุ่น เป็นเวลาบ้านเมืองคับขันถึงขนาด
เพราะสงครามโลกครั้งที่สองกำลังเข้มข้นใกล้จะถึงจุดจบอยู่แล้ว และใคร ๆ ก็ทราบทั่วกันว่าจังหวัด
กาญจนบุรีเป็นที่ตั้งกองทหารญี่ปุ่น นับเป็นขุมกำลังส่วนใหญ่เกือบจะว่าเป็นที่ตั้งรองจาก
กรุงเทพฯ ก็ว่าได้ เพราะเส้นทางที่ญี่ปุ่นสร้างทางรถไฟไปพม่า ที่เรียกกันว่ารถไฟสายมรณะข้าม
แม่น้ำแคว ทั้งยังมีค่ายกักกันทหารต่างชาติฝ่ายพันธมิตรซึ่งเป็นศัตรูของญี่ปุ่นตั้งอยู่ด้วย ท่านขุน
พิชัยฯ ต้องเดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อรายงานเหตุการณ์และรับนโยบายที่จะปฏิบัติจากท่าน
อธิบดีกรมตำรวจสมัยนั้นคือ พล.ต.อ. หลวงวิทิตกมลย์ จเรตำรวจเป็นประจำ จึงได้คุ้นเคยสนิท
สนิทยศนกับข้าพเจ้าแต่บัดนั้นมา ปกติท่านเป็นผู้มีอัธยาศัยนมนวล โอภาปราศรัยกับบุคคลทั่วไป
แม้จะเป็นผู้น้อยหรือมีตำแหน่งต่ำกว่า แต่ก็แฝงไว้ด้วยความเข้มแข็งเด็ดขาด มีการตัดสินใจรวดเร็ว
เร็วแน่นอน ไม่ลังเลใจต่อการที่จะปฏิบัติราชการตามคำสั่ง จึงเป็นที่ไว้วางใจของท่านอธิบดี ซึ่ง
ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยด้วย ที่จะมอบหมายให้ควบคุมสถานการณ์
ทั่วไปในจังหวัดกาญจนบุรีในระยะนั้น ดังจะเห็นได้ว่านอกจากท่านจะดำรงตำแหน่งผู้กำกับการ
ตำรวจแล้ว ยังได้รับตำแหน่งแต่งตั้งให้รักษาการในตำแหน่งข้าหลวงประจำจังหวัดกาญจนบุรี มี
อำนาจบังคับบัญชาและสั่งการข้าราชการพลเรือนทั้งหมดในจังหวัดนั้นนอกตำแหน่งหนึ่งด้วย ตัว
ท่านเองก็เป็นสมาชิกคนหนึ่งของขบวนการเสรีไทย ปฏิบัติภารกิจเพื่อความปลดปล่อยของประเทศ
ชาติอยู่ในขณะเดียวกัน ท่านขุนพิชัยฯ ได้ทุ่มเทอุทิศกำลังกายกำลังใจและสติปัญญาทั้งหมด
เข้าควบคุมสถานการณ์ในจังหวัดกาญจนบุรี จนเหตุการณ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อยคลคลคลายคืน
เข้าสู่ภาวะปกติเมื่อสงครามโลกสิ้นสุดลงเมื่อเดือนสิงหาคม 2488 ท่านเป็นหัวหน้าทำการปลดอาวุธ
ญี่ปุ่นทั่วทั้งจังหวัดกาญจนบุรี นำตัวเข้าควบคุมในค่ายกักกัน และปลดปล่อยชนชาติพันธมิตร
ที่ญี่ปุ่นได้ควบคุมไว้แต่เริ่มสงครามเสร็จสิ้นแล้ว จึงได้รับคำสั่งแต่งตั้งจากทางราชการให้โยกย้าย
ไปดำรงตำแหน่งรองผู้บังคับการตำรวจภูธรเขต ๕ (จังหวัดลำปาง)

นับแต่ได้รู้จักกับคุณเคยสนิทสนมกับท่านในครั้งนั้นแล้ว ข้าพเจ้าก็ได้รับแต่งตั้ง
จากกรมตำรวจโยกย้ายไปดำรงตำแหน่งในหน้าที่ต่าง ๆ ตามวิถีทางของทางราชการ แต่ก็ได้มี
โอกาสติดต่อกับท่านเป็นครั้งคราว ด้วยความเข้มแข็งและคุณวุฒิความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่
ท่านขุนพิชัย ฯ ได้รับความก้าวหน้าในการรับราชการมาโดยลำดับ โดยได้รับแต่งตั้งให้ดำรง
ตำแหน่งผู้บังคับการกองปราบปรามผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลางและนครบาล จนได้พระมหา
กรุณามีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ดำรงตำแหน่งรองอธิบดีกรมตำรวจฝ่าย
ปราบปราม และได้รับแต่งตั้งให้รักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจเป็นตำแหน่งสุดท้าย จึง
กราบถวายบังคมลาออกจากราชการเพื่อรับพระราชทานบำนาญ เนื่องจากสุขภาพไม่สมบูรณ์เมื่อ
พ.ศ. 2500

ชีวประวัติของท่านขุนพิชัยมนตรี เป็นตัวอย่างของบุคคลหนึ่งซึ่งถือกำเนิดมาใน
ฐานะที่เป็นคนไทย มีความรักชาติบ้านเมืองและบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติเท่าที่
จะทำได้ จนสุดท้าย มีไตค้ำงถึงสิ่งอื่นใดในเวลาที่เขาบ้านเมืองต้องการ ข้าพเจ้าได้รับฟัง
ข่าวถึงแก่กรรมของท่านด้วยความเศร้าสลดใจ ชีวิตของคนเราก็คงเท่านั้นเอง ในที่สุดก็ถึงจุดที่ใครๆ
ก็หนีไม่พ้น ต้องมาลงเอยเหมือนกันหมด เมื่อก่อนโลกนี้ไปแล้วก็คงเหลือทิ้งไว้แต่ประพตกรรม
มหันต์ ให้เป็นอนุสรณ์เครื่องระลึกของคนที่ยังอยู่เท่านั้น

ด้วยอำนาจกุศลกรรมอัน พล.ต.ท. ขุนพิชัยมนตรี ได้เคยบำเพ็ญสั่งสมไว้ในระหว่าง
มีชีวิต ก็ทำให้ได้รับพุทธศจากบรรดาญาติมิตรวืสสาสิกชนที่เคารพนับถือทั้งหลายในภายหลัง จัก
รวมกันเป็นพลังมหาศาลอันสัมฤทธิ์ เป็นอิฐวิบุลมนุญผลบันดาลให้ดวงวิญญาณ ของท่านได้ลอย
สู่สุคติสถานอันควรแก่คติวิสัยในสมัยปรายภพ ประสบแต่ความเกษมสุขสำราญตลอดกาลอันเป็น
นิรันดร เทอญ

พล.ต.ท

(ชุมพล โลหะชาละ)

ผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง และรักษาการ
ในตำแหน่งผู้บังคับการกองปราบปราม

คำไว้อาลัย

แต่

พล.ต.ต. ขุนพิชัยมนตรี

ในงานพระราชทานเพลิงศพ พล.ต.ต. ขุนพิชัยมนตรี ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์
ในวันที่ 24 มกราคม 2515 พ.ต.ต. ชวลิต มนต์วิวัฒน์ บุตรชายของท่านผู้วายชนม์ได้มาติดต่อบอก
ให้ข้าพเจ้าเขียนคำไว้อาลัยเพื่อเป็นอนุสรณ์ โดยที่ พล.ต.ต. ขุนพิชัยมนตรี เคยเป็นผู้บังคับ
บัญชาใกล้ชิดของข้าพเจ้ามาก่อน ในฐานะผู้บัญชาการตำรวจนครบาล เมื่อปี พ.ศ. 2499 ข้าพเจ้า
จึงขอเขียนคำไว้อาลัยในนามของตำรวจนครบาลทั้งปวง

เมื่อ พล.ต.ต. ขุนพิชัยมนตรี ถึงแก่กรรมนั้น ข้าพเจ้ายังติดประชุมและดูงาน
ตำรวจอยู่ในต่างประเทศ มาทราบข่าวการมรณกรรมของท่านต่อภายหลังเมื่อกลับจากราชการ
ต่างประเทศ ในวันที่ 4 พฤศจิกายน 2514 จึงยังความโศกเศร้าแก่ข้าพเจ้ายิ่งนัก เพราะคาดฝัน
ไม่ถึงว่าท่านจะมาด่วนพรากจากพวกเราไป โดยที่ท่านยังมีพลานามัยสมบูรณ์อยู่ และตัวท่านเอง
ก็ยังเป็นทีเคารพรักของตำรวจนครบาลโดยส่วนรวมอยู่เป็นอันมาก ข้าพเจ้าเองเคยได้ติดต่อกับท่าน
เป็นครั้งสุดท้าย เมื่อขอรับรองให้เขียนคำไว้อาลัยลงตีพิมพ์ในหนังสือของกองบัญชาการตำรวจนคร-
บาล แจกเป็นอนุสรณ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ พล.ต.ท. ประจวบ กิริตบุตร ณ เมรุ
หน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทร์ 18 มีนาคม 2514 และท่านก็ได้กรุณาเขียนส่งมาให้
อย่างรวดเร็วด้วยความเต็มใจยิ่ง

เมื่อ พล.ต.ต. ขุนพิชัยมนตรี เป็นผู้บัญชาการตำรวจนครบาล เมื่อปี พ.ศ. 2499
นั้น ข้าพเจ้าเป็นรองผู้บังคับการตำรวจนครบาลพระนครเหนือ พล.ต.ท. ขุนจันทรรักษา เป็นผู้
บัญชาการตำรวจนครบาล และ พล.ต.ท. ประจวบ กิริตบุตร เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจ
นครบาล ขณะนั้นกองบัญชาการตำรวจนครบาลตั้งอยู่ที่กรมตำรวจตึกใหญ่ด้านหน้าชั้นล่าง
พล.ต.ต. ขุนพิชัยมนตรี สนับสนุนกับ พล.ต.ท. ขุนจันทรรักษา เป็นพิเศษ ทำนองเพื่อนรักกัน
มาเก่าแก่ งานตำรวจนครบาลในระยะนั้นเต็มไปด้วยความสามัคคีกลมเกลียวกันเป็นอย่างดี
ข้าพเจ้าเคยร่วมกับท่านผู้วายชนม์ สอบสวนคดีขบถอดข้าวหน้าทำเนียบรัฐบาลในสมัยนั้น รู้สึก

ว่าท่านเป็นคนใจร้อน ควบคุมการสอบสวนให้สำเร็จเรียบร้อยไปด้วยความรวดเร็ว โดยต้องทำงานกันทั้งกลางวันและกลางคืน ไม่มีใครกล้าทอดทิ้งงานสักคนเดียว ตามปกติท่านเป็นคนโอบอ้อมอารีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ชอบแสดงตนเป็นกันเอง เป็นผู้มีปฏิภาณและไหวพริบ ตลอดจนเจ้าหน้าที่เหลื่อมชนชั้นในงานด้านสืบสวนสอบสวนเป็นเยี่ยมอย่างหาตัวจับได้ยาก เป็นที่รำลึกกันว่า ครั้งเมื่อท่านดำรงตำแหน่งผู้กำกับการตำรวจภูธรและข้าหลวงประจำจังหวัดกาญจนบุรี ได้เป็นหัวหน้าเสรีไทย ณ ที่นั้น ทหารญี่ปุ่นในครั้งนั้น กลัวเหลี่ยมเชิงของท่านยิ่งนัก ทหารญี่ปุ่นจับไม่ได้ไล่ไม่ทัน เพราะการรู้จักเอาตัวรอดและเล่ห์เหลี่ยมอันเยี่ยมยอดของตัวท่านนั่นเอง

บัดนี้ ชีวิตของท่านได้ดับสูญไปแล้ว แต่เกียรติยศ ชื่อเสียง ตลอดจนคุณงามความดีของท่านจะยังคงอยู่เป็นอนุสรณ์ตลอดไปตราบเท่ากัลปาวสาน

พล.ต.ท. ธนะ ๕๖๑ ข. ๖๐๐๖

(มนตรีชัย พันธุ์คงขันธ์)

ผู้บัญชาการตำรวจนครบาล

17 มกราคม 2515

คำไว้อาลัย

ของ

พลตำรวจโท จรัส มังคลารัตน์

ข้าพเจ้าเข้ารับราชการเป็นตำรวจในขณะที่ พลตำรวจตรี ขุนพิชัยมนตรี มียศเป็นพันตำรวจโทแล้ว ผู้ที่รับราชการเป็นนายตำรวจอยู่ด้วยกันในขณะนั้นเกือบจะทุกคนก็ว่าได้ที่จะต้องรู้จักชื่อ พลตำรวจตรี ขุนพิชัยมนตรี เป็นอย่างดี การดำเนินชีวิตตำรวจนั้น มักจะได้รับการอบรมให้รู้จักคุณค่าของศิลปะในการครองตัวและการทำงาน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการสืบสวน การสอบสวน การติดตามคดีขณะที่ไปสู่ศาลแล้ว

อันการศึกษาศิลปะการครองตัวและการทำงานตำรวจนั้น ผู้ให้คำแนะนำมักจะชี้ทางให้เอาอย่าง พลตำรวจตรี ขุนพิชัยมนตรี เป็นอาทิ ทั้งนี้เห็นจะเป็นเพราะ พลตำรวจตรี ขุนพิชัยมนตรี เป็นผู้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตเป็นตำรวจอย่างสมบูรณ์แบบนั่นเอง

นอกจากความเป็นเลิศในการครองตัวและการทำงานแล้ว จากการศึกษาประวัติการรับราชการของ พลตำรวจตรี ขุนพิชัยมนตรี จะเห็นได้ว่าท่านมีความเจริญรุ่งเรืองและก้าวหน้าในวิชาชีพตำรวจการกล่าวคือ ท่านเริ่มต้นจากตำแหน่งรองสารวัตร ซึ่งเป็นตำแหน่งต่ำสุดของชั้นสัญญาบัตร และก้าวไปถึงตำแหน่งสูงสุดของชั้นสัญญาบัตร คือรักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ ซึ่งจะหาผู้เสมอเหมือนได้ยากยิ่ง ในระหว่างชีวิตราชการของท่านนั้น ท่านได้รับใช้ราชการในตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นตำแหน่งซึ่งมีความสำคัญและมีเกียรติในโอกาสเดียวกันก็ได้รับหน้าที่เป็นหัวหน้าขบวนการเสรีไทย ทำการกอบกู้ประเทศชาติอีก

ประวัติการทำงานในส่วนของการตำรวจเกี่ยวกับการสืบสวนปราบปรามโจรผู้ร้ายนั้น ข้าพเจ้าอาจกล่าวยืนยันได้ว่ามีมากมายจนสุดที่จะประมวลมากกล่าวอ้างได้ ถ้าหากจะกล่าวถึง พลตำรวจตรี ขุนพิชัยมนตรี เป็นนายตำรวจที่ทำให้ผู้ร้ายสยบก็คงจะไม่ผิด

พลตำรวจตรี ขุนพิชัยมนตรี เป็นผู้เกิดในชาติตระกูลที่สูง บุตรธิดาที่สืบสายโลหิตจากท่านก็ล้วนแต่เป็นคนดีมีฐานะและมีเกียรติ การปฏิบัติตัวและปฏิบัติราชการตลอดมาก็ได้แต่ประกอบกรรมดี จึงนับว่าท่านเป็นบุพชนที่ควรแก่การเป็นศักดิ์และศรีแห่งวงศ์ตระกูล ตลอดจนกรมตำรวจในขณะที่ท่านยังรับราชการอยู่อีกด้วย

การสูญเสียชีวิตอันมีค่าของ พลตำรวจตรี ขุนพิชัยมนตรี ได้ยังความเศร้าสลดใจแก่ครอบครัวมิตรสหาย ตลอดจนบรรดาข้าราชการตำรวจที่มีความเคารพรักต่อท่านเป็นอย่างยิ่ง ผลงานที่ท่านได้ประกอบไว้ในอดีตจะต้องเป็นอนุสรณ์แห่งความดีให้ปรากฏตลอดไปโดยไม่มีวันลบลือน

ด้วยอำนาจแห่งกุศลกรรมทั้งหมดที่ พลตำรวจตรี ขุนพิชัยมนตรี ได้บำเพ็ญไว้ในอดีตตลอดจนส่วนที่ได้รับอุทิศจากบุตรธิดา และผู้ที่รักใคร่นับถือ จึงได้โปรดรวมเป็นกำลังส่งผลให้ดวงวิญญาณของ พลตำรวจตรี ขุนพิชัยมนตรี ได้เสวยสุขเกษมและสันติในสัมปรายภพตามควรแก่วิสัยด้วยเทอญ.

พล.ต.ท.

(จีระศักดิ์ มังคลารัตน์)

ผู้บัญชาการตำรวจภูธร

คำไว้อาลัย

ผมขอขอบพระคุณท่านเจ้าภาพที่ให้เกียรติผมเป็นผู้เขียนคำไว้อาลัยแด่ท่าน พล.ต.ต.
ขุนพิชัยมนตรี อดีตผู้รักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ ในโอกาสจัดงานพิธีพระราชทาน
เพลิงศพครั้งนี้

ผมสำเร็จจากโรงเรียนนายร้อยตำรวจ และได้รับคำสั่งแต่งตั้งให้เป็นนายตำรวจ
ครั้งแรก เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๔๗๘ โดยมีตำแหน่งเป็นรองสารวัตรสถานีตำรวจนครบาล
สำราญราษฎร์ ซึ่งท่าน พล.ต.ต. ขุนพิชัยมนตรี เป็นสารวัตร และขณะนั้นท่านมียศเป็นนายร้อย
ตำรวจเอก

ขณะที่ได้รับคำสั่งแต่งตั้งมาทำหน้าที่รองสารวัตรนั้น ผมได้รับยศเพียงนักเรียนทำ
การนายร้อยตำรวจเท่านั้น มิได้เป็นที่ ร.ต.ต. เหมือนนักเรียนนายร้อยตำรวจในปัจจุบัน เมื่อ
เข้าไปรายงานตัวต่อท่านสารวัตร ซึ่งเป็นตำแหน่งสูงสุดแต่ผู้เดียวของสถานีตำรวจ ในขณะนั้น
ยังไม่มีสารวัตรใหญ่ สารวัตรสืบสวนสอบสวน สารวัตรปกครองป้องกัน ท่านได้ให้โอวาท
และให้คำแนะนำอย่างจับใจจนบัดนี้ว่า “คุณเป็นนายตำรวจที่เข่าวักมาก จะทำอะไรอย่าเอาแต่ใจ
ตนเอง อย่าใจร้อน นายตำรวจที่ดีต้องพึงรักษาวินัยไว้เสมออย่าเกียจคร้าน โดยเฉพาะต้องอย่า
ทุจริตไม่ว่าต่อราชการหรือส่วนตัว แล้วชีวิตราชการคุณจะเจริญยิ่งขึ้น” แล้วท่านก็ได้กรุณาแนะนำ
ถึงสภาพท้องที่และเหตุการณ์ที่มีอยู่ในขณะนั้น พอเป็นแนวให้ทราบไว้สำหรับดำเนินการในหน้า
ที่รองสารวัตร และได้สั่งก่อนที่จะลาจากไปว่า มีระดับข้อของประการใดให้บอก แล้วก็เรียก
เสมียนพิเศษให้พาไปยังห้องพักซึ่งจัดไว้แล้วอยู่หลังสถานี

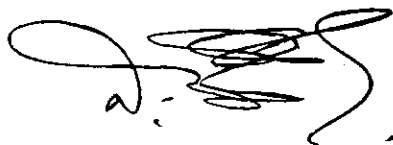
ทุกเช้าท่านจะต้องออกมาเข้าเวรแต่ ๐๖.๐๐ น. ซึ่งผมจะต้องมาเข้าเวรคู่กับท่าน
ด้วยทุกวัน เพื่อฝึกหัดงานการสอบสวนและทำสำนวน เพราะตลอดเวลาที่ผมเรียนมาจากโรงเรียน
นายร้อยตำรวจเป็นเวลา ๓ ปีนั้น ได้รู้แต่ทฤษฎีเป็นส่วนใหญ่ แม้ว่าทางโรงเรียนจะได้ส่งมาฝึก
งานตามสถานีตำรวจนครบาลบหนิง ๒ ครั้ง คือเดือนตุลาคม ๑๕ กับเดือนเมษายน ๓๐ วัน ก็ดี
แต่ก็ยังไม่รู้อะไรมากพอ ดังนั้นพอมาเข้าเวรสอบสวนเข้าจริง ๆ เวลาที่มีผู้มาแจ้งความร้องทุกข์
จึงรับแจ้งความ และสอบสวนให้ถูกต้องตามประเด็นได้ไม่ครบถ้วน ท่านก็ได้สั่งสอนแนะนำให้

จนเข้าใจ ตลอดจนวิธีการสืบสวนหาพยานหลักฐานมาสอบสวนรวบรวมเป็นสำนวนไว้ จนสามารถ
ทำด้วยตนเองได้ โดยถูกต้อง นับว่าท่านเป็นอาจารย์คนแรกที่ได้ฝึกสอนวิธีปฏิบัติงานทางด้านการ
สืบสวนสอบสวนในชีวิตเริ่มต้นออกมารับราชการเป็นนายตำรวจของผม ผมได้ฝึกงานอยู่เป็นเวลา
๖ เดือน จึงได้เห็นว่าที่ ร.ต.ต. ตลอดเวลาที่อยู่ที่บังคับบัญชา และการปกครองของท่าน
ท่านได้ดูแลเอาใจใส่ ทั้งทางราชการและส่วนตัวเสมือนผมเป็นลูกหลานมากกว่าเป็นผู้บังคับ
บัญชา มีอะไรไม่ถูกต้องก็แนะนำว่ากล่าวตักเตือนและชี้แนวทางที่ถูกที่ควรให้ทั้งในหน้าที่ราชการ
และส่วนตัว ท่านเป็นผู้มีนิสัยใจคอโอ้อ้อมอารี เป็นที่รักใคร่ของนายตำรวจและนายสิบพลตำรวจ
ภายในสถานีตำรวจในขณะนั้นทุกคน ใครมีทุกข์ร้อนอย่างไรไปปรึกษาและหาวิธีได้เสมอ และ
ต่างได้รับความเมตตาช่วยขจัดเหตุเดือดร้อนไปตามควรแก่กรณีโดยทั่วกัน ผมได้อยู่ในความปก-
ครองของท่านประมาณหนึ่งปีเศษก็ถูกแต่งตั้งไปอยู่หน่วยอื่นในต่างจังหวัด และทราบว่าต่อมาท่าน
ก็ได้เลื่อนขั้นเป็นผู้กำกับการตำรวจนครบาลธนบุรี แล้วไปเป็นผู้กำกับการตำรวจภูธร จังหวัดราชบุรี
และในตอนปลายอายุราชการของท่านได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้บัญชาการตำรวจนครบาล และ
รองอธิบดีกึ่งรักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจอันเป็นตำแหน่งสุดท้ายของท่านทั้งสิ้น

ผมยังจดจำและยึดถือคำสั่งสอนแนะนำของท่านไว้เป็นแนวทางปฏิบัติทั้งในชีวิต ส่วน
และราชการ ตลอดมาจนบัดนี้ด้วยความเคารพ และระลึกถึงพระคุณอย่างสูง

ขอเดชะผลานิสงส์ที่บรรดาเจ้าภาพได้บำเพ็ญกุศลอุทิศแก่ท่าน และบรรดาคุณงาม
ความดีทั้งหลายที่ท่านเองได้ประกอบไว้ขณะยังมีชีวิตอยู่ได้โปรดส่งผลดี บันดาลให้ วิญญาณ ของ
ท่าน พล.ต.ต. บุญพิชัยมนตรีจงได้สู่สุคติในสัมปรายภพตลอดกาลนิรันดร เทอญ.

พล.ต.ต.

(สรพล มัลลิกะมาเลย์)

ผู้บัญชาการศึกษา กรมตำรวจ

๒๕ ปี.ค. ๒๕๑๔

คำไว้อาลัย

พล. ต.ต. ขุนพิชัยมนตรี

ในสมัยที่ข้าพเจ้าเป็นนักเรียนนายร้อยตำรวจ โดยปกติแล้ว เมื่อ โรงเรียนปิดภาค
ปลายปีเป็นระยะยาวประมาณ 2 เดือน นักเรียนนายร้อยตำรวจทุกคน ต้องไปฝึกงานตามสถานี
ตำรวจนครบาลเป็นเวลา 1 เดือน เราคงเหลือเวลาหยุดพักผ่อนจริงๆ เพียงเดือนเดียว การฝึกงาน
1 เดือนนี้ทำให้ได้รู้จักนายตำรวจนครบาลแต่ชั้นผู้น้อยจนถึงชั้นผู้ใหญ่เป็นอันมาก นอกจากได้
เรียนงานนครบาลแล้วยังได้เรียนรู้ถึงนิสัยใจคอของนายตำรวจนครบาลในสมัยนั้นพร้อมกันไปด้วย
ข้าพเจ้าเคยฝึกงานที่สถานีตำรวจนครบาลสำราญราษฎร์ เมื่อข้าพเจ้าเป็นนักเรียน
นายร้อยตำรวจห้องชั้น 1 ได้พบสารวัตรแขวงคือท่านขุนพิชัยมนตรีเป็นครั้งแรกทันทัน เมื่อปี
พ.ศ. 2475 ท่านเป็นผู้มีบุคลิกลักษณะน่าเกรงขาม เมื่อไปรายงานตัวยังจำได้ว่า ข้าพเจ้ากลัว
สารวัตรแขวงมาก แต่เมื่อได้รับฟังการอบรมชี้แจง แนะนำงานในหน้าที่หลาย ๆ วันข้า
พเจ้า ไม่กลัวท่าน แต่กลับเคารพนับถือท่านประดุจญาติผู้ใหญ่คนหนึ่ง สารวัตรแขวงไม่ได้
คิดว่าข้าพเจ้าเป็นเพียงนักเรียนนายร้อยตำรวจคนหนึ่งเท่านั้น เท่าที่สังเกตดู ท่านคิดว่าข้าพเจ้า
เป็นลูกหรือเป็นหลานอันสนิทของท่าน ท่านทำตัวเป็นกันเอง มีความรู้สึกอย่างใดต่อข้าพเจ้า
สารวัตรแขวงจะบอกทันที ไม่มีลบลมคมนัย แนะนำการงานก็เอาตรงประเด็นเลยทีเดียว พูด
สั้น ๆ เข้าใจง่าย ท่านไม่เคยถือตัวว่าท่านเป็นสารวัตรแขวง ข้าพเจ้ายังระลึกถึง และจำได้อยู่
เสมอว่า การจะเอาหน้าใจของผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาชั้น ไม่มีอะไรดีไปกว่า “เราอย่าไปคิดว่าเป็น
ผู้บังคับบัญชาเขา” ข้าพเจ้าได้บทเรียนนี้จากขุนพิชัยมนตรี

ข้าพเจ้าได้ทราบข่าวจากหนังสือพิมพ์ว่า ท่านขุนพิชัยมนตรีถึงแก่อนิจกรรม ความ
รู้สึกเวลานั้นเปรียบเสมือนข้าพเจ้า ได้สูญเสียญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือมากไปคนหนึ่ง ความจริง
การเกิดแก่เจ็บตายเป็นของธรรมดา จะหลีกเลี่ยงเสียมิได้ แต่จะห้ามความคิดคำนึงถึงคุณงาม
ความดี ของคนที่เราเคารพนับถือนั้นยอมทำไม่ได้ ข้าพเจ้าขอให้ดวงวิญญาณท่านขุนพิชัย
มนตรี สารวัตรแขวงของข้าพเจ้า สู่สุคติในสัมปรายภพ.

พล.ต.ต.

(เลื่อน บัณชรนนทกะ)

รักษากรในตำแหน่งจเรตำรวจ

24 ธันวาคม 2514

คำไว้อาลัย

เมื่อเขาวิ้ว ขำพเจ้าไม่ใคร่รู้จักตำรวจ แต่วันหนึ่ง พ่อขำพเจ้าก็แนะนำให้รู้จักกับ นายตำรวจผู้หนึ่งจนได้ และให้ขำพเจ้าเรียกนายตำรวจผู้นั้นว่า “พชน”

“พชน” คงจะใญ่จักพ่อขำพเจ้าเสมอ จนกระทั่งขำพเจ้าคิดในขณะนั้นว่า นายตำรวจจะต้องเป็นคนล่าสัตว์กับ และม้ทำทางทะเลม้ทะเลแมงอยู่ตลอดเวลา ทั้งนเพราะขำพเจ้านำเอาอกกับกิริยาและรูปร่างของ “พชน” มาเป็นบรรทัดฐาน

ในเวลาต่อมา ขำพเจ้าต้องเรียก “พชน” ว่า “พชน” เพราะ “พชน” ใญ่รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุนพิชัยมนตรี

ขณะที่ขำพเจ้าทำงานและรับราชการเข้า ๆ ออก ๆ อยู่หลายแห่ง พชนพิชัยมนตรี ก็คงรับราชการอยู่ที่กรมตำรวจตลอดมา จนกระทั่ง ปี พ.ศ. 2496 ขำพเจ้าจึงได้เข้ารับราชการกรมตำรวจและขณะนั้น “พชน” ของขำพเจ้าก็เป็นที่ถึง นายพลตำรวจจัตวา รักษาการในตำแหน่งผู้บัญชาการสอบสวนกลางแล้ว

เมื่อมารับราชการอยู่ในกรมเดียวกัน ขำพเจ้าก็เห็นว่า พชนพิชัยมนตรี มิได้เปลี่ยนแปลงไปจาก “พชน” แต่เดิมเลย คงเป็นบุคคลที่ไม่ชอบอยู่ว่าง ไม่ชอบทำอะไรซักซ้า กระฉับกระเฉงในการเคลื่อนไหวแม้ว่าวิ้วและตำแหน่งหน้าที่ราชการจะอยู่ในชั้นสูงแล้ว และในเวลาออกราชการก็คงสนุกสนานร่าเริงตลอดเวลา ไม่พกเอาความยุ่งเหยิงในงานติดตัวไปด้วย

ขำพเจ้ามีโอกาสรับราชการร่วมกับพชนพิชัยมนตรีอยู่เพียงสี่สี่ “พชน” ก็ลาออกจากราชการเพื่อขอรับพระราชทานบำนาญ

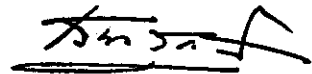
เมื่อ “พชน” ลาออกจากราชการแล้ว ขำพเจ้ามีโอกาสนี้จะต้องพบปะกันบ่อยขึ้น และพบว่า “พชน” ยังคงไม่ชอบที่จะอยู่ว่าง ๆ คงหางานอดิเรกซึ่งเป็นงานที่ต้องเรียกว่าหนักทั้งกายหนักทั้งใจมาเป็นการอยู่เรื่อย ๆ และชอบทำคนเดียวจนเกือบจะไม่มีผู้ใญ่รู้ว่าได้ทำอะไรค้างไว้บ้างจนกระทั่งบัดนี้

ขำพเจ้าได้รับทราบมรณกรรมของพชนพิชัยมนตรีด้วยความอาลัยยิ่ง เพราะ ขำพเจ้าได้เคยไปเยี่ยม “พชน” ที่โรงพยาบาลเนื่องจากอุบัติเหตุหลายครั้งแต่ก็ปรากฏว่า “พชน”

คงยิ้มแย้มแจ่มใสและหายเป็นปกติทุกทีในระยะเวลาอันรวดเร็ว แสดงถึงความแข็งแรงของร่างกายและความเข้มแข็งของประสาทเสมอมา จู่ ๆ ก็ได้รับโทรศัพท์แจ้งถึงการจากไปโดยไม่มีวันกลับยอมทำให้อดที่จะใจหายไม่ได้เพราะไม่ได้รับข่าวการเจ็บป่วยมาก่อน

ชีวิตของพี่ขุนพิชัยมนตรี เป็นชีวิตของการต่อสู้ ต่อสู้ทั้งเพื่อตัวเอง และเพื่อชาติมาแล้ว ในฐานะญาติ ข้าพเจ้าขอให้ผลานิสงส์ แห่งกรรมดีที่ พลตำรวจตรี ขุนพิชัยมนตรี ได้ทำไว้ จงเป็นผลบันดาลให้ ดวงวิญญาณของพี่จงไปสู่สุคติในสัมปรายภพเถิด.

พล.ต.ต.

(เสนา สุธะนันท์)

โรคเส้นเลือดหัวใจตีบและอุดตัน

รวบรวมโดย

อรุณ อหันตริก

(ก)

หัวใจ เป็นอวัยวะสำคัญ มีหน้าที่สูบฉีดเลือดเพื่อนำอาหารไปเสริมสร้างส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย และนำแก๊สออกซิเจนไปช่วยในการทำงานของเนื้อเยื่อ เพื่อให้มีชีวิตและคงสภาพอยู่ได้ พร้อมทั้งนำเลือดกลับมาฟอกที่ปอดและขับแก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ออกทางลมหายใจ หัวใจประกอบด้วยกล้ามเนื้อชนิดพิเศษแตกต่างไปจากกล้ามเนื้อของร่างกายส่วนอื่น ๆ ทำงานได้โดยไม่รู้จักเหนื่อยและทำงานอยู่ตลอดเวลาในขณะที่เรามีชีวิตอยู่ หัวใจต้องการอาหาร อาหารที่สำคัญของหัวใจได้แก่พวกกลีโคไลด์ต่าง ๆ และที่สำคัญที่สุดก็คือ แก๊สออกซิเจน เช่นทางเดินเลือดที่มาจากหลอดเลือดกล้ามเนื้อหัวใจตีบตันลง หัวใจจะขาดแก๊สออกซิเจนจะเหนื่อยอ่อนลงและจะหยุดเต้นลงในเวลาอันรวดเร็ว

เป็นสิ่งที่สงสัยกันมาช้านานแล้วว่า อาหารไขมันมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเกิดโรคเส้นเลือดหัวใจตีบและอุดตัน และเป็นสาเหตุหนึ่งของการถึงแก่กรรมโดยปัจจุบันทันด่วน ในปี ค.ศ. 1913 พยาธิแพทย์ชาวรัสเซีย นิกอไล อนิสสกีอฟ ได้ทำการทดลองให้อาหารไขมันกับกระต่าย และพบว่าอาหารไขมันทำให้เกิดผนังของเส้นเลือดแข็งตัว จากการค้นคว้าต่อ ๆ มาได้ตั้งเป็นข้อสังเกตไว้ว่า ประชาชาติที่อยู่กึ่งินดี มีอัตราการตายจากโรคเส้นเลือดหัวใจตีบและอุดตันสูงกว่าชนชาติที่ขาดแคลน จากสถิติการตายของประชาชนในสหรัฐอเมริกา ปรากฏว่ามีผู้ตายเกี่ยวกับโรคเส้นเลือดหัวใจตีบและอุดตันประมาณปีละ 6 แสนคน และในจำนวนผู้ตายด้วยโรคนี้ เป็นผู้มียุ่ต่ำกว่า 65 ปีลงมาประมาณ 165,000 คน ในประเทศไทยเราเห็นได้ว่ามีปริมาณการตายด้วยโรคนี้สูงเช่นกัน ทั้งนี้ก็เป็นเพราะว่าท่านผู้ตายเหล่านั้นเป็นผู้ที่รับประทานอาหารสมบูรณ์เกินไป และมักจะเกิดกับบรรดาผู้บริหารและนักธุรกิจที่เคร่งเครียด จึงเป็นที่แน่นอนได้ว่าอาหารประเภทไขมันเป็นภัยต่อเส้นเลือด นอกจากจะทำให้เส้นเลือดแข็งตัวแล้ว อาจทำให้เกิดโรคแทรกซ้อนได้อีกมาก

โคเลสเตอรอล (Cholesterol) เป็นสารมีลักษณะคล้ายขผึ้งสีขาว นอกจากจะได้จากอาหารแล้ว ร่างกายเรายังสามารถสังเคราะห์ได้เองด้วย โคเลสเตอรอลเป็นส่วนประกอบสำคัญของผนังเซลล์ นอกจากนี้ยังเป็นสิ่งที่ใช้ในการสังเคราะห์ฮอร์โมนต่างๆในร่างกายอีกด้วย โคเลสเตอรอลในเลือด อาจอยู่ในสภาพอิสระ หรือรวมกับกรดไขมันเป็นโคเลสเตอรอลเอสเตอร์ โคเลสเตอรอลที่ได้จากการรับประทาน

(๑)

อาหารจะถูกดูดซึมผ่านเข้าทางลำไส้และทางท่อน้ำเหลืองผ่านเข้าเส้นเลือด และจะถูกเก็บไว้โดยตับอย่างรวดเร็ว

อาหารสารไขมันและ โคลเลสเตอรอล แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ

(1) สารไขมันชนิดอิ่มตัว (Saturated Fat) เป็นสารไขมันชนิดที่มีธาตุไฮโดรเจนอยู่เต็มที่ สารไขมันประเภทนี้จะแข็งตัวง่ายในเวลาอากาศค่อนข้างเย็น ส่วนใหญ่เป็นอาหารจำพวกน้ำมันที่ได้มาจากสัตว์ ได้แก่ น้ำมันหมู, ไขมัน, ครีมและเนยเหลว ฯลฯ สารไขมันเหล่านี้ให้ปริมาณโคลเลสเตอรอลสูงมาก

(2) สารไขมันชนิดไม่อิ่มตัว (Unsaturated Fat) เป็นสารไขมันชนิดที่มีธาตุไฮโดรเจนไม่เต็มที่ จะคงสภาพเป็นน้ำมันเหลวอยู่เสมอ แม้จะตั้งทิ้งไว้ในอากาศที่ค่อนข้างเย็นเป็นน้ำมันที่ได้มาจากพืช ได้แก่ น้ำมันมะกอก, น้ำมันข้าวโพด, น้ำมันถั่ว และน้ำมันดอกคำฝอย ฯลฯ น้ำมันเหล่านี้มีปริมาณโคลเลสเตอรอลต่ำ (ยกเว้นน้ำมันมะพร้าวซึ่งให้โคลเลสเตอรอลสูง)

นอกจาก จำพวกไขมันแล้ว ยังมีอาหารประเภทอื่นซึ่งมีโคลเลสเตอรอลสูงมากเช่น หอยนางรมไข่แดง ไข่ปลา สมอหมู สมอวัว ฯลฯ อาหารที่มีโคลเลสเตอรอลน้อยหรือไม่มีเลย ได้แก่ พวกรากอาหารผัก, ผลไม้, ข้าว, แป้ง, น้ำตาล, ไข่ขาว, ปลาบางจำพวก และเนื้อแดง

อัตราปกติของพลาสมาโคลเลสเตอรอล (Plasma Cholesterol) ในคนอายุ 20 ปี จะมีประมาณ 100—250 มิลลิกรัมต่อ 100 ซี.ซี. ของเลือด ในคนอายุ 55 ปี จะมีอัตราโคลเลสเตอรอลประมาณ 150—370 มิลลิกรัมต่อ 100 ซี.ซี. ของเลือด

สาเหตุที่ทำให้เส้นเลือดหัวใจตีบและอุดตัน แม้จะทราบแน่นอนว่าสารไขมันหรือโคลเลสเตอรอล ทำให้เกิดโรคดังกล่าว แต่ทางทฤษฎียังอธิบายไม่ได้แน่ชัด เชื่อกันว่าโคลเลสเตอรอลเมื่อรวมตัวกับสารคาร์โบไฮเดรตและแคลเซียมในเลือด จะสามารถจับตัวกันอยู่ตามผนังของเส้นเลือด ทำให้ผนังของเส้นเลือดหนาและมีรูเล็กหรือแคบลง ในเมื่อถึงจุดหนึ่งโคลเลสเตอรอลและธาตุดังกล่าวจะจับตัวจนอุดตันเส้นเลือดได้หมด ถ้าเหตุนี้มาเกิดกับเส้นเลือดของหัวใจแล้ว จะทำให้เกิดอาการปวดที่ซี่อกด้านซ้าย ผู้ป่วยจะช็อค (Shock) และหัวใจวายในที่สุด ถ้าอุดตันเส้นเลือดในสมองจะทำให้เกิดอาการอัมพาต และถ้าเกิดที่เส้นเลือดในไตจะมีอาการเป็นโรคไตและความดันเลือดสูง

(ค)

นอกจากทำให้เกิดผนังเส้นเลือดหนา เส้นเลือดยังอาจถูกอุดตันได้จากก้อนเลือดอันเกิดจากผลการอักเสบของเส้นเลือด ณ ที่หนึ่งใด หรือจากสารไขมันซึ่งจับเป็นก้อนตามผนังเส้นเลือดหลุดมาอุดเส้นเลือดเลี้ยงหัวใจ (Coronary Artery) นี้ก็เกิดการปวดเนื่องจากการเกร็งตัวของเส้นเลือด และกล้ามเนื้อหัวใจขาดแกสออกซิเจนทำให้ปวดถึงซีกหรือหัวใจวายได้ ทั้งนี้สุดแท้แต่ก้อนที่มาอุดกัน จะอุดในแขนงเส้นเลือดใหญ่หรือเล็ก ถ้าแขนงใหญ่อาจถึงตายได้ในเวลาอันรวดเร็ว

อาการของเส้นเลือดหัวใจตีบและอุดตันพอที่จะสรุปและสังเกตได้ดังนี้คือ

1. ก่อนปรากฏอาการ 1-2 วัน ถ้าสังเกตจากคำบอกเล่าของผู้ป่วย จะบ่นว่ารู้สึกไม่สบาย แน่นอึดอัดในทรวงอก หรือมีอาการปวดตื้อๆ บริเวณกึ่งกลางทรวงอก
2. อาการมักเกิดขึ้นในขณะที่พักผ่อน มากกว่าในขณะที่ออกกำลังกาย
3. เมื่อเกิดอาการขึ้น ผู้ป่วยจะรู้สึกแน่นในทรวงอกต้องลุกขึ้นนั่ง หรือเดินกระสับกระส่าย ถ้าเกิดอาการในขณะที่นอนหลับ จะทำให้ผู้ป่วยรู้สึกตัวตื่น
4. เมื่อมีการอุดตันมากขึ้น จะมีอาการปวดบริเวณหัวใจอย่างรุนแรง
5. หายใจไม่ใคร่ออก อาจมีอาการหอบรวมด้วย
6. ผู้ป่วยมีอาการซีด ผิวหนังเย็นชื้น มีเหงื่อเหนียวเป็นเม็ดโต ๆ ตามผิวหนังทั่วตัว และหัวใจจะหยุดทำงานในนาทีต่อมา

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า โรคนี้มักเกิดขึ้นกับพวกผู้บริหารและนักธุรกิจที่เคร่งเครียด และมักพบในผู้สูงอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป สาเหตุเนื่องจากการรับประทานอาหารที่มีสารไขมันและโคเลสเตอรอลสูง การป้องกันโรคนี้นั้นที่ดีที่สุดคือ ป้องกันไว้ดีกว่าแก้ เพราะโรคนี้เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะเป็นการยากต่อการรักษา เพราะเป็นโรคที่เกิดอาการโดยปัจจุบันทันที และช็อคตายเสียก่อนถึงโรงพยาบาล จะเห็นได้ว่าพวกเราได้รับเชิญไปในงานฉาบปန်းหรือได้รับข่าวการถึงแก่กรรมในปีหนึ่งๆ ปรากฏมีอยู่หลายท่านทีเดียวที่ตายเพราะโรคนี้ เกือบจะกล่าวได้ว่าบรรดาท่านเหล่านั้นเท่าที่ทราบถึงแก่กรรมเสียก่อนได้รับการรักษาแทบทั้งสิ้น

การป้องกันที่ดีก็คือ ปรึกษาแพทย์ เพื่อขอรับการตรวจเช็คร่างกายเกี่ยวกับโรคนี้ โดยการเจาะเลือด เพื่อหาโคเลสเตอรอลที่อยู่ในเลือด วัดความดันเลือด ตรวจหาปริมาณน้ำตาล

(ง)

ในเลือด ชั่งน้ำหนักตัว และตรวจคลื่นไฟฟ้าของหัวใจ (E.K.G) น้ำหนักตัวของคนปกติเฉลี่ยโดยประมาณไม่ควรมีน้ำหนักเกินความสูง คิดเป็นเซ็นติเมตรแล้วลบด้วย 100 ผลลัพธ์ที่ได้มีหน่วยเป็นกิโลกรัม เช่นคนสูง 170 ซม. ควรมีน้ำหนักไม่เกิน $170 - 100 = 70$ กิโลกรัม เป็นต้น

จากผลการตรวจวัดความดันเลือด อายุรแพทย์ทางโรคหัวใจหลายท่านให้ถืออัตราความดันเลือดข้างล่างคือ ไตแอสตอลลิสซิสเพรสเซอร์สูง เป็นสำคัญ ชาวตะวันตกควรถือที่สูงกว่า 90 มิลลิเมตรปรอท และชาวไทยควรถือประมาณ 150/90 มิลลิเมตรปรอท จากการค้นคว้าที่เมืองเฟรมมิงแฮมปรากฏว่าความดันเลือดถ้าสูงกว่า 160 จะเกิดโรคเส้นเลือดหัวใจตีบและอุดตันได้ถึง 4 เท่าของผู้มีความดันต่ำกว่า 120

โดยสรุปแล้ว โรคเส้นเลือดหัวใจตีบและอุดตัน (Coronary Thrombosis) เนื่องมาจากมีโมเลกุลคอเลสเตอรอลในเลือดสูงเป็นสาเหตุของหัวใจวาย โดยปัจจุบันทันด่วนอาจตายได้ในเวลาเพียง 2-3 นาทีเท่านั้น ซึ่งชาวบ้านมักเรียกกันว่าเป็นลมตายหรือหัวใจวาย แต่ความจริงหัวใจวายจากคอเลสเตอรอลสูงนั้นเป็นเพียงสาเหตุหนึ่งเท่านั้น ยังมีสาเหตุอื่นที่ทำให้เกิดโรคหัวใจวายได้อีกคือ

1. ความดันโลหิตสูง
2. สูบบุหรี่จัด
3. ความจุของอากาศในปอดหย่อนปริมาณ
4. หัวใจทำงานหย่อนสมรรถภาพ
5. อ้วนเกินไป

ถ้าท่านไม่อยากจะเป็นโรคเส้นเลือดหัวใจตีบตันควรระวังรักษาตัว ดังหัวข้อต่อไปนี้

1. ไม่ปฏิบัติงานให้เคร่งเครียดจนเกินควร
2. บริหารร่างกายเพื่อใช้อาหารและไขมันส่วนเกิน
3. รักษาระดับของน้ำหนักตัวให้พอเหมาะ

(จ)

4. ไม่สูบบุหรี่จัด ถ้าเลิกสูบบุหรี่เมื่อใด อันตรายจากโรคหัวใจหยุดและโรคเส้นเลือดหัวใจตีบและอุดตันจะน้อยลง เข้าใจว่าการสูบบุหรี่ทำให้ระดับไขมันเลสเตอรอลในเลือดสูง และทำให้จังหวะการเต้นของหัวใจไม่สม่ำเสมอ
5. งดหรือหลีกเลี่ยงอาหารจำพวกมีไขมันหรือมีไขมันเลสเตอรอลเจือปนให้มากที่สุด และเพิ่มอาหารประเภทผักผลไม้ให้มาก
6. และควรรีให้แพทย์ตรวจสุขภาพอย่างน้อยปีละครั้ง

โปรดจำไว้ว่า ก้นดีกว่าแก้ม ถ้าแยแล้วจะแก้ไม่ทัน

รวบรวมจากหนังสือ

CLINICAL HEART DISEASE... BY SAMUAL A. LEVINE
SAMSON WRIGHT'S... APPLIED PHYSIOLOGY
READER'S DIGEST nov. 1971

อรุณ อันทันทริก

คำปรารภ

การที่ข้าพเจ้าได้เรียบเรียงเรื่องเกี่ยวกับกล้วยไม้ขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้เป็นวิทยาทาน
เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ พล. ต. ต. ขุนพิชัยมนตรี ก็โดยเหตุที่ท่านผู้ถึงแก่กรรม
ได้เป็นผู้ทรมสวนเกี่ยวข้องอยู่กับวงการกล้วยไม้ไม่น้อยในระหว่างที่ท่านมีชีวิตอยู่ ดังตัวอย่างที่ใคร
จะขอถือโอกาสนำมากล่าวไว้ ณ ที่นี้คือ กล้วยไม้หวายลูกผสม ปอมปาดัวร์ ซึ่งในปัจจุบันนี้ ได้มีผู้
ปลูกกันอย่างแพร่หลายเพื่อผลิตดอกส่งต่างประเทศ เป็นรายได้ที่ดีและนำเงินตราเข้าประเทศ
ได้ไม่น้อยนั้น ในระยะที่มีการส่งกล้วยไม้หวายปอมปาดัวร์มาจากประเทศฝรั่งเศส ท่าน
พล. ต. ต. ขุนพิชัยมนตรี ก็เป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนสำคัญ ร่วมในการส่งกล้วยไม้ไปด้วย ต่อมาก็ได้ขยาย
พันธุ์ไว้ที่บ้าน และในปี พ.ศ. 2493 ข้าพเจ้าก็ได้รับกล้วยไม้ปอมปาดัวร์ต้นแรกของข้าพเจ้า
ซึ่งท่านได้กรุณามอบให้และได้นำมาศึกษาถึงวิธีการขยายพันธุ์ ที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ จน
ได้ความรู้มาเผยแพร่สู่ประชาชนในระยะหลัง นอกจากนั้นท่านได้เคยดำรงตำแหน่งนายกสมาคม
พฤกษชาติแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ อยู่สมัยหนึ่ง รวมทั้งได้เคยเป็นกรรมการที่
ปรึกษาของสมาคมกล้วยไม้แห่งประเทศไทยด้วย ในด้านส่วนตัวแล้ว ท่านเป็นผู้ที่รักและสนใจ
ต้นไม้และสัตว์เลี้ยงมาโดยตลอด ในบริเวณบ้านจะพบว่ามีเรือนกล้วยไม้อยู่ด้วย นับตั้งแต่บ้านที่อยู่
เดิมและบ้านที่ปลูกใหม่ในระยะหลังนี้ ก็เช่นเดียวกัน

การเรียบเรียงเรื่องกล้วยไม้ขึ้น ซึ่งเป็นวิทยาทานก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านส่งเสริมเผยแพร่ความรู้แก่สังคมส่วนรวม ไม่ว่าจะผ่านทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม หากจะเป็น
กุศลทานที่เกิดเป็นพลังคอบสนองในทางที่ดีงามอย่างใดแล้ว ข้าพเจ้าใคร่จะขออุทิศผลบุญนี้ แต่
ท่านพล. ต. ต. ขุนพิชัยมนตรี ซึ่งล่วงลับไปแล้ว ขอให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของท่านจงไปสู่
สุคติสัมปรายภพด้วยเทอญ.

(ศาสตราจารย์ ระบุ ศาคริก)

นายกสมาคมกล้วยไม้แห่งประเทศไทย

ในพระบรมราชูปถัมภ์

กล้วยไฟ
บางสกุลในประเทศไทย

แว่นแก้ว
VANDA

ศาสตราจารย์ ธีรพี สาคริก
นักพฤกษศาสตร์กล้วยไฟแห่งประเทศไทย
ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

สกุล แวนด้า^๒ VANDA

ในบรรดากลิ้วไม้สกุลต่าง ๆ ในประเภทโมโนโพเดียลที่มีดอกสวยงามนั้น กลิ้วไม้สกุลแวนด้าจัดว่าเป็นสกุลหลักและเป็นสกุลที่มีบทบาทในสังคมกลิ้วไม้มาช้านานที่สุด เนื่องจากมีลักษณะดีเด่นหลายประการ เช่น ส่วนมากสามารถเลี้ยงให้เจริญงอกงามได้อย่างแพร่หลายในสภาพสิ่งแวดล้อมของเขตร้อนและเขตอบอุ่นซึ่งมีปริมาณแสงสว่างอย่างพอเพียง นอกจากนั้นความสวยงามงดงามของดอก จากขนาดดอกที่ใหญ่ สีสดและหายาก ดอกบานทน ช่อดอกมีก้านแข็งตั้ง ช่อยาว และรูปทรงสวยได้สัดส่วนจึงได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางจากทุกประเทศที่มีการเลี้ยงกลิ้วไม้ ประชาชนคนไทยเรามาก่อน ๆ มา เมื่อกล่าวถึง “แวนด้าใจคิม” (Vanda Miss Agnes Joaquim) ซึ่งเรานิยมปลูกติดกับหลักเป็นแปลง ๆ ออกดอกสะพรั่งอยู่ตามขอบสนามหน้าบ้านเท่านั้นเอง ดังนั้น เมื่อพูดถึง “ดอกแวนด้า” ก็เป็นที่เข้าใจกันว่าคือ ดอกแวนด้าใจคิม แต่ในปัจจุบันคนไทยนิยมเลี้ยงกลิ้วไม้กันมากขึ้น ประกอบกับได้มีการส่งเสริมเผยแพร่ความรู้เรื่องกลิ้วไม้อย่างกว้างขวาง นอกจากวงการกลิ้วไม้จะขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็วแล้ว นักกลิ้วไม้ก็ยังได้มีความรู้หูตาสว่างยิ่งขึ้น เป็นผลให้ช่วยกันนำวงการกลิ้วไม้ของไทยก้าวหน้าต่อไป และเหตุผลอีกประการหนึ่งที่สำคัญที่สุดคือ ป่าเมืองไทยเรานี้เองเป็นแหล่งกำเนิดแวนด้าที่ ๆ หลายชนิดซึ่งทั่วโลกต้องการ ฉะนั้น จึงสรุปได้ว่าของดีอยู่ในมือเราแล้ว เราควรจะได้รู้จักใช้มันให้บังเกิด

ประโยชน์ เช่น แวนด้าใบร่องลูกผสม ซึ่งในอดีตเราส่งเข้ามาจากต่างประเทศ ต้นดี ๆ ราคาสูงตั้งหมื่นกว่าบาทและนิยมกันมาก ก็มีเลือด แวนด้า เทอเรส ไม้ป่าจากบ้านเราเอง แวนด้าใบแบนที่สวยงามเด่นอยู่ในปัจจุบันนี้ก็คือ พวกสีน้ำเงินเข้ม และสีฟ้าเข้มตา ซึ่งเอาสีของ "พ้ามุย" (*Vanda coerulea*) ที่มีแหล่งกำเนิดอยู่ในประเทศไทยเรานั่นแหละ ดังนั้น จึงเห็นสมควรที่เราจะได้รู้จักและรับความรู้ทางวิชาการด้านกล้วยไม้ ไว้ช่วยกันปรับปรุงของในบ้านเราให้เป็น ประโยชน์ แก่พวกเรา ดีกว่าจะปล่อยให้ต่างประเทศขนเอาไปทำประโยชน์ และมีหน้าขายส่งมาขายเอาเงินเราเสียอีกด้วย

แหล่งกำเนิด ของกล้วยไม้สกุลแวนด้ามีอาณาบริเวณปกคลุมอยู่ในระหว่างแถบอากาศร้อนและมีความชุ่มชื้นสูง (tropical zone) เช่น ประเทศไทย มาเลเซีย อินเดียน ซิลอน ฟิลิปปินส์ ชวา และหมู่เกาะนิวกินี จึงสามารถกล่าวได้ว่าเป็นกล้วยไม้สกุลที่ชอบอากาศร้อนและชุ่มชื้น แหล่งที่แวนด้าขึ้นอยู่ก็เป็นแหล่งที่มีระดับสูงต่าง ๆ กัน บางชนิดก็ขึ้นอยู่บนภูเขาสูงกว่า 1,000 เมตรจากระดับน้ำทะเล และบางชนิดก็ขึ้นอยู่ตามริมฝั่งทะเลใกล้ ๆ ระดับน้ำทะเลก็มี การเจริญเติบโตรูปร่างสัณฐานของแต่ละชนิดก็ผิดกันไปมากบ้างน้อยบ้าง บ้างก็ทรงเตี้ยหรือสั้น บ้างก็มีทรงสูง บางชนิดยาวจากพื้นดินขึ้นไปถึงยอดไม้สูง ๆ ก็มี แต่อย่างไรก็ตาม การเจริญเติบโตและรูปร่างก็มีหลักใหญ่อันเดียวกัน คือ เป็นแบบโมโนโพเทียล มีการเจริญเติบโตของตนและใบอ่อนขยายออกทางส่วนยอดเรื่อย ๆ ไป ช่อดอกออกตอนข้างของลำต้นตามข้อสลับกับใบ และใบบางชนิดซึ่งใบซ้อนถี่ ทำให้เราแลเห็นคล้ายกับช่อดอกแทงออกมาจากของกาบใบ ซึ่งความจริงกาบใบของใบที่รองก้านดอกอยู่นั้นก็ติดอยู่กับข้อของลำต้นต่ำจากโคนก้านดอกลงไป โดยปกติแล้วจะไม่มี การออกช่อดอกที่ปลายยอดของลำต้นเลย แต่ส่วนปลายยอดเป็นส่วนที่มีการเจริญสร้างใบอ่อนและยอดอ่อนของลำต้นเจริญออกเรื่อย ๆ เขาเรียก ส่วนยอดที่มีการเจริญสร้าง ยอดอ่อนนี้ว่า terminal leaf bud อันเป็นลักษณะของกล้วยไม้จำพวก โมโนโพเทียล ทั่ว ๆ ไป ดอกเกิดจากก้านข้อที่ยาวและแข็ง กลีบนอก (sepals) และกลีบใน (petals) มีรูปร่างและสีสรรคล้ายคลึงกัน แต่กลีบนอกคู่ล่างมักจะมียาวกว่ากลีบอื่น ๆ เล็กน้อย นอกจากนั้นยังมีบางชนิดที่กลีบนอกคู่ล่างมีสีสรรแปลกออกไปอย่างเด่นชัดเช่น แวนด้า แซนเดอเรียน่า เป็นต้น โคนกลีบแคบเข้าไปรวมกันตรงโคนเส้าเกสร (column foot) ด้านใต้ดอกมีเตือย (mentum) แผลมยื่นออกมา คล้ายดอกกล้วยไม้สกุลหวาย แต่แตกต่างกันตรงที่ส่วนยื่นแหลมของดอกแวนด้าเป็นส่วนท้ายของปาก

กระเป่า (labellum) กลับทั้งหมดยึดติดกับโคนเส้าเกสร แต่เดือยคอกของหวายประกอบด้วยโคนกลับนอกคู่ล่างประสานติดกับส่วนท้ายของปากกระเป่าด้วย ปากกระเป่าของดอกแวนด้าเป็นแบบธรรมดา หูกระเป่า (lateral lobes หรือ side lobes) ทั้งสองข้างแข็งและตั้งขน ส่วนปากที่มีลักษณะแบนเป็นแผ่นหนาและแข็งพุ่งออกทางด้านหน้า มีสันนูนเล็กน้อยตามความยาวของปาก บางชนิดปากมีลักษณะคล้ายช้อน และบางชนิดแบนแต่คล้ายพัดก็มี กล้วยไม้ในสกุลแวนด้ามีอยู่ไม่น้อยชนิดเช่นกัน และนอกจากนี้ยังมีสกุลอื่น ๆ อีกที่มีลักษณะใกล้เคียงกับสกุลนอกหลายสกุล เช่น สกุลอะแรคนิส (Arachnis) แอสโคเซนตรัม (Ascocentrum) ฟาแลนีออปซิส (Phalaenopsis) เรแนนเธอร่า (Renanthera) แอริดีส (Aerides) แวนด้อพซิส (Vandopsis) และรินคอสโตลิส (Rhynchostylis) เป็นต้น กล้วยไม้ในสกุลต่าง ๆ เหล่านี้ หลายชนิดที่ผสมข้ามสกุลกันได้ และการที่มีลักษณะใกล้เคียงกันมากนี้เอง ในกล้วยไม้บางชนิดนักพฤกษศาสตร์แต่ละคนจัดเอาไว้คนละสกุลก็มี แม้กล้วยไม้ที่อยู่คนละสกุลใกล้เคียงบางชนิด บางทีก็ถูกจัดเข้าสกุลแวนด้า ซึ่งย่อมแล้วแต่เหตุผลทางวิชาการของแต่ละคน อย่างไรก็ตาม เท่าที่พบตามธรรมชาติในแถบเมืองร้อนนี้มีอยู่ประมาณ 30 กว่าชนิด แต่ละชนิดก็มีดอกใหญ่และสวยงามพอสมควร บางชนิดก็สวยสดงดงามมากจนเป็นลักษณะที่หาได้ยากในกล้วยไม้ชนิดอื่น ๆ ในบรรดาชนิดต่าง ๆ เหล่านี้ ชนิดที่มีคุณลักษณะดีเด่นจริง ๆ หลายชนิดมีกำเนิดในประเทศไทย

การจำแนกกล้วยไม้สกุลแวนด้า

การศึกษาลักษณะของแวนด้าแต่ละชนิดยังไม่ช่วยให้เราสามารถทราบได้ว่า แวนด้าที่เราไปเก็บมาจากบ้านนี้ชื่ออะไร มีลักษณะประจำชนิดอย่างไร และใกล้เคียงกับชนิดใดบ้าง จนกว่าเราจะได้ศึกษาถึงแผนผังการจำแนกแวนด้าออก เป็นหมวดเป็นหมู่ตามลักษณะใหญ่ๆ และลักษณะรองลงมาจนกระทั่งถึงลักษณะประจำชนิดของแวนด้าชนิดนั้น ๆ เมื่อเราเก็บแวนด้ามาชนิดหนึ่ง หลังจากตรวจลักษณะตามแผนผังแล้ว ผลสุดท้ายเราก็จะทราบชื่อชนิดและประจำช้ในลักษณะประจำชนิดอย่างแจ่มแจ้ง

การจำแนกกล้วยไม้พันธุ์แท้สกุลแวนด้า

ก-1 ประเภทใบกลมรูปทรงกระบอกคั่น (terete-leafed)

ข-1 ทรงคั่นเดี่ยว ใบกลม ยาว ห้อย... .. *V. watsoni*

ข-2 ทรงคั่นสูง ดิ่ง ใบดิ่งแข็ง

ค-1 หูกระเป๋าค้น ขาวเรียว ปลายแหลม... .. *V. tricuspidata*

ค-2 หูกระเป๋ากว้างไม่ต่ำกว่า 7 ม.ม. ปลายมน

ง-1 หูกระเป๋าทรงสองข้าง โอบหุ้มเส้าเกสร ปลายใบไม่คอด. *V. teres*

ง-2 หูกระเป๋าทรงสองข้างกางออก ปลายใบคอด ... .. *V. hookeriana*

ก-2 ประเภทใบกลมทรงกระบอก ใบหลังมีร่องยาวตลอดใบ (semi-terete leafed)

ข-1 กลีบดอกสีขาวหรืออมส้มม่วงชมพูอ่อนๆ ดอกหอม ... *V. amesiana*

ข-2 กลีบดอกสีขาว อาจมีจุดสีม่วงประปราย ... .. *V. kimballiana*

ก-3 ประเภทใบแบน (strap-leafed)

ข-1 กลีบดอกสีฟ้า หรือส้มม่วงอมฟ้า

ค-1 ดอกมีขนาด 7-10 ซม. มีเส้นร่างแห (ตาสมุก) สีเข้ม

กว่าสีพื้น ปากกระเป๋าลึกและแคบ สีเข้มกว่าสีกลีบ ... *V. coerulea*

(ฟ้ามุก)

ค-2 ดอกมีขนาด 4 ซม. ขึ้นไป แต่ไม่เกิน 7 ซม.

สีฟ้าอมม่วงแดงไม่มีเส้นร่างแหที่กลีบ

หรือมีเพียงบางๆ ตามริมกลีบ ..... *V. coerulescens*

(ฟ้ามุกน้อย)

ข-2 กลีบดอกไม่มีสีฟ้าหรือส้มม่วงอมฟ้า ดอกใหญ่กว่า 7 ซม.

ครึ่งล่าง ของดอกสีน้ำตาลไหม้หรืออมเขียว ครึ่งบนสีขาว

หรือส้มม่วงชมพูอ่อนๆ ดอกบานผุผาย... *V. sanderiana*

ข-3 กลีบดอกไม่มีสีฟ้าหรือส้มม่วงอมฟ้า ดอกเล็กกว่า 7 ซม.

ค-1 ดอกสีเหลืองสะอาด กลีบดอกกลม ริมกลีบไม่แข็งเปราะ

ทรงคั่นสูงโปร่งช่วงใบห่าง... .. *V. spathulata*

ค-2 ดอกไม่มีสีเหลืองสะอาด ริมกลีบแข็งเปราะ

ง-1 แผ่นปาก อาจมีสีน้ำตาล สีขาว สีแดง หรือ สีเหลือง

จ-1 กลีบนอกและกลีบในมีจุด

ฉ-1 ปลายปากมีขน ปลายปากอ่อนขน และมีแฉก

... .. *V. hastifera*

ฉ-2 ปากไม่มีขน ปลายปากไม่อ่อนขน ใบยาว 30-40 ซม.

ใบแคบ โค้ง ... .. *V. lamellata*

จ-2 กลีบนอกและกลีบในไม่มีจุด

ฉ-1 ปลายปากผ่าเป็นสองแฉก กลีบนอกและกลีบใน สีขาว
สีเหลืองอมเขียว สีเหลืองอมสีน้ำตาล หรือสีน้ำตาลอมเขียว
มะกอก อาจมีเส้นร่างแหสีน้ำตาล ... .. *V. denisoniana*

(สามปอย)

ฉ-2 ปลายแผ่นปากไม่ผ่าเป็นแฉกลึก

ช-1 กลีบนอกและกลีบในมีสีเหลืองอ่อน ปลายกลีบ

อาจมีสีน้ำตาลอ่อน ๆ... .. *V. dearei*

ช-2 กลีบนอกและกลีบในมีสีน้ำตาลอมเขียว และสีน้ำตาล
อมแดงที่โคนกลีบ ... .. *V. sumatrana*

ช-3 กลีบนอกและกลีบในสีเหลือง มีทางสีแดงที่โคนกลีบ

ปลายกลีบมีสีอมแดงหรือสีน้ำตาลแดง บางที่มีสีน้ำตาลแดง

หรือสีเหลืองทองดอก ... .. *V. merrillii*

ง-2 แผ่นปากมีสีม่วง ม่วงอมแดง หรือสีม่วงอมฟ้า

จ-1 กลีบนอกและกลีบใน ไม่มีเส้นร่างแหหรือตาสมุก (tessellation)

ฉ-1 กลีบดอกมีจุดสีน้ำตาล อมม่วงแดง ... .. *V. tricolor*

ฉ-2 โคนกลีบ รอบเส้าเกสร มีวงสีม่วงแดง กลีบดอก

ประจุดสีม่วงเล็กน้อย ... .. *V. luzonica*

ฉ-3 กลีบดอกมีจุดหรือลายสีแดง หรืออาจมีเหลือบสีม่วงแซม... *V. suavis*

ฉ-4 กลีบดอกมีประสีน้ำตาลไหม้กระจายจากริมกลีบ... .. *V. insignis*

- ฉ-5 กลีบดอกสีขาว ปากสีม่วงอ่อน .... *V. lilacina* (เข้มขาว)
 ฉ-6 กลีบดอกสีขาว หรือสีครีม ปากมีทาง สีม่วงอ่อน
 ข้อดอกสั้นกว่าความยาวของใบมาก มีดอกเพียง 2-3
 ดอก ปากหนาและแข็งมาก กลีบดอกไม่บานเต็มที่... *V. pumila* (สะแล้ง)
 ฉ-7 กลีบดอกสีเหลือง ปากสีม่วงอ่อน .... *V. parviflora*
 (เข้มเหลือง)

จ-2 กลีบนอกและกลีบในมีเส้นร่างแหหรือตาสมุก

- ฉ-1 มีดอกไม่เกิน 3 ดอก มีเส้นร่างแหเฉพาะบริเวณ

ใกล้ริมกลีบ .... *V. foetida*

- ฉ-2 มีดอกมากกว่า 3 ดอก มีเส้นร่างแหทั่วทั้งกลีบ

- ช-1 ดอกโตประมาณ 2.5 ซม. กลีบดอกค่อนข้าง

แคบ ปลายแผ่นปากเป็นสองแฉกยาว ๆ .... *V. brunnea*

- ช-2 ดอกโตกว่า 2.5 ซม. กลีบดอกค่อนข้างกว้าง

ช-1 แผ่นปากสีม่วงแดงสด .... *V. limbata*

ช-2 แผ่นปากสีม่วงหรือสีม่วงอมฟ้าหรือสี

คล้ำ โคนแผ่นปากสีอ่อนกว่าสีตัว

แผ่นปาก

ฉ-1 ปลายกลีบมนกลม .... *V. bensoni*

ฉ-2 ปลายกลีบค่อนข้างเรียว ... *V. tessellata*

วนด้าประเภทใบกลม TERETE-LEAF

วนด้าใบกลม เป็นวนด้าที่มีใบทรงกระบอก กลมยาว และโดยทั่ว ๆ ไปจะพบว่า มีทรงต้นเรียวยาว ปล้องห่าง ข้อห่าง จึงทำให้ช่วงระหว่างใบเว้นระยะห่าง ๆ ด้วย วนด้าใบกลม ที่พบตามธรรมชาติ มีอยู่ไม่กี่ชนิด กระจายพันธุ์ อยู่ในเขตร้อนของบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เท่าที่พบแพร่หลายและเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายได้แก่

วนด้า เทอเรส (*Vanda teres* LDL.) หรือที่ภาษาพื้นเมืองของไทยเรียกว่า "เอ็งโงกซ์" เป็นวนด้าใบกลมพันธุ์ ป่าที่แหล่งกำเนิดกระจายอยู่ในป่าภาคต่าง ๆ ของ

ประเทศไทยอย่างกว้างขวาง ลำต้นกลมยาว รูปทรงกระบอก ปล้องของลำต้นยาวประมาณ 4 ถึง 5 ซม. มีก้านใบซึ่งมีลักษณะเป็นกาบใบ เกิดจากข้อ ห่อหุ้มปล้องซึ่งอยู่เหนือข้อนั้นขึ้นมา ใบรูปทรงกระบอกตัน หนาประมาณ 0.5 ซม. ยาวประมาณ 8 ถึง 12 ซม. ปลายใบไม่มี ส่วนคอดอย่างแวนด้าใบกลมบางชนิดเช่นแวนด้ายูคเคอเรียน่า (*Vanda hookeriana*) และ แวนด้า โจควิม (*Vanda Miss Joaquim*) เป็นต้น ก้านช่อดอกยาวประมาณ 20 ซม. ปกติมีดอก ประมาณ 4 ถึง 8 ดอก แต่มักจะบานไล่จากดอกล่างขึ้นมาหาปลายช่อ โดยบานเพียงครั้งละ 2 ถึง 3 ดอก ขนาดดอกแตกต่างกันสุดแล้วแต่พันธุ์ พันธุ์ที่มีดอกใหญ่นั้นอาจจะมีขนาดดอก ใหญ่ถึง 10 ซม. กลีบนอกมีสีม่วงชมพูอ่อน ๆ เกือบขาว กลีบในมีสีเข้มกว่ากลีบนอกเล็กน้อย โคนกลีบในบิด ต่งนูน เมื่อดอกบานเต็มที่ กลีบในจะหันหลังออกทางด้านหน้าของดอก เนื่องจากโคนกลีบในบิดกว่า 90 องศา กลีบในมีลักษณะกว้างกว่ากลีบนอกเล็กน้อยและมนกลมกว่า กลีบนอก หูปากทั้งสองข้างตั้งขนและปลายหูปากโค้งเข้าหากัน โอบหุ้มเส้าเกสร แลดูลักษณะ โคนปากคล้ายหลอดซึ่งหุ้มเส้าเกสรไว้ภายใน แผ่นปากยาว ปลายกว้างกว่าโคนเล็กน้อยและตรง กลางของปลายปากมีลักษณะผ่าเป็นแฉกลึก ฤดูดอกของกล้วยไม้ชนิดนี้ ให้ดอกในฤดูร้อนระหว่าง เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน ปีละครั้งเดียว เมื่อกว่าถึงแหล่งกำเนิดของกล้วยไม้ชนิดนี้ใน ป่าประเทศไทย นับว่ามีกระจายอยู่ทั่ว ๆ ไปในภูมิภาคที่เป็นป่าโปร่ง ตั้งแต่ภาคเหนือ ของประเทศ เช่นจังหวัดเชียงใหม่ พบอยู่ตามต้นไม้สูง ๆ ดังที่ได้พบในเขตอำเภอฝางและอำเภอ อื่น ๆ อีก บางอำเภอ ในบริเวณจังหวัดตากและตอนเหนือของจังหวัดกาญจนบุรี ได้พบเจริญ งอกงามอยู่ตามต้นไม้สูง ๆ ซึ่งได้รับแสงแดดอย่างเพียงพอ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็ได้พบใน แถบจังหวัดนครพนมและจังหวัดหนองคายตลอดจนจังหวัดอื่น ๆ ในบริเวณใกล้เคียง สำหรับทาง ภาคใต้ ได้พบในบริเวณจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แต่ในบริเวณนี้ พบในลักษณะภูมิประเทศที่ แปลกไปจากบริเวณอื่น ๆ คือเป็นบริเวณที่ ไม่สูงจากระดับน้ำทะเลมากนัก และพบขนอยู่ใกล้กับพื้นดิน ตามป่าละเมาะเตี้ย ๆ หรือหุบไม้ที่หนามในบริเวณที่แห้งแล้ง จากเอกสารอ้างอิงหลายเล่ม แสดง ว่ากล้วยไม้ชนิดนี้มีอยู่หลายพันธุ์ด้วยกัน.

1. พันธุ์ "โจแกนเตีย" (*var. gigantea*) เป็นพันธุ์ที่ได้ชื่อ จากลักษณะ ขนาด ดอกที่ใหญ่กว่าพันธุ์อื่น ๆ และมีสีสดกว่าด้วย ดอกสีม่วงชมพูอ่อนข้างเข้มกว่าปกติ ปากมีสีม่วง และมีสีเหลืองปรากฏอยู่ด้านในของหูปากทั้งสองข้าง ใบแข็ง เหยียดตรง และมีจุดสีม่วง ประปราย จัดว่าเป็นพันธุ์ ที่มีลักษณะดอกสวยงามมาก

2. พันธุ์ “ออโรเรอ” (*var. aureorea*) พันธุ์นี้ มีขนาดดอกปานกลาง กลีบใน มีสีม่วงชมพูอ่อนและเย็นตา ส่วนกลีบนอกมีสีม่วงชมพูอ่อนมาก เกือบขาว ปากมีสีม่วงชมพูอ่อน ๆ ด้านในของหูปากมีสีเหลือง และเตี้ยดอกมีสีเหลืองทอง รูปลักษณะตลอดจนสีสันคล้ายคลึงกัน กับพันธุ์ใจแกนเตี้ยมาก แต่ใบไม่มีจุดสีม่วงและดอกมีขนาดย่อมกว่าเล็กน้อย

3. พันธุ์ “แอนเดอโซไน” (*var. andersoni*) แวนด้าเทอเรสพันธุ์นี้ ใบมีสีเขียวจัดหรือเขียวคล้ำ ทรงใบโค้งขึ้นหาลำต้นส่วนที่อยู่เหนือกาบใบขึ้นมา ก้านช่อดอกสั้น มีดอกบาน น้อยดอก กลีบดอกเล็กกว่าพันธุ์ใจแกนเตี้ย แต่ปากกว้างใหญ่กว่า กลีบนอกบนและกลีบในทั้งคู่มีสีม่วงชมพูอ่อน ๆ ริมกลีบมีสีจางมากเกือบขาว กลีบนอกคู่ล่างมีสีจางมากเกือบขาว แต่อาจจะมีประจุดสีม่วงชมพูเล็กน้อย แฉ่นปากมีสีม่วงชมพูเข้มจากปลายปากและค่อย ๆ จางเข้าหาโคนปาก เตี้ยดอกค่อนข้างใหญ่ หูปากทั้งสองข้างมีขนาดใหญ่ และมีจุดสีน้ำตาลแดงหนาแน่นอยู่บนพื้นสีส้ม พันธุ์แอนเดอโซไนนี้ บางทีก็เรียกกันว่า พันธุ์ลองกาลาเบีย (*var. longalabia*)

4. พันธุ์ “อัลบา” (*var. alba*) เป็นพันธุ์ที่มีดอกสีขาวสะอาด สวยมาก ในคอของปากมีสีเหลืองอมเขียวซึ่งถือว่าเป็นสีที่สัมพันธ์กับสีขาว บางต้นอาจให้ดอกที่มีสีขาวไม่บริสุทธิ์ โดยอาจจะมียอดสีม่วงชมพูเล็กน้อย อยู่ด้วยเล็กน้อย แม้แต่พันธุ์ดอกสีขาวนี้ ก็ได้มีการบันทึกไว้ว่า มีไม่ต่ำกว่า 3 พันธุ์ แตกต่างกันในถิ่นแหล่งกำเนิด ขนาดดอก ความขาวบริสุทธิ์ของสีดอกด้วย

แวนด้าเทอเรสนี้ นับได้ว่า มีประวัติเด่นในการผสมพันธุ์ ผลิตกล้วยไม้แวนด้าใบร่องมาแล้วอย่างไ้ผล ดังจะเห็นได้ว่า แวนด้าใบร่องที่เรานิยมเลี้ยงไว้ดูดอกก็ดี หรือเลี้ยงไว้ตัดดอกก็ดี มีบรรพบุรุษในอดีตคือแวนด้าเทอเรสแทบทั้งสิ้น จะเห็นได้จาก ตัวอย่าง คือ แวนด้าโจเซฟิน แวนเบรโร (*Vanda Josephine van Brero*) ที่เรานำมาใช้ผสมกับแวนด้าใบแบน ผลิตแวนด้าลูกผสมใบร่อง เช่นแวนด้า ที.เอ็ม.เอ. (*Vanda T.M.A.*) ซึ่งเป็นแวนด้าใบร่องที่เลี้ยงง่าย โตเร็ว และให้ดอกดกมาก นั้น แวนด้า โจเซฟิน แวนเบรโร ก็เป็นลูกผสมมาจากแวนด้าเทอเรส จึงกล่าวได้ว่า แวนด้าเทอเรส เป็นแวนด้าใบกลมพื้นฐานที่จะช่วยให้เราสามารถผลิตแวนด้าใบร่องไปในแนวต่าง ๆ ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศไทยเรา มีแวนด้าเทอเรสพันธุ์ที่สวยงามอยู่หลายพันธุ์ เช่นพันธุ์ที่มาจากแถบจังหวัดนครพนมเป็นต้น และเรายังมีแวนด้าใบแบน ตลอดจนแอสโคเซนด้า (*Ascocenda*) ซึ่งมีคุณลักษณะที่เด่น มีหลากหลายและสามารถเลือก

ได้หลาย ๆ แบบ หากเราจะได้ใช้แวนด้าเทอร์เรสผสมกับแวนด้าไบแบนหรือลูกผสมในประเภทเดียวกัน เราน่าจะสามารถสร้างแวนด้าใบร่องชั้นเดียวที่มีแบบใหม่ ๆ กว่าแวนด้าโจเซฟีน แวนเบอร์โร และนำไปผสมต่อ เพื่อให้ได้แวนด้าใบร่องแบบใหม่ ๆ แปลก ๆ ออก ไปกว่า แวนด้าที.เอ็ม.เอ. หรืออื่น ๆ ทำนองเดียวกันที่เรามีอยู่แล้ว วงการกล้วยไม้แวนด้าของประเทศไทยก็น่าจะมีอนาคตในด้านแวนด้าใบร่องก้าวไกลออกไปอีกได้.

แวนด้า ฮุกเคอเวียน่า (*Vanda hookeriana*) เป็นแวนด้าใบกลมอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งมีทรงต้นสูงโปร่ง ปล้องของลำต้นยาวเช่นเดียวกับกับแวนด้าเทอร์เรส ใบกลมทรงกระบอกเช่นเดียวกัน แต่ถ้าหากนำมาเปรียบเทียบกันกับต้นและใบของแวนด้าเทอร์เรสแล้ว จะสังเกตเห็นได้ว่า แวนด้าฮุกเคอเวียน่ามีทรงต้นและใบเรียวและแบบบางกว่า สีของใบก็มีสีเขียวอ่อนกว่าแวนด้าเทอร์เรสด้วย นอกจากนั้นแล้ว ยังมีลักษณะปลายใบซึ่งแตกต่างไปจากแวนด้าเทอร์เรสอย่างเห็นได้ชัดเจนนั่นคือ ปลายใบของแวนด้าฮุกเคอเวียน่ามีส่วนคอดอยู่ใกล้ ๆ ปลายใบ แต่แวนด้าเทอร์เรสไม่มีส่วนคอดอย่างปลายใบของแวนด้าฮุกเคอเวียน่า แวนด้าฮุกเคอเวียน่าออกดอกประมาณกลางฤดูฝนหรือประมาณเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายน ก้านช่อดอกยาวประมาณ 20 ซม. มีดอกระหว่าง 2 ถึง 9 ดอก ขนาดดอกโตประมาณ 5 ถึง 7 ซม. ซึ่งเล็กกว่าดอกแวนด้าเทอร์เรสเล็กน้อย กลีบนอกบน มีสีขาวหรืออมส้มม่วงชมพูอ่อน ๆ และมีเส้นสีม่วงอ่อน ๆ ประปราย บางทีจะพบว่า มีจุดเล็กละเอียดสีม่วงอ่อน ๆ ด้วย ขนาดของกลีบนอกบน ยาวประมาณ 1.8 ซม. กว้างประมาณ 1.3 ซม. ตั้งบน สันกลีบบางและแข็ง ส่วนกลีบในมีสีคล้าย ๆ กลีบนอกบน ขนาดของกลีบในยาวประมาณ 2.2 ซม. และกว้างประมาณ 1.5 ซม. โคนกลีบบิด กลีบนอกคู่ล่าง หักคู่แต่อกทั้งสองข้างและมีสีเกือบขาว ส่วนใต้เส้าเกสรในบริเวณคอของปากมีปุ่มยื่นออกมาอยู่ระหว่างหูปากทั้งสองข้าง ปุ่มนี้มีลักษณะเป็น 2 แฉก หูปากทั้งสองข้างนี้ ปลายกางออกจากกัน หูปากแต่ละข้างยาวประมาณ 1.3 ซม. และกว้างประมาณ 0.7 ซม. มีสีม่วงแดง โคนมีสีเข้ม โคนแผ่นปากค่อนข้างแคบ ปลายแผ่กว้าง แผ่นปากยาวประมาณ 2.8 ซม. และกว้างประมาณ 4 ซม. โคนแผ่นปากมีประจุดสีม่วงแดงสด หนาแน่น จนแลดูเป็นพื่นเดียวกัน และสีม่วงแดงสดนี้ จะค่อย ๆ กระจายออกมายังบริเวณรอบนอกของแผ่นปากเป็นจุดเล็กกล่ง จึงทำให้แลดูปากของดอกแวนด้าชนิดนี้มีม่วงแดงสดกว่าปากของแวนด้าเทอร์เรส แต่กลีบดอกมีสีอ่อนกว่าดอกแวนด้า

เทอเรสหรือเกือบสีขาว เส้นผ่าศูนย์กลางของแวนด้ายูคเคอเรียยาวประมาณเกือบ 1 ซม. มีขนที่ริมขอบของแฉกยอดเกสรตัวเมีย จงอยของปลายเส้นผ่าเสวยาวและงอลงข้างล่าง ภายในชนิดเดียวกันก็อาจมีความผิดเพี้ยนในรายละเอียดของดอกบางลักษณะได้บ้าง อาจจะมีบางต้นซึ่งให้ดอกที่มัจจุสีม่วงแดงสดที่แผ่นปากหนาแน่นผิดปกติ นอกจากนั้น ยังได้มีรายงานว่า เคยมีผู้พบพันธุ์ซึ่งมีดอกสีขาวบริสุทธิ์ด้วยแหล่งกำเนิดของแวนด้ายูคเคอเรีย เป็นแวนด้ายูคเคอเรียชนิดหนึ่งซึ่งพบอยู่ในป่าตามธรรมชาติในประเทศไทย แต่ปรากฏว่า การกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติไม่กว้างขวางอย่างแวนด้ายูคเคอเรีย เรามักจะพบกันอยู่ในแถบพื้นที่ชุ่มน้ำในอาณาบริเวณที่มัจจุสีม่วงในภาคใต้ของประเทศไทยและมลายู เรามักจะพบแวนด้ายูคเคอเรียชนิดนี้ตามบริเวณหนองน้ำหรือตามบึงแทนที่จะพบในบริเวณที่ดอนอย่างแวนด้ายูคเคอเรีย บางแห่งก็พบว่า ขึ้นอยู่ตามพุ่มไม้หรือต้นไม้เตี้ย ๆ ตามป่าละเมาะโปร่ง ๆ ได้เคยพบแวนด้ายูคเคอเรียนี้ ขึ้นอยู่ตามริม หนองน้ำตอนใต้ของจังหวัดประจวบฯ เขตติดต่อกับจังหวัดชุมพร และบางแห่งประปรายในเขตจังหวัดชุมพรลงไปทางใต้ แวนด้ายูคเคอเรียนี้เป็นแวนด้ายูคเคอเรียชนิดหนึ่งซึ่งมีบทบาทในการผสมพันธุ์ จากแวนด้ายูคเคอเรียของแวนด้ายูคเคอเรียลงไป ดังจะเห็นได้จาก แวนด้ายูคเคอเรียลูกผสม ชื่อ มิส โจควิม (*vanda Miss Joaquim*) ซึ่งนิยมปลูกลงแปลง และใช้ตัดดอก หรือประดับบริเวณบ้านกันอย่างกว้างขวาง เป็นลูกผสมระหว่าง แวนด้ายูคเคอเรียกับแวนด้ายูคเคอเรีย นอกจากนั้นก็ยังมีแวนด้ายูคเคอเรียลูกผสมที่เกิดจากการใช้แวนด้ายูคเคอเรียซึ่งเป็นแวนด้ายูคเคอเรียผสมกับแวนด้ายูคเคอเรียชนิดอื่น ๆ บางชนิดด้วย.

แวนด้ายูคเคอเรียไตรคัสปีเดตา (*Vanda tricuspidata*) เป็นแวนด้ายูคเคอเรียชนิดหนึ่งซึ่งมีลักษณะต้นคล้ายคลึงกันกับแวนด้ายูคเคอเรียเล็กน้อย คือ ลักษณะปลายใบคอด แต่ใบยาวกว่าใบของแวนด้ายูคเคอเรีย สีของใบเขียวจัดเช่นเดียวกับสีใบของแวนด้ายูคเคอเรีย ใบทำมุมกับลำต้น กางกว่าใบของแวนด้ายูคเคอเรียและแวนด้ายูคเคอเรียด้วย โคนใบโค้งงอเล็กน้อยและค่อย ๆ โค้งขึ้นเล็กน้อยตอนใกล้ส่วนปลายใบ ผิดกับแวนด้ายูคเคอเรียซึ่งใบเหยียดตรงและหงอนเล็กน้อยตรงรอยคอดปลายใบ กลีบนอกบนและกลีบในของดอกมีลักษณะคล้ายคลึงกันกับกลีบของดอกแวนด้ายูคเคอเรียมาก แต่กลีบหนากว่าเล็กน้อย สีม่วงแดงเข้ม กลีบนอกคู่ล่างมนกลม ห้อยลงเล็กน้อย ปากยาวประมาณ 3 ซม. สีม่วงแดงเข้ม หูปากทั้งสองข้างยาว

ข้างละประมาณ 1.8 ซม. มีลักษณะเรียวแหลมและปลายแหลมของหุบปากทั้งสองข้างนี้ กางออกจากกัน ปลายแผ่นปากมีแฉกเรียวแหลม 3 อัน เป็นแฉกค้ำใบกลมพันธุ์ป่าพื้นเมืองของชาวทางฝั่งตะวันออก พบกระจายพันธุ์ตั้งแต่ภูมิภาคประเทศไถ่ระดับน้ำทะเลขึ้นไปจนถึง 3,000 ฟุต บนอยู่ตามหินหรือตามพุ่มไม้ที่โปร่งและได้รับแสงแดดเต็มที่

แวนด้า วัตโซไน (*Vanda watsoni* ROLFE.) เป็นแวนด้าที่มีลักษณะทางรูปวิธานค่อนข้างจะแปลกกว่าแวนด้าอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลักษณะต้นและใบ ซึ่งมีลักษณะต้นและใบคล้ายคลึงกับเออริเดสกุลาบหนวดพราหมณ์ (*Aerides mitratum*) มาก ทรงต้นสั้น เกาะอยู่ตามกิ่งไม้ในป่าตามธรรมชาติในลักษณะห้อยยดลง ใบยาวประมาณ 30 ซม. หรือกว่า ใบมีทรงกลมทรงกระบอกและเรียว ปลายแหลม ด้านหนึ่งของใบมีร่องเล็ก ๆ ตามความยาวของใบ ซึ่งเราอาจจะพิจารณาว่าเป็นแวนด้าที่อยู่ระหว่างใบกลมกับใบร่องก็ได้ แต่อยู่ในลักษณะห้อยลง ไม่ตั้งยอดอย่างแวนด้าใบกลมหรือใบร่องทั่วไป ข้อคอกมีก้านข้อเรียวเล็ก ยาวประมาณ 15 ถึง 20 ซม. มีดอกประมาณ 3 ถึง 6 ดอก ดอกแต่ละดอกมีขนาดกว้างประมาณ 3 ซม. และสูงประมาณ 3.5 ซม. กลีบนอกบน ยาวประมาณ 1.5 ซม. และกว้างประมาณ 0.5 ซม. ส่วนใกล้โคนกลีบปิดและแคบกว่าส่วนปลายกลีบ กลีบนอกคู่ล่างยาวประมาณ 1.8 ซม. และกว้างประมาณ 0.7 ซม. โคนกลีบแคบและปิดกลับ และทรงกลีบโค้งลงเล็กน้อย ส่วนกลีบใน ยาวประมาณ 1.5 ซม. และกว้างประมาณ 0.4 ซม. ทรงโค้งลงเล็กน้อย โคนกลีบปิดกลับเช่นเดียวกัน ปากยาวประมาณ 1 ซม. เคี้ยวตอกสั้นมากและมน หรืออาจกล่าวได้ว่า โคนปากมีลักษณะเป็นกระเปาะ ซึ่งมีหุบปากค่อนข้างเล็ก ตั้ง และปลายแหลม แผ่นปากมีลักษณะคล้ายข้อน ริมแผ่นปากมีลักษณะเป็นชายครุยเล็ก ๆ ละเอียต สีสดทุก ๆ ไป เป็นสีขาว กลีบดอกค่อนข้างบาง ปากมีสีขาว ด้านในของคอกปากมีเส้นสีน้ำตาลแดงประปรายอยู่บนพื้นสีเหลืองอ่อน ฤดูดอกกระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ เป็นพันธุ์ไม้ที่มหัศจรรย์กำเนิดอยู่บนภูมิภาคที่มีระดับสูงจากน้ำทะเลประมาณ 1,000 เมตรขึ้นไป ในจังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย เช่นจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเลย เป็นต้น นำลงมาเลี้ยงในที่ที่ไม่ได้ผล นอกจากจะไม่ออกดอกให้แล้ว ยังไม่เจริญงอกงามและตายไปในที่สุด.

แวนด้าประเภทไบริ่ง (Semi-terete) พันธุ์ป่า

เมื่อกล่าวถึงแวนด้าไบริ่ง สังคมกล้วยไม้มักจะเข้าใจกันว่า เป็นแวนด้าไบริ่งลูกผสม ซึ่งเป็นผลจากการผสมระหว่างแวนด้าไบกลมกับแวนด้าไบแบนซึ่งมีคุณสมบัติสมชั้น เนื่องจากเป็นกล้วยไม้พันธุ์ผสมที่แพร่หลายอยู่ในสังคมกล้วยไม้ในระยะหลัง ๆ นี้ และมีความเหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติในเขตร้อนเป็นอย่างมาก ความจริงแล้ว แวนด้าไบริ่งซึ่งเป็นพันธุ์ที่พบในป่าธรรมชาติก็มีอยู่บ้าง ในเรื่องนี้ จึงใคร่จะแนะนำให้ได้รู้จักกับแวนด้าไบริ่งที่เป็นพันธุ์ป่าตามธรรมชาติเสียก่อน

แวนด้า เอเมสเซียน่า (*Vanda amesiana* RCHB.F.) มีลักษณะสำคัญ ๆ ที่พอจะกล่าวได้ คือ ทรงต้นเตี้ยกว่าแวนด้าเทอเรสและแวนด้าฮุกเคอเรียน่าซึ่งเป็นแวนด้าไบกลมที่ไต่กล่าวมาแล้ว ไบริ่งปลูกมทรงกระบอก แต่บนหลังใบมีร่องกลวงลึก ยาวไปตามความยาวของใบ ถ้าหากตัดใบออกตามขวางจะเห็นว่า หน้าตัดของใบคล้ายรูปครึ่งวงพระจันทร์ ใบยาวประมาณ 20 ถึง 30 ซม. เรียวและโค้งลง สีเขียวอมม่วง ยังเป็นฤดูแล้ง บรรยากาศแห้งแล้ง สีม่วงที่ผิวใบจะเข้มชัดเจนนยิ่งขึ้น ข้อตอกมีก้านข้อซึ่งเรียวยาวได้ถึง 50 ซม. หรือว่านก็ได้ อาจจะมีแขนงข้อด้วย ออกดอกในส่วนใกล้ปลายข้อ ดอกมีขนาดประมาณ 2.5 ซม. หรือโตกว่านก็ได้ กลีบนอกและกลีบในของดอกมีสีขาวหรืออมสีม่วง ชมภูอ่อน ๆ เกือบขาว ปากมีสีม่วง ริมปากสีอ่อนกว่าสีตรงกลางปาก แผ่นปากแผ่กว้างกว่าโคนปาก ฤดูดอกระหว่างปลายฤดูฝนไปจนถึงกลางฤดูหนาว เป็นกล้วยไม้ที่มาจากระดับภูมิประเทศที่สูง เคยพบในป่าใกล้ชายแดนภาคตะวันออกไปจนถึงภาคเหนือของประเทศไทย ได้เคยนำเอาต้นมาปลูกในกรุงเทพฯ. ปรากฏว่า เมื่อแทงข้อดอกแล้ว ดอกตูมไม่เจริญ ร่วงหรือลีบไปตั้งแต่ยังเล็กมาก มีแต่ก้านข้อยาวออกไปและแห้งไปในที่สุด แต่สามารถให้ดอกบานได้ในจังหวัดเชียงใหม่ ได้ปรากฏตามเอกสารอ้างอิงว่ามีผู้พบพันธุ์ดอกสีขาวบริสุทธิ์ แต่หายากมาก

แวนด้า คิมบัลเลียน่า (*Vanda kimballiana*) เป็นแวนด้าไบริ่งพันธุ์ป่าอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะไบกลมทรงกระบอกและหลังใบมีร่องลึกยาวไปตามความยาวของใบเช่นเดียวกันกับแวนด้า เอเมสเซียน่า และมีอุปนิสัยอื่น ๆ ตลอดจนการเจริญเติบโตคล้ายคลึงกันด้วย แต่ถ้าหากจะศึกษาพันธุ์ให้ละเอียดลงไปถึงลักษณะรายละเอียดแล้ว แวนด้า คิมบัลเลียน่า มีลักษณะในรายละเอียดสวยงามตงงามกว่า นับตั้งแต่มีขนาดดอกใหญ่กว่าเล็กน้อย หูของปากเล็ก มีสีเหลือง

ประจุกส์มีวงกระจายทั่ว ๆ ไป แผ่นปากมีลักษณะมนกลม ริมมีลักษณะเป็นจักรและมีรอยผ่ากลาง
 สีม่วงแดงเข้ม ตัดกับกับสีกลีบดอก เป็นแนวตำพินเมืองพบแพร่หลายอยู่ในแคว้นฉาน ตอน
 เหนือของประเทศพม่า บริเวณที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลระหว่าง 1,200 เมตรถึง 1,600 เมตร
 แนวตำใบร่องที่พบในป่าตามธรรมชาติ ได้มีนักวิชาการหลายท่านทางด้านพฤกษ-
 ศาสตร์วิจารณ์ไว้ว่า น่าจะเป็นพันธุ์ที่มีใช้ดั้งเดิมตามธรรมชาติ แต่เกิดจากผลการผสมกันตาม
 ธรรมชาติระหว่างแนวตำใบกลมกับแนวตำใบแบน เนื่องจากได้พบว่า เป็นหมัน ไม่อาจนำมา
 ใช้ผสมพันธุ์ได้

แนวตำประเภทใบแบน (Strap-leaved)

แนวตำ เป็นไซน์ (*Vanda bensoni* BATEM.) “สามปอยชมพู” เป็น
 แนวตำใบแบนที่น่าสนใจชนิดหนึ่ง มีแหล่งกำเนิด กระจายพันธุ์อยู่ในจังหวัดภาค
 เหนือของประเทศไทย เช่น จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และจังหวัดเลย เป็นแนวตำ
 ใบแบนที่มีใบค่อนข้างหนาและอวบหนาเล็กน้อย พบขึ้นอยู่ในภูมิประเทศที่เป็นป่า
 โปร่ง ซึ่งมีระดับความสูงจากน้ำทะเลประมาณระหว่าง 250 ถึง 700 เมตร เป็นแนวตำ
 ใบแบนที่มีลักษณะใบค่อนข้างหนาและอวบหนาเล็กน้อย ช่อดอกยาวประมาณ 20 ถึง
 35 ซม. มีดอกบนช่อ ประมาณ 5 ถึง 12 ดอก ดอกมีขนาดโตประมาณ 4 ถึง 5 ซม.
 พับกลีบดอกมีสีเขียวหรือสีเหลืองอมเขียว มีเส้นร่างแห (tessellation) สีน้ำตาลประ
 สานกันทั่ว ๆ ไปทั้งกลีบ ความเข้มและความหนาของเส้นร่างแหสีน้ำตาล มีความ
 ผิดเพี้ยนกันมาก บางต้นให้ดอกซึ่งมีเส้นร่างแหน้อยมาก ทำให้เห็นสีเขียวหรือเหลือง
 อมเขียวซึ่งเป็นสีพื้นได้มาก แต่ก็มีบางต้นซึ่งมีเส้นร่างแหสีน้ำตาลหนาแน่นและเข้ม
 มาก ทำให้แลดูเสมือนว่า กลีบดอกมีสีน้ำตาลทั้งกลีบ แต่ถ้าหากสังเกตให้ถี่ถ้วน
 จะพบว่าสีน้ำตาลบนกลีบดอกนั้นเป็นสีของเส้นร่างแหที่ประสานกันอยู่ทั่ว ๆ ไป ลักษณะ
 สีที่เด่นชัดของกล้วยไม้แนวตำใบแบนชนิดนี้อีกอย่างหนึ่งก็คือ แผ่นปากซึ่งมีสีม่วง
 และสีของแผ่นปากนั้นมีความผิดเพี้ยนกว้างขวาง จากสีม่วงแดง สีม่วงชมพู ม่วงอม
 ฟ้า และยังผิดเพี้ยนกันในด้านความเข้มความอ่อนของสีอีกด้วย ส่วนด้านหลังของ
 กลีบดอกและก้านดอก มีสีขาว หรืออาจจะอมสีม่วงชมพูเรื่อย ๆ ก็ได้ ฤดูดอก ระหว่าง

เดือนธันวาคม ไปถึงเดือนเมษายน กล่าวถึงจำนวนโครโมโซมของกล้วยไม้ชนิดนี้ โดยปกติแล้ว แวนด้าทั่ว ๆ ไป มีจำนวนโครโมโซม 2 ชุดซึ่งถือว่าเป็นจำนวนปกติ คือ 38 หรือ $2n = 38$ ในการศึกษาโครโมโซมแวนด้าชนิดนี้ โดย เอช. คามิโมโด้ ระบุที่ สาคริก และ สมเพียร เดียวตระกูล พบว่ามีบางต้นซึ่งมีจำนวนโครโมโซมผิดปกติ คือมี 3 ชุด 57 โครโมโซม แต่ยังมีได้มีการศึกษาต่อไปว่า ต้นที่มีจำนวนโครโมโซมแปลกไปจาก 2 ชุดปกติ นั้น จะมีมากน้อยประมาณร้อยละเท่าใด และกระจายปะปนอยู่ในแถบไหนของแหล่งกำเนิดบ้าง

แวนด้า บรุนเนีย (*Vanda barunnea* RCHB.F.) เป็นแวนด้าไบแบนท์ที่พบอยู่ที่พบอยู่ในป่าตามธรรมชาติทั่วไปในแถบเหนือของประเทศไทยและบริเวณใกล้เคียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพธรรมชาติที่เป็นป่าโปร่ง นับตั้งแต่จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งอยู่ทางภาคตะวันตกขึ้นไปทางจังหวัดภาคเหนือ และแผ่กระจายลงมาทางภาคตะวันออก ถึงเขตปราจีนบุรี ซอพนเมืองของไทยเรียกว่า "สามปอยนก" ลำต้นค่อนข้างเตี้ย สูงประมาณ 20 ถึง 50 ซม. ใบโค้ง ยาวประมาณ 15 ถึง 25 ซม. กว้างประมาณ 2 ซม. สีไม่เขียวจัดนัก ช่อดอกยาวประมาณ 20 ซม. และอาจยาวได้ถึง 60 ซม. เมื่อดอกมีขนาดใหญ่ช่อดอกที่มีดอกได้ถึง กว่า 20 ดอก และอาจใช้ช่อดอกได้ครั้งละ ถึง 3 ช่อ ก้านช่อแข็งตั้ง ดอกโตประมาณ 3 ซม. กลีบดอกค่อนข้างแคบ และลุไปด้านหลัง ปากมีลักษณะเป็นแฉกยาว 2 แฉก ดอกสีน้ำตาล แฉกดอกสีน้ำตาล หรือมีตาสมุกสีน้ำตาล ฤดูดอกระหว่างเดือนมีนาคมและเมษายน เป็นกล้วยไม้ที่พบในป่า ซึ่งมีฤดูแล้งเด่นชัด เนื่องจากมีใบค่อนข้างหนาและรากอวบ จึงทนต่อความแห้งแล้งในฤดูแล้งได้ดี

แวนด้า เซอรูเลีย (*Vanda coerulea*) เป็นแวนด้าไบแบนท์ที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางทั่วโลก สำหรับประเทศไทยนับว่ามีบทบาทสำคัญเกี่ยวข้องกับแวนด้าชนิดนี้อยู่มาก เนื่องจากเป็นแวนด้าชนิดหนึ่งซึ่งมีแหล่งกำเนิดอยู่ทางทิศเหนือของประเทศ เราเรียกแวนด้าชนิดนี้เป็นภาษาพื้นเมืองของเราว่า "พ้ามุย" ในวงการกล้วยไม้แวนด้าทั่ว ๆ ไปแล้ว คงจะไม่มีนักเลี้ยงกล้วยไม้แวนด้าคนใดที่ไม่รู้จักหรือไม่สนใจพ้ามุย เนื่องจากในกระบวนกล้วยไม้แวนด้าด้วยกันแล้ว ทั่วโลกยอมรับว่าสีของพ้ามุยเป็นสีที่สวยงามและหายากในแวนด้าชนิดอื่น ๆ เมื่อพิจารณาถึงขนาดดอกของพ้ามุยที่ค่อนข้างใหญ่ สีม่วงอมฟ้าเย็นตาและช่อดอกยาว ตั้งแข็ง ดอกตกและบานทนนาน ลักษณะเหล่านี้ทำให้พ้ามุยเป็นแวนด้าที่มีคุณค่าในวงการกล้วยไม้สูง นับตั้งแต่ต้น

สะสมกล้วยไม้เล่นเป็นงานอดิเรกไปจนถึงนักผสมพันธุ์ กล้วยไม้ซึ่งมีความรู้ลึกซึ้งในด้านการรวบรวมพันธุ์ ฟ้าม่วยเพื่อเลี้ยงไว้ชมดอกอันสวยงามตามแบบของธรรมชาติ ไปจนถึง ความฝัน ในอันที่จะได้สื่อนสวยงามของฟ้าม่วยไปรวมกับลักษณะที่เด่นอื่น ๆ ของกล้วยไม้แวนด้าที่นำฟ้าม่วยไปผสม เกิดเป็นลูกผสมใหม่ ๆ แปลก ๆ ขึ้นในอนาคต ลักษณะประจำชนิดของฟ้าม่วยซึ่งเป็นลักษณะทั่วไปมีดังนี้ ใบแบนกลางใบเป็นร่องตลอดความยาวของใบ โคนใบซ้อนชิดกันและออกสลับกันในทางตรงข้าม ขนาดของใบยาวประมาณ 10—20 ซม. และกว้างประมาณ 2.5 ซม. ออกดอกครั้งแรกได้ขณะเมื่อต้นสูง 20 ซม. และเมื่อเลี้ยงเจริญงอกงามอาจสูงได้ถึง 1 เมตร มีช่อดอกได้ถึง 4—5 ช่อในเมื่อต้นมีขนาดใหญ่ ช่อดอกยาวประมาณ 20—50 ซม. และมีดอกได้ถึง 15 ดอกบนช่อเดียวกัน ขนาดดอกโดยเฉลี่ยกว้างประมาณ 7—10 ซม. แต่ต้นที่มีดอกขนาดใหญ่เป็นพิเศษเคยพบว่าโตถึง 13 ซม. กีบสีของดอกผิดเพี้ยนกันได้ตั้งแต่สีม่วง สีม่วงอมฟ้า ไปจนถึงสีม่วงอมชมพูหรือม่วงอมแดง นอกจากนั้นยังมีสีเข้มและสีอ่อนแตกต่างกันด้วย บนพื้นกลีบดอกมีลายตาสมุก (tessellation) สีเข้มกว่าสีพื้นของกลีบกระจายอยู่ทั่ว ๆ ไปทำให้แลดูสวยงามมาก ตาสมุกหรือตารางแหงกพบอยู่ 2 แบบบนกลีบดอกฟ้าม่วย แบบหนึ่งเป็นแบบทึบสีพื้นเป็นสีอ่อนแต่ตาสมุกสีเข้มติดกับสีพื้นทำให้แลดูเด่นชัด ส่วนอีกแบบหนึ่งเป็นแบบทึบสีพื้นเป็นสีอ่อนและตาสมุกก็มีสีอ่อนด้วย หรือสีพื้นเป็นสีเข้มทึบโดยสังเกตตาสมุกได้ยาก หรืออาจจะมิผู้วินิจฉัยว่าเป็นแบบสีเข้มทึบดอกโดยไม่มีตาสมุกเลยก็ได้ ซึ่งในระหว่างแบบที่ตาสมุกสีเข้มบนพื้นสีอ่อนกับแบบที่สีเข้มทึบดอกนั้นยังมีได้ปรากฏว่ามีคุณค่าในด้านการผสมพันธุ์ แตกต่างกันอย่างใดหรือไม่ อย่างไรก็ตาม ฟ้าม่วยมีส่วนของกลีบดอกที่ใหญ่และกว้าง จึงมีผลสนับสนุนความงามเด่นของดอกได้อย่างมาก ส่วนของปากเล็ก หูปากแคบและโค้ง แหล่งกำเนิดตามธรรมชาติของฟ้าม่วยนั้นเป็นแนวยาวเริ่มตั้งแต่เทือกภูเขาตอนเหนือของประเทศพม่าผ่านตอนเหนือของประเทศไทยไปสู่ทะเลจีนตอนใต้ ซึ่งมีระดับพื้นที่สูงจากระดับน้ำทะเลระหว่าง 800 เมตรขึ้นไป เนื่องจากประเทศไทยเป็นอาณานิคมบริเวณส่วนกลางของแหล่งกำเนิด จึงน่าจะเห็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพันธุ์ไม้ชนิดนี้ เท่าที่ได้ทำการสำรวจมาแล้วนั้น ได้พบฟ้าม่วยอยู่ในป่าแถบภาคเหนือของประเทศไทย นับตั้งแต่บริเวณตอนเหนือของจังหวัดกาญจนบุรีระหว่างอำเภอศรีสวัสดิ์ กับอำเภอทองผาภูมิบนเทือกเขาสูงจากระดับน้ำทะเลกว่า 1,000 เมตร และบริเวณแหล่งกำเนิดนั้นได้แผ่กระจายขึ้นไปทางจังหวัดตากถึงจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน เนื่องจากฟ้าม่วยเป็นแวนด้าที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายทั้งในค่านาคูณค่า การผสมพันธุ์ และความสวยงามดังกล่าวมาแล้ว จึงได้มีการเก็บกล้วยไม้ฟ้าม่วยจากป่ามาจำหน่ายกันอย่างแพร่หลาย แม้ว่าประเทศไทยตอนเหนือจะเป็นบริเวณที่

มีกล้วยไม้พุ่มยู่ยุมสมบูรณ์ แต่ด้วยสภาพความเจริญทางสังคมของประเทศไทยได้ก้าวหน้าไปไกลกว่าประเทศใกล้เคียง จึงทำให้การเก็บกล้วยไม้ป่าสะดวกง่ายดายยิ่งขึ้น ซึ่งมีทั้งการวางป่าเพื่อการเพาะปลูก เป็นการทำลายแหล่งกำเนิดของกล้วยไม้ไปด้วยแล้ว ยังมีการเก็บกล้วยไม้จากป่าโดยตรงเพื่อนำมาจำหน่าย ซึ่งมีทั้งการจำหน่ายภายในประเทศอย่างกว้างขวางใน ระยะที่ทำการส่งเสริมการเพาะเลี้ยงกล้วยไม้ และการส่งไปจำหน่ายต่างประเทศครั้งละเป็นจำนวนมาก ๆ เนื่องจากพุ่มยู่ยู่เป็นกล้วยไม้ที่ได้รับความนิยมในต่างประเทศกว้างขวางอยู่ด้วย เป็นผลให้สภาพของพันธุ์ไม้ชนิดนี้เสื่อมโทรมลงเป็นลำดับอย่างเห็นได้ชัด ผู้เรียบเรียงเรื่องนี้ยังจำได้ตว่า เมื่อประมาณ 30 กว่าปีที่ผ่านมาแล้ว ได้เคยเห็นพุ่มยู่ยู่ต้นงาม ๆ สูงไม่ต่ำกว่า 70 ซม. ปะปนมากับบรรดาพุ่มยู่ยู่ที่เก็บจากป่ามาจำหน่ายยังจังหวัดเชียงใหม่เสมอ ๆ แต่ระยะหลัง ๆ นี้ เราไม่ได้พบเห็นพุ่มยู่ยู่ต้นใหญ่ ๆ ขนาดนั้นเลย คงมีแต่ต้นขนาด 20 ซม. ซึ่งมีใบประมาณ 3-7 คู่ และกำลังจะหายากลงเป็นลำดับด้วย ได้มีการให้ข้อคิดกันมาเป็นเวลานานถึงการที่เราน่าจะได้มีการควบคุมการเก็บพุ่มยู่ยู่จากป่าและการส่งพุ่มยู่ยู่ไปจำหน่ายยังต่างประเทศ โดยผู้ที่ให้ข้อคิดนั้นมีความห่วงใยว่าพันธุ์ไม้เหล่านี้จะสูญพันธุ์ไปจากป่าของประเทศไทยในอนาคต ความจริงหากจะพิจารณากันให้ละเอียดถี่ถ้วนแล้ว จะเห็นได้ว่าสาเหตุที่พุ่มยู่ยู่ค่อย ๆ หดไปนั้นมีอยู่ 2 ประการใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ ประการหนึ่ง เกิดจากมีผู้เจตนาเก็บพุ่มยู่ยู่จากป่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม อีกประการหนึ่งได้แก่การที่สังคมเจริญขึ้น ทำให้เนื้อที่ป่าลดน้อยลงเป็นลำดับ ประการที่สองหากเราจะใช้วิธีการควบคุมมิให้เก็บกล้วยไม้จากป่าหรือส่ง กล้วยไม้จากต่างประเทศก็คงไม่ได้ผลอะไรในเวลานี้ แต่กลับจะเป็นอุปสรรคแก่ประเทศของเราเองในขณะที่เราได้ทำการส่งเสริมเรื่องกล้วยไม้จนเป็นผลให้ประเทศไทยสามารถส่งกล้วยไม้เป็นสินค้าออกได้อย่างเป็นกอบ เป็นกำอีกทีหนึ่ง หากเราจะควบคุมการส่งออกของกล้วยไม้บางชนิด ซึ่งเมื่อเทียบ กับปริมาณ ของกล้วยไม้ทั้งหมดที่ประเทศไทยส่งออกไปแล้ว นับว่าเป็นส่วนน้อยมาก แต่กลับจะทำให้เกิดเป็นอุปสรรคแก่สินค้ากล้วยไม้ส่วนใหญ่ของประเทศไทยได้ นอกจากนั้นเรายังได้เห็นตัวอย่างมาแล้วว่า แวนด้า แชนเดอเรียน่าซึ่งเป็นกล้วยไม้ป่าที่ฟิลิปปินส์เคยควบคุมการเก็บและการส่งออก ต่างประเทศ อย่างเข้มงวดกวดขัน แต่ในที่สุด ฮาวายก็ได้นำไปเพาะเมล็ดและปลูกขายพันธุ์ ปรับปรุงพันธุ์ จนกระทั่งมีคุณลักษณะที่เด่นกว่าพันธุ์ บาคิงเต็มของฟิลิปปินส์เสียอีก ซึ่งในที่สุดพันธุ์ ฮาวายก็ได้นำไปเพาะเมล็ดและคัพพันธุ์ ขนมา กลับกลายเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลกและจำหน่ายได้ราคาดี โดยไม่มีผู้ใดเหลียวแลหรือสนใจพันธุ์ ป่าจากฟิลิปปินส์อีกต่อไป ผู้เรียบเรียงเรื่องนี้ได้พิจารณาโดยรอบคอบและ

ได้เห็นตัวอย่างมาแล้วเช่นนี้จึงได้คิดว่า หากเราจะรอให้มีการควบคุมโดยขาดการส่งเสริมให้มีการเพาะปลูกและการคัฟพันธุ์ ขยายพันธุ์ ก็คงจะไม่บังเกิดผลต่อสังคมในอนาคต นอกจากนั้นการส่งเสริมให้มีการเพาะปลูกและการคัฟพันธุ์ ขยายพันธุ์ เราสามารถที่จะทำได้โดยไม่ต้องลงทุนลงแรงในการควบคุม และยังไม่กระทบกระเทือนต่อผู้ใดอีกด้วย ยิ่งถ้าเราสามารถขจัดเหตุผลที่จะบังเกิดเป็นผลประโยชน์แก่ประชาชนได้แน่ชัดแล้ว ผลการส่งเสริมก็จะบังเกิดผลและก้าวหน้าไปด้วยดี ดังนั้น จึงได้มีการริเริ่มส่งเสริมให้ประชาชนผู้สนใจกล้วยไม้ได้ให้ความสนใจในการคัฟพันธุ์ ผสมพันธุ์ ฟาร์มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา พร้อมทั้งได้ส่งเสริมโดยการส่งข่าวความเคลื่อนไหวเหล่านี้ ไปลงพิมพ์ในวารสารกล้วยไม้ต่างประเทศ ทำให้ตลาดกล้วยไม้ในต่างประเทศมีความไหวตัวและสนใจกล้วยไม้ฟาร์มที่คนไทยคัฟพันธุ์ และเพาะเมล็ดขึ้นมาเป็นลำดับ ส่วนฟาร์มที่เก็บจากป่าในกั้น ได้รับความสนใจลดน้อยลง ปัจจุบันนี้วงการกล้วยไม้ของเมืองไทยก็ได้มีการเลี้ยงฟาร์มที่เพาะมาจากเมล็ดของต้นที่มีคุณลักษณะดีเด่นแทนการเลี้ยงฟาร์มซึ่งเก็บจากป่าเช่นในอดีต นอกจากนั้น ในระยะหลัง ๆ นี้ได้ปรากฏผลแล้วว่า ฟาร์มที่เพาะเมล็ดซึ่งได้มาจากการผสมระหว่างฟาร์มต้นที่ให้ดอกมีคุณลักษณะดีเด่นได้ออกดอกให้ชมแล้ว มีคุณลักษณะดีเด่นเหนือฟาร์มจากป่ามาก นับตั้งแต่ฟอร์มดอก สีสรร ตลอดจนอุปนิสัยเลี้ยงง่าย ผลงานเหล่านี้จะช่วยจูงใจให้สังคมกล้วยไม้ได้ใช้วิธีการเพาะปลูกและขยายพันธุ์ แทนการเก็บจากป่าโดยไม่ต้องมีการบังคับหรือควบคุม นอกจากนั้น แม้ว่าในอนาคตสังคมจะขยายวงกว้างออกไปทำให้เนอที่ป่าธรรมชาติลดน้อยลงเป็นลำดับก็ตาม เราก็คงจะไม่ต้องห่วงว่ากล้วยไม้เหล่านี้จะสูญพันธุ์ไปเพราะนามของบุคคลผู้สนใจกล้วยไม้ แต่กลับจะได้มีของบุคคลผู้สนใจกล้วยไม้ช่วยรักษาและยังช่วยปรับปรุงให้พันธุ์ กล้วยไม้เหล่านี้ ได้ดำรงคงอยู่และอำนวยประโยชน์ให้แก่สังคมอีกด้วย

เนื่องจากฟาร์มเป็นแนวคำใบ้ แบบ ที่น่าสนใจ และมีความสำคัญชนิดหนึ่งสำหรับการกล้วยไม้ของเมืองไทย เราจึงน่าจะได้ทำการศึกษาให้ละเอียดและกว้างขวางยิ่งขึ้น ฟาร์มเป็นกล้วยไม้ป่าที่มีฤดูดอกกว้างขวางกว่ากล้วยไม้ป่าชนิดอื่น ๆ จากประสบการณ์ที่ได้จากการปลูกเลี้ยงกล้วยไม้ฟาร์มในจังหวัดเชียงใหม่ เราพบว่าฟาร์มออกดอกทุกเดือนในรอบปี แต่ฤดูที่ฟาร์มออกดอกมากที่สุดนั้นอยู่ระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายน ซึ่งเป็นช่วงกลางฤดูฝนหลังจากนั้นจะพบว่าจำนวนฟาร์มออกดอกซึ่งพบในจังหวัดเชียงใหม่ลดน้อยลงเป็นลำดับ แต่ถึงกระนั้น ในเดือนกุมภาพันธ์ เมื่อมีการจัดงานรับรองราชอาคันตุกะก็ยังหาฟาร์มกำลังออกดอกไป

จากสวนไต้หลายต้น ในเดือนเมษายนซึ่งเป็นเดือนที่มีบรรยากาศแห้งแล้งและฟ้ามู่เพียงจะสิ้นสุด
 ระยะเวลาพักตัว แม้ว่าจะหาฟ้ามู่กำลังออกดอกยากที่สุด แต่ก็เคยปรากฏว่ามีนักศึกษารพชนไป
 เทียวสงกรานต์ได้ถ่ายภาพดอกฟ้ามู่มาให้บรรดาเพื่อนๆ ได้ชมได้ นอกจากนั้น จากการศึกษา
 อุนิฮัยในการออกดอกของฟ้ามู่แล้ว ยังได้ทราบต่อไปอีกว่าฟ้ามู่บางต้นออกดอกให้ปีละ ๒
 หรือ ๓ ครั้ง สรุปแล้วฟ้ามู่เป็นวนต์ที่ไม่จำเพาะเจาะจงเรื่องฤดูดอกเด่นชัดหรือเด็ดขาดอย่าง
 กล้วยไม้ไทยอื่น ๆ บางชนิด เช่น ช้าง ไอยเรศ เป็นต้น สีของดอกฟ้ามู่เป็นอีกเรื่องหนึ่งที
 น่าสนใจ โดยเหตุที่ความงามเด่นของดอกฟ้ามู่ขึ้นอยู่กับลักษณะสีไม้เนื้อเยื่อ ยิ่งเราได้ศึกษาเรื่องสี
 ของฟ้ามู่ให้กว้างขวางไว้หลาย ๆ แห่งหลาย ๆ มุมแล้ว ก็จะช่วยทำให้เราเข้าใจเรื่องราวของฟ้ามู่
 ได้ดียิ่งขึ้น ในระยะหลัง ๆ นี้ เรามักจะได้ยินการกล่าวเสมอ ๆ ถึงฟ้ามู่แดงบ้าง ฟ้ามู่ขาวบ้าง
 หากเรามองไม่เห็นภาพที่แท้จริงของบทบาทในเรื่องสีของฟ้ามู่แล้ว เราก็จะเข้าใจเรื่องต่าง ๆ
 เหล่านี้ไต่ยาก โดยปกติเรามักจะมีความรู้ สึกกันว่า วนต์ฟ้ามู่เป็นกล้วยไม้ป่าธรรมชาติที่ให้
 ดอกสีฟ้า หากเราได้เข้าไปชมงานแสดงและประกวดกล้วยไม้ที่สมาคมกล้วยไม้เชียงใหม่ได้จัดขึ้น
 เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนม์พรรษาของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ในเดือนสิงหาคม
 ซึ่งตรงกับเดือนที่ฟ้ามู่ออกดอกมากที่สุดเป็นประจำทุกปีมา จะทำให้เราสังเกตและเข้าใจได้ว่าสีของ
 ดอกฟ้ามู่ยังมีคุณสมบัติเหมือนกันกว้างขวางพอสมควร สีที่พบเห็นโดยทั่วไปเป็นสีม่วงอมฟ้า ถ้า
 จะกล่าวกันในแง่ของสีผสมแล้วก็คือสีฟ้าผสมกับสีแดงนั่นเอง การที่สีของฟ้ามู่ผิดเพี้ยนไปได้
 อย่างกว้างขวางนั้นก็อยู่ในขอบเขตของสองสีนี้ บางต้นอาจจะให้ดอกซึ่งมีสีหนักไปทางด้านสีฟ้า
 ได้มาก แต่ก็บางต้นที่ให้สีดอกหนักไปทางด้านสีแดงหรือสีชมพูได้เหมือนกัน หากจะยกหลัก
 เกณฑ์ที่เกี่ยวกับการกระจายของลักษณะสีตามธรรมชาติ ประกอบกับหลักเกณฑ์ ทางสถิติมาอธิบาย
 ถึงลักษณะความผิดเพี้ยนของสีฟ้ามู่แล้ว เราก็สามารถที่จะกล่าวตามหลักเกณฑ์ได้ว่า สีของ
 ดอกฟ้ามู่ที่พบมากที่สุดหรือเป็นสีที่ตามหลักสถิติกล่าวว่ามีควมถี่ (frequency) ในการปรากฏ
 ตามธรรมชาติสูงสุดนั้น ได้แก่สีที่อยู่ระดับกลาง คือ สีม่วง ส่วนสีที่ไกลไปทางสีฟ้าหรือสีที่
 ไกลไปทางสีแดงเท่าใดก็จะยังพบเห็นเป็นจำนวนน้อยลงเป็นลำดับ ดังนั้น สีที่วงการกล้วยไม้
 เรียกกันว่า "ฟ้ามู่แดง" นั้น จึงเป็นสิ่งที่หายากมาก และที่แท้จริงก็คือ สีม่วงซึ่งไกลไปทาง
 ด้านแดงหรือด้านชมพูนั่นเอง หากจะมองไปในด้านตรงข้ามตามหลักเกณฑ์เดียวกันนั้นจะทำให้
 เราเข้าใจในทันทีว่า มีฟ้ามู่สีม่วงซึ่งไกลไปทางสีฟ้ามากที่สุดเช่นเดียวกัน และถ้าจะสังเกตไป

ให้ละเอียดจริง ๆ แล้ว ฟ้ามุ่ยที่มีสีใกล้เคียงไปทางสีฟ้ามากที่สุดนั้นก็จะเป็นสิ่งที่หายาก ในทัศนะของผู้เรียบเรียงเรื่องนี้คิดว่า ในการคัดเลือกเพื่อเล่นสีของฟ้ามุ่ยนั้น หากจะเปรียบเทียบความน่าสนใจระหว่างสีฟ้ามุ่ยสีม่วงซึ่งใกล้เคียงไปทางสีแดงกับฟ้ามุ่ยสีม่วงซึ่งใกล้เคียงไปทางสีฟ้าแล้ว ในทัศนะของการผสมพันธุ์ ฟ้ามุ่ยสีซึ่งใกล้เคียงไปทางสีฟ้าน่าจะเป็นแนวทางที่ใกล้เคียงเป้าหมายของการเลี้ยงฟ้ามุ่ยมากกว่า เนื่องจากความนิยมฟ้ามุ่ยนั้นเป็นอิทธิพลของสังคมซึ่งสังคมรู้สึกว่าเป็นสีฟ้าเย็นตา การคัดเลือกจึงควรวางแนวความสนใจมุ่งไปสู่สีฟ้ามากกว่าสีแดง แม้วัตถุประสงค์ในการใช้ฟ้ามุ่ยผสมพันธุ์กับแว่นดำอื่น ๆ ก็เพื่อความประสงค์จะให้ได้ลูกผสมสีฟ้านั่นเอง หากประสงค์สีชมพูหรือสีแดงแล้ว ก็น่าจะหันความสนใจไปหาแว่นดำอื่น ๆ หรือแม้แต่แว่นดำผสมสีแดงซึ่งจะได้สีแดงดีกว่าหวังจากฟ้ามุ่ยมากมาย ข้อคิดนี้ ได้มีประจักษ์พยานยืนยันแล้ว เมื่อผู้เขียนเรื่องนี้ ได้เลี้ยงแว่นดำโรสโซลด์เตียน่า ซึ่งเป็นผลจากการผสมระหว่างแว่นดำแซนเดอเรียน่า กับฟ้ามุ่ยที่เรียกกันว่าฟ้ามุ่ยแดงจากเชียงใหม่ซึ่งเลี้ยงออกดอกเป็นครั้งแรกเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2514 ปรากฏว่าสีของแว่นดำ โรสโซลด์เตียน่า เป็นสีชมพูอมม่วง ไม่เด่นสะดุดตาเหมือนอย่างแว่นดำ โรสโซลด์เตียน่าที่ออกสีฟ้าทั่ว ๆ ไป หากจะพิจารณาเล่นสีไปทางแดงก็นับว่าสีจืดจางกว่าแว่นดำลูกผสมสีแดงทั้งหลายอย่างมากมาย ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ถ้าจะคัดเลือกฟ้ามุ่ยเพื่อการผสมพันธุ์แล้ว ก็ควรจะมุ่งเป้าหมายไปสู่สีฟ้าให้มากที่สุดจะดีกว่า แต่ถ้าพิจารณาในแง่ของการศึกษาแล้ว การที่ได้พบฟ้ามุ่ยซึ่งใกล้เคียงไปทางสีแดงก็นับว่าเป็นประโยชน์แก่การศึกษาเกี่ยวกับหลัก ทางสถิติ และบทบาทของสีฟ้ามุ่ยตามธรรมชาติก็ไม่น้อย เพราะช่วยให้สามารถพิสูจน์ทฤษฎีหรือหลักเกณฑ์ที่ได้อธิบายมาแล้วได้

ในด้านความเข้มของสีนั้น ก็สามารถที่จะพิจารณาโดยยึดทฤษฎีเกี่ยวกับความถี่ตามธรรมชาติได้เช่นเดียวกัน เราจะพบว่าฟ้ามุ่ยที่มีสีเข้มอยู่ในระดับปานกลางนั้นจะพบเห็นมากที่สุด ส่วนฟ้ามุ่ยที่มีสีเข้มก็จะพบเห็นน้อยลงเป็นลำดับ ในด้านตรงข้ามนั้น ฟ้ามุ่ยที่มีสีอ่อนมาก ๆ ก็จะน้อยเช่นเดียวกัน และในปลายสุดของด้านสีอ่อนนั้นก็คือสีขาว จึงเป็นสิ่งหายากที่สุดเช่นเดียวกัน เคยพบฟ้ามุ่ยบางต้นซึ่งให้ดอกที่มีกลีบดอกสีขาวแต่ปลายปากยังมีสีม่วงเรื่อ ๆ อยู่เล็กน้อย เนื่องจากปกติแล้วสีของปากฟ้ามุ่ยจะเข้มกว่าสีกลีบ ฟ้ามุ่ยต้นที่พบมีกลีบสีขาวหมด แต่ยังมีเหลือสีม่วงที่ปลายปากเพียงบาง ๆ แสดงว่าดอกฟ้ามุ่ยสีขาวที่แท้จริงก็คือฟ้ามุ่ยที่เกิดขึ้นทางด้านปลายสุดของความเข้มของสี ซึ่งอ่อนที่สุดจนเป็นสีขาวนั่นเอง

สรุปแล้วจึงควรแก่การที่จะคัดพุ่มที่มีสี โกลสีฟ้าที่สุดและเข้มที่สุดไว้เลี้ยง เพื่อการปรับปรุงพันธุ์ ในอนาคตมากกว่าที่จะคัดพุ่มซึ่งมีสีหนักไปทางด้านแดงหรือสีจางจนเป็นสีขาว นอกจากจะคิดเลี้ยงไว้เป็นพิพิธภัณฑ์ทางการศึกษาเท่านั้น

แวนด้า เซอรูเลสเซนส์ (*Vanda coeruleascens* GRIFF.) ภาษาพื้นเมืองของไทยเรียกว่าพุ่มน้อย ทรงต้นคล้ายคลึงกันกับ แวนด้า โลลาชิน่ามาก ใบแข็งและเหยียดตรง ค่อนข้างอวบนำช่อดอกยาวประมาณ 40 ซม. หรือยาวกว่านั้น ก้านช่อเรียวเล็ก ดอกกว้างประมาณ 4 ถึง 5 ซม. และสูงประมาณ 3 ซม. กลีบนอกทั้ง 3 กลีบ ยาวประมาณพอ ๆ กัน คือ 1.7 ถึง 2 ซม. กว้างประมาณ 0.8 ซม. ส่วนกว้างของกลีบ คือส่วนใกล้ปลายกลีบ กลีบใน ยาวประมาณ 1.6 ซม. และกว้างประมาณ 0.8 ซม. โคนกลีบในบิด 180 องศา ทำให้ด้านหลังของกลีบบิดกลับมายู่ด้านหน้า ปากยาวประมาณ 1 ซม. และกว้างประมาณ 0.5 ซม. บนแผ่นปากมีสันตามความยาวของปาก 5 สัน ซึ่ง 2 สันมีลักษณะนูนเด่นชัด เตี้ยดอกยาวประมาณ 0.7 ซม. เรียวแหลม และปลายงอนออกทางด้านหน้า สีดอกของแวนด้าเซอรูเลสเซนส์ มีช่วงความผิดเพี้ยนของสีอยู่ไม่น้อย ซึ่งทั่ว ๆ ไป จะมีสีม่วงเป็นพื้นฐาน แต่ความผิดเพี้ยนของสีม่วงอาจจะไปทางสีม่วงอมฟ้าหรือไปทางสีม่วงอมแดงหรืออมชมพูก็ได้ ส่วนสีของปากและสันบนแผ่นปากจะเข้มกว่าสีกลีบดอก ฤดูดอกของแวนด้าชนิดนี้ ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมีนาคม ในสภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งกำเนิดหรือใกล้เคียง ในต่างประเทศเช่นในมลรัฐฮาวายอิ ได้นำเอาไปใช้ผสมพันธุ์กับกล้วยไม้อื่น ๆ เช่น นำไปผสมกับกล้วยไม้เขาแกะ ให้ลูกผสมที่มีสีไปทางสีฟ้าสวยงามมาก และเป็นแวนด้าที่ให้ดอกพุ่มมากชนิดหนึ่ง ต้นขนาดกลางซึ่งมีความสมบูรณ์พอสมควรอาจจะให้ช่อดอกในคราวเดียวกันได้ถึง 3 หรือ 4 ช่อ

แวนด้า เดียร์ไอ (*Vanda dearei*) เป็นแวนด้าใบแบนที่มีทรงต้นลำสั้นและใบกว้าง โคนใบชันชิดกัน ตัวแผ่นใบบิดเล็กน้อย ช่อดอกสั้นและมีจำนวนดอกบนช่อดอกไม่มากนัก ปกติประมาณ 3 ถึง 7 ดอก กลีบนอกและกลีบในมีลักษณะค่อนข้างกว้าง หนา และแข็ง ริมกลีบเปราะและย่นหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย ริมกลีบนอกและกลีบในอาจจะจรดกันหรือซ้อนกันเล็กน้อย กลีบดอกโดยทั่ว ๆ ไปสีเหลืองนวล หรือเหลืองครีม อาจจะมีสีน้ำตาลบาง ๆ จากปลายกลีบ หูปากเล็กและค่อนข้างสั้น สีขาวปลายด้านนอกของหูปากทั้งสองข้างเกือบจรดกัน แผ่นปากกว้างใหญ่ ริมสองข้างห้อยลง โคนแผ่นปากมีสีขาวครีมและปลายแผ่นปากสีค่อนข้างเหลือง

ส่วนโคนของแผ่นปากกว้างกว่าส่วนปลายเล็กน้อยและริมสองข้างของส่วนปลายแผ่นปากห้อยลง มีเส้นเล็ก ๆ สีแดงเข้มมีใกล้บริเวณส่วนต่อระหว่างแผ่นปากกับหูปาก ดอกมีกลิ่นหอม เป็นกล้วยไม้พื้นเมืองของบอเนียวซึ่งพบในบริเวณที่ไม่สูงจากระดับน้ำทะเลนัก.

แวนด้า เดนิโซเนีย (*Vanda denisoniana* BENS. & REICHB.F.) เป็นแวนด้าไบแบนที่พบอยู่ทั่ว ๆ ไปในป่าภาคเหนือของประเทศไทย มีชื่อพื้นเมืองเรียกกันว่า “แวนด้าสามปอย” แต่เมื่อได้มีโอกาสกล่าวถึงแวนด้าสามปอย ณ ที่นี้ ก็ใคร่จะขอให้ข้อสังเกตไว้ว่า ชื่อภาษาไทยนั้น ยังไม่ใช่ชื่อวิชาการ ไม่ได้มีการตั้งชื่อโดยอาศัยหลักเกณฑ์ทางวิชาการ สดแล้วแต่ความนิยม ส่วนชื่อแวนด้า เดนิโซเนีย เป็นชื่อทางวิชาการ ตั้งขึ้นโดยมีหลักเกณฑ์ ชื่อภาษาไทยจึงไม่อาจจะสอดคล้องกับชื่อทางวิชาการได้ ชื่อแวนด้าสามปอย เป็นชื่อที่กว้างขวางมากมิใช่แต่จะใช้เรียก แวนด้าเดนิโซเนีย เท่านั้น ดังจะเห็นได้ว่า แวนด้าไบแบนที่เราเรียกกันว่า แวนด้าสามปอย มีอยู่หลายอย่าง เช่น สามปอยแดง สามปอยขุนตาล สามปอยหลวง สามปอยขาว สามปอยชมพู สามปอยนก สามปอยโคราช ฯลฯ แวนด้าสามปอยที่มหาวิทยาลัยเห็นว่า แวนด้าเดนิโซเนีย นั้นมี สามปอยแดง สามปอยขุนตาล สามปอยหลวง สามปอยขาว ส่วนสามปอยชมพู สามปอยนก สามปอยโคราช ไม่ใช่ แวนด้าเดนิโซเนีย อย่างไรก็ตาม เราจะเห็นได้ว่า แวนด้าเดนิโซเนีย ก็มีอยู่หลายพันธุ์ด้วยกัน ดอกโตประมาณ 4 ถึง 6 ซม. ข้อดอกไม่ยาวนัก และมีดอกประมาณ 3 ถึง 7 ดอก กลีบดอกกว้าง หูปากทั้งสองข้างกางออก ปลายหูปากมน แผ่นปากแผ่ ส่วนกลางคอดเล็กน้อย ปลายแยกเป็น 2 แฉก กลางแผ่นปากมีสันนูนหนา ๆ 4 ถึง 5 สัน ทั้งได้กล่าวไว้แล้วว่า น่าจะแบ่งแยกออกไปเป็นพันธุ์ ทางพฤกษศาสตร์ได้อย่างชัดเจนพอสมควร แต่ก็ยังหาเอกสารอ้างอิงที่ระบุเรื่องการจำแนกเป็นพันธุ์ทางพฤกษศาสตร์ ยังไม่ได้

สามปอยขุนตาล เป็นพันธุ์ที่มีดอกสีเหลืองอมเขียวสะอาด หากดอกบานนาน ๆ จะขึ้นสีเหลืองชัดเจนยิ่งขึ้น ใบค่อนข้างจะหนาและโค้ง ริมใบไม่ย่นหรือเป็นคลื่น ฤดูดอกประมาณเดือนมีนาคมถึงเดือนมิถุนายนหรืออาจจะล่าช้ากว่านี้ก็ได้

สามปอยดง ดอกสีน้ำตาลหรือมีเส้นร่างแหสีน้ำตาล หูปากอาจจะมีส่วนสีขาวก็ได้ จากผลการศึกษาเกี่ยวกับจำนวนโครโมโซม เราพบว่า พันธุ์ดอกสีน้ำตาลนี้ มีบางต้น มีจำนวน 76 โครโมโซม หรือที่เราเรียกกันว่า เป็น เตตราพลอยด์ (tetraploid) คือ มีจำนวนโครโมโซม

สองเท่าของจำนวนปกติ ซึ่งจำนวนปกติมี 38 โครโมโซม ในระหว่างพันธุ์ดอกสีน้ำตาลนี้ มิใช่จะเป็นแต่ที่ตราพลอยด์ทุกต้น ต้นที่เราพบว่าเป็นแต่ที่ตราพลอยด์ต้นนี้ มีใบยาว โค้ง และริมใบบิดหรือย่นเป็นคลื่น เป็นพันธุ์ที่น่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้นที่เป็นแต่ที่ตราพลอยด์ น่าจะใช้เป็นประโยชน์ในการผสมพันธุ์ ได้ดีสำหรับผลิตลูกผสมในอนาคต ฤดูดอกของแวนด้าสามปอยตงนี้ อยู่ระหว่างเดือนตุลาคม ไปจนถึงเดือนพฤษภาคม ซึ่งนับว่ากว้างมาก แต่ระหว่างเดือนตุลาคม และธันวาคมจะให้ดอกมากกว่าฤดูหรือเดือนอื่น ๆ ดอกมีกลิ่นหอม

สามปอยขาว ดอกมีสีขาว ปากมีสีเขียว และอาจจะมีเส้นสีแดงหรือน้ำตาลแดง ประปรายในคอหรือบนแผ่นปาก ที่กลีบดอกอาจประจุดสีน้ำตาลแดงประปรายในบางต้น ฤดูดอกประมาณเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน

สามปอยหลวง สำหรับสามปอยพันธุ์นี้ ได้มีผู้กล่าวขวัญกันมาก และวิจารณ์กันไปต่าง ๆ ในเรื่องของลักษณะดอก สังคมกล้วยไม้ที่นิยมแวนด้าสามปอยต่างก็วาดภาพลักษณะสามปอยหลวงไปสุดจะบรรยายบางคนก็บอกว่า ต้องสีเหลือง บางคนก็บอกว่า ต้องมีกลิ่นหอมในตอนบ่าย ฯลฯ เมื่อพูดถึงสีเหลืองของแวนด้าสามปอยแล้ว เราจะพบว่า มีความผิดเพี้ยนในเรื่องสีแตกต่างกันกว้างขวางพอสมควร เมื่อกล่าวถึงสีเหลืองของดอกสามปอย เราจะพบว่า บางต้นให้ดอกสีเหลืองอมเขียว บางต้นค่อนข้างเหลืองจัดและปรากฏสีเขียวปะปนอยู่น้อยมาก บางต้นก็ให้ดอกสีเหลืองอมน้ำตาล บางต้นก็สีเหลืองคล้ายเทียนสังข์ซึ่งหมายความว่าสีน้ำตาลปนมาก ดังนั้นบทบาทของสีเหลืองจึงมีความผิดเพี้ยนอย่างกว้างขวาง ไม่อาจจะแบ่งได้เด่นชัดว่า ต้นไหนสามปอยหลวงหรือไม่ใช่สามปอยหลวง นอกจากนั้น หากจะพิจารณาถึงกลิ่นหอมแล้ว ก็มีบทบาทผิดเพี้ยนกว้างขวางเช่นเดียวกัน แม้แต่พันธุ์ ดอกสีน้ำตาลก็มีกลิ่นหอมด้วย คำว่า สามปอยหลวงจึงไม่ชัดเจนนัก แต่การที่มีผู้กล่าวถึงแวนด้าสามปอยหลวงกันมาก มิใช่แต่เหตุผลในด้านความงามเท่านั้น เพราะความงามของดอกแวนด้าเหล่านี้ จะไม่เหลื่อมล้ำกันมากนัก แต่มีเรื่องของประเพณีนิยมอัน เป็นเรื่องของ สังคมโดยตรงเข้าไป ประปนช่วย กระตุ้นความ นิยมด้วย อีกทางหนึ่ง ประกอบกับสังคมของมนุษย์ที่เล่นกล้วยไม้ ยังมี ไม่น้อยที่นิยมการสนับสนุนของตนเองว่าเป็นของดีอยู่ด้วย บางครั้งก็มีการคุยกันพร้อมทั้งอวดคุณภาพของตนรวมทั้งอวดมูลค่าต้นไม้ที่ตนมี มากเกินกว่าความเหลื่อมล้ำในด้านคุณค่าความงาม ดังนั้น แวนด้าสามปอยซึ่งในภาษาพฤกษศาสตร์เรียกว่า เต็นนิโซเนียน่า นั้น จึงจัดว่า เป็นแวนด้าไบแบน ชนิดที่มีขอบเขตความผิดเพี้ยนของสีกว้าง

ขวาง จากข้อมูลต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วเกี่ยวกับแวนด้าชนิดนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นพันธุ์ไม้ที่น่าสนใจ
สำหรับการศึกษา และน่าจะมีประโยชน์สำหรับโครงการผสมพันธุ์ กล้วยไม้ประเภทนี้ต่อไปใน
อนาคตด้วย

แวนด้า แฮสติเฟอรา (*Vanda hastifera*) ลักษณะทั่วไปของแวนด้าใบแบน
ชนิดนี้ ได้แก่ ใบสั้น ข้อดอกสั้น ดอกสีเหลืองอ่อน ๆ ประจุกสีน้ำตาล หูปากมีสีขาว แผ่น
ปากมีขน และปลายแผ่นปากมีแถบสีเป็นแถบสองแถบ ปลายปากหนา สีน้ำตาล ดอกมีกลิ่น
หอม เป็นพันธุ์ไม้พุ่มเมืองแถบเกาะบอร์เนียว.

แวนด้า อินซิกนิส (*Vanda insignis*) ก่ออัน เพื่อป้องกันการสับสน มีสิ่งที่
ควรจะได้เข้าใจและจดจำสำหรับแวนด้าใบแบนชนิดนี้คือ ในแวนด้าไตรคาเลอร์นั้น มีอยู่หลาย
พันธุ์ และมีอยู่พันธุ์หนึ่งซึ่งมีชื่อพันธุ์ว่า อินซิกนิส ซึ่งหมายความถึง แวนด้าไตรคาเลอร์
พันธุ์ อินซิกนิส ดังนั้น เมื่อมีแวนด้าอีกชนิดหนึ่งชื่อ แวนด้าอินซิกนิส ซ้ำกับชื่อพันธุ์ ของ
แวนด้าไตรคาเลอร์ จึงอาจจะเกิดความเข้าใจผิดขึ้นได้ ถ้าหากจะเขียนว่า *Vanda tricolor*
var. insignis ก็เป็นที่ทราบแน่ชัดว่า อินซิกนิส นั้นเป็นชื่อพันธุ์ ของแวนด้าไตรคาเลอร์
เท่านั้น นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ชื่อ อินซิกนิส นี้ มีทั้งที่เป็นชื่อพันธุ์ ของแวนด้าไตรคาเลอร์
และชื่อชนิดอีกชนิดหนึ่งของแวนด้าใบแบนแล้ว ยังได้มีนักพฤกษศาสตร์อีกคนหนึ่งซึ่งได้นำเอา
แวนด้าไตรคาเลอร์พันธุ์ อินซิกนิส มาตั้งชื่อว่า เป็นแวนด้าอินซิกนิส โดยเฉพาะ จึงทำให้ซ้
กันกับแวนด้าอินซิกนิสแท้ ๆ ทำให้เกิดข้อตรงกันขึ้น ซึ่งแท้ที่จริงแล้ว เป็นแวนด้าคนละชนิด
แต่อย่างไรก็ตามย่อมสุดแต่เหตุผลของแต่ละคน แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีทางที่จะป้องกันมิให้เกิด
ความสับสนขึ้นได้ โดยการใส่ชื่อของนักพฤกษศาสตร์ผู้ให้ชื่อพันธุ์ ไม่นั้น ๆ ไว้ท้ายของชื่อ
พฤกษศาสตร์ของตนไม่ด้วย คือ แวนด้าอินซิกนิส ที่เขียนตามด้วยชื่อของนายวอร์เนอร์ (*Vanda*
insignis WARNER) หมายความว่า เป็นชนิดเดียวกันกับแวนด้าไตรคาเลอร์ พันธุ์ อินซิกนิส
(*Vanda tricolor var. insignis*) ถ้าหากเป็นแวนด้าอินซิกนิส ที่เขียนตามด้วยชื่อนายบลูเม
(*Vanda insignis* BLUME) ก็หมายถึง เป็น แวนด้าอินซิกนิสที่เป็นคนละชนิดกันกับแวนด้า
ไตรคาเลอร์

ต่อไปนี้จะขอกล่าวถึงแวนด้าอินซิกนิสแท้ ๆ (*Vanda insignis* BLUME) ถ้า
ต้นขนาดปกติสูงประมาณ 50 ซม. ใบยาวประมาณ 20 ถึง 30 ซม. ข้อดอกยาวประมาณ 15 ถึง

25 ซม. มีดอกช่อละประมาณ 4 ถึง 7 ดอก ขนาดดอกโตประมาณ 6 ซม. กลีบดอกทั้ง 5 กลีบ มีสีเหลืองอมเขียว และมีจุดสีน้ำตาลใหม่ตามริมกลีบ หูปากทั้งสองข้างมีสีขาวและมีขนาดเล็ก ส่วนปลายแผ่นปากแผ่กว้างและมีลักษณะคล้ายช้อน คือ ริมแผ่นปากอ่อนขนเล็กน้อย แผ่นปาก มีสีม่วงชมพู เป็นแวนด้าไบแบนพื้นเมืองของเกาะโมลุกคัส (Moluccas) กล้วยไม้ชนิดนี้ มีอยู่ พันธุ์หนึ่งซึ่งแตกต่างไปจากลักษณะพันธุ์ธรรมดา คือพันธุ์ ชโรเดอเรียน่า (var. *schroederiana*) มีกลีบดอกสีเหลืองอ่อน และมีแต้มสีส้ม ปากมีสีขาวครีม มีทางยาว สีส้ม สองทางตรงค้ำหน้า ของเดือยดอกด้วย.

แวนด้า ลามัลเลต้า (*Vanda lamellata*) เป็นแวนด้าไบแบนที่สวยงาม ชนิดหนึ่งมีเอกสารยืนยันว่า เป็นแวนด้าป่าชนิดแรกที่มีผู้นำเข้าไปในยุโรป แวนด้าชนิดนี้ซึ่งผู้พบครั้งแรกชื่อนายคัมมิง (Cuming) เมื่อปี ค.ศ. 1838 และกล่าวกันว่า เป็นพันธุ์กล้วยไม้พื้นเมืองที่พบอยู่ทั่วไปในบริเวณมินดาและตอนกลางของหมู่เกาะลูซอน ส่วนที่อยู่ไม่สูงจากระดับน้ำทะเล ต้นที่เจริญเติบโตมาก ๆ อาจสูงถึง 50 ซม. หรือว่านกกม ไบยาวถึง 30 ซม. กว้างกว่า 1 ซม. หรือถึง 2 ซม. โคน ช่อดอกตั้งแข็ง มีจำนวนดอกบนช่อมากดอก ต้นที่งามมาก ๆ อาจให้ ช่อดอกครั้งละหลายช่อแต่ละช่ออาจมีดอกกว่า 15 ดอก ดอกโตประมาณ 2.5 ถึง 3.5 ซม. พัน กลีบดอกมีสีเหลืองอ่อน ๆ โกลี ๆ แนวกลางของกลีบ มีจุดหรือลายสีน้ำตาลและจุดเหล่านี้อาจจะ เรียงตัวกันเป็นแนวประปรายแวนด้าลามัลเลตตัน เป็นพันธุ์ไม้ป่าของฟิลิปปินส์ที่สามารถเลี้ยงได้ ง่ายและให้ดอกง่ายในประเทศไทยเมื่องานฤดูหนาวจังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2512 ได้มีผู้นำมา แสดงในงาน ปรากฏว่ามีดอกตกพรุ งามน่าดูมาก มีพันธุ์ที่สวยงามอยู่พันธุ์หนึ่งคือ พันธุ์ บ็อกซาลิโอ (var. *Boxallii*) สวยงามกว่าพันธุ์ธรรมดา มีขนาดดอกใหญ่กว่า และสีสดใสมากว่า พันธุ์ธรรมดา พันธุ์นี้ ได้พบเป็นครั้งแรกโดย นายบ็อกซอล (Boxall) ในปี ค.ศ. 1879 และนัก พฤกษศาสตร์ชื่อ ไรเชินบัค (Reichenbach) ได้ตั้งชื่อเพื่อเป็นเกียรติแก่นายบ็อกซอล มีลักษณะ ใบบากกว้างกว่าพันธุ์ธรรมดาเล็กน้อยและใบอ่อนซิกกันกว่าพันธุ์ธรรมดาด้วย นอกจากสีพื้นของกลีบ ดอกจะเป็นสีขาวนวลแล้ว กลีบนอกคู่ล่างมีจุด แต้ม และทาง สีม่วงแดงและปากก็มีสีม่วงแดงตัก กันกับสีกลีบ ฤดูดอกระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม แวนด้าลามัลเลตตัน ได้ชื่อมา จากลักษณะ มีสีเป็นทาง ๆ บนกลีบนอกคู่ล่าง (lamellae หรือ stripe) หรือมีสีเป็นทาง ๆ สองเส้นบนแผ่นปาก ข้อสังเกตอย่างหนึ่งก็คือ เป็นพันธุ์ไม้ที่ดอกตกและเลี้ยงง่าย ดังนั้น จึงน่า สนใจในการนำมาใช้ผสมพันธุ์ เพื่อให้ได้ลูกผสมที่มีดอกตกพรุและช่อยาว ก้านช่อตั้งแข็งดี.

แวนด้า ลูซอนนิก้า (*Vanda luzonica*) เป็นแวนด้าไบแบนพันธุ์ป่าพบนเมืองของฟิลิปปินส์ ใกล้เคียงคล้ายคลึงกับ แวนด้าไตรคาเลอว์ ซึ่งเป็นพันธุ์แวนด้าไบแบนป่าของชวามาก จนกระทั่งครั้งหนึ่ง นักพฤกษศาสตร์ได้เคยจัด แวนด้า ลูซอนนิก้า นี้ไว้เป็นพันธุ์หนึ่งของแวนด้าไตรคาเลอว์ แต่ในที่สุด ศาสตราจารย์เอมีส (Ames) ก็ได้จัดแยกออกเป็นชนิดหนึ่งอย่างเด่นชัดเมื่อปี ค.ศ. 1920 แวนด้า ลูซอนนิก้า ทรงต้นสูงถึง 60 ซม. หรือกว่านี้ ใบโค้งและมีร่องกลางใบ ข้อคอกข้อออกทางแนวข้างของต้น ยาวประมาณ 30 ถึง 50 ซม. และมีดอกบนก้านข้อประมาณ 15 ถึง 20 ดอก ดอกมีกลิ่นหอมดอกโตประมาณ 6 ถึง 9 ซม. สีขาวมีแต้มสีแดงบนกลีบดอก งามน่ารักมาก ปากมีสีแดงเข้ม ฤดูดอกประมาณเดือนมีนาคม แต่ก็มีบางต้นที่อาจให้ดอกนอกฤดูได้ ดอกบานทนประมาณ 2 สัปดาห์ เป็นที่น่าสังเกตว่า เป็นพันธุ์ไม้ที่มีแหล่งกำเนิดอยู่ในภูมิภาคซึ่งเป็นที่ใกล้ระดับน้ำทะเล ในตอนกลางของหมู่เกาะลูซอน ซึ่งมีอากาศร้อนและความชื้นสูง จึงน่าจะเหมาะสมในการนำมาเลี้ยงให้เจริญงอกงามในประเทศไทยได้ นอกจากนี้ ในบริเวณตอนกลางของลูซอนยังมีระยะที่ห่างแล้งระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนเมษายนซึ่งคล้ายคลึงกับประเทศไทยในภาคกลางและภาคเหนือด้วย

แวนด้า ไลลาซิน่า (*Vanda lilacina* T.&B.) หรือมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า แวนด้า เลโอติก้า (*Vanda laotica* GUILL.) ภาษาไทยเรียกกันทั่ว ๆ ไปว่า เข็มขาว พบอยู่ทั่ว ๆ ไปในป่าโปร่งและเป็นป่าที่มีฤดูแล้งยาวนานพอสมควร จากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ไปจนถึงภาคตะวันตกของประเทศไทย ใบมีลักษณะค่อนข้างหนาและอวบหนา ใบยาวถึง 20 ซม. และกว้างประมาณ 1.2 ซม. ทรงใบเหยียดตรงหรือโค้งเล็กน้อย ข้อคอกยาวประมาณ 15 ถึง 30 ซม. ก้านข้อยาวประมาณ 10 ซม. มีดอกตั้งแต่ 10 ถึง 20 ดอก ระยะระหว่างดอกประมาณ 1 ถึง 2 ซม. ดอกมีขนาดกว้างประมาณ 2.5 ซม. และสูงประมาณ 2.2 ซม. กลีบนอกยาวประมาณ 1.2 ถึง 1.5 ซม. และกว้างประมาณ 0.5 ถึง 0.7 ซม. กลีบในยาวประมาณ 1.2 ซม. และกว้างประมาณ 0.5 ซม. โคนกลีบในบิด ปลายกลีบกว้างกว่าโคนกลีบเล็กน้อยและปลายมน ปากมี 3 แฉก แฉกสองข้างหรือหูปากตั้งชัน ปลายโค้งเข้าหากันส่วนแผ่นปากซึ่งอยู่ตรงค้ำหน้า ปลายแอ่นหรือโค้งลงล่าง ตรงกลางแผ่นปาก มีสันนูน 2 สันตามความยาวของแผ่นปาก เตี้ยดอกสั้น มีแต้มสีเหลืองเล็ก ๆ 2 แต้มภายในคอของปากด้วย กลีบดอกทั้ง 5 กลีบมีสีขาวสดใส แผ่นปากมีสีม่วงอ่อน อาจจะมีเส้นไปทางม่วงแดง หรือม่วงอมฟ้า และความเข้มของ

สีม่วงนอามงที่เข้มไปจนถึงสีอ่อนมาก สีนี้ที่อยู่ตรงกลางปากทง 2 สีนี้ มีสีม่วงด้วย บางต้นพบว่า สีของปากจางมาก และบางต้น ปากไม่มีสีม่วงเลย แต่ เป็นสีขาวปลอด ซึ่งเมื่อประกอบกันกับกลีบดอกที่สีขาวอยู่แล้ว จึงจัดเป็นพันธุ์ ที่ให้ดอกสีขาวบริสุทธิ์ได้

แวนด้า ลิมบาต้า (*Vanda limbata*) เป็นแวนด้าใบแบนที่มีทรงต้นและใบลำสั้น ใบกว้างประมาณ 2 ซม. ยาวประมาณ 15 ถึง 20 ซม. ก้านช่อดอกยาวมากกว่าความยาวของใบหรือ ยาวไม่ต่ำกว่า 25 ซม. ดอกโตประมาณ 5 ซม. กลีบนอกและกลีบในแผ่กว้าง พินกลีบสีเหลืองคล้ำ บริเวณกลาง ๆ กลีบมีเส้นประสานกันเป็นร่างแหหรือที่เรียกว่า ตาสมุก (tessellation) ท่าง ๆ สีน้ำตาลแดง บางที่จะพบว่า เส้นตาสมุกนี้ กระจายออกไปเกือบถึงริมกลีบ ริมกลีบมีสีเหลืองด้านหลังของกลีบมีสีเหลืองอ่อน ๆ และมีส่วนที่มีสีม่วงบาง ๆ ด้วย ปากมีสีม่วงชมพูและอาจจะมีขอบสีขาวด้วย ปากกว้างประมาณ 7 มม. เดี่ยวดอกสั้น เป็นกล้วยไม้ที่เลี้ยงง่าย ให้ดอกง่าย เป็นกล้วยไม้พุ่มเมืองของชวาและบริเวณถัดไปทางทิศตะวันออกของชวากับด้วย ฤดูดอกของกล้วยไม้ชนิดนี้อยู่ในระหว่างเดือนมิถุนายน.

แวนด้า เมอร์ริลลีโอ (*Vanda merrillii*) เป็นแวนด้าใบแบนพื้นเมืองของฟิลิปปินส์ที่น่าสนใจอีกชนิดหนึ่งซึ่งมีแหล่งกำเนิดอยู่ในอาณาบริเวณตอนกลางของหมู่เกาะ ลูซอน แวนด้าชนิดนี้ ได้ตั้งชื่อเมื่อปี พ.ศ. 1932 โดยศาสตราจารย์เอเมิส และดร. ควิชัมบิง (Ames & Quisumbing) ให้เป็นเกียรติแก่ ดร. เมอร์ริล (E.D. Merrill) ซึ่งเป็นผู้ที่ได้อุทิศตนให้แก่การศึกษาพันธุ์ไม้ของฟิลิปปินส์มาอย่างมากมาย เป็นพันธุ์ไม้ที่ทรงต้นสูงโตถึง 1 เมตรหรือกว่านี้ ใบยาวประมาณ 25 ถึง 40 ซม. และกว้างกว่า 2.5 ซม. ทรงใบโค้ง ช่อดอกออกทางแนวข้างของลำต้น บางครั้งพบว่า ให้ช่อดอกได้คราวละหลายช่อ ช่อดอกยาวประมาณ 25 ซม. มีดอกระหว่าง 12 ถึง 16 ดอก ดอกโตประมาณ 3 ถึง 5 ซม. พินดอกมีสีเหลืองนวล ประจุดหรือแต้มสีแดงเลือดนก จุดหรือแต้มนี้จะหนาแน่นจนเกือบเป็นพื้นเดียวกันจากส่วนปลายของกลีบ ส่วนโคนกลีบนั้นจะสามารถเห็นสีเหลืองนวลซึ่งเป็นสีพื้นได้มาก กลีบหนาและมีผิวกลีบเป็นมันเงางาม ปกติจะส่งกลิ่นหอมในเวลาเช้า ฤดูดอกโดยทั่ว ๆ ไป ประมาณเดือนเมษายน ดอกบานอยู่กับต้นทนนานได้ประมาณ 2 สัปดาห์ หากจะสังเกตจากประวัติการผสมพันธุ์ กล้วยไม้แวนด้าที่ได้อ่านมาแล้ว จะพบว่า แวนด้าใบแบนพันธุ์ป่า ชนิดนี้ ได้มีบทบาทในการผสมมาแล้ว และให้แวนด้าลูกผสมที่สวยงามต่อ ๆ มาในระยะหลัง ๆ.

แวนด้า พาวีฟลอร่า (*Vanda parviflora* LDL.) ภาษาพื้นเมืองของไทยมัก จะเรียกกันว่า “เข็มเหลือง” แหล่งกำเนิดอยู่ในภาคตะวันตกเฉียงเหนือไปถึงภาคเหนือของประเทศไทย ระหว่างจังหวัดตากไปถึงจังหวัดแม่ฮ่องสอน ขนาดต้น ทรงต้น ลักษณะช่อดอก ตลอดจนลักษณะดอกคล้ายคลึงกันกับ แวนด้า ไลลาซีน่า หรือเข็มขาวมาก สำหรับผู้ที่คุ้นเคย กับพันธุ์ไม้ใน ทางด้านพืชกรรม เมื่อเห็นต้น จะรู้สึกว่าเป็นพันธุ์ไม้ชนิดเดียวกัน แต่เมื่อเห็น ดอก ลักษณะรูปทรงของช่อดอกและดอกก็คล้ายคลึงกันมากอีกด้วย นอกจากสีของดอก แวนด้า ไลลาซีน่า หรือเข็มขาว มีลักษณะกลีบดอกสีขาว ปากสีม่วง แต่แวนด้า พาวีฟลอร่า หรือ เข็มเหลืองนี้ มีกลีบดอกสีเหลือง ปากสีม่วง สีม่วงที่ปากของแวนด้าชนิดนี้มักมีขนาดเล็กต่าง กันระหว่างต้น และยังมีแนวโน้มไปทางม่วงแดง หรือม่วงอมฟ้าก็ได้ ด้านในของหูปากทั้งสอง ข้างมีสีเหลืองส้ม เดี่ยวดอกยาวเรียว ยาวประมาณ 0.6 ซม. โค้งเล็กน้อยปลายเดือยมีสีอมเขียว ฤดูดอกประมาณเดือนมีนาคมและเมษายน ดังจะเห็นได้ว่า การกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติของ แวนด้าชนิดนี้ ไม่กว้างขวางมากอย่างแวนด้าไลลาซีน่าหรือเข็มขาว แสดงว่าแวนด้าชนิดนี้เป็น พันธุ์ไม้ที่เลือกสภาพสิ่งแวดล้อมมากกว่า การนำเอาแวนด้าพาวีฟลอร่าลงมาเลี้ยงในที่ใกล้เคียงกับ ภูเขาและมออากาศค่อนข้างร้อนเช่นกรุงเทพฯ ฯ จึงกระทำได้อย่างกว่า

แวนด้า พิวมีลา (*Vanda pumila*) เป็นแวนด้าใบแบนพันธุ์ป่าชนิดหนึ่งซึ่ง พบอยู่ตามธรรมชาติในภาคเหนือของประเทศไทย ภาษาพื้นเมืองของไทยมักจะเรียกกันว่า “สะแล้ง” ปกติต้นสูงประมาณ 15 ถึง 20 ซม. ใบยาวประมาณ 10 ถึง 20 ซม. กว้างประมาณ 2 ถึง 3 ซม. ขั้วต้นสีน้ำตาลปนดำ ช่อดอกสั้น มีดอกประมาณ 2 ถึง 3 ดอกบนช่อแต่ละช่อ ดอกมีกลีบสีขาวหรือสีขาวนวล ปากแข็งและมีปลายแผ่นปากหนามาก บนแผ่นปากมีทางสีม่วง อ่อน ๆ ฤดูดอกประมาณเดือนมีนาคม ดอกโตประมาณ 3 ซม. กลีบดอกค่อนข้างแคบ.

แวนด้า เทสเซลเลตา (*Vanda tessellata*) เป็นแวนด้าใบแบนที่น่าสนใจอีก ชนิดหนึ่ง แวนด้าชนิดนี้ มักจะมีผู้เรียกชื่อเป็นภาษาไทยกันว่า สามปอยอินเดีย หรือสามปอย ลังกา ช่อดอกยาวประมาณ 15 ถึง 30 ซม. หรืออาจจะยาวกว่านี้ก็ได้ ให้ดอกครั้งละประมาณ 5 ถึง 12 ดอก ขนาดดอกโตประมาณ 4 ถึง 6 ซม. กลีบดอกมีสีพื้นเป็นสีเหลืองอมเขียวคล้ำ หรือสีเขียวอ่อน ๆ มีเส้นประสานกันเป็นร่างแห (tessellation) สีน้ำตาลคล้ำกระจายอยู่ทั่วไป บนผิวของกลีบ แต่ละต้นต่างก็มีสีผิดเพี้ยนกันไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เส้นประสาน

กันเป็นร่างแหขงมสนาตาลคลานเราจะพบว่า บางต้นให้ดอกขงมเสนร่างแหสนาตาลคลาแต่เพียงบาง ๆ ทำให้แลเห็นสีดอกเป็นสีเขียวหรือเขียวอมน้ำตาลอ่อน ๆ เนื่องจากสีพื้นของดอกเป็นสีเขียวหรือเหลืองอมเขียว แต่กมบางต้นขงกลีบดอกปกคลุมด้วยเสนร่างแหสนาตาลคล้ายอย่างหนาแน่น หรือสนาตาลคลานกระจายไปทั่วทั้งกลีบ สีของปากกมลลักษณะผิดเพี้ยนกว้างขวางเช่นเดียวกัน หูปากอาจจะมีประจุดสีม่วง สำหรับแผ่นปากนั้น มีสีม่วงเป็นสีหลัก แต่อาจเป็นสีม่วงอมน้ำตาลคลา สีม่วงแดง หรือสีม่วงอมน้ำเงิน สีโคนปากอ่อนกว่าสีแผ่นปากเล็กน้อย มีกลิ่นหอมเย็น เป็นกล้วยป่าพเนเมืองของชลอนและอินเดีย ตามเอกสารบางเล่มกล่าวไว้ว่าเจริญเติบโตได้ดีในภูมิประเทศที่มีระดับพินที่สูงจากระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 300 เมตรขึ้นไป แต่จากประสบการณ์ของผู้เรียบเรียงเรื่องน ได้นำเอามาเลี้ยงในกรุงเทพฯ ปรากฏว่า เจริญงอกงามและออกดอกให้ตลอดทั้งปี และยังได้สังเกตเห็นว่า เมื่อนำมาใช้ผสมพันธุ์กับแวนด้าอื่น ๆ แล้ว สีม่วงที่ปากเป็นสีที่มีอิทธิพลถ่ายทอดลักษณะไปยังลูกผสมได้เป็นส่วนใหญ่ เมื่อนำไปผสมกับกล้วยไม้สกุลแอสโคเซ็นตรัม เช่นเข็มแดง ลูกผสมที่ได้จะมีกลีบดอกหนา เนื้อกลีบเป็นมันสดีใส และได้สีแดงหรือแดงอมน้ำตาลเข้ม และด้วยลักษณะที่ผิดเพี้ยนกันอย่างกว้างขวางของแวนด้า เทสเซลเลตันเอง อาจจะทำให้เราสามารถผลิตกล้วยไม้ลูกผสมในประเภทแวนด้าที่มีลักษณะแปลก ๆ ออกไปได้อีก

แวนด้า ไตรคาเลอร์ (Vanda tricolor) เป็นแวนด้าใบแบนพเนเมืองของชาวตะวันออกและบาหลี และเป็นแวนด้าใบแบนพันธุ์ป่าชนิดหนึ่งขงโตมบพบาทสำคัญในการผสมพันธุ์ กล้วยไม้สกุลแวนด้ามาช้านานแล้วจนกระทั่งได้เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในวงการกล้วยไม้แวนด้าแทบทุกประเทศ ใบมีความกว้างประมาณ 4 ซม. และยาวได้ถึง 40 ซม. ทรงใบโค้งเห็นได้ชัดเจนมาก ข้อดอกช่อออกตามแนวข้างของลำต้นหรือตามแนวนอนหรืออาจจะโค้งเล็กน้อย ยาวประมาณ 25 ถึง 30 ซม. หรือสั้นกว่าความยาวของใบ มีดอกระหว่าง 5 ถึง 10 ดอก ขนาดดอกแตกต่างกันระหว่าง 5 ถึง 7 ซม. สีพื้นของดอกเป็นสีขาวอมเหลืองอ่อน ๆ และมีจุดสีน้ำตาลอมแดงกระจายอยู่ทั่ว ๆ ไป ขนาดและรูปลักษณะของจุดต่าง ๆ กัน กลีบเรียวแคบเข้าหาโคนกลีบ ริมกลีบส่วนที่เรียวเข้าหาโคนกลีบมีนูนออกไปทางด้านหลังเล็กน้อย ส่วนปลายกลีบขงเป็นส่วนที่กว้างกว่า มีริมกลีบข่นเป็นคลื่นเล็กน้อย โคนกลีบใบบิดเล็กน้อย หูปากทั้งสองข้างมีขนาดเล็ก แผ่นปากมีส่วนโคนกว้างกว่าส่วนปลายและมีสีม่วงแดงสด มีทางสีขาวสลับกับสีน้ำตาล

อมแดงจากโคนแผ่นปากออกมาตามความยาวของปาก แผ่นปากนูนและปลายอ่อนห้อยลงเล็กน้อย และมีสันนูนตามความยาวของแผ่นปาก 3 สัน ดอกมีกลิ่นหอม เนื่องจากแวนด้าไบแบนชนิดนี้มีการกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติ กว้างขวางมากและมีลักษณะ ผิดเพี้ยนภายในชนิดเดียวกันกว้างขวางด้วย จึงใ้มีนักพฤกษศาสตร์จัดจำแนกกล้วยไม้ชนิดนี้ออกไปเป็นพันธุ์ต่าง ๆ หลายพันธุ์ด้วยกันเช่น

1. พันธุ์ เพอ เพอ เรีย (var. *purpurea*) พันธุ์กลีบดอกประจุดสีม่วงน้ำตาลแก่ริมกลีบมีสีน้ำตาลอมม่วงแดง จัดเป็นพันธุ์ที่สวยงามมากพันธุ์หนึ่ง
2. พันธุ์ ดาลเคิธ (var. *Dalkeith*) กลีบดอกมีสีเหลืองอ่อน ๆ ประจุดสีม่วงแดงหนาแน่น เป็นทาง ๆ ตามความยาวของกลีบ ปากสีม่วงแดงสด และมีทางสีขาวที่โคนปาก
3. พันธุ์ ด็อดจโซไน (var. *Dodgsoni*) ดอกมีขนาดใหญ่กว่าปกติ กลีบดอกมีสีเหลืองปนชมพู มีแต้มสีน้ำตาลแดง ขอบกลีบมีสีม่วง ปากมีสีม่วงอมสีฟ้า แผ่นปากมีสีเขียว แต่โคนปากมีสีอ่อนเกือบขาว.
4. พันธุ์ อินซิกนิส (var. *insignis*) กลีบนอกและกลีบในของพันธุ์นี้มีสีเหลืองอ่อน ปากมีสีม่วงอมชมพูอ่อน ๆ.
5. พันธุ์ แพเตอร์โซไน (var. *Patersoni*) กลีบนอกและกลีบในของดอกมีสีขาวครีม ประดับด้วยจุดสีน้ำตาลแดงหนาแน่น ปากมีสีม่วงสด.
6. พันธุ์ แพลนิเลบรีส (var. *Planilabris*) พันธุ์นี้มีขนาดดอกใหญ่กว่าปกติ จัดว่าเป็นพันธุ์ที่มีดอกทรงสวยงามพันธุ์หนึ่ง กลีบดอกมีสีเหลืองมะนาวสุก มีแต้มสีน้ำตาลหนาแน่นทั่ว ๆ ไป ปากมีขนาดค่อนข้างใหญ่และแบน สีกุหลาบหรือม่วงชมพูเข้ม ริมปากมีสีม่วงอมน้ำเงินเล็กน้อย โคนแผ่นปากมีสีอ่อนเกือบขาว.

แวนด้า แซนเดอร์เรี่ยน่า (*Vanda sanderiana*) เป็นแวนด้าไบแบนซึ่งมีบทบาทสำคัญในวงการกล้วยไม้มาแล้วอย่างกว้างขวาง ทั้งในด้านความสวยงาม และในด้านการผสมพันธุ์ สำหรับในด้านความสวยงามนั้น แวนด้าแซนเดอร์เรี่ยน่า นับได้ว่าเป็นความงามเด่น เนื่องจากมีดอกใหญ่ กลีบดอกมีผิวยาว ข้อดอกตั้ง และมีระเบียบดอกที่จัดดอกเรียงวนกันรอบ ๆ ก้านข้อเป็นรูปทรงกระบอก ทำให้ข้อดอกเป็นพุ่มที่สวยงาม ส่วนในด้านการผสมพันธุ์นั้น เท่าที่ได้ผ่านมาแล้ว วงการผสมพันธุ์กล้วยไม้ประเภทแวนด้าทั่ว ๆ ไปไม่ว่าจะเป็นแวนด้าลูกผสมประเภทใด หรือ

กล้วยไม้ลูกผสมข้ามสกุลระหว่างสกุลแวนด้ากับสกุลล่อนีโตในประเภทเดียวกัน มักจะปรากฏว่า มี
 เลือดของแวนด้า แขนงเคยเรียน่าอยู่ด้วยเสมอ เนื่องจากแวนด้า แขนงเคยเรียน่าเป็นกล้วยไม้พ่อแม่
 พันธุ์ ที่ให้ฟอร์มดอกฝั่งผายและแน่นทับช่วยให้ลูกผสมซึ่งจะมีสีสรรแปลกออกไปอย่างไรก็ตาม หาก
 มีการใช้แวนด้า แขนงเคยเรียน่าผสมด้วย ในทางปฏิบัติแล้ว ผู้ผสมมีวัตถุประสงค์ต้องการให้ลูก
 ผสมนั้น มีฟอร์มดอกแบน ฝั่งผาย และแน่นทับ ซึ่งเป็นความหวังอยู่เบื้องหลังของผู้ผสมเสมอ
 ส่วนการที่จะออกดอกมาเป็นไปตามความหวังหรือไม่นั้น ก็จำเป็นจะต้องนำมาคัดเลือกเมื่อได้เห็น
 ดอกแล้ว ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า ในการผสมกล้วยไม้ประเภทแวนด้า นั้น แวนด้า แขนงเคยเรียน่ามี
 บทบาทสำคัญอยู่ไม่น้อย

แวนด้า แขนงเคยเรียน่า เป็นพันธุ์ กล้วยไม้ป่าของประเทศฟิลิปปินส์ พบใน
 บริเวณหมู่เกาะมินดาเนา ในทำเลภูมิประเทศไม่สูงจากระดับน้ำทะเลเท่าใดนัก ชื่อพื้นเมืองของ
 ฟิลิปปินส์เรียกกันว่า วาลิง วาลิง รัฐบาลแห่งประเทศฟิลิปปินส์หวงมาก และได้มีการออกกฎหมาย
 ควบคุมห้ามเก็บและห้ามการนำออกนอกประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม ประมาณปี ค.ศ. 1882 ได้มี
 การนำออกนอกประเทศส่งไปยังประเทศอังกฤษทำให้เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในทวีปยุโรป ต่อมา
 ในระยะหลังนี้ มลรัฐฮาวายอิ ซึ่งได้เริ่มมีบทบาทสำคัญในด้านการผสมพันธุ์ และผลิตกล้วยไม้ลูก
 ผสมเป็นการค้า ได้นำเอาแวนด้า แขนงเคยเรียน่ามาผสมเกสร เพาะเมล็ด เลี้ยงต้นจากลูกเล็กซึ่ง
 เพาะจากเมล็ดขึ้นมา เมื่อดอกก็มีการคัดเลือกพันธุ์ เลือกต้นที่เด่น เช่น ดอกใหญ่ กลีบหนา
 ฝั่งผาย มีฟอร์มดอกแน่นทับ กลับซ้อนซิกกันทำให้ฟอร์มดอกแน่นทับซึ่งช่วยให้ดอกเด่นสะดุดตา
 และมีสีเข้มสดใส นำต้นที่เด่นตัวกัน มาผสมระหว่างกันและกัน เพาะเมล็ด เลี้ยงลูกจากเมล็ด
 มาหลายชั่ว ทำให้แวนด้า แขนงเคยเรียน่าในระยะหลัง ๆ นี้ มีคุณลักษณะดอกที่เด่นกว่าของที่
 มาจากป่าโดยตรงอย่างมาก และเมื่อมีการใช้แวนด้า แขนงเคยเรียน่าผสมกับกล้วยไม้อื่น ๆ ก็
 ได้ใช้แวนด้า แขนงเคยเรียน่าต้นซึ่งคัดเลือกพันธุ์ มีคุณลักษณะที่เด่นแล้ว มาใช้ผสม จึงได้มีส่วนช่วย
 ให้กล้วยไม้ลูกผสมอื่น ๆ ซึ่งมีเลือดแวนด้า แขนงเคยเรียน่าปนอยู่ด้วย มีฟอร์มดอกซึ่งได้รับการ
 ปรับปรุงที่เด่นยิ่งขึ้น ดังนั้น ในสังคมกล้วยไม้แวนด้า จึงมีความนิยมที่เกี่ยวกับแวนด้า แขนงเคย-
 เรียน่าอยู่สองแนวด้วยกันคือ เล่นแวนด้า แขนงเคยเรียน่า โดยพยายามคัดเลือกต้นที่สวยงามและมี
 คุณลักษณะที่เด่นอยู่ในตัวเองแนวหนึ่ง กับ การเล่นแวนด้าลูกผสมต่าง ๆ ที่มีเลือดของแวนด้า แขนง-
 เคยเรียน่าผสมอยู่ด้วย เพื่อหวังลูกผสมที่มีสีสรรในแบบแปลก ๆ ใหม่ ๆ และสดใสสะดุดตา แต่มีฟอร์ม

ดอกไม้ในแนวเดียวกันกับแวนด้า แชนเดอเรียนำอีกทางหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็แนวค้ำไบบน ไบร็องหรือผสมข้ามสกุลกับกล้วยไม้สกุลอื่น ๆ ในประเภทเดียวกันกับแวนด้าก็ตาม สังคมกล้วยไม้ยังหวังฟอร์มดอกไม้แน่นทึบ ซึ่งแท้ที่จริงก็คือหวงเลือดของแวนด้า แชนเดอเรียนำที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังนั่นเอง

แวนด้า แชนเดอเรียนำ มีรายละเอียดของลักษณะดอก แตกต่างไปจากดอกของแวนด้าอื่น ๆ อยู่บ้าง ทำให้ให้นักพฤกษศาสตร์ในอดีต มีความคิดในการจำแนกกล้วยไม้ชนิดต่างกันออกไป ตัวอย่างรายละเอียดของลักษณะดอกของแวนด้าแชนเดอเรียนำที่ผิดแปลกไปจากลักษณะดอกของแวนด้าอื่น ๆ นั้นจะช่วยให้เห็นได้ดังนี้คือ กลีบดอกทุกกลีบ มีทรงแบนผิวดำ ซึ่งแวนด้าชนิดอื่น ๆ นั้น โคนกลีบในทั้งคู่มักจะมีลักษณะบิด ทำให้กลีบในทั้งคู่ไม่อยู่ในลักษณะแบนและหันหน้าออกด้านหน้าของดอกโดยตรง โคนกลีบกระเปาะของแวนด้า แชนเดอเรียนำ มีลักษณะเป็นกระเปาะ รอยต่อระหว่างแผ่นปากกับกระเปาะนั้น มีลักษณะคอดกิ่วและคล้ายบานพับ ทำให้โคนแผ่นปากตรงรอยต่อกับกระเปาะสามารถพับข่นลงได้เล็กน้อย สีสรของดอกโดยทั่วไป ก็ผิดแผกแตกต่างจากดอกแวนด้าอื่น ๆ กล่าวคือ สีทั่วไปของดอกแวนด้าอื่น ๆ นั้น กลีบดอกจะมีสีคล้ายคลึงหรือเหมือนกันทั้งดอก ไม่ว่าจะเป็สีของกลีบนอก กลีบในต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นดอกแต่ละดอก แต่สำหรับแวนด้าแชนเดอเรียนำนั้น กลีบนอกคู่ล่าง มีลักษณะใหญ่มาก และมีสีแตกต่างไปจากกลีบนอกบน และกลีบในทั้งคู่อย่างเด่นชัด โดยทั่วไปแล้ว แวนด้าแชนเดอเรียนำมีสีของกลีบนอกบนและกลีบในทั้งคู่ เป็นสีม่วงชมพูอ่อน ๆ หรือเกือบขาว ส่วนกลีบนอกคู่ล่างซึ่งนอกจากจะมีลักษณะกว้างใหญ่มากแล้ว มีสีน้ำตาลไหม้หรือมีเส้นลายตาสมุกสีน้ำตาลไหม้อยู่บนพื้นสีเขียว เรามักจะพบเสมอ ๆ ว่า แวนด้า แชนเดอเรียนำที่เลี้ยงกันอยู่ทั่วไปในระยะเวลาหลัง ๆ ซึ่งจัดว่า ได้เป็ผลของการคัดเลือกพันธุ์ผสมพันธุ์ มีคุณลักษณะที่เด่นกว่าพันธุ์ป่าในอดีตมากมายนั้น ครึ่งล่างของเนอทีของดอก ซึ่งเป็นส่วนของกลีบนอกคู่ล่างนั้น มีสีน้ำตาลไหม้เข้มมาก หากจะพิจารณาให้ละเอียดแล้ว ก็จะพบว่า สีน้ำตาลไหม้ของกลีบนอกคู่ล่างนั้น มีมากและหนาแน่นจนสามารถปกคลุมพื้นสีเขียวจนหมด หากเป็นพันธุ์ที่มาจากป่าแท้ ๆ มักจะพบว่าพื้นสีเขียวบนสามารถแลเห็นได้ชัด ส่วนสีน้ำตาลไหม้อาจจะปรากฏแต่เพียงเป็นเส้นลายและกระจายออกไปจากเส้นลายเพียงเล็กน้อยอยู่บนพื้นสีเขียว อิทธิพลของสีแวนด้า แชนเดอเรียนำนี้ ก็คือสีกลีบนอกคู่ล่างทั้งคู่ ที่บ่งชี้ว่าสีของกลีบนอกบนและกลีบในทั้งคู่ จึงทำให้สังเกตเห็นว่าดอก

กล้วยไม้แวนด้าแชนเดอเรียน่า มีลักษณะครึ่งล่างเป็นสหพบ และครึ่งบนเป็นสีอ่อน ลักษณะนั้น จะสามารถสังเกตเห็นได้แม้แต่ในลูกผสมที่มีเลือดแวนด้าแชนเดอเรียน่าอยู่ด้วย ยังมีเลือดแวนด้า แชนเดอเรียน่าอยู่หลายชั้น ก็ยังแสดงให้เห็นได้เด่นชัดยิ่งขึ้น ส่วนสีดอกจะเป็นสีอะไรนั้น ก็สุด แล้วแต่ว่า ลูกผสมนั้นจะมีเลือดกล้วยไม้อื่น ๆ สีอะไรอยู่บ้างและมากน้อยหรือมีอิทธิพลรุนแรงเพียง ใด แวนด้าแชนเดอเรียน่า พันธุ์ อัลบ้า (alba) ซึ่งเรามากจะแปลความหมายของคำนี้กันว่า พันธุ์ สี ขาว นั้น ความจริง ความรู้สึกในวงการกล้วยไม้ทั่ว ๆ ไปและตามข้อเท็จจริงมิได้เป็นเช่นนั้น สำหรับ แวนด้าแชนเดอเรียน่า พันธุ์ อัลบ้า เป็นพันธุ์ ที่มีลักษณะปลอดสีน้ำตาลและปลอดสีม่วงหรือสีชมพู ซึ่งหมายถึง มีลักษณะกลีบนอกบนและกลีบในทั้งคู่ มีสีขาวสะอาด ส่วนกลีบนอกคู่ล่างทั้งคู่มีสีเขียว และอาจจะมีลายสีเขียวแก่กว่าสีพื้นอีกก็ได้ ไม่มีสีน้ำตาลไหม้อยู่ด้วยเลย ดังนั้นแวนด้าแชนเดอเรียน่า พันธุ์ อัลบ้า จึงแสดงให้เห็นถึงสีพื้นแท้จริงของดอก อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่า แม้จะเป็นพันธุ์ อัลบ้า ก็ตาม ก็ยังมีหลักเกี่ยวกับสีดอกคือ ครึ่งล่างของดอกมีสีทึบกว่าครึ่งบนของดอกเช่นเดียวกัน หากแต่สีทึบของครึ่งล่างเป็นสีเขียว แวนด้าแชนเดอเรียน่า พันธุ์ อัลบ้านั้นน่าจะมีประโยชน์ ในการสร้างแวนด้าไบแบบลูกผสมไปในแนวทางผลิตลูกผสมที่มีสีขาว สีเหลืองอมเขียว หรือสีเขียว ในอนาคต ซึ่งในปัจจุบันนี้ เรายังมิได้มีแวนด้าไบแบบซึ่งมีสีในแวนนี้เล่นกันในสังคมกล้วยไม้ของเรา แต่ก็เป็นที่น่าจะเป็นไปได้หากเราพยายาม สำหรับแวนด้าแชนเดอเรียน่าพันธุ์ ที่มีสีธรรมดา ทั่ว ๆ ไปนั้น หากเราพยายามคัดพันธุ์ให้ดอกสีเข้มไวเลยเถิด ก็คงจะเพิ่มพูนความงามเด่นยิ่งขึ้น หรือถ้าหากเราจะใช้ในการผสม ก็ทำให้เรามีความหวังว่า จะช่วยให้ลูกผสมมีสีเข้มยิ่งขึ้น ไม่ว่านั่นจะมีความโน้มเอียงไปในทางใดก็ตาม

แวนด้า แชนเดอเรียน่า โดยปกติ ต้นขนาดให้ดอก หรือต้นโตขนาดธรรมชาติ จะมีใบยาวประมาณ 30 ถึง 45 เซนติเมตร กว้างประมาณ 2 ถึง 3 ซม. ใบมีลักษณะแบน หน้าที่ดัดของใบมีลักษณะเป็นรูปตัว “วี” (ตัวอักษรอังกฤษหรือโรมัน) โคนใบเรียงซ้อนกันค่อนข้างถี่ ทำให้ทรงต้นช่วงที่มีใบ มีลักษณะเป็นแผง ปลายใบมีลักษณะเป็นพื้นแหลม ๆ ไม่เท่ากัน ข้อดอกตั้งแข็ง แต่หากจะเปรียบเทียบความยาวของข้อดอกกับความยาวของใบแล้ว จะสังเกตเห็นได้ว่า ความยาวของข้อดอกมักจะสั้นกว่าความยาวของใบ ข้อดอกยาวประมาณ 20 ถึง 30 ซม. มีดอกประมาณ 5 ดอก ถึง 15 ดอก แต่โดยปกติมักจะพบว่า ต้นที่สมบูรณ์พอสมควร มักจะมีดอกประมาณ 10 ถึง 12 ดอก หากต้นมีขนาดค่อนข้างใหญ่ อาจมีดอกได้ถึง 2 ข้อ แต่ต้น

ทำให้ดอกครั้งเดียวกันถึง 3 ช่อ นับว่าหาได้ยากและจัดว่ามีดอกดกดี ขนาดดอกวัดตามส่วนตั้ง หรือส่วนสูง ได้ประมาณ 10 ถึง 14 ซม. และวัดตามส่วนกว้างได้ประมาณ 8 ถึง 12 ซม. กลีบนอกบน และกลีบในทั้งคู่นั้น มีขนาดเล็กกว่ากลีบนอกคู่ล่างอย่างเห็นได้ชัด และมีสีม่วงอมชมพูอ่อน ๆ หรือเกือบขาว หรืออาจจะมีสีอมเขียวก็ได้ สำหรับกลีบในนั้น อาจมีจุดสีน้ำตาลประปรายใกล้ ๆ โคนกลีบ กลีบนอกคู่ล่างมีขนาดใหญ่และยาวกว่ากลีบนอกบนและกลีบใน แบนและผ่องผาย แต่ก็มีบางต้นซึ่งมีริมกลีบม้วนลุไปข้างหลัง พนักกลีบสีขาวครีม สีเหลืองอมเขียว หรือสีม่วงอมชมพู มีเส้นตารางแห่สีน้ำตาลแดงประสานกันหนาที่บ บางทีจะสังเกตเห็นได้ว่า มีบางต้นซึ่งกลีบนอกคู่ล่างมีเส้นตารางแห่สีน้ำตาลหรือน้ำตาลปนแดงหนาแน่นเต็มทั้งกลีบ ดูเสมือนว่ากลีบนอกคู่ล่างมีสีน้ำตาลทั้งกลีบ ปากมักจะมีความยาวประมาณ 3 ซม. ส่วนกระเปาะคอของปากมีสีเหลืองอมเขียวและมีเส้นสีแดงบาง ๆ ทั่วแผ่นปากยาวประมาณ 1.5 ซม. และกว้างประมาณ 2.0 ซม. มีสีน้ำตาลไหม้หรืออมสีเขียวบางส่วน

ดังได้กล่าวไว้แล้วว่า แวนด้า แซนเดอเรียน่า เป็นแวนด้าไบแบนที่มีลักษณะในรายละเอียดของดอกผิดเพี้ยนไปจากแวนด้าไบแบนทั่ว ๆ ไปอยู่บ้าง ดังนั้น ในอดีตจึงทำให้นักพฤกษศาสตร์บางท่าน จำแนกแวนด้าแซนเดอเรียน่าไว้ในสกุลหนึ่งต่างหากไปจากแวนด้า ครึ่งหนึ่ง ชลัคเตอร์ (Schlechter) ได้จัดไว้ในสกุล อยูแอนเธ่ (Euanthe) โรเซ็นบัค (Reichenbach) ก็ได้เคยจัดไว้ในสกุล เอสเมอรัลต้า (Esmeralda) และยังมีเคยมีนักพฤกษศาสตร์อื่น ๆ บางท่านจัดไว้ในสกุลอะแรคนิส (Arachnis) ฮอลตัม (Holtum) ซึ่งเป็นนักพฤกษศาสตร์ชาวอังกฤษ ได้ทำงานอยู่ที่สวนพฤกษศาสตร์หลวงของนครสิงคโปร์ ระหว่างก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งได้เรียบเรียงหนังสือ Orchids of Malaya ก็ได้ให้ชื่อว่า อยูแอนเธ่ แซนเดอเรียน่า (*Euanthe sandariana*) ตามชลัคเตอร์เช่นกัน เรื่องนี้ ได้เกิดเป็นปัญหายุ่งยากขึ้นในระบบของการจัดทะเบียนตั้งชื่อยักษ์ไม้ลูกผสม เนื่องจากสังคมกล้วยไม้ประเภทแวนด้า ได้มีความนิยมอย่างสูงในการใช้แวนด้า แซนเดอเรียน่าผสมพันธุ์ กับแวนด้าและกับกล้วยไม้สกุลอื่น ๆ เมื่อมีการเปลี่ยนชื่อสกุลเช่นนั้น ชื่อสกุลที่เป็นผลของการผสมก็ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย ทำให้เกิดความยุ่งยากในการจดทะเบียนตั้งชื่อ อาทิเช่น แวนด้า รือธไชลเดียน่า (*Vanda Rothschildiana*) ซึ่งเป็นลูกผสมระหว่าง แวนด้าแซนเดอเรียน่า ผสมกับ แวนด้า เซอรูเลีย (พ้ามุย) ซึ่งนิยมปลูกเลี้ยงแพร่หลายอยู่นั้น หากชื่อสกุลของ แวนด้า แซนเดอเรียน่า เปลี่ยนไปเป็น อยูแอนเธ่

แชนเตอเรียน่า แล้ว แวนต้า ร็อดโซลเตียน่า ก็กลายเป็นลูกผสมข้ามสกุล คือสกุลผสม ระหว่าง
 อยู่เอ็นเธ่ ผสมกับแวนต้าซึ่งเรียกลูกผสมข้ามสกุลนี้ว่า แวนแดนเธ่ ร็อดโซลเตียน่า (*Vandanthel
 Rothschildiana*) และเนื่องจากแวนต้าแชนเตอเรียน่าเป็นแวนต้าไบแบนที่ได้รับความนิยมในการ
 ทำพ่อแม่พันธุ์ ผสมกับสกุลแวนต้ามาอย่างแพร่หลาย ลูกผสมแวนต้าส่วนมากจึงต้องเรียกว่าแวน
 แคนเธ่ แทนที่จะเรียกว่าแวนต้า และถ้าหากนำเอาแวนต้า แชนเตอเรียน่าไปผสมกับสกุลอื่น ๆ
 ต่อไปอีก ชื่อสกุลผสมก็เปลี่ยนไปอีก อย่างไรก็ตาม นักพฤกษศาสตร์ได้หาทางใช้ข้อเท็จจริง
 ในทางปฏิบัติเข้าไปร่วมเป็นเหตุผลประกอบการวินิจฉัยในการตั้งชื่อสกุลด้วย และได้สังเกตว่า
 แวนต้า แชนเตอเรียน่า ผสมกับแวนต้าอื่น ๆ ได้ง่ายมาก และมีผู้นิยมผสมมากยิ่งข้น นอกจากนั้น
 ลักษณะหลักสำคัญ ๆ ของดอก ช่อดอก และต้น ใบ ก็เป็นลักษณะที่เข้าเกณฑ์ซึ่งน่าจะจัดเป็น
 แวนต้าไบแบนโดยแท้ จึงได้ยอมรับเข้าอยู่ในสกุลแวนต้า และจัดอยู่ในประเภทแวนต้าไบ
 แบนโดยสมบูรณ์มาจนบัดนี้

แวนต้าแชนเตอเรียน่า เป็นแวนต้าไบแบนที่มีใช้แต่จะมีความงามเด่น ชนิดที่ไม่
 ข้ำแบบกับแวนต้าไบแบนอื่น ๆ เท่านั้น แต่ยังเป็นแวนต้าที่ได้ให้อนาคตแก่วงการกล้วยไม้แวนต้า
 ในการผลิตแวนต้าลูกผสมในแนววิใหม่ ๆ มากหลายแนวแล้ว นอกจากนั้น ตัวแวนต้าแชนเตอเรีย
 น่า ก็ได้มีการปรับปรุงคุณลักษณะมาเป็นระยะ ๆ ด้วย ดังจะเห็นได้ว่า แวนต้าแชนเตอเรียน่า
 ที่เราเลี้ยงกันอยู่ในปัจจุบันนี้ มีลักษณะที่เด่นและมีอุปนิสัยเลี้ยงง่ายออกดอกง่ายกว่าแวนต้าแชน
 เตอเรียน่าในอดีตซึ่งเป็นต้นที่เก็บจากป่ามาโดยตรง ประกอบกับเทคนิคในการปลูกเลี้ยงกล้วยไม้
 ในปัจจุบันนี้ ก้าวหน้ากว่าในอดีตมาก เราจึงมีแวนต้าแชนเตอเรียน่าสวย ๆ งาม ๆ อันเกิดจาก
 พันธุ์ที่โตคดแล้วและฝีมือในการปลูกปฏิบัติที่เหมาะสมได้ผลดีด้วย

แวนต้าแชนเตอเรียน่า ยังมีบทบาทสำคัญต่อไปอีกไกล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ใน
 เมื่อการผสมกล้วยไม้แวนต้า จำเป็นต้องมีการสร้างแนวทางใหม่ ๆ ออกไปเพื่อผลิตกล้วยไม้ที่ไม่
 ข้ำแบบกับของที่มีอยู่แล้วในอนาคต

แวนต้า สแปธูลาต้า (*Vanda spathulata*) เป็นแวนต้าไบแบนที่มีลักษณะและ
 รูปทรงต้น แปลกกว่าแวนต้าไบแบนชนิดอื่น ๆ เนื่องจากคล้ายคลึงกันกับทรงต้นของกล้วยไม้สกุล
 อะแรคนิส (*Arachnis*) และ เรแนนเธอรา (*Renanthera*) โดยเหตุที่มีทรงต้นสูงโปร่ง
 ช่วงระยะระหว่างใบต่อบาง ปลายยาว ใบสั้นกว่าแวนต้าไบแบนอื่น ๆ และอาจจะมีประจุด

สีม่วงประปรายตามริมและพื้นใบ พบตามธรรมชาติเกาะอยู่ตามกิ่งไม้ ใบลักษณะภูมิประเทศโปร่ง มีแสงแดดมาก ช่อดอกยาวประมาณ 20 ถึง 40 ซม. แข็งและตั้ง มีดอกหลายดอก ออกจากส่วนที่ค่อนข้างไปทางด้านปลายช่อ แม้ว่าจะมีดอกหลายดอก แต่ก็บานครั้งละประมาณ 1 ถึง 3 ดอก โดยไล่จากดอกล่าง ๆ ขึ้นไปหาปลายช่อดอกของช่อดอกมีขนาดโตประมาณ 3 ซม. สีเหลืองสะอาด เนอกลิบและสีละเอียดย ลักษณ์ทั่ว ๆ ไปของดอก แผ่และบานผาย ปลายกลีบดอกมีลักษณะมนสวยงาม หูปากทั้งสองข้างมีขนาดเล็ก สีเหลือง มีแต้มสีน้ำตาลอมแดง โคนปากเป็นกรวย แคบลงไปจรดเคี้ยวดอก เป็นแวนด้าที่มีลักษณะดอกงามเด่นในแบบแปลกชนิดหนึ่ง เอกสารบางเล่มได้กล่าวว่า เป็นพันธุ์ กล้วยไม้ป่าของประเทศซีลอนและอินเดียตอนใต้ และได้ทราบด้วยว่า ประเทศซีลอนได้มีการควบคุมสงวนพันธุ์ กล้วยไม้ชนิดนี้มาก สำหรับประเทศไทยนั้นได้เคยมีการพบพันธุ์ กล้วยไม้ชนิดนี้ในป่าดงดิบตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศไทยหลายปีมาแล้ว มลรัฐฮาวายก็ได้นำเข้าแวนด้าชนิดนี้ ไปผสมพันธุ์ กับแวนด้าอื่น ๆ มาแล้วหลายชนิด ลูกผสมที่ได้ ให้ดอกสวยงามมาก และได้สีเหลืองสะอาดสดใสของแวนด้าชนิดนี้ ไว้อย่างเด่นชัด แต่ปรากฏผลว่า ลูกผสมที่ได้จากการผสม ไม่อาจจะนำไปใช้ในการผสมพันธุ์ต่อไปได้อีก เนื่องจากปรากฏว่าเป็นหมัน

แวนด้า ซูมาตราน่า (*Vanda sumatrana*) เป็นแวนด้าใบแบนที่มีทรงต้นและใบค่อนข้างใหญ่ ช่อดอกมีดอกประมาณ 5 ถึง 8 ดอก พนกลีบดอกมีสีเหลืองอมเขียวอ่อน ๆ ปลายกลีบมีสีน้ำตาลอมเขียวแบบส้มกะกอก โคนกลีบมีสีออกสีน้ำตาลอมแดง โคนปากมีสีขาว ปลายปากมีจุดละเอียดสีน้ำตาลอ่อนกระจายอยู่ทั่วไป ปลายแผ่นปากมนกลมและแอ่นลงเล็กน้อย เส้าเกสรมีสีขาว เป็นกล้วยไม้พันธุ์ พนมเมืองของเกาะสุมาตรา

แวนด้า ซวีวีส์ (*Vanda suavis*) เป็นแวนด้าใบแบนที่มีแหล่งกำเนิดอยู่ในชวตั้นขนาดใหญ่ที่ให้ดอก อาจสูงระหว่าง 30 ถึง 150 ซม. ใบยาวประมาณ 30 ถึง 50 ซม. ก้านช่อดอกค่อนข้างยาว แข็ง และมีดอกหลายดอก ดอกโตประมาณ 5 ถึง 8 ซม. มีกลิ่นหอมแรง กลีบนอกบนและกลีบในลุ้ไปข้างหลังดอก และโคนกลีบในทั้งคู่บิดทำให้น้ำกลีบกลับไปเกือบเป็นด้านหลังกลีบ กลีบนอกและกลีบในของดอกมีสีขาว มีจุดและทางสีม่วงแดงแก่ แผ่นปากมีลักษณะแคบและสีม่วงชมพูอ่อน ๆ ส่วนหูปากทั้งสองข้างมีสีม่วงชมพูเข้มกว่าแผ่นปาก แวนด้าชนิดนี้มีลักษณะพิเศษกว้างขวางพอสมควร แบ่งออกได้เป็นพันธุ์ต่าง ๆ คือ

พันธุ์ แชนสวอธ (var. *Chatsworth*) พันธุ์ กลีบดอกและกลีบใบของดอกประจุก
และทางสีม่วงแดงเข้มหนาแน่นกว่าธรรมดา ปากมีสีม่วงชมพู มีจุดสีเข้มกว่าสีพื้นเรียงเป็นทาง ๆ
หูปากสีม่วงเข้มและมีขอบสีขาว

พันธุ์ ก๊อตสแชคไต (var. *Gottschalckei*) ทรงต้นอ้วนแข็งแรงและดอกมีขนาดใหญ่
กว่าพันธุ์ ธรรมดา กลีบนอกและกลีบใบของดอกประจุกหนาแน่นกว่าพันธุ์ ธรรมดาด้วย ปากสีม่วง
แดงสด ปลายปากมีสีขาว

พันธุ์ แซนเดอเว (var. *sanderæ*) ดอกสีขาวบริสุทธิ์ ประจุกมีสีเขียวอมเหลือง
แทนจุดสีม่วงแดงในพันธุ์ ธรรมดา

การปลูกแวนด้าโจคิม

การที่นำเอาเรื่องการปลูกแวนด้าโจคิมมากล่าว ณ ที่นี้ ก็โดยเหตุที่สัตว์ประสงค์
ในการให้ผู้สนใจกล้วยไม้ ได้ศึกษาถึงการปลูกกล้วยไม้แวนด้าใบกลม เนื่องจากแวนด้าโจคิม
เป็นแวนด้าใบกลมที่ผู้รู้จักกันอย่างแพร่หลายในประเทศไทย ได้มีผู้สนใจปลูกลงแปลงประดับ
ตามขอบสนามหญ้า ข้างบ้านหรือปลูกไว้ตัดดอกเป็นการค้าตามร่องสวนเป็นจำนวนมาก ๆ
เนื่องจากเป็นแวนด้าใบกลมลูกผสมที่เลี้ยงง่าย ให้ดอกตก และค่าใช้จ่ายในการปลูกปฏิบัติ
มาก ในมลรัฐฮาวายก็ได้ปลูกแวนด้าโจคิมเพื่อใช้ดอกร้อยพวงมาลัยสวมคอให้แก่ภัทศนาจารเป็น
ของขวัญอันประทับใจแก่นักภัทศนาจารจากต่างประเทศที่ไปเยือนฮาวายอิจนถือเป็นประเพณีและ
เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของฮาวายอิจด้วย การปลูกแวนด้าโจคิมเรื่องนี้ เราสามารถยึดหลัก
ปฏิบัติ นำไปปฏิบัติกับแวนด้าใบกลมอื่น ๆ ที่อยู่ในประเภททรงต้นแบบเดียวกันได้ สำหรับ
ประเทศไทยเราซึ่งมีสภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติเหมาะแก่การปลูกแวนด้าใบกลมเหล่านี้มาก การ
ที่ผู้นิยมปลูกแวนด้าโจคิมกันอย่างแพร่หลายก็เพราะเหตุว่า บุคคลโดยทั่ว ๆ ไปมีนิสัยรักดอก
กล้วยไม้เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว และโดยเหตุที่แวนด้าโจคิมเป็นกล้วยไม้ซึ่งปลูกง่ายเลี้ยงง่าย ขยาย
พันธุ์ง่าย ออกดอกง่ายและมีดอกตก นอกจากนั้นต้นก็มีราคาถูกกว่ากล้วยไม้อื่น ๆ และการ
เจริญเติบโตก็ไม่ใคร่จะเลือกดินฟ้าอากาศ ดึงนั้นครอบครัวที่ไม่ใคร่มีเวลาจะเอาใจใส่ต่อสิ่ง
เบ็ดเตล็ดภายในบ้านก็ยังสามารถเลี้ยงแวนด้าโจคิมได้ และจากเหตุผลที่ว่าแวนด้าโจคิมเป็น

กล้วยไม้ที่เลี้ยงง่าย ให้ดอกง่ายและดอกทนเองที่ทำให้หลายครอบครัวสามารถปลูกแวนด้าโจคิมเป็นงานอดิเรก และตัดดอกขายเป็นรายได้เบ็ดเตล็ดมาช่วยค่าครองชีพในครัวเรือนอีกทางหนึ่ง คุณลักษณะของดอกแวนด้าโจคิมที่ทำให้ตลาดดอกไม้นิยมก็คือก้านช่อดอกยาวสามารถปักแจกันหรือจัดกระเช้าได้สะดวกดอกบานทนไม่เหี่ยวง่าย กลีบดอกแข็งทนทานต่อการกระทบกระเทือนโดยไม่ช้ำง่าย ขนาดดอกใหญ่พอสวมควร สีเย็นตา มีดอกออกสู่ตลาดได้ตลอดปี จึงนับได้ว่าแวนด้าโจคิมเป็นกล้วยไม้ที่เลี้ยงง่ายที่สุด ต้องการความเอาใจใส่ดูแลน้อยที่สุด ลงทุนน้อยที่สุด และสามารถทำรายได้ให้เร็วที่สุดเมื่อเทียบกับกล้วยไม้อื่น ๆ ที่เลี้ยงกันอยู่ในปัจจุบัน

หลักสำคัญของการปลูกแวนด้าโจคิมก็คือ

1. บริเวณที่จะทำแปลงปลูกด้าโจคิมจะต้องได้รับแสงแดดตลอดวัน มิฉะนั้นปริมาณดอกที่ควรจะได้ จะน้อยกว่าปกติ หรือถ้าร่มเงาก็จะไม่ออกดอกเลยก็ได้
2. บริเวณที่ปลูกควรอยู่ใกล้น้ำ เพราะจะได้ใช้น้ำรดได้สะดวก แต่ถ้ามีน้ำประปาแล้วก็ไม่จำเป็นต้องคำนึงเรื่องใกล้หรือไกลบ่อน้ำ แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ควรให้แวนด้าโจคิมขาดน้ำ เพราะนอกจากจะทำให้ไม่งามแล้วยังทำให้แมงมุมแดง หรือโรคข้อตำบกรวนได้ง่าย
3. คอยระวังรักษาความสะอาดบริเวณแปลงบ้างเป็นครั้งคราว อย่าให้มีหญ้าหรือวัชพืชขึ้นรบกวน เพราะจะทำให้เป็นที่อาศัยของศัตรู เช่น โรคและแมลง นอกจากนี้การที่มีหญ้าขึ้นรบกวนก็จะทำให้แวนด้าโจคิมไม่แข็งแรงสมบูรณ์ตามปกติ
4. ถ้าหากมีที่กว้างพอให้เราสามารถเลือกได้ ก็ควรเลือกวางแปลงให้ยาวไปทางทิศเหนือและทิศใต้คือวางแปลงขวางทางเดินของดวงอาทิตย์ เพื่อให้ต้นแวนด้ามีโอกาสได้รับแสงแดดได้มากที่สุด

ฤดูปลูก

ฤดูที่เหมาะสมแก่การปลูกแวนต้าโจคิม ก็คือต้นฤดูฝน เพราะเป็นฤดูที่กำลังมีดินฟ้า-อากาศเหมาะสมแก่การเจริญเติบโต กิ่งที่ปลูกใหม่จะตั้งตัวเร็ว และต่อที่ตัดเอายอดไปปลูกก็จะแตกหน่อใหม่เร็วด้วย

การเตรียมกิ่งแวนต้าโจคิมสำหรับทำพันธุ์ ปลูก

กิ่งแวนต้าโจคิมที่จะใช้ทำพันธุ์ปลูกนั้น เรา ได้มา โดยการตัดยอดกิ่ง กิ่งที่ตัดมาควร จะยาวประมาณ 70 ซม. ถึง 1 เมตร หรือให้มียอดที่แข็งแรงติดมาไม่ต่ำกว่า 3 หรือ 4 ราก โดย เหตุที่รากแวนต้าโจคิมเกิดจากส่วนข้างของลำต้นเป็นระยะ ๆ รากที่เกิดจากส่วนของลำต้นที่สูงกว่า จะเป็นรากที่มีอายุอ่อนกว่า ฉะนั้นถ้าตัดยอดสูงเกินไป นอกจากจะได้ยอดสั้นซึ่งมีกำลังในการ เจริญเติบโตอ่อนแล้ว ยังได้ยอดที่มีรากน้อยและเป็นรากที่มีความอ่อนแอมากอีกด้วย ฉะนั้นการ ที่แวนต้าปลูกใหม่จะแข็งแรง และตั้งตัวเร็วก็ขึ้นอยู่กับความแข็งแรงของกิ่งพันธุ์ด้วย ต่อเติมที่ ตัดยอดไปใช้ทำพันธุ์ปลูกแล้วก็ให้รดน้ำบำรุงตามปกติ จะแตกยอดใหม่อีกซึ่งบางต้นที่แข็งแรง สมบูรณ์จริงๆ อาจแตกให้ ได้หลาย ๆ ยอด

กิ่งพันธุ์ ที่ทำการตัดมาแล้ว หากยังมี ได้ปลูกในทันทีทันใดหรือปลูกยังไม่เสร็จในวันนั้น ให้นำไปเก็บในที่ร่มรำไร มีอากาศชื้นและมีลมโกรกได้พอสมควร การวางตู้ควรวางตามตั้งหรือ พิงไว้อย่างนอนบนดินกัน เพราะอาจทำให้ชำหรือเน่าได้ง่าย

การเตรียมแปลงปลูก

แปลงสำหรับปลูกแวนต้าโจคิมควรจะกว้างประมาณ 70 เซนติเมตร ถึง 1 เมตร ส่วนความยาวของแปลงนั้นแล้วแต่บริเวณเนื้อที่จะอำนวยให้ รอบๆ แปลงควรยกเป็นขอบให้สูง จากระดับพื้นดินปกติไม่น้อยกว่า 30 เซนติเมตร ขอบแปลงที่จะยกสูงขนานกันได้หลายแบบ เช่น ใช้อิฐมอดูยกก่อเป็นขอบขึ้น แต่การก่อขอบด้วยอิฐนั้นต้องก่อแบบโปร่งๆ คือการเรียงอิฐแต่ละชั้นนั้น ให้เว้นระยะห่างระหว่างหัวต่ออิฐพอสมควรเมื่อก่อเสร็จแล้วห้ามมิให้ โบกปูนทับ เพราะจะทำให้ อิฐดูดความชื้นไม่ได้ดี การที่ต้องก่ออิฐให้ โปร่งก็เพื่อให้แปลงมีการระบายน้ำและการถ่ายเท

ของอากาศได้ขึ้น ถ้าไม่ใช้หรืออาจใช้ไม้ที่ใช้ทำพนบ้านตามนอนทำเป็นขอบซ้อนกันสูงขึ้นไปสัก 2 แผ่น ประมาณ 16 นิ้ว ก็ได้ โดยเอาไม้หลักปักกันไว้รอบนอกเป็นระยะ ๆ ถ้าไม่ใช้กรอบไม้ อาจใช้กระเบื้องหลังคาชนิดลูกฟูกปักเรียงตามตงทำเป็นขอบก็ได้เหมือนกัน เสร็จแล้วจึงขุดดินภายในห้องแปลงออกให้ลึกไม่น้อยกว่า 20 เซนติเมตร แล้วใช้ขี้เถ้ากลบใส่แทนดินที่ขุดออก กระทั่งหน้าขี้เถ้าให้เรียบและแน่นพอสมควร เมื่อเตรียมตัวแปลงเสร็จแล้วจึงนำหลักมาปักเป็นแถวเพื่อให้แนวตำแหน่งหลุมจะต้องปักอยู่ตลอดอายุที่แนวตั้งนั้นอยู่ในแปลง จึงจำเป็นต้องใช้ไม้ที่มีความทนทานไม่ผุง่ายเช่นไม้สักหรือจะใช้ไม้เต็งจริง ซึ่งมีราคาสูงกว่าไม้สักก็ได้ ไม้หลักนี้ใช้ไม้ระแนงหนา 1 นิ้วสเหลยม ยาว 1 เมตรครึ่ง ปลายด้านหนึ่งเสียมแหลม ใช้ปลายด้านที่เสียมแหลมนปักลงในดินให้เหลือสูงจากระดับพื้นดินเพียง 1 เมตร ถ้าแปลงกว้าง 70 เซนติเมตรให้ปัก 2 แถว โดยเว้นระยะระหว่างแถวและระหว่างหลัก 40 เซนติเมตร และเว้นระยะจากขอบแปลงข้างละ 15 เซนติเมตร แต่ถ้าแปลงกว้าง 9 เมตร ก็ปักหลักได้ถึง 3 แถว และถ้าจะให้หลุมนั้นมั่นคงแข็งแรงจริง ๆ ก็ควรใช้ลวดหรือไม้เล็ก ๆ ที่ยัดระหว่างหัวหลักอีกทีหนึ่ง

การปลูก

เมื่อเตรียมแปลงและปักหลักได้ระเบียบดีแล้ว จึงนำกิ่งแวนดำใจคิมที่เตรียมไว้ลงปลูกในแปลง โดยเอาโคนกิ่งปักลงรอบ ๆ หลักให้โคนจมลงไปในขี้เถ้ากลบซึ่งรองพนแปลงอยู่เล็กน้อย แล้วใช้เชือกกล้วยมัดต้นแวนดำให้แนบติดกับหลักสัก 2-3 เปลาเซ หลักหนึ่ง ๆ ใช้กิ่งแวนดำประมาณ 6-7 กิ่ง เมื่อปลูกเสร็จทุกหลักแล้ว จึงเอาอิฐมอญที่ทุบเป็นก้อนโตประมาณ 3-4 เซนติเมตร ใส้โคนให้ทับหน้าขี้เถ้ากลบและสูงจากระดับขี้เถ้ากลบขึ้นมาประมาณ 10 ถึง 15 เซนติเมตร ส่วนที่ตัดจากอิฐขึ้นมาใช้ กาบมะพร้าวที่แช่น้ำจนอ่อนนุ่มประมาณ 3 วัน ใส้ทับกันจนกระทั่งเต็มและพูนขึ้นมาเหนือระดับของแปลงเล็กน้อย เพราะกาบมะพร้าวเน่าเมื่อเก่าจะค่อย ๆ ยุบตัวได้

การปฏิบัติ

หลังจากปลูกเสร็จแล้วควรรดน้ำให้ชุ่ม ซึ่งในระยะแรกอาจจะต้องรดน้ำมาก เพราะเครื่องปลูกยังแห้งและใหม่อยู่ จำเป็นจะต้องรดน้ำมากกว่าปกติ ในระยะแรก ๆ นี้ถ้าหาทางมะ-

พรวัวคลุมบนหลักเพื่อบังแดดจัดสัก 7 ถึง 10 วัน ก็จะช่วยให้ตั้งตัวเร็วยิ่งขึ้น

เมื่อแวนตาตั้งต้นและออกรากเกาะเครื่องปลูกแข็งแรงแล้วก็เริ่มให้ปุ๋ยได้ การให้น้ำสำหรับแวนตาโຈคิมที่ปลูกเป็นแปลง ๆ เช่นนี้ จะใช้บัวรดน้ำชนิดใส่ฝักบัวธรรมดาได้ ข้อสำคัญมีอยู่ว่าควรรีบน้ำให้เครื่องปลูกชุ่มทั่วถึงกัน โดยปกติการให้น้ำวันละครึ่งนิ้วพอเพียงแล้ว ถ้าหากจำเป็นต้องให้น้ำในตอนเย็นก็ควรกระทำในเวลา ที่แดด อ่อนมาก และคะเนดูว่าเครื่องปลูกคายความร้อนระอุที่ตูดจากแสงแดดในตอนกลางวันพอสมควรแล้ว แต่ถ้าน้ำในเวลาเช้าได้ก็ไม่มีปัญหาใดในเรื่องนี้

แวนตาโຈคิมก็เป็นต้นไม้ชนิดหนึ่ง ที่มันจึงย่อมมีความต้องการอาหารเพื่อสร้างความเจริญเติบโตเป็นธรรมดา ปุ๋ยเป็นแหล่งอาหารสำหรับต้นไม้ที่ทุกคนทราบดี แต่เราจะต้องพิจารณาต่อไปอีกว่าปุ๋ยชนิดใดที่เมาะสำหรับแวนตาชนิดนี้ ข้าพเจ้าใคร่จะขอแนะนำว่า การปลูกแวนตาโຈคิมเป็นแปลง ๆ เช่นนี้ควรจะใช้ ปุ๋ยที่หาง่ายและเป็นไป ในทางประหยัด เช่น ขี้วัวหรือหน้าบัสสาวะ แต่ก่อนที่จะนำมาใช้เป็น ปุ๋ยจะต้องทิ้งให้สลายตัวเพื่อให้อมันไม่สามารถนำเอาอาหารธาตุไป ใช้ได้ ทางที่ดีควรหาโอ่งหรือไหใส่น้ำบัสสาวะปิดฝาหมักไว้สัก 3 ถึง 4 วัน แล้วจึงตวงเอาน้ำบัสสาวะนั้นมา ประมาณหนึ่ง กระป๋องนม ผสม กับน้ำหนึ่ง ปิบคนให้ทั่วแล้ว ใช้บัวรดแวนตาให้ชุ่มๆถ้าใช้ขี้วัว ให้นำมาใส่โอ่งแล้วเติมน้ำให้เต็มโดยใช้ขี้วัวสดประมาณ 1 ปิบผสมน้ำ 5 ปิบ หมักทิ้งไว้สัก 5 ถึง 7 วัน แล้วจึงเอาน้ำขี้วัวนั้น 1 ส่วนผสมน้ำอีก 10 ส่วน เป็นปุ๋ยรดแวนตาได้ ถ้าหากมีเศษปลาหรือเศษเนื้อสัตว์ที่เหลือจากการปรุงอาหารจะนำมาหมักไว้สัก 4-5 วัน แล้วผสมน้ำรด ก็นับว่าเป็นปุ๋ยที่ใช้ ได้ดีเหมือนกัน การให้ปุ๋ยควรกระทำในเวลาเช้าขณะที่แดดยังอ่อนอยู่ระยะเวลาที่ ให้ ปุ๋ยควรเว้นระยะประมาณ 1 ถึง 2 สัปดาห์ต่อครั้ง แต่ไม่ควรให้ปุ๋ยในวันที่ฝนตกหรือมีดคริม เมื่อแวนตาโຈคิมเจริญเติบโตสูงประมาณเมตรครึ่งหรือพวยยอดสูงพ้นหลักได้สักหน่อยก็จะเริ่มตั้งช่อและออกดอก เมื่องอกงามและสมบูรณ์เต็มที่ จะมีดอกหนาแน่นปกคลุมไปทั่วบริเวณแปลงอย่างน่าพึงพอใจ ถ้าได้ทะยอยกันตัดส่งตลาดดอกไม้ ก็จะทำให้เจ้าของมีรายได้เป็นลำโพงประจำอีกทางหนึ่ง

ส่วนการปลูกแวนตาโຈคิมชนิดอื่น ๆ ก็คงอาศัยหลักเกณฑ์เช่นเดียวกันกับที่ได้กล่าวมาแล้ว ในบางกรณีที่มีกิ่งพันธุ์จำนวนน้อย ไม่สามารถจะปลูกลงแปลงได้ ก็อาจปลูกลงกระถางใหญ่ ๆ โดยการทำหลักปักในกระถาง และใช้หลักเกณฑ์ในการปลูกเช่นเดียวกันกับที่ได้กล่าวมาแล้ว

การเลี้ยงวนคว่ำใบร่อง

ดังได้กล่าวไว้แล้วว่า วนคว่ำใบร่องที่มีกำเนิดอยู่ในป่าตามธรรมชาตินี้ มีอยู่ไม่กี่ชนิด และจากเอกสารอ้างอิงบางเล่มก็ได้กล่าวไว้ว่า วนคว่ำใบร่องชนิดที่พบตามธรรมชาตินี้ ไม่อาจนำมาใช้ผสมเพื่อผลิตลูกผสมได้เนื่องจากเป็นหมัน วนคว่ำใบร่องที่เลี้ยงแพร่หลายอยู่ในสังคมกล้วยไม้ทั่ว ๆ ไปนั้น เกิดจากการที่มนุษย์เรา ผู้สนใจกล้วยไม้ได้นำเอาวนคว่ำใบแบบมาผสมกับวนคว่ำใบกลมทั้งสิ้น ดังได้กล่าวไว้แล้วถึงวนคว่ำใบกลมและวนคว่ำใบแบบชนิดต่าง ๆ ที่มีแหล่งกำเนิดในป่าตามธรรมชาติ เราจึงพอจะมองเห็นภาพได้ว่า วนคว่ำใบกลม มีอยู่ตามธรรมชาติเพียงไม่กี่ชนิด ชนิดที่ได้มีบทบาทในการผสมพันธุ์ ผลิตวนคว่ำใบร่องมาแล้วมากที่สุดนั้นได้แก่ วนคว่ำ เทอเรส หรือที่ภาษาไทยเราเรียกว่า เอื้องโมกข์ ซึ่งก็สอดคล้องกันกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ เนื่องจาก วนคว่ำ เทอเรส เป็นวนคว่ำใบกลมพันธุ์ป่าที่มีบทบาทในธรรมชาติมากที่สุด นับตั้งแต่มีหลายพันธุ์ ต่าง ๆ กัน พบในป่าตามธรรมชาติอย่างกว้างขวาง และมีความแข็งแรง เจริญเติบโตรวดเร็ว เลี้ยงง่าย จึงกล่าวได้ว่า วนคว่ำใบร่องที่เราผสมขึ้น และเลี้ยงแพร่หลายกันอยู่ในปัจจุบันนั้น มีบรรพบุรุษในด้านวนคว่ำใบกลม เป็นวนคว่ำเทอเรสเป็นส่วนมาก

วนคว่ำใบร่อง ที่มนุษย์เรา ผสมขึ้นมาจาก วนคว่ำใบกลม กับวนคว่ำใบแบบ เท่าที่พบเห็นอยู่ในสังคมกล้วยไม้ทั่ว ๆ ไปนั้น มีอยู่ 2 ระดับด้วยกัน คือ

I. วนคว่ำใบร่องระดับแรก (semi-terete) ซึ่งเป็นผลที่เกิดจากการผสมระหว่างวนคว่ำใบกลมกับวนคว่ำใบแบบโดยตรง มีบางคนเรียกวนคว่ำใบร่องระดับแรกนี้ว่า วนคว่ำประเภท ก้างปลา ในยุคที่เริ่มต้นการผสมพันธุ์ วนคว่ำใบร่องใหม่ ๆ กว่า 20 ปีที่แล้วมานั้น มีวนคว่ำใบร่องระดับแรกนี้แพร่หลายอยู่ในวงการกล้วยไม้ลูกผสมในท้องถิ่นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นเขตร้อน และมีสภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติเหมาะแก่การเลี้ยงวนคว่ำมาก ลูกผสมส่วนมากเกิดจากวนคว่ำใบกลม คือ วนคว่ำเทอเรส กับวนคว่ำใบแบบอื่น ๆ มีวนคว่ำใบร่องลูกผสมระดับแรกที่เกิดจาก วนคว่ำฮู้คเคอเรีย่น่า บ้าง เกิดจาก วนคว่ำ มิส โจคิม บ้าง ผสมกับวนคว่ำใบแบบชนิดต่าง ๆ แต่ก็ไม่มากนัก จะขอยกตัวอย่างวนคว่ำใบร่องระดับแรกที่รู้จักกันดี และมีบทบาทสำคัญในวงการกล้วยไม้ต่อมาอีก ดังนี้

แวนต้าเทอร์เรส (ไบกลม) × แวนต้า อินซิกนิส (ไบแบน) = แวนต้าโจเซฟีน
แวนเบอร์โร (ไบรื่อง)

Vanda teres (terete) × *Vanda insignis* (strap) = *Vanda Josephine van Brero* (semi-terete)

แวนต้าเทอร์เรส (ไบกลม) × แวนต้าไตรคาเลอร์ (ไบแบน) = แวนต้า เอ็มม่า
แวนเตอร์เว็นเตอร์ (ไบรื่อง)

Vanda teres (terete) × *Vanda tricolor* (strap) = *Vanda Emma van Deventer* (semi-terete)

แวนต้า เทอเรส (ไบกลม) × แวนต้าแซนเดอเรียน่า (ไบแบน) = แวนต้า มอริส
เรสเตรโป (ไบรื่อง)

Vanda teres (terete) × *Vanda sanderiana* (strap) = *Vanda Maurice res Trepo* (semi-terete)

แวนต้า มิสโจคิม (ไบกลม) × แวนต้า แซนเดอเรียน่า (ไบแบน) = แวนต้า
เวลลูยส์ (ไบรื่อง)

Vanda Miss Joaquim (terete) × *Vanda sanderiana* (strap) = *Vanda Mevr. L. Velthuis* (semi-terete)

ในสมัยนั้นแวนต้าไบรื่องระดับแรกยังเป็น ของใหม่ สำหรับวงการ กล้วยไม้ อยู่มาก จึงสามารถดึงดูดความสนใจได้ดีเป็นพิเศษ โดยเหตุที่เทคนิคในการเลี้ยงแวนต้าไบแบนในระยะ นั้นยังไม่ดีพอ สงคมจึงมีความรู้ สึกว่า แวนต้าไบแบนเป็นกล้วยไม้ที่เลี้ยงยากในสภาพสิ่งแวดล้อม ของประเทศไทย ครั้นเมื่อได้มีการผสมแวนต้าไบรื่องระดับแรก ซึ่งมีเลือดแวนต้าไบกลมและ แวนต้าไบแบนอย่างละครึ่ง แวนต้าไบรื่องเหล่านี้ ได้อุปนิสัยตลอดจนทรงต้นและความต้องการ แบบฉบับในการเลี้ยงดูจากแวนต้าไบกลมไว้มากพอสมควร จึงทำให้ผู้เลี้ยงกล้วยไม้รู้ สึกว่าเลี้ยง ง่ายกว่าแวนต้าไบแบนมาก สามารถจะตั้งโต๊ะ ลงแปลง และทนทานต่อความร้อนจากแสงแดด ได้ดีเกือบไม่แพ้แวนต้าไบกลม นอกจากนี้ลูกผสมที่เกิดขึ้นยัง ได้สีสรรแตกต่างไปจากแวนต้าไบ กลมเป็นของแปลกและใหม่สำหรับยุคนั้นด้วย แวนต้าไบรื่องระดับแรกจึงได้รับความนิยมแพร่ หลายในวงการกล้วยไม้สมัยนั้นอยู่ระยะหนึ่ง

โตม็ซอเท็จจริงที่น่าสนใจอย่างหนึ่ง เกี่ยวกับแวนด้าไบร็องระดับแรก คือ เราได้พบว่า แวนด้าไบร็องระดับแรกซึ่งเป็นผลจากการผสมระหว่างแวนด้าไบกลมกับแวนด้าไบแบนโดยตรงนั้น ส่วนมากจะเป็นหมัน ไม่อาจใช้ในการผสมพันธุ์ต่อไปได้ ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลทางวิชาการผสมพันธุ์ บางประการที่ชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างโครโมโซมของแวนด้าไบกลม และแวนด้าไบแบน ครั้นต่อมาเมื่อสังคมกล้วยไม้มีความเคยชินต่อแวนด้าไบร็องระดับแรกพอสมควรแล้ว ก็เริ่มมีความรู้สึกเกี่ยวกับลักษณะ ที่ไม่น่าพึงพอใจ บางประการ ของแวนด้าไบร็องระดับแรก คือ ส่วนใหญ่จะออกดอกเมื่อต้นสูงมากมาย บางทีปรากฏว่าต้นสูงถึง 3 เมตรก็มี ยังเป็นต้นที่สูงมากเท่าใด ก็มักจะแสดงอาการเหี่ยวเนื่องจากกิ่งยอดไกลจากความชื้นที่พื้นดิน บางทีจะพบว่าใบล่าง ๆ ของต้นร่วงหล่นไป ทำให้ไม่น่าดู นอกจากนั้นแล้วมีบางชนิดมีระยะการให้ดอกห่างมาก ต่อมาจึงมีการนิยมแวนด้าที่ให้กลีบดอกบานส่งสวย ก็ยังรู้สึกว่าแวนด้าไบร็องเหล่านี้กลีบบิด ขาดความส่งสวยด้วย ด้วยความที่บรรณวชนววยอันเป็นจิตวิทยาของผู้สนใจกล้วยไม้ ได้ทำให้มีการเพียรพยายามในอันที่จะใช้แวนด้าไบแบนผสมกับแวนด้าไบร็องระดับแรกเข้าไปอีก

2. แวนด้าไบร็องระดับสอง (quarter-terete) ซึ่งเกิดจากการผสมแวนด้าไบร็องระดับแรกกลับไปหาแวนด้าไบแบน ในที่สุดสังคมกล้วยไม้ก็ได้ประสบผลสำเร็จในการใช้แวนด้าไบแบนผสมกับแวนด้าไบร็องระดับแรกลงไปอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งจะขอถือว่าเป็นแวนด้าไบร็องระดับที่สอง อันเป็นผลของการใช้แวนด้าไบแบนผสมกับแวนด้าไบกลมลงไปถึงสองชั้น และมีชื่อเรียกแวนด้าไบร็องประเภทนี้ ตามภาษากล้วยไม้สากลว่า quarter-terete เมื่อกล่าวมาถึงตอนนี้ก็อาจมีการสงสัยได้ เนื่องจากได้กล่าวไว้แล้วว่าแวนด้าไบร็องระดับแรกนั้นส่วนใหญ่เป็นหมันผสมไม่ได้รับการที่ได้แวนด้าไบร็องระดับที่สองนี้จากการผสม นับว่าเป็นโชคคดียของวงการกล้วยไม้ เนื่องจากในทางปฏิบัตินั้น ผู้ผสมพันธุ์กล้วยไม้ ได้พบว่ามีแวนด้าไบร็องระดับแรกบางต้นสามารถรับการผสมได้ และติดผลให้เมล็ดด้วย อย่างไรก็ตามที่ผู้ผสมพันธุ์อย่างนั้นจัดว่าหาได้ยากมาก ต่อมาเมื่อโตม็ซอการศึกษาเกี่ยวกับโครโมโซมชั้น จึงได้ทราบว่า แวนด้าไบร็องระดับแรกเฉพาะต้นที่สามารถรับการผสมได้และให้เมล็ดได้ต้นนั้นเป็นต้นพิเศษ มีจำนวนโครโมโซมสองเท่าของจำนวนปกติของแวนด้าธรรมดา คือ เป็นเตตราพลอย มีจำนวนโครโมโซม $4n = 76$ วงการผสมพันธุ์กล้วยไม้ แวนด้าจึงได้มีโอกาสขยายการผสมแวนด้าไบร็องต่อไปอีก ปรากฏผลว่าแวนด้าไบร็องเตตราพลอยเหล่านี้

นี้ เมื่อนำไปผสมกับแวนด้าไบแบนอีกชั้นหนึ่งจะเป็นผลให้เกิดแวนด้าไบรื่องระดับที่สอง ซึ่งมี
 เลือดแวนด้าไบแบนอยู่สองชั้นให้ ดอก ในขณะ ที่ทรงต้น ยังดีกว่า แวนด้าไบรื่อง ระดับแรก มาก
 ส่วนมากให้ดอกดีและง่าย ออกดอกก็ให้เกือบตลอดทั้งปี และยังมีอุปนิสัยเลี้ยงง่ายกว่าแวนด้าไบ
 แบนแท้ ๆ ตลอดจนมีความทนทานต่อความร้อนจากแสงแดดได้ดีกว่าแวนด้าไบแบนด้วย ส่วน
 ดอกและช่อดอกก็งามเด่นกว่าแวนด้าไบรื่องระดับแรก ดังนั้นยุคแห่งการเลี้ยงแวนด้าไบรื่องระ
 ดับที่สองจึงได้เริ่มต้นต่อมาจากแวนด้าไบรื่องระดับแรก ตัวอย่างที่ใครจะขอยกมากล่าวไว้ประ
 กอบข้อคิดในเรื่องนี้ ที่เห็นได้ชัดจนได้แก่ แวนด้าเนลลี่ มอเลย์ (Vanda Nellie Morley)
 ที่แวนด้าไบรื่องระดับที่สอง ซึ่งเป็นผลจากการผสมในฮาวายอี อันเป็นแวนด้าไบรื่องที่มีชื่อเสียง
 ไปด้วยไปทั่วโลกอย่างกว้างขวางอยู่สมัยหนึ่ง แวนด้าเนลลี่ มอเลย์นี้เป็นผลการผสมจาก แวนด้าเอ็มม่า
 แวนเดอร์เวินเตอร์ (Vanda Emma van Derventer) เฉพาะต้นที่เป็นเตตตราพลอยนำมาผสมกับ
 แวนด้าแซนเตอร์เรย์น่า ซึ่งเป็นแวนด้าไบแบน แวนด้าเนลลี่ มอเลย์ เป็นแวนด้าไบรื่องระดับ
 ที่สองซึ่งปรากฏว่าบางต้นที่โตเต็มจริง ๆ นั้น กลีบดอกหนามาก พोर้มดอกกลม กลีบซ้อนชิดกัน
 แบนผ่องฉายและมีสีแดงสดรอบเออร์สดี ต้นที่คิดคุณลักษณะดีเด่นเช่นนี้มีมูลค่าสูงเป็นหมื่น ๆ บาท
 วงการกล้วยไม้ทั่วโลกมีความตื่นตัวและสังคินแวนด้าเนลลี่มอเลย์ขนาดต่าง ๆ นับตั้งแต่ขนาดที่อยู่
 ในขวดเพาะไปจนถึงขนาดที่กล้อออกดอกจากชาวฮาวายอย่างมากมาย รวมทั้งประเทศไทยก็มีการ
 ส่งเข้ามามากด้วย จึงปรากฏว่าฮาวายอีได้เงินตราต่างประเทศจากการส่งแวนด้าเนลลี่มอเลย์ออก
 ไปจำหน่ายต่างประเทศเพียงชนิดเดียวก็เป็นจำนวนมาก และติดต่อกันอยู่หลายปี ตัวอย่างอีกตัว
 อย่างหนึ่ง นอกจากแวนด้าเนลลี่มอเลย์ของฮาวายอีแล้ว ก็คือ แวนด้าไบรื่องระดับที่สองซึ่งผสม
 จากแวนด้าไบรื่องระดับแรกชื่อ แวนด้าโจเซฟินแวนเบรอโรซึ่งได้เริ่มต้นใช้แวนด้าลูกผสมนี้ทำ
 การผสมในสิงคโปร์ ดังเราจะเห็นได้ว่าแวนด้าไบรื่องลูกผสมที่เกิดจากแวนด้าโจเซฟินแวนเบรอโร
 นี้มีตาชต้นอยู่ทั่ว ๆ ไปในประเทศไทยในระยะหลังนี้ เนื่องจากในระยะหลัง ๆ นี้ผู้ผสมกล้วยไม้
 ในประเทศไทยได้ค้นแวนด้าโจเซฟินแวนเบรอโร จากสิงคโปร์มาผสมเอง อย่างไรก็ตามในระยะ
 แรก ๆ ที่เริ่มการผสมโดยใช้แวนด้าชนิดนี้นั้น สิงคโปร์ก็ได้ผลิตลูกผสมระหว่างแวนด้า-
 โจเซฟินแวนเบรอโรต้นนี้กับแวนด้าไบแบนชนิดต่าง ๆ ส่งไปขายยังต่างประเทศอย่างกว้างขวาง
 รวมทั้งประเทศไทยเองก็ได้เคยส่งช่อกล้วยไม้ลูกผสมจาก แวนด้าโจเซฟินแวนเบรอโร จาก
 สิงคโปร์เข้ามาเป็นจำนวนมากก่อนที่เราจะได้ค้นมาผสมเองในภายหลัง ในที่สุดเราก็ได้ทราบว่า

แวนต้าโจเซฟีนแวนเบรอว์ ต้นที่ใช้ผสมได้แก่ต้นที่เป็นเตตตราฟลอย ผิดกับต้นอื่น ๆ ที่เป็น
หมัน

ปัจจุบันนี้เห็นที่ทราบกันดีในวงการกล้วยไม้ทั่ว ๆ ไปแล้วว่า แวนต้าไบร็องลูกผสม
ระดับที่สองนั้นมันสบายและเจริญงอกงามได้ดีมาก ในสภาพสิ่งแวดล้อมของเขตร้อน หากเรา
จะพิจารณาถึงสถานะของแวนต้าไบร็องในประเทศไทยในปัจจุบันนี้ จะเห็นได้ว่า แวนต้า
เนลลิมอเลย์ที่เราเคยส่งจากฮาวายมาเป็นจำนวนมากมาย เราก็ได้เลิกกันไป ส่วนลูกผสมจาก
แวนต้าโจเซฟีนแวนเบรอว์นั้น ปัจจุบันนี้ก็อยู่ตามต้นจนทำให้ความสนใจของสังคม กล้วยไม้ลด
น้อยลงเป็นลำดับ หากเราพิจารณากันให้ละเอียดถี่ถ้วนจริง ๆ แล้วจะพบว่าภารกิจกล้วยไม้
ของเราจะมีอายุยืนยาวต่อไปได้นั้น *แพ็คเกจหนึ่งก็คือจะต้องพยายามผลิตกล้วยไม้ลูกผสมให้เกิด
พันธุ์ ใหม่ ๆ อยู่เสมอรวมทั้งมีการปรับปรุงคุณลักษณะไปในตัวด้วย* สำหรับแวนต้าไบร็องที่ได้
กล่าวมานี้ หากจะหยิบยกข้อมูลและเหตุผลมาพิจารณาให้กว้างขวางแล้วจะเห็นได้ว่า ประเทศไทย
ในปัจจุบันยังมีทางที่จะสร้างแนวใหม่ ๆ ในแวนต้าไบร็องต่อไปอีก หากเราจะพิจารณา แวนต้า
เอ็มม่าแวนคอร์เวนเตอร์ และแวนต้าโจเซฟีนแวนเบรอว์ต้นเตตตราฟลอย ซึ่งทั้งคู่ได้เคยมีบท
บาทสำคัญในการผลิตแวนต้าไบร็องระดับที่สองที่เตนมามาแล้ว จะเห็นว่า เป็นแวนต้าผสมมาจาก
แวนต้าเทอร์เรสด้วยกันทั้งคู่ แวนต้าเทอร์เรสเป็นกล้วยไม้ป่าซึ่งมีแหล่งกำเนิดอยู่ในประเทศไทย
อย่างกว้างขวาง นอกจากนั้นในปัจจุบันนี้ ในวงการกล้วยไม้ของไทยก็ได้มีแวนต้าไบแบนที่สวยงาม
งามและมีคุณภาพดีเด่นอยู่มาก ยิ่งกว่านั้นเรายังมีลูกผสมข้ามสกุลและกล้วยไม้พันธุ์ ป่า สกุลอื่น ๆ
ซึ่งอยู่ในประเภทเดียวกันกับแวนต้าไบแบนอีกอย่างกว้างขวาง ดังนั้นมิใช่แต่เราควรจะคิดริเริ่ม
ในการผสมแวนต้าไบร็องใหม่ ๆ ขึ้นมาเท่านั้นแต่เรายังมี โอกาสที่จะผสมและผลิตกล้วยไม้ประเภท
เดียวกันกับแวนต้าไบร็อง จากการผสมระหว่างแวนต้าเทอร์เรสซึ่งเป็นแวนต้าไบกลมกับแวนต้าไบ
แบนใหม่ ๆ หรือกับแวนต้าไบแบนลูกผสมข้ามสกุลใหม่ ๆ เช่น แอสโคเซนตา เป็นต้น ส่วนใน
เรื่องความหวังที่จะได้แวนต้าไบร็องระดับแรกซึ่งเป็นเตตตราฟลอย สามารถใช้ผสมได้โดยไม่เป็น
หมันนั้นในอดีตก็ได้มาโดยบังเอิญ เพราะผู้กล้วยไม้ตามธรรมชาติให้เมล็ดมากมายอยู่แล้ว ยิ่งใน
ปัจจุบันนี้มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ หากจะใช้สารเคมีช่วยเพิ่มจำนวนโครโมโซม
ก็คงจะเป็นการช่วยให้ความหวังในการที่จะได้แวนต้าไบร็องระดับแรก ซึ่งเป็นเตตตราฟลอยมา
ใช้ผสมต่อไปในอนาคตก็คงจะมีมากขึ้น

การปลูกวนคว่ำใบร่อง

วนคว่ำใบร่องทั้งสองประเภทที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ ได้ถ่ายทอดเอาอุปนิสัยและลักษณะของวนคว่ำใบกลมและวนคว่ำใบแบนเข้าไว้ด้วยกัน สำหรับวนคว่ำใบร่องระดับแรกนั้น มีเลือดของวนคว่ำใบกลมและวนคว่ำใบแบนอย่างละเท่า ๆ กัน จึงรวมเอาลักษณะและอุปนิสัยของวนคว่ำใบกลมและวนคว่ำใบแบนไว้ใกล้เคียงกันมาก การเลี้ยงวนคว่ำใบร่องระดับแรกเราจะพบว่าถ้ามีปริมาณต้นจำนวนมาก ๆ ก็อาจจะปลูกลงแปลงไว้ในที่ซึ่งได้แสงแดดจก ไล่เช่นเดียวกับวนคว่ำใบกลมที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่ถ้าเป็นต้นที่ใช้ทำพ้อแม่พันธุ์ ซึ่งมีคุณค่าหายากและมีปริมาณน้อยก็จะต้องปฏิบัติในการระวังรักษาละเอียดละออยิ่งขึ้น เช่นการปลูกใส่กระถางที่เก็บความชื้นได้ดีเพียงพอ ตั้งกระถางไว้บนโต๊ะเตี้ย ๆ พอให้ดูแลปฏิบัติได้สะดวก และเนื่องจากเป็นวนคว่ำที่มีลักษณะรูปทรงสูงโปร่ง โดยเหตุที่ได้เลือดวนคว่ำใบกลมเอาไว้มากพอสมควรจึงควรทำหลักไว้เพื่อพยุงลำต้นด้วย หากมีจำนวนหลาย ๆ กระถางและตั้งเรียงเป็นแถว อาจพิจารณาทำราวเพื่อพยุงต้นแทนทำหลักเป็นรายต้นก็ได้ หากจะทำหลักพยุงต้น ไม่ว่าจะปลูกลงกระถางหรือแปลงก็ตาม ไม่ควรทำหลักให้สูงเกินไป จากประสบการณ์ที่ได้สังเกตมาแล้วนั้นปรากฏว่าถ้าความสูงของหลักเลยความสูงของต้นไปมาก ๆ ต้นจะโค่นไปเรื่อย ๆ และออกดอกช้ากว่าที่ควร ดังนั้นจึงควรระแวงความสูงของหลักให้พอเหมาะพอสม เพื่อยอดของต้นกล้วยไม้สูงเลยหลักเพียงเล็กน้อยถึงขนาดที่ควรจะให้ดอกได้ สำหรับวนคว่ำใบร่องระดับแรกนี้ ในระยะที่ปลูกใหม่และยังไม่ตั้งตัวก็ควรจะมีการบำรุงไม้ให้เล็กน้อย ถ้าการปลูกกระทำในต้นฤดูฝนซึ่งเป็นฤดูที่เหมาะสมก็จะช่วยให้ออกรากและตั้งตัวได้เร็ว เมื่อสังเกตเห็นว่ากล้วยไม้ที่ปลูกตั้งตัวและมีรากแข็งแรงพอสมควรจึงค่อย ๆ เป็ดให้ได้รับแสงแดดมากขึ้นตามลำดับ แต่ถ้าการปลูกกระทำในระยะ ปลายฤดูฝนหรือในระหว่างฤดูหนาวไปจนถึงต้นฤดูร้อนซึ่งต้นไม้มันจะต้องกระทบกับความแห้งแล้งของบรรยากาศต่อไปอีกนาน ในระยะที่กำลังจะตั้งตัว จะทำให้กล้วยไม้ตั้งตัวช้า อาจจะต้องบำรุงเพื่อเป็นการช่วยเหลือประคับประคองไปจนถึงฤดูฝนข้างหน้า สำหรับวนคว่ำใบร่องระดับที่สองซึ่งมีเลือดวนคว่ำใบแบนอยู่มาก โดยปกติที่พบเห็นทั่ว ๆ ไป มักจะมีเลือดของวนคว่ำใบแบนอยู่ถึงสองชั้น โดยเป็นผลการผสมระหว่างวนคว่ำใบร่องระดับแรกกับวนคว่ำใบแบนอีกชั้นหนึ่ง หรือเป็นผลการผสมระหว่างวนคว่ำใบร่องระดับแรกข้ามสกุลกับสกุลอื่น ๆ ที่อยู่ในประเภทใบแบน ดังนั้น

อุปนิสัยของลูก ผสมแบบนั้นจึงมีส่วนใกล้เคียงแวนด้าไบแบนมากยิ่งขึ้นทั้งเช่น แวนด้า ทีเอ็มเอ (Vanda T.M.A.) หรือลูกผสมในประเภทใกล้เคียงกันซึ่งเราพบเห็นอยู่ในวงการกล้วยไม้ของเมืองไทยทั่วไป แวนด้าประเภทนี้จะปลูกลงแปลงเช่นเดียวกันกับแวนด้าไบรื่องระดับแรกหรือแวนด้าไบกลมย่อมจะเป็นการเสี่ยงต่อภัยอันตรายอันเกิดจากโรคที่มาจากพื้นดิน โดยเฉพาะในระยะยาวและผ่านเข้าฤดูฝนมักจะมีโรครากเสียซึ่งเกิดจากเชื้อรา และลุกลามไปถึงต้นในที่สุด ดังนั้นการปลูกลงแวนด้าไบรื่องระดับที่สองจึงนิยมใช้วิธีปลูกลงกระถางที่เจาะรูให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก และคงโตะเรียงเป็นแถวไว้ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อการดูแลได้สะดวกและเพื่อความสวยงามด้วย ส่วนการทำโรงเรือนหรือบังร่มเงาให้หนนเนื่องจากมีเลื้อยของแวนด้าไบกลมอยู่ด้วย จึงสามารถทนทานต่อความร้อนของแสงแดดได้ดีพอสมควร แม้ว่าจะทนไม่ได้มากเหมือนอย่างแวนด้าไบกลมหรือแวนด้าไบรื่องระดับแรกก็ตาม ด้วยเหตุนี้จึงอาจจะต้องมีการบังร่มเงาให้บ้างเล็กน้อย แต่ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของแต่ละต้น ๆ อีกหลายประการ เช่น ทำเลที่ปลูกลงกล้วยไม้ หากเป็นทำเลซึ่งโปร่งและมีลมธรรมชาติถ่ายเทพัดผ่านได้สะดวก เช่น บริเวณริมทะเลเป็นต้น กระแสลมเหล่านี้จะช่วยระบายความร้อนที่มากับแสงแดดไปได้มาก อาจทำให้เราสามารถตั้งโต๊ะแวนด้าไบรื่องไว้กลางแจ้งได้โดยไม่ต้องมีร่มเงาเลย หรืออาจเสริมร่มเงาให้แต่เพียงเล็กน้อยบางฤดูกาล ซึ่งเป็นระยะอับลมและเป็นฤดูร้อน นอกจากนั้นนอกแฟคเตอร์หนึ่งที่มีส่วนสัมพันธ์กับการให้ร่มเงาแก่แวนด้าประเภทนี้ ได้แก่ขนาดของต้นและสภาพของต้น ถ้าเป็นกล้วยไม้ขนาดเล็กก็จำเป็นจะต้องพิจารณาช่วยเสริมร่มเงาให้บ้างตามส่วน หรือทำเป็นกล้วยไม้ที่ปลูกใหม่ยังไม่ตั้งตัวแข็งแรงก็พอกก็ยอมจะต้องมีร่มเงาเป็นพลอยให้ด้วย ในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มแสงแดดให้มากขึ้นไม่ว่าในกรณีกล้วยไม้นั้นต้นใหญ่ขบแข็งแรงขึ้น หรือฤดูกาลเหมาะสมก็ตาม ควรจะต้องค่อย ๆ กระทำเพื่อให้กล้วยไม้มีการปรับตัวเองได้โดยทันต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงนั้น และจะต้องเผื่อสังเกตใกล้ขีดพอสมควร การเปลี่ยนแปลงเพิ่มแสงแดดให้โดยกะทันหัน ถ้าความเข้มของแสงแตกต่างกันมาก ๆ กล้วยไม้อาจจะปรับตัวไม่ทันทำให้เกิดใบไหม้และเป็นอันตรายอย่างรุนแรงได้

การบำรุงรักษาย่อมจะมีส่วนสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม หากการปฏิบัติในการบำรุงรักษากล้วยไม้ของเรา มีส่วนสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมอย่างเหมาะสมแล้วกล้วยไม้ก็จะเจริญงอกงามได้ดี เราไม่อาจที่จะกำหนดตายตัวลงไปได้ว่า จะต้องรดน้ำ ให้ปุ๋ยและให้ร่มเงาเท่านี้เท่านี้ โดยเจาะจงลงไปทีละสิ่งใดหรืออากาศถ่ายเทสะดวก นอกจากจะช่วยให้เราไม่

ต้องเสริมร่มเงาให้แก่กล้วยไม้มากขึ้นแล้ว ยังช่วยให้เราพิจารณาในการให้น้ำได้มากขึ้น เพราะ น้ำที่รดกล้วยไม้จะไม่เปียกและอยู่นานก็แห้งไปได้ ในระยะเวลาอันสมควร นอกจากนั้นการที่ อากาศถ่ายเทสะดวกทำให้เราให้แสงแดดกล้วยไม้ได้มากขึ้นนั้น ยังมีส่วนช่วยให้ปุ๋ยซึ่งเราให้แก่ กล้วยไม้ได้บังเกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้นด้วย เนื่องจากแสงแดดมีส่วนช่วยให้การปรุงอาหารของต้น ไม้ได้ประสิทธิภาพสูงขึ้น ดังนั้นเราอาจจะได้ยินการกล่าวสรุปเสมอ ๆ เกี่ยวกับการเลี้ยงแวนด้าว่า แวนด้าเป็นกล้วยไม้ที่ต้องการน้ำมาก ปุ๋ยมากและแสงแดดจัด ความหมายของประโยคนั้นก็คร่าวๆ ละ เอียดที่ ได้อธิบายมาแล้วถึงความสัมพันธ์ระหว่างแสงแดด การถ่ายเทของอากาศ ปริมาณน้ำ การ ให้ปุ๋ยรวมทั้งแฟคเตอร์อื่นๆปลีกย่อยที่เกี่ยวข้องซึ่งผู้ปลูกกล้วยไม้จะต้องหาทางปรับให้เหมาะสมด้วย

การปลูกแวนด้าใบแบน

แวนด้าใบแบนเป็นประเภทที่มีมากมายหลายชนิดโดยธรรมชาติตั้ง โตกล้วยไ้แล้วใน ตอนต้น ดังนั้นแวนด้าลูกผสมที่เกิดจากแวนด้าใบแบน จึงมีบทบาทอย่างกว้างขวางในสังคมกล้วย ไม้ที่นิยมแวนด้า นอกจากนั้นแวนด้าใบแบนยัง ได้มีบทบาทในการผสมพันธุ์ข้ามสกุลไปยังสกุล อื่น ๆ อย่างแพร่หลาย โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว แวนด้าใบแบนเป็นกล้วยไม้อากาศโดยแท้ มีรากใหญ่ มีรากหนาช่วยเก็บความชื้นได้ดี และไม่ชอบให้เครื่องปลูกและ รากของแวนด้าใบแบนมีระบบ รากที่โปร่ง และมีแนวโน้มที่จะออกไปห้อยในอากาศอย่างอิสระ ในอดีตเมื่อ 20 กว่าปีที่แล้วมา ผู้ปลูกกล้วยไม้ในประเทศไทยมักจะกล่าวกันว่าแวนด้าใบแบนเป็นกล้วยไม้ที่เลี้ยงยากในกรุงเทพฯ แต่ในปัจจุบันเราได้วิเคราะห์เหตุผลแล้ว การเลี้ยงกล้วยไม้ ในสมัยนี้กระทำกันอยู่ในกรุงเทพฯ เป็นส่วนมาก เทคนิคในการปลูกเลี้ยงกล้วยไม้สมัยนี้ก็ยัง ไม่เจริญก้าวหน้าเช่นในปัจจุบัน ปรากฏว่าในระยะนี้ผู้เลี้ยงแวนด้าใบแบน ปลูกแวนด้าใบแบนลงในภาชนะ แล้วใช้เครื่องปลูก กลบรากจนหมด จึงทำให้แวนด้าใบแบนที่ปลูกในสมัยนี้ มักจะเน่าตายในที่สุด ต่อมาเราได้ ศึกษาจากธรรมชาติ และพบว่าแวนด้าใบแบนที่ขึ้นอยู่กับกิ่งไม้ตามธรรมชาตินั้น ทรงต้นตั้งอยู่กับ กิ่งไม้ได้โดยไม่มีสิ่งอื่นใดกลบรากหรือโคนต้นแต่อย่างใดเลย เราได้คิดแปลงเทคนิคในการปลูก แวนด้าใบแบนของเรามาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งปรากฏว่าเราสามารถปลูกแวนด้าใบแบนลงในภาชนะ ที่มีลักษณะโปร่งเช่นกระถางดินเผาเจาะรู หรือกระเช้าไม้สักได้ โดยไม่ต้องใส่เครื่องปลูกเลย เมื่อรากเกาะเครื่องปลูกแน่นที่พอสมควรก็จะเจริญงอกงามได้ดี และมีความปลอดภัยจากโรคเน่า

ได้ดีกว่าการปลูกโดยใช้เครื่องปลูกลงไปโคนต้นเสียอีก มีสิ่งสำคัญที่จะต้องคำนึงถึงบางประการ ก็คือ เมื่อเราปลูกต้นแวนด้าใบแบนลงในภาชนะปลูกนั้นจะต้องตั้งต้นแวนด้าให้แน่นอย่าให้โยกไปมาได้ เพราะถ้าสามารถโยกไปมาหรือกระทบกระเทือนได้แล้วจะทำให้รากซึ่งเจริญออกมาใหม่ไม่อาจเกาะภาชนะปลูกได้ ต้นกล้วยไม้ก็ไม่มีโอกาสจะตั้งตัว ซึ่งอาจเป็นผลให้ทรุดโทรมลง การตั้งต้นกล้วยไม้แวนด้าใบแบนนี้ให้ติดกับภาชนะปลูกนั้น เราสามารถจะทำได้โดยใช้ลวดพิวส์ไฟฟ้า ซึ่งเป็นลวดตะกั่วซึ่งมีคุณสมบัติที่อ่อนตัวตรงโคนต้นให้ติดกับกันภาชนะและ ตรึงส่วนบนของลำต้นโยงยึดกับปากภาชนะสามหรือสี่ด้าน เพื่อป้องกันการโยก ลวดนี้จะอยู่ได้นานโดยไม่ผุเปื่อยง่าย เหมือนกับการใช้เชือก เมื่อรากเกาะภาชนะแน่นดีพอสมควรแล้วจึงปลดลวดออกในภายหลัง การปลูกแวนด้าใบแบนแบบขนานกับส่วนสัมพันธ์ ไปถึงขนาดต้น สภาพแวดล้อมและการปฏิบัติรักษาด้วย เช่นเดียวกับกับการปลูกแวนด้าใบร่องที่โตกว่ามาแล้ว ต้นขนาดรุ่นขึ้นไปจนถึงขนาดให้ดอกจะเจริญอยู่ในภาชนะ ซึ่งปลูกโดยไม่ใส่เครื่องปลูกดังกล่าวมาแล้วได้เป็นอย่างดี เนื่องจากกล้วยไม้ขนาดใหญ่มารากและต้นแข็งแรงสามารถเก็บความชื้นไว้ในตัวเองได้นาน การปฏิบัติในการรดน้ำก็ว่าสะดวก แม้จะให้น้ำหนักมือไปบ้างก็ไม่ทำให้เน่าได้ง่าย เพราะรากจะไม่และอยู่นานเกินควรก็จะทำให้บริเวณภายนอกแห้งไปได้โดยง่าย นอกจากนี้หากเรือนกล้วยไม้ชื้นมากหรืออบหึ่งก็จะมีผลในเรื่องเครื่องปลูกและอยู่นานเหมือนอย่างกล้วยไม้ที่ใส่เครื่องปลูก แต่ถ้าเป็นแวนด้าใบแบนขนาดเล็ก ก็ควรจะต้องใส่เครื่องปลูกลงไปบ้างเพียงโปร่ง ๆ เนื่องจากต้นขนาดเล็กนั้นยังเก็บความชื้นและเลี้ยงตัวเองได้ไม่มากนัก ขนาดของภาชนะปลูกก็ขึ้นว่าเป็นสิ่งสำคัญอีกสิ่งหนึ่งที่จะต้องคำนึงถึงและพิจารณาให้สัมพันธ์กับขนาดของต้นกล้วยไม้ การใช้ภาชนะปลูกที่ใหญ่เกินไป นอกจากจะเป็นการหมดเปลืองแล้ว ถ้าหากเป็นกล้วยไม้ขนาดย่อมซึ่งจำเป็นต้องใส่เครื่องปลูกหรือกล้วยไม้ขนาดใหญ่ซึ่งมีการพิจารณาใส่เครื่องปลูกลงไปบ้างเพื่อช่วยความชื้น ในกรณีที่ทำเลปลูกมีลมโกรกมากทำให้ความชื้นสูญเสียนไปเร็ว หากภาชนะมีขนาดใหญ่ก็จะทำให้ความชื้นในภาชนะมากเกินไปจนทำให้กล้วยไม้แคระแกรนหรือเน่าได้ง่าย ในทางปฏิบัตินี้ได้พบว่าแวนด้าใบแบนซึ่งเลี้ยงจากต้นเล็กขึ้นมา และได้มีการเปลี่ยนภาชนะปลูกโดยนำลงปลูกในกระเช้าหรือกระถางดินเผา ขนาด 5 นิ้ว เมื่อต้นสูงประมาณ 5-6 นิ้ว สามารถอยู่ในภาชนะขนาดนี้ต่อไปได้จนให้ดอกและยังอยู่ต่อไปได้อีกจนถึงระยะแตกหน่อที่ใกล้โคนต้น

โรงเรือนสำหรับเลี้ยงแวนด้าใบแบนนั้นควรจะมีหลังคาระแนง ซึ่งกรองแสง ได้มากกว่าเรือนเลี้ยงแวนด้าใบร่อง ทั้งนี้เนื่องจากแวนด้าใบแบนทนความร้อนจากแสงแดดได้น้อยกว่าแวนด้าใบ

ร้อง สำหรับสภาพแวดล้อมในประเทศไทย หลังคาเรือนเลขยวงวนตัวไบแบนขนาดให้ดอกควร
จะกรองแสงได้ระหว่าง 40—50 เปอร์เซ็นต์ แต่ถ้าทำเลที่เลขยวงวนตัวไบแบนเป็นที่ซึ่งมีลมถ่าย
เทได้ดี ทำให้แสงแดดไม่ร้อนจัดและบรรยากาศมีความชื้นพอสมควรแล้ว เราอาจจะพิจารณา
ระแนงหลังคาเรือนให้โปร่งอีกเล็กน้อยก็ได้ หากมีความแตกต่างเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมระหว่าง
ฤดูกาลซึ่งเป็นผลกระทบกระเทือนต่อกลิ้วยไม้ได้ เช่นในฤดูแล้งมีบรรยากาศแห้งแล้งและแสง
แดดร้อนแรง ก็อาจจำเป็นต้องมีการใช้เปลือกไม้ไผ่เสริมหลังคาเป็นการชั่วคราว

การให้น้ำเวรดำนนี้ ในสภาพแวดล้อมของประเทศไทยประกอบกับการเลขยวงกล้วย
ไม้ในเรือนไม้ระแนงซึ่งเป็นแบบโปร่ง กล้วยไม้กระทบกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติได้สะดวก
การให้น้ำวันละครั้งในเวลาเช้าตรู่ขณะที่แสงแดดยังไม่ร้อนนับว่าเป็นการพอเพียง เนื่องจากเวรด้า
ไบแบนมีรากเป็นรากอากาศแท้ๆ จึงต้องการสภาพภายนอกของรากมีช่วงเวลาแห่งที่ยาวนานพอ
สมควร แต่ในขณะที่รดน้ำนั้นก็ควรจะให้เป็นเวลาานพอที่รากจะได้มีโอกาสดูดน้ำเข้าไปไว้ภายใน
ในได้พอเพียงเพื่อความต้องการในช่วงวันนั้น ส่วนการให้ปุ๋ยเวรด้าไบแบนสำหรับสภาพแวดล้อม
ของประเทศไทยเราเท่าที่ปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบันนี้ กระทำได้สัปดาห์ละ 1—2 ครั้ง แทนการ
ให้น้ำในเวลาเช้า หากประสงค์จะให้สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ก็จะต้องลดอัตราความเข้มข้นของปุ๋ยที่
ละลายน้ำลงไปประมาณเท่าตัว และการรดน้ำในตอนเช้าก่อนวันให้ปุ๋ยก็ควรจะกะเน้ให้น้ำชะ
ล้างปุ๋ยเก่าที่สะสมอยู่ออกไปเสียก่อนทงนเพื่อป้องกันอันตราย ซึ่งรากอาจจะได้รับจากการสะสมของ
ปุ๋ยในภาชนะปลูกด้วย

สกุล เรแนนเธอร่า

Renanthera

กล้วยไม้สกุลเรแนนเธอร่า เป็นสกุลหนึ่งซึ่งส่วนใหญ่ของชนิดต่าง ๆ ภายในสกุลนี้พบอยู่ในป่าตามธรรมชาติ เป็นกล้วยไม้ซึ่งจัดอยู่ในประเภทที่มีความสำคัญทางด้านพืชกรรม กล่าวคือ มีดอกสวยงามและมีคุณค่าทางด้านการศึกษาพันธุ์ เมื่อปี ค.ศ. 1790 (พ.ศ. 2333) นักบวชชาวโปรตุเกสได้บรรยายถึงกล้วยไม้สกุลนี้เป็นครั้งแรกในการสำรวจพบ เรแนนเธอร่า ค็อกซีเนีย (Renanthera coccinea) หรือที่ภาษาไทยเราเรียกกันว่า หวายแดงจันทบูรณ์ ในบริเวณตอนใต้ต่อจากประเทศจีนลงมา การที่ไต่ตั้งชื่อว่า Renanthera ก็เนื่องมาจากอับเกสรตัวผู้ ซึ่งมีรูปไต (ren หมายถึง kidney (ไต) และ anther ซึ่งแปลว่าอับเกสรตัวผู้ ดังนั้น Renanthera จึงหมายความว่า kidney-shaped anther) กล้วยไม้สกุลนี้เป็นกล้วยไม้ที่มีการเจริญเติบโตและรูปร่างแบบโมโนโพเดียล (monopodial) หรืออีกนัยหนึ่งมีหลักเกณฑ์ของการเจริญเติบโตอยู่ในประเภทเดียวกันกับแวนด้า (vandaceous) การกระจายพันธุ์ ตามธรรมชาติเท่าที่ได้พบมาแล้วโดยทั่วไป ไปปรากฏอยู่ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และบริเวณใกล้เคียง เช่นประเทศจีนตอนใต้ ฟิลิปปินส์ ไทย มาเลเซีย พม่า อินโดนีเซีย เป็นต้น จึงจัดว่าเป็นพันธุ์ไม้ที่เหมาะสมกับธรรมชาติและสภาพสิ่งแวดล้อมของเขตร้อน โดยทั่วไปไม่มีรูปร่างต้นสูงโปร่ง ช่วงปล้องของลำต้นค่อนข้างยาว คล้ายทรงต้นกล้วยไม้ในสกุลอะแรคนิส (Arachnis) โดยธรรมชาติมักจะพบอาศัยเกาะกับต้นไม้ กิ่งไม้ เพื่อการพยุงตัว และอาจแตกหน่อเจริญเป็นแขนงของลำต้นต่อไปได้

ใบมีกาบใบเจริญต่อออกมาจากข้อของลำต้น ใบค่อนข้างแข็งและยาวพอสมควร ข้อดอกเจริญออกจากด้านข้างของลำต้น ก้านช่อยาวและมักจะแตกแขนง มีดอกหลายดอก ตั้งได้กว้างไว้แล้ว ว่าส่วนใหญ่ของชนิดต่าง ๆ ภายในสกุลนี้ เป็นประเภทที่มีดอกสวยงาม สีสดใสสะดุดตา ความผิดเพี้ยนของสีดอก มีตั้งแต่ สีแดงสด สีแสด สีเหลือง และมักจะมีจุดหรือแต้มสีเข้มกว่าสีพื้นของดอก ดอกมีขนาดแตกต่างกันแล้วแต่ความแตกต่างของชนิด ลักษณะทั่ว ๆ ไปของดอกที่พอจะยึดถือเป็นข้อสังเกตได้ดังนี้ นอกจากสีสรรซึ่งออกไปทางแดงหรือเหลืองสดใสแล้ว รูปลักษณะของดอกมักจะมีทรงค่อนข้างยาวรีทางด้านตั้ง กลีบดอกค่อนข้างแคบและเรียว แต่บานแผ่ขยาย ไม่อ่อนหลังหรือลู่มาข้างหน้า กลีบใน (petals) มักจะแคบกว่าและสั้นกว่ากลีบนอก (sepals) เล็กน้อยในระหว่างกลีบนอกทั้ง 3 กลีบนั้น กลีบนอกคู่ล่าง (lateral sepals) มักตีบเข้าหากันและยาวกว่ากลีบอื่น ๆ อย่างสังเกตเห็นชัด และส่วนกลางของกลีบนอกคู่ล่างทั้งคู่นี้ยังมีลักษณะค่อนข้างกว้างและบางชนิดจะมีริมกลีบด้านล่างยื่นเล็กน้อย ปาก (lip) ค่อนข้างเล็ก ปลายแผ่ปาก (mid-lobe) พับหรือม้วนลงด้านล่าง บริเวณส่วนกลางระหว่างหูปาก (side-lobe) ทั้งสองข้างมีปุ่มยื่นขึ้นมา 2 ปุ่ม (callus) เตี้ยดอกสั้นและมีลักษณะรูปกรวย (conical spur) เสาเกสร (column) ไม่มีฐานอับเกสร (anther) มีรูปลักษณะคล้ายไต กลุ่มเกสรตัวผู้ (pollinia) มี 4 กลุ่ม ขนาดเท่า ๆ กัน ก้านกลุ่มเกสรตัวผู้แบนและกว้างพอสมควร เท่าที่ได้ค้นพบแล้วตามธรรมชาติ มีไม่ต่ำกว่า 10 ชนิด

แผนผังการจำแนกชนิดของกล้วยไม้สกุลเรแนนเธอร่า

RENANTHERA

ก-1 เสาเกสรเล็กและยาวโค้ง ปลายใบเรียวแหลม

สีดอกไม่สด ... .. *Ren. histrionica*

ก-2 เสาเกสรสั้น ปลายใบเว้า

ข-2 กลีบนอกคู่ล่างยาวไม่เกิน 8 ม.ม.

ค-1 กลีบนอกบน ยาวประมาณ 2 ม.ม.

กลีบนอกคู่ล่างยาวกว่ากลีบนอกบน ... .. *Ren. sarcanthoides*

ค-2 กลีบนอกบน และกลีบนอกคู่ล่างยาวพอ ๆ กัน ... *Ren. elongata*

ข-2 กลีบนอกคู่ล่าง ยาวกว่า 15 ม.ม.

ค-1 กลีบนอกบนยาวไม่เกิน 15 ม.ม.

- ง-1 ดอกสีแดง กลีบนอกบนและกลีบนอกคู่ล่าง
ยาวพอ ๆ กัน ... .. *Ren. isosepala*
- ง-2 ดอกสีเหลือง
- จ-1 ประจุกสีแดงบนกลีบทั่ว ๆ ไป ... .. *Ren. monachica*
- จ-2 หูปากและครึ่งปลายของกลีบในมีสีแดง ... .. *Ren. pulchella*
- ค-2 กลีบนอกบน ยาวไม่ต่ำกว่า 20 ม.ม.
- ง-1 นอกจากจะมีปุ่ม (callus) 2 ปุ่ม ตรงกลางแผ่น
ปากแล้วยังมีปุ่มเล็ก ๆ อีก 5 ปุ่ม ... .. *Ren. imschootiana*
- ง-2 กลางแผ่นปากมีปุ่มใหญ่ 2 ปุ่มเท่านั้น ไม่มีปุ่มเล็ก
- จ-1 กลีบนอกทั้ง 3 กลีบมีความยาวไล่เรียงกัน
ช่อดอกแตกแขนงเล็กน้อย ... .. *Ren. matutina*
- จ-2 กลีบนอกคู่ล่างยาวกว่ากลีบนอกบนมาก
และช่อดอกแตกแขนงมาก
- ฉ-1 กลีบนอกคู่ล่างประจุกสีแดงเล็กน้อย
จุดใหญ่ ๆ ... .. *Ren. storei*
- ฉ-2 กลีบนอกคู่ล่าง สีแดงสม่ำเสมอ
ไม่มีจุด หรืออาจมีจุดเพียงบาง ๆ
- ช-1 ออกดอกระหว่างเดือน
กุมภาพันธ์ถึงเมษายน ... .. *Ren. coccinea*
- ช-2 ออกดอกระหว่างเดือนกรกฎาคม
ถึงพฤศจิกายน ... .. *Ren. isosepala*

เรแนนเธอร่า ก็อกซิเนีย (*Ren. coccinea*) กล้วยไม้ชนิดนี้มีชื่อภาษาไทยว่า
หวายแดงจันทบูรณ์ หรือหวายแดง เป็นกล้วยไม้ชนิดหนึ่งภายในสกุลนี้ ที่มีลักษณะดอกสวยงาม
และมีเรื่องราวน่าสนใจในทางวิชาการอยู่ไม่น้อย การกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติของกล้วยไม้
ชนิดนี้ ปรากฏว่าพบอยู่ทั่ว ๆ ไปในป่าโปร่งในประเทศไทย พม่า อินโดจีน และตอนใต้ของ
ประเทศจีน สำหรับประเทศไทยนั้น พบในป่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก ภาคตะ
วันออกเฉียงใต้ และภาคตะวันตก เช่น เขาใหญ่ ปราจีนบุรี ระยอง ตราด จันทบุรี กาญจนบุรี
เป็นต้น ทรงต้นสูงโปร่ง ได้ขนตามต้นไม้ กิ่งไม้ ในบริเวณที่มีฤดูฝนและฤดูแล้งสลับกันอย่าง

เด่นชัด ใบกว้างประมาณ 3 ซม. และยาวประมาณ 6 ซม. ปลายใบมน ผ่าเป็นสองแฉก
 ข้อดอกออกเป็นมุกตามนอน จากด้านข้างของลำต้น มีแขนงข้อดอกยาว ๆ แยกแยะหลาย
 แขนง ดอกสีแดงเพลิงหรืออมส้ม กลีบนอกบนและกลีบในทั้งคู่ประจุดสีเข้มกว่าสีพื้นเล็กน้อย
 แต่กลีบนอกคู่ล่างไม่มีจุด ส่วนกลางของกลีบนอกคู่ล่างกว้าง ปลายกลีบเรียว ริมด้านล่างของ
 กลีบยื่น กลีบนอกบนยาวประมาณ 2.8 ซม. กลีบนอกคู่ล่างกว้าง 1 ซม. และยาวประมาณ 3.5
 ซม. ปุ่มกลางปากมีสีขาว หูปากทั้งสองข้างมีสีเหลืองและมีทางสีแดง แผ่นปากมีปลายสีแดงเข้ม
 และโคนสีขาว ฤดูดอกระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม ซึ่งเป็นระยะปลายฤดูแล้ง ได้
 เคยมีการใช้กล้วยไม้ชนิดผสมพันธุ์ในฮาวายอิ สิงคโปร์ และฟลอริดา ซึ่งในอดีตได้มีการนำเอา
 พันธุ์ที่ใช้ผสมทำลูกผสมในฮาวายอิและในสิงคโปร์มาศึกษาจำนวนโครโมโซม พบว่าเป็นเฮกซา-
 พลอยด์ (hexaploid) มีจำนวนโครโมโซม $6n = 114$ และได้มีการแพร่พันธุ์ทั่ว ๆ ไปโดยการ
 ตัดแยก ในขณะที่วงการกล้วยไม้กำลังเข้าใจว่า เรแนนเธอร่า คือกษิเนียเป็นเฮกซาพลอยด์นั้น
 เอง ในปี พ.ศ. 2507 แฮรยูกิ คามิโมโด้ ะพี สาคริก และสมเพ็ชร เดียวตระกูล ได้
 รายงานผลการวิจัยว่า เรแนนเธอร่า คือกษิเนียที่พบในป่าประเทศไทยทั่ว ๆ ไปนั้น เป็นพันธุ์
 ดิพลอยด์ (diploid) มีจำนวนโครโมโซม $2n = 38$ จึงทำให้สันนิษฐานว่า พันธุ์ที่พบตาม
 ธรรมชาติทั่ว ๆ ไปนั้นเป็นพันธุ์ ดิพลอยด์ แต่พันธุ์เฮกซาพลอยด์ ที่ปลูกและใช้ผสมกันอยู่ตาม
 ที่ต่าง ๆ ในฮาวายอิและสิงคโปร์นั้น น่าจะเป็นลักษณะผิดปกติทางไซโตโลยีซึ่งเกิดขึ้นแก่ต้นหนึ่ง
 ต้นใดตามธรรมชาติในอดีต และเนื่องจากการที่ต้นนั้นมีจำนวนโครโมโซมมากผิดปกตินี้เอง
 ทำให้ขนาดดอกและลักษณะอื่น ๆ ของดอกสะดุดตา จนมีผู้นำมาขยายพันธุ์ แพร่หลายและทำให้
 คิดกันไปว่ากล้วยไม้ชนิดนี้มีจำนวนโครโมโซม 114 จนกระทั่งได้มาค้นพบความจริงจากแหล่ง
 กำเนิดในประเทศไทยว่า แท้ที่จริงก็เป็นกล้วยไม้ที่มีจำนวนโครโมโซม 38 เช่นเดียวกับกล้วยไม้
 ชนิดอื่น ๆ ในประเภทแวนด้าทั่ว ๆ ไป จากลักษณะต้นและใบ เราอาจสังเกตความแตกต่าง
 ระหว่างพันธุ์เฮกซาพลอยด์ ซึ่งมีจำนวนโครโมโซม 114 โครโมโซม กับพันธุ์ธรรมดาซึ่งมี 38
 โครโมโซมได้โดยการดูจากสี และรูปลักษณะของต้นและใบ ถ้าเป็นพันธุ์เฮกซาพลอยด์จะสังเกต
 ได้ว่า ใบมีลักษณะค่อนข้างสั้นและป้อม ช่วงระหว่างใบค่อนข้างถี่ ต้น ใบ และ กาบใบ
 มีสีเขียวไม่จัดนัก ไม่มีสีม่วงตามส่วนหนึ่งส่วนใดของใบหรือกาบใบเลย ส่วนพันธุ์ธรรมดานั้น
 ใบยาวกว่าเล็กน้อย ช่วงระหว่างใบห่างกว่า และสีของใบ ตลอดจนกาบใบเขียวคล้ำกว่า นอก
 จากนั้นตามริมหรือขอบใบ กาบใบ รอยต่อระหว่างกาบใบกับแผ่นใบ มีจุดหรือรอยสีม่วงแดง

คล้ายปรากฏอยู่ทั่วไป ยิ่งในฤดูแล้ง เมื่อดินไม้ขาดน้ำ หรือได้รับแสงแดดจัด จะสามารถสังเกตเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น อนึ่งตามที่ไคเคียมมีการกล่าวไว้ว่า กล้วยไม้ชนิดนี้ใช้ทำพ้อแม่พันธุ์ไม้ผู้ต้นนี้เป็นผลของการใช้พันธุ์เฮกษาพลอยด์เท่านั้น ยังไม่ปรากฏผลชัดเจนจากการใช้พันธุ์ธรรมชาติทำพ้อแม่พันธุ์เลย จึงน่าจะได้มีการทดลองใช้พันธุ์ ธรรมชาติซึ่งพบในป่าประเทศไทยดูบ้าง

เรแนนเธอร่า แมทยูทีน่า (*Ren. matutina*) กล้วยไม้ชนิดนี้ นักพฤกษศาสตร์บางท่านได้มีความคิดเห็นในการจัดจำแนก เปลี่ยนแปลงมาต่าง ๆ กัน บลูเมได้เคยจัดไว้ในสกุลเองกุหลาบหรือแอริดีส เรียกว่า *Aerides matutina* BL. และซึกุไคให้ชื่อไว้ว่า *Renanthera angustifolia* Hk.f. กล้วยไม้ชนิดนี้มีทรงต้นสูงโปร่ง สภาพที่พบอยู่ตามธรรมชาตินั้น มักจะพบเกาะหรือห้อยอยู่ตามกิ่งของต้นไม้ ปล้องของลำต้นยาวประมาณ 2—3 ซม. ใบมีสีเขียวคล้ำ กาบใบสีคล้ำกว่าสีใบ ใบมีลักษณะเรียวแข็ง หนาและอวบน้ำ กว้างประมาณ 1.0 ถึง 1.5 ซม. และยาวประมาณ 5 ถึง 17 ซม. ช่อดอกยาวประมาณ 40 ถึง 80 ซม. แตกแขนงช่อได้บ้างเล็กน้อย ช่อดอกออกจากรากข้างของลำต้น เกือบอยู่ในระดับราบ หรือตั้งฉากกับลำต้น มีดอกช่วงวันระยะพองาม ดอกสีแดงเลือดนกไม่เข้มนัก แต่ประจุดสีเข้ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลีบนอกคู่ล่างประจุดใหญ่ ๆ กลีบนอกทั้งสามกลีบยาวประมาณ 2.8 ซม. กลีบนอกคู่ล่างติดเข้าชิดกัน และแต่ละกลีบมีส่วนกว้างประมาณ 0.5 ซม. ปลายเรียวแหลมและงอนกลีบหลังเล็กน้อย ริมกลีบส่วนใกล้โคนกลีบม้วนไปข้างหลัง กลีบในทั้งคู่ห้อยคาง แฉกและเรียวแหลมกว้างประมาณ 0.3 ซม. ยาวประมาณ 2.3 ซม. ส่วนใกล้โคนกลีบไม่มีจุดเล็ก ๆ สีม่วงเรียงเป็นแถวหรือเป็นเส้นตามความยาวของกลีบ ปากมีขนาดเล็ก หูปากทั้งสองข้างมีปลายเรียวแหลมและโค้งแบะออก สีเหลืองเข้มสลับสีขาว ประจุดสีแดง แผ่นปากสั้นมาก ปลายมนและม้วนลงด้านล่าง สีน้ำตาลอมแดง เตี้ยช่อดอกมีลักษณะ รูปทรงกระบอก ปลายมน เป็นตุ่งยาวพอสมควร เข้าเกสรยาวประมาณ 0.5 ซม. สีเหลือง มีจุดสีแดงเลือดนกเข้ม ถิ่นกำเนิดอยู่ในแถบ ขวา สุมาตรา และในมาเลเซียบริเวณเชิงเขาเฟรเซอร์ บริเวณที่มีความสูงตั้งแต่ระดับ 1,000 ถึง 4,000 ฟุต ซึ่งมีความชุ่มชื้นสูงเกือบตลอดปี

เรแนนเธอร่า สตอริโอ (*Ren. storei*) ลำต้นอ้วนและแข็งแรง ใบมีขนาดใหญ่และยาวกว่าเรแนนเธอร่าชนิดอื่น ๆ ใบยาวประมาณ 20 ถึง 25 ซม. ช่อดอกและดอกคล้ายคลึงกันกับ เรแนนเธอร่า คืออกขนิษฐามาก แต่ช่อดอกกล้าสั้นและมีดอกถี่กว่าเล็กน้อยช่อดอกออกตาม

แน่นอนจากด้านข้างของลำต้น และแขนงข้อแต่กระจายออกในลักษณะหรือทรงข้อแบน มีดอก
 พรุ กลีบนอกคู่ล่างกว้างและบ่อ้มกว่า นอกจากนั้นกลีบนอกคู่ล่างประจุกใหญ่ ๆ สีเข้ม ริมกลีบ
 ค่อนข้างหนาและเป็นคลื่น ปากมีขนาดเล็ก สีแดงเข้ม มีทางสีเหลือง เรแนนเธอร่า สตอริโอ
 นี้จัดว่าเป็นชนิดที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในด้านพืชกรรมในบรรดาชนิดต่าง ๆ ภายในสกุลเดียวกัน
 นี้ คงจะเห็นได้ว่าในประวัติการผสมพันธุ์กล้วยไม้ โดยใช้เรแนนเธอร่าชนิดต่าง ๆ นั้น เรแนน-
 เธอร่า สตอริโอ ได้รับความนิยมในด้านการใช้ผสมพันธุ์แพร่หลายที่สุด แผลงกำเนิดของกล้วย
 ไม้ชนิดนี้ขึ้นอยู่กับเชิงเขาริมฝั่งทะเล บนเกาะลูซอน ฟิลิปปินส์ พบอยู่ตามโคนต้นไม้เตี้ย ๆ ไป
 จนถึงตามกิ่งก้านของต้นไม้สูง ๆ ฤดูดอกระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงสิงหาคม ออกดอกเมื่อต้นสูง
 ประมาณ 1 เมตร และมักจะทิ้งใบล่าง ๆ ในการผสมพันธุ์ มักนิยมคัดต้นที่ให้ดอกเมื่อยังมี
 ขนาดไม่สูงนัก เพื่อหวังลูกผสมที่ให้ดอกเมื่อต้นยังเตี้ย

เรแนนเธอร่า ไอโซเซปัลลา (*Ren. isosepalla*) เป็นเรแนนเธอร่าที่ค้นพบเมื่อ
 ปี พ.ศ. 2506 โดย ระบุ สากวิกและเฮช. กามิโมโต้ ได้ส่งตัวอย่างดอกพร้อมด้วยคำบรรยายลักษณะ
 โดยละเอียดไปยังฮอลตัมที่สวนคิวในประเทศอังกฤษ และฮอลตัมได้ให้ชื่อ *Ren. isosepalla*
 เนื่องจากกลีบนอก (*sepals*) ทั้ง 3 กลีบยาวเท่า ๆ กัน กล้วยไม้ชนิดนี้ พบอยู่ตามป่าละเมาะ
 บริเวณที่ค่อนข้างแห้งแล้งแถบเชิงเขาขัณฑ์โจงหวัดประจวบคีรีขันธ์ ทรงต้นและใบคล้าย
 เรแนนเธอร่า คือ กว้างแบน แต่มีขนาดเล็กกว่าและแบบบางกว่า ข้อดอกแข็ง ยาวประมาณ 30 ถึง
 50 ซม. มีแขนงข้อ ดอกสีแดงสด กลีบดอกยาวประมาณ 1.5 ซม. กลีบนอกคู่ล่างกว้างกว่า
 กลีบบนและกลีบใน ดอกสีแดงสด ฤดูดอกระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายนจัดว่าเป็น
 เรแนนเธอร่าชนิดที่เลี้ยงง่ายและให้ดอกง่ายในบรรยากาศธรรมชาติของกรุงเทพฯ และจังหวัด
 อื่น ๆ ในประเทศไทย

เรแนนเธอร่า เป็นกล้วยไม้สกุลที่อยู่ในความนิยมทางพืชกรรมมาช้านานแล้ว แม้
 ว่าจะมีอยู่ไม่กี่ชนิด แต่ส่วนใหญ่เป็นชนิดที่มีสีสันสดใส ในบรรดาชนิดต่าง ๆ ที่สวยงามน่าสน
 ใจนั้น ส่วนมากจะมีสีแดงหรือสีแดงอมส้ม หรืออาจมีสีเหลืองประจุกสีแดง ในด้านการผสม
 พันธุ์ นับว่าเป็นสกุลกล้วยไม้ที่มีความสำคัญไม่น้อย โดยเฉพาะเมื่อนำไปผสมข้ามสกุลกับกล้วย
 ไม้สกุลอื่น ๆ ในประเภทแวนด้า กล้วยไม้สกุลเรแนนเธอร่าสามารถถ่ายทอดสีสดใสของดอกไป

ปรุงแต่งความงามของลูกผสมได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นลูกผสมระหว่างชนิดต่าง ๆ ภายในสกุลเดียวกันก็ได้แสดงผลปรากฏเป็นที่น่าสนใจมาแล้วไม่น้อย ผลการผสมส่วนใหญ่มาจากการผสมในฮาวายอิ และสิงคโปร์ ลูกผสมข้ามสกุลที่ปรากฏผลเป็นที่น่าสนใจ และได้รับความนิยมแพร่หลายมาแล้วได้แก่

สกุลเรแนนเธอร่า ผสมกับ สกุลแวนดอปซิส เป็น เรแนนน็อพซิส

Renanthera × *Vandopsis* = *Renanopsis*

สกุลเรแนนเธอร่า ผสมกับ สกุลฟาแลน็อพซิส เป็น เรแนนทอปซิส

Renanthera × *Phalaenopsis* = *Renanthopsis*

สกุลเรแนนเธอร่า ผสมกับ สกุลแอริดีส์ เป็น เรเนเดส

Renanthera × *Aerides* = *Renades*

สกุลเรแนนเธอร่า ผสมกับ สกุลแอสโคเซ็นตรัม เป็น เรแนนเซ็นตรัม

Renanthera × *Ascocentrum* = *Renancentrum*

สกุลเรแนนเธอร่า ผสมกับ สกุลรินคอสไตลิส เป็น เรแนนสไตลิส

Renanthera × *Rhynchostylis* = *Renanstylis*

สกุลเรแนนเธอร่า ผสมกับ สกุลแวนด้า เป็น เรแนนแทนด้า

Renanthera × *Vanda* = *Renantanda*

สกุลเรแนนเธอร่า ผสมกับ สกุลอะแรนนิส เป็น แอแรนเธอร่า

Renanthera × *Arachnis* = *Aranthera*

สกุลเรแนนเธอร่า ผสมกับ สกุลไทรคोग্লอตติส เป็น เรแนก্লอตติส

Renanthera × *Trichoglottis* = *Renaglottis*

เท่าที่ได้อธิบายมานี้ เป็นตัวอย่างของลูกผสมข้ามสกุลที่มีเลือดเรแนนเธอร่าด้วย และมักจะพบแพร่หลายในวงการกล้วยไม้ลูกผสมประเภทแวนด้า นอกจากนั้นยังมีลูกผสมสามสกุลที่มีเลือดสกุลเรแนนเธอร่าอีกไม่น้อย

การปลูกเรแนนเธอร่า

เรแนนเธอร่าเป็นกล้วยไม้สกุลที่มีแหล่งกำเนิดอยู่ในเขตร้อนของเอเชีย จึงกล่าวได้ว่าเป็นกล้วยไม้ที่เหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยและประเทศใกล้เคียงเป็นอย่างดี เมื่อพิจารณาถึงคุณลักษณะในด้านความงามแล้ว นับว่าน่าสนใจอีกแบบหนึ่ง รวมทั้งลูกผสมข้ามสกุลที่มีเลือดเรแนนเธอร่า ซึ่งผู้เลี้ยงกล้วยไม้ในประเทศไทยน่าจะได้ให้ความสนใจอีกทางหนึ่ง

เรแนนเธอร่าเป็นกล้วยไม้ที่อยู่ในประเภทซึ่งมีการเจริญเติบโตและรูปร่างแบบเดียวกับแวนด้า คือเป็นแบบโมโนโพเดียล (*monopodial*) ฤดูปลูกที่เหมาะสมที่สุดคือระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม เพราะเป็นฤดูที่กล้วยไม้เริ่มการเจริญเติบโตโดยมีสภาพสิ่งแวดล้อมเหมาะสม การขยายพันธุ์อย่างง่าย ๆ อาจกระทำได้โดยการตัดแยกยอดที่มีรากติดไปด้วยและการแยกหน่อเช่นเดียวกับแวนด้า เรแนนเธอร่าและลูกผสมที่มีเลือดเรแนนเธอร่าสามารถเจริญงอกงามและให้ดอกได้ดีในสภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย หากเป็นเรแนนเธอร่าแท้ ๆ ซึ่งปกติมักจะมีทรงต้นสูงโปร่งเราควรจะปลูกลงกระถาง และมีหลักใช้ยึดประคองต้นไว้ หรือจะปลูกลงแปลงที่มีหลักยึดต้นให้ตั้งทรงตัวอยู่ได้ แต่การปลูกลงแปลงจำเป็นต้องระวังในการใช้เครื่องปลูกที่ระบายน้ำได้ดี และขุดเอาดินท้องแปลงออกเสียก่อนเพื่อมิให้เป็นที่สะสมเชื้อโรคและช่วยให้การระบายน้ำสะดวกยิ่งขึ้น สำหรับลูกผสมข้ามสกุลระหว่างเรแนนเธอร่ากับกล้วยไม้ในสกุลอื่น ๆ นั้น ควรจะปลูกภาชนะที่ใส่เครื่องปลูกโปร่งพอสมควร ยิ่งเป็นต้นขนาดใหญ่ก็ยิ่งควรจะให้มีอากาศถ่ายเทภายในภาชนะได้มากยิ่งขึ้น และควรจะให้แวนหรือตั้งภาชนะบนโต๊ะที่โปร่ง ลมถ่ายเทได้สะดวก และควรได้รับแสงแดดตลอดทั้งวัน จะช่วยให้เจริญแข็งแรงและให้ดอกดี

กล้วยไม้สกุลเรแนนเธอร่าและลูกผสมที่มีเลือดเรแนนเธอร่า ส่วนมากจะให้ดอกมีสีสดใสน่าชม ช่อดอกยาว ดอกดกพริ้ว สมควรจะได้รับ ความสนใจเพิ่มขึ้นจากกล้วยไม้อื่น ๆ ที่มีอยู่แล้ว นอกจากนั้นยังมีลักษณะน่าสนใจใช้เป็นกล้วยไม้ตัดดอกเป็นการค้าได้อีกชนิดหนึ่ง

สกุล แอริดีส

Aerides

กล้วยไม้สกุลแอริดีส (*Aerides*) ซึ่งภาษาไทยนิยมเรียกกันว่า สกุลเอื้องกุหลาบ นักพฤกษศาสตร์ชาวโปรตุเกส ชื่อ Loureiro เป็นผู้พบ และได้พิมพ์คำบรรยายลักษณะไว้ในหนังสือ *Flora Cochinchinensis* ในปี ค.ศ. 1790 และยังได้รายงานไว้ว่า ได้ค้นพบประมาณ 50 ชนิด ซึ่งมีแหล่งกำเนิดอยู่ในอาณาบริเวณประเทศต่าง ๆ ในตะวันออกไกลรวมทั้งอินเดียด้วย ชื่อสกุล *Aerides* มาจากภาษากรีก ซึ่งแปลว่า *air plants*

กล้วยไม้สกุลกุหลาบนี้ เป็นกล้วยไม้ประเภทโมโนโพเดียล (monopodial) หรือที่จัดอยู่ในประเภทซึ่งมีลักษณะและอุปนิสัยในการเจริญเติบโตและทรงต้นแบบเดียวกันกับกล้วยไม้สกุลแวนด้า (vandaceous) อีกสกุลหนึ่ง กล้วยไม้สกุลนี้มีขนาดต้นและดอกกระทัดรัด งามน่ารัก และยังสามารถเลี้ยงให้เจริญงอกงามได้ง่ายในสภาพของสิ่งแวดล้อมในถิ่นต่าง ๆ ของประเทศไทยอย่างกว้างขวาง ในบรรดากล้วยไม้ประเภทโมโนโพเดียลสกุลต่าง ๆ ด้วยกันแล้ว กล้วยไม้สกุลกุหลาบเป็นสกุลหนึ่งที่สามารถสังเกตและรู้จักได้ง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งลักษณะเตี้ยตอก (spur) ซึ่งมักจะเรียวแหลม หรือปลายงอนมาทางด้านหน้าของตอก

ลักษณะโดยทั่วไป คือ เป็นกล้วยไม้ที่มรากอากาศ ลำต้นมีลักษณะแข็ง บางชนิดมีลำต้นสั้น แต่มีใบยาวห้อย เช่น หนวดพราหมณ์ (*Aerides mitratum* RCHB. F.) บางชนิดลำต้นยาว บิดหรือโค้งงอ หรืออาจแตกแขนงต้นออกไปเป็นหลายยอด จนกระทั่งเกิดเป็นกอใหญ่ ข้อตอกรูปทรงกระบอกงมนาคู มีทั้งชนิดซึ่งมีข้อตั้ง (erect) และชนิดที่มีข้อโค้ง หรือห้อย (drooping or pendulous) ดอกมีเตี้ยตอก (spur) ซึ่งเกิดจากโคนปากใบบรรจบกับฐาน

ของเส้าเกสร (column foot) มีหลายชนิด ซึ่งมีเตี้ยตอกลักษณะโค้งงอคล้ายเขาวัว เมื่อผ่าเตี้ยตอตามยาวเปิดออกเป็นสองซีก จะพบว่าภายในเป็นโพรงและมีส่วนนูนหรือมีปุ่ม นอกจากนั้นที่บริเวณเตี้ยตอของบางชนิด ยังมีส่วนซึ่งมีลักษณะคล้ายบานพับ (hinge) จึงทำให้ระหว่างแผ่นปากกับฐานเส้าเกสรสามารถดึงให้ห้อยออกได้ ใบมีทั้งชนิดที่มีใบกลมและเรียวยาว เช่น *Aerides mitratum* RCHB. F., *Aerides vandarum* และ *Aerides cylindricum* และชนิดที่มีใบแบนอีกหลายชนิด กลีบตอกบานผึ่งผาย โดยทั่วไปแล้วกลีบนอกคู่ล่าง (lateral sepals) มักจะค่อนข้างใหญ่กว่ากลีบอื่นเล็กน้อย เส้าเกสรสั้น แต่มีฐานใหญ่และเรียวยาวลงไปยังเตี้ยตอ เกสรตัวผู้หนึ่งคู่ ติดอยู่กับก้านซึ่งเรียวยาวแต่เหนียว กล้วยไม้สกุลนี้มีการกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติอยู่ในบริเวณตะวันออกเฉียงใต้ของทวีปเอเชีย ในเขตร้อนหรือกึ่งร้อน ตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลขึ้นไปถึงระดับความสูงจากน้ำทะเลหลายร้อยเมตร ตั้งแต่บริเวณใกล้เส้นศูนย์สูตรขึ้นไปจนถึงเส้นแวง 20 องศา ประเทศซึ่งพบกล้วยไม้ป่าชนิดต่าง ๆ ในสกุลนี้ได้แก่ประเทศอินเดีย พม่า ไทย ประเทศจีนตอนใต้ อินโดจีน มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และญี่ปุ่น ปรากฏว่าที่ได้มีการค้นพบแล้วตามธรรมชาตินั้น มีไม่ต่ำกว่า 40 ชนิด แต่จะขอกกล่าวถึงชนิดที่พบในป่าของประเทศไทย ซึ่งมีประมาณ 12 ชนิด กับชนิดอื่น ๆ อีกบางชนิดที่มีในป่าประเทศใกล้เคียง และมีคุณลักษณะที่น่าสนใจ

กล้วยไม้สกุลกุหลาบนี้ นอกจากจะเป็นกล้วยไม้ที่เลี้ยงง่ายและงามน่ารักแล้ว ยังเป็นที่ทราบกันเป็นอย่างดีแล้วว่า มีคุณค่าในด้านการผสมพันธุ์ ทั้งผสมภายในสกุล และผสมข้ามสกุลกับกล้วยไม้ชนิดต่าง ๆ ในสกุลอื่น ๆ ที่อยู่ในประเภทไมโนโพเทียลด้วยกัน จะขอยกตัวอย่างลูกผสมที่ผสมระหว่างชนิดภายในสกุลเดียวกัน เช่น *Aerides Hermon Slade* (เออร์มัน สเลด) ซึ่งเป็นลูกผสมระหว่าง *Aerides lawrenceae* (กุหลาบกระเป่าปัดฟิลิปปินส์) ผสมกับ *Aerides fieldingii* เลี้ยงง่าย ออกดอกง่าย และดอกตมมาก เป็นที่นิยมแพร่หลายอยู่ในสหรัฐอเมริกา จนทุกวันนี้ ลูกผสมข้ามสกุลระหว่างกล้วยไม้สกุลกุหลาบ กับกล้วยไม้สกุลแวนด้า คู่แรกนั้น Sir Jeremiah Colman เป็นผู้ผสมและจดทะเบียนตั้งชื่อ เมื่อปี ค.ศ. 1918 โดยการผสมระหว่าง *Aerides vandarum* กับ *Vanda teres* จดทะเบียนตั้งชื่อว่า *Aeridovanda Mundyi* และนอกจากนั้นต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้ ได้มีการจดทะเบียนตั้งชื่อลูกผสมข้ามสกุลระหว่าง แอริดีสกับแวนด้า อีกหลายคู่ผสม นอกจากนี้ยังได้มีการใช้กล้วยไม้สกุลกุหลาบชนิดต่าง ๆ ผสมข้ามสกุลกับสกุลข้าง

สกุลเรแนนเจอร์่า สกุลอะแรคินิส สกุลเข็ม ฯลฯ อีกเป็นจำนวนมากซึ่งแสดงว่ากล้วยไม้หลายชนิดในสกุลนี้มีความสำคัญทางพืชกรรมในหลาย ๆ ด้าน

ประเทศไทยเป็นแหล่งกำเนิดแหล่งใหญ่แหล่งหนึ่งของกล้วยไม้สกุลกุหลาบหลายชนิด มีอยู่ทั่ว ๆ ไปในป่าภาคต่าง ๆ ของประเทศ ถูกลูกของกล้วยไม้เหล่านี้ อยู่ระหว่างเดือนมีนาคม ถึงเดือนมิถุนายน หรือกรกฎาคม ซึ่งเป็นฤดูร้อนต่อต้านฤดูฝน และฤดูที่ผ่านพ้นจากวันสั้นเข้าสู่วันยาว สำหรับสภาพสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติของประเทศไทย ไม่ว่าในภาคใด ๆ นับว่าอำนวยให้แก่การเจริญงอกงามของกล้วยไม้เองกุหลาบหลายชนิด โดยไม่จำเป็นต้องเอาใจใส่เป็นพิเศษ นอกจากนั้นยังเป็นพันธุ์กล้วยไม้ป่าที่หาได้ไม่ยากนัก

Aerides odoratum LOUR. (แอริดีส ออโตราตัม) “กุหลาบกระเป่าปัด” การตั้งชื่อภาษาไทยสำหรับเองกุหลาบกระเป่าปัดนั้น บ่งอยู่อย่างชัดแจ้งว่า มาจากลักษณะของปากหรือบางที่เรียกว่ากระเป่า ซึ่งมีลักษณะปิดคลุมเส้าเกสรไว้ เองกุหลาบชนิดนี้มดเคี้ยวดอกค่อนข้างเร็ว และปลายโค้งยื่นออกมาทางด้านหน้า แต่ไม่หักเป็นมุมอย่างกุหลาบกระเป่าปัด เป็นเองกุหลาบที่มีลักษณะซึ่งน่าสนใจอยู่หลายอย่าง ซึ่งทำให้คิดว่าน่าจะมียุตามธรรมชาติมากกว่าหนึ่งพันธุ์ขึ้นไป ในการวิจัยทาง cytogenetic โดย เอช คามิโมไต, ระบุ ศาคริก และ สมเพียร เคียวตระกูล ก็ได้ปรากฏว่า กุหลาบกระเป่าปัดที่พบในป่าประเทศไทยมีทั้งพันธุ์ ธรรมดา (diploid) มีจำนวนโครโมโซม $2n=38$ และพันธุ์ที่เป็นเตตราพลอยด์ (tetraploid) มีจำนวนโครโมโซมใน somatic cell $2n=76$

พันธุ์ธรรมดา ทรงต้นค่อนข้างโปร่ง ลำต้นบิด หรือโค้งลงแต่ยอดงอนขึ้น หากต้นยาวห้อยอยู่ตามกิ่งไม้ หรือห้อยลงมาจากข้าง ๆ ภาชนะปลูก ยอดจะงอนขึ้นเช่นเดียวกัน ต้นที่เจริญเติบโตและยาวพอสมควร มักจะแตกหน่อหรือแขนงต้นออกจากข้าง ๆ ของลำต้นได้ง่าย ดังนั้น ต้นที่มีขนาดใหญ่หรือมีอายุพอสมควร จึงมักปรากฏว่ามีหลายยอด ใบมีลักษณะแบนและยาวบิด และริมใบเป็นคลื่นเล็กน้อย ใบกว้างประมาณ 2.5 ซม. ยาวประมาณ 20 ถึง 30 ซม. ปลายใบมีแฉกปลายมนไม่เท่ากัน แต่แฉกปลายใบอาจเห็นได้ไม่ชัดเจน บางต้นก็ไม่อาจสังเกตเห็นได้ นอกจากปลายใบมีส่วนมนสองข้างไม่เท่ากัน ช่อดอกยาวได้ถึง 45 ซม. มีดอกประมาณ 8 ถึง 25 ดอก ก้านช่อส่วนที่ไม่มีดอก (scape) ยาวประมาณ 12 ซม. ถึง 20 ซม. หรือประมาณ 5 ใน 12 ส่วนของความยาวของช่อดอกทั้งหมด ช่อดอกรูปทรงกระบอก โค้งห้อยลง

แต่ก้านช่อก่อนข้างแข็งพอสมควร ปลอกที่โคนก้านดอกแต่ละดอกยาวประมาณ 5 ม.ม. ดอกวัน
 ระบายกันพองาม ก้านดอกของแต่ละดอกยาวประมาณ 2.5 ถึง 30 ซม. สีส้มม่วงอ่อน ๆ ดอกมี
 ความกว้างประมาณ 3 ซม. และสูง 3.5 ซม. กลีบนอกบนกว้าง 0.9 ซม. ยาว 1.2 ซม. กลีบ
 ใบบาง 0.8 ซม. ยาว 1.4 ซม. ส่วนกลีบนอกกว้างกว่ากลีบนอกบนและกลีบในมาก คือ
 กว้าง 1.4 ซม. และยาว 1.2 ซม. หรือกว้างมากกว่ายาว และเมื่อดอกบานเต็มที่ กลีบนอกกลาง
 มักจะลู่ไปข้างหลังเล็กน้อย กลีบนอกกลางมีโคนเชื่อมติดอยู่กับฐานของเส้าเกสร ซึ่งยาวลงมาถึง
 รอยพับระหว่างเกือยดอก ปลายแผ่นปากแหลม แต่ถ้าพิจารณาให้ดีจะเห็นได้ว่า ตรงปลายแหลม
 นั้นมีแฉกเล็ก ๆ สองแฉก ปลายแผ่นปากนั้นสีม่วงแดง หูปากทั้งสองข้างยาวแต่ปลายตัดและมน
 ด้านในมีจุดสีม่วงแดงประปราย หูปากทั้งสองข้างจะยาวมาจรดกับปลายแผ่นปากทั้งสองข้าง และ
 หุ้มเส้าเกสรไว้ เกือยดอกยาวเลยส่วนล่างของกลีบนอกกลางลงไปอีก และโค้งงอออกทางด้านหน้า
 ของดอก ด้านในของเกือยดอกมีน้ำใสและเหนียวคล้ายน้ำเชื่อม และมีรสหวานเล็กน้อย สีของ
 ดอกโดยทั่ว ๆ ไปมีพื้นสีขาว กลีบค่อนข้างหนาและแข็ง ผิวเป็นมันคล้ายเทียนไข ปลายกลีบทุก
 กลีบมีแต้มสีม่วงแดง ปลายปากที่แหลมและงอนขึ้นปิดเส้าเกสรนั้นสีแดงเข้มกว่าปลายกลีบ ปลาย
 เกือยดอกมีสีส้มเขียว และอาจมีจุดสีม่วงแดงเห็นได้ไม่สู้ชัดเจนนัก ดอกมีกลิ่นหอม แมลงภู่ชอบ
 ดอม เนื่องจากมีกลิ่นหอมและมีน้ำหวานมาก ดังนั้นจึงปรากฏว่าบานได้ไม่นานดอกก็จะเหี่ยวและ
 เกิดเป็นฝักเป็นส่วนมาก เนื่องจากแมลงภู่ผสมเกสรให้โดยบังเอิญ ในระหว่างที่ดูต้นน้ำหวานจาก
 ดอก ดอกอาจบานทนได้กว่าสองสัปดาห์ แหล่งกำเนิดของกุหลาบกระเป่าปิดพันธุ์ธรรมดานี้ อยู่
 ระหว่างเส้นแวง 10 องศาไปเกือบถึง 5 องศาเหนือ คือ ระหว่างจังหวัดระนองลงไปจนถึงจังหวัด
 ภูเก็ต ซึ่งเป็นบริเวณที่ได้รับมรสุมจากมหาสมุทรอินเดีย มีฤดูฝนยาว และมีปริมาณน้ำฝนต่อปี
 ประมาณ 5,000 มม. (ประมาณ 200 นิ้ว) เมื่อนำมาเลี้ยงในกรุงเทพฯ จะให้ดอกประมาณ
 เดือนเมษายนและพฤษภาคม และปรากฏว่าเลี้ยงง่าย ให้ดอกเป็นประจำทุกปี มีคุณค่าในด้าน
 ความงามและในด้านการศึกษาพันธุ์เมื่อเลี้ยงแตกแขนงต้นเป็นกอใหญ่ ๆ จะให้ดอกพุ่มครั้งละหลาย
 สีช่อพร้อมกัน นับว่าใช้เป็นกล้วยไม้กอใหญ่ (specimen plant) ได้ดี และมีคุณค่าในด้านการศึกษา
 ผสมกับกล้วยไม้สกุลแวนด้า และสกุลอื่น ๆ ที่ใกล้เคียง

พันธุ์ที่มีใบหนาและสั้น มีลักษณะหลาย ๆ อย่างที่ผิดเพี้ยนไปจากพันธุ์ธรรมดานับ
 ตั้งแต่ลักษณะใบข้างแข็ง หนา อวบน้ำ และค่อนข้างสั้น ลักษณะช่อดอกซึ่งค่อนข้างสั้นและแข็ง

๕ นอกจากต้นที่มีขนาดใหญ่พิเศษจึงจะมีช่อดอกยาว แต่ก็ไม่ยาวเท่าพันธุ์ ธรรมดา ดอกถี่หรือแน่นช่อกว่า ในกรณีที่มีขนาดต้นใหญ่เป็นพิเศษ และช่อดอกข้างยาวนั้นก้านช่อกิ่งแข็ง ไม่นิยมห้อยอย่างพันธุ์ ธรรมดา กลีบดอกหนาและเป็นมันคล้ายเทียนไข สีดอกส่วนที่มิดำเต็มสีม่วงแดงนูน มีสีจางมากจนเกือบขาว ต้นที่ให้ดอกสีขาวบริสุทธิ์จะพบได้ไม่ยากนักในกุหลาบกระเป๋าคัดพันธุ์นี้ แหล่งกำเนิดก็แตกต่างไปจากพันธุ์ ธรรมดา คือพบในบริเวณป่าที่มีระดับพื้นที่สูงจากน้ำทะเลไม่ต่ำกว่า 300 เมตร ในระหว่างเส้นแวง 16 องศาเหนือขึ้นไป เช่นจังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย คือ เชียงใหม่ เชียงราย เลย ตาก ตอนเหนือของกาญจนบุรี และตอนเหนือของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บริเวณแหล่งกำเนิดมีฤดูฝนติดต่อกันระหว่างเดือนเมษายนหรือพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม ปริมาณน้ำฝนต่อปีประมาณ 1,500 ถึง 2,000 มม. ลักษณะที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งของกุหลาบกระเป๋าคัดพันธุ์นี้ ได้แก่ลักษณะที่ได้จากการวิจัยทาง cytogenetic ซึ่งปรากฏว่าเป็นเตตราพลอยด์ ที่พบตามธรรมชาติมีจำนวนโครโมโซม $4n = 76$ ซึ่งเป็นสองเท่าของพันธุ์ ธรรมดา ฤดูดอกบริเวณแหล่งกำเนิดนั้นอยู่ในระหว่างเดือนเมษายนและพฤษภาคม เมื่อนำมาเลี้ยงในกรุงเทพฯ ก็ให้ดอกในระหว่างเดือนเมษายนและพฤษภาคมเช่นเดียวกัน แต่ปรากฏว่าเลี้ยงในกรุงเทพฯ ๖ ค่อนข้างยาก เนื่องจากมีระดับพื้นที่ต่ำและอุณหภูมิกลางคืนเย็นไม่พอ ถ้าปลูกไว้หลาย ๆ ต้นก็อาจให้ดอกบ้างเป็นบางต้น นอกจากนั้นการที่สภาพสิ่งแวดล้อมไม่เหมาะสม ทำให้ความแข็งแรงสมบูรณ์ลดลงไป ขาดความต้านทานโรค และมักเกิดโรคยอดเน่า ใบเน่าได้ง่าย กุหลาบกระเป๋าคัดพันธุ์นี้มักจะเรียกว่าพันธุ์ เบอร์แมนนิคัม (var. *birmanicum*)

Aerides lawrenceae (แอร์ริดีส ลอเรนซ์) มีแหล่งกำเนิดอยู่ในประเทศฟิลิปปินส์ และได้มีผู้พบว่ากล้วยไม้ชนิดนี้ขึ้นอยู่ในแหล่งเดียวกันกับแวนด้า แชนเดอเรียน่า ทางด้านตะวันออกของเกาะมินดาเนา (Mindanao) นายโรเบลิน (Roebelin) เป็นผู้สำรวจพบกล้วยไม้ กุหลาบชนิดนี้ เมื่อระหว่างปี ค.ศ. 1882-1883 และได้ตั้งชื่อเป็นเกียรติแก่ เลดี้ลอเรนซ์ (Lady Lawrence) ภรรยาของนายกลสมาคมพิชกรรมแห่งประเทศอังกฤษคนหนึ่งในอดีต กุหลาบกระเป๋าคัดลอเรนซ์ชนิดนี้หากมองแต่เพียงผิว ๆ จะเห็นว่าคล้ายกับต้น ใบ ช่อดอก และดอกคล้ายคลึงกันกับกุหลาบกระเป๋าคัดพันธุ์ ธรรมดาที่มีแหล่งกำเนิดอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทยเรามาก แต่ถ้าวางใจพิจารณาโดยละเอียด แล้วจะสามารถสังเกตเห็นข้อแตกต่างได้บ้าง คือ ต้นและใบใหญ่กว่าเล็กน้อย ดอกมีขนาดใหญ่กว่าสังเกตได้ชัดเจน เด็ยดอกของกุหลาบลอเรนซ์ชนิดนี้ค่อนข้างเหยียด

ลง ไม่โค้งงอมากอย่างกุหลาบกระเป๋าคัทธนู ธรรมชาติของไทย ปลายแผ่นปากของกุหลาบลอเร็นซ็อน ซึ่งมีลักษณะคล้ายกุหลาบกระเป๋าคัทธนู มีริมซึ่งมีลักษณะเป็นพื้นเล็กละเอียดเห็นได้ชัด นอกจากนั้นยังมีกลีบยาวอีกด้วย ปลูกที่โคนเตี้ยดอกของกุหลาบลอเร็นซ็อนโตกว่าของกุหลาบกระเป๋าคัทธนู นอกจากนั้นกุหลาบกระเป๋าคัทธนู ธรรมชาติยังมีกลิ่นแรงกว่าอย่างสังเกตเห็นได้ชัดเจน ข้อแตกต่างอีกประการหนึ่งก็คือดอก ซึ่งปรากฏว่ากุหลาบลอเร็นซ็อน มีดอกกลีบยาวกว่ากุหลาบกระเป๋าคัทธนูของไทยประมาณ 3 เดือน ผู้เขียนได้นำกุหลาบลอเร็นซ็อนจากฟิลิปปินส์มาทดลองปลูกในกรุงเทพฯ ปรากฏว่าเจริญงอกงามดีมาก และปรากฏว่าให้ดอกในระหว่างเดือนสิงหาคม หรือกันยายนทุกปี ในวงการผสมพันธุ์กล้วยไม้ประเภทแวนด้า ได้นำกุหลาบกระเป๋าคัทธนูของฟิลิปปินส์ ไปผสมกับกล้วยไม้ประเภทแวนด้าอื่น ๆ มาแล้วหลายชนิด เช่น ผสมกับแวนด้าไบแบนต่าง ๆ และผสมกับข้างกระเป๋าคัทธนู จึงนับว่าได้พิสูจน์ตัวเองแล้วว่ามีความสำคัญในวงการผสมพันธุ์กล้วยไม้ มีอยู่พันธุ์หนึ่งคือ var. *amesianum* ซึ่งมีช่อดอกยาวและดอกมีสีเหลืองส้ม ปลายกลีบมีแต้มสีม่วง และอีกพันธุ์หนึ่งคือ var. *sanderiana* มีช่อดอกยาวถึง 50 ซม. ปากมีสีอมเหลือง ส่วนกลีบมีสีขาวครีมและมีแต้มสีม่วงแดงที่ปลายกลีบทุกกลีบ

***Aerides quinquevulneram* LINDL.** (แอริดีส ควินควิวัลเนอร์ัม) เป็นกุหลาบประเภทกระเป๋าคัทธนูชนิดหนึ่ง ที่มีแหล่งกำเนิดอยู่ในประเทศฟิลิปปินส์ ต้นที่ปลูกเจริญงอกงามที่จะมีความยาวกว่า 50 ซม. ใบกว้างประมาณ 3 ซม. และยาวประมาณ 30 ซม. ปลายใบมีแฉกไม่เท่ากัน ช่อดอกยาวประมาณ 40 ซม. ก้านช่อดอกที่ไม่มีช่อดอกยาวประมาณ 15 ซม. ช่อดอก มีก้าน ช่อดอกข้างแข็ง แต่ตัวช่อดอกโค้งปลายห้อยลง มีดอกค่อนข้างแน่นช่อประมาณช่อละ 20 ดอก ช่อดอกรูปทรงกระบอก ดอกแต่ละดอกมีขนาดกว้างประมาณ 2.5 ซม. ลักษณะโดยทั่วไปคล้ายคลึงกับกุหลาบกระเป๋าคัทธนูของไทย พันกลีบดอกสีขาวมีแต้มสีม่วงแดงสดที่ปลายกลีบ นอกจากนั้นก็มีจุดสีม่วงแดงสดกระจายอยู่ทั่ว ๆ ไปบนพันกลีบ ปากมีหู ปากและแผ่นปากปิดหุ้มเส้าเกสร ปลายเตี้ยดอกสีอมเขียว ดอกดอกระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายนดอกมีกลิ่นหอมมากในตอนเช้า และค่อย ๆ หอมอ่อนลงในตอนบ่ายช่อดอกชนิดคือ *quinquevulnerum* ซึ่งแปลว่า five wounds หมายถึงแต้มสีม่วงแดงปรากฏเด่นชัดอยู่บนปลายกลีบทั้ง 5 กลีบ เป็นกล้วยไม้ที่พบอยู่ทั่ว ๆ ไปไม่ไกลจากเมืองมนิลาประเทศฟิลิปปินส์ ขึ้นอยู่ตามต้นไม้ที่มีเปลือกหยาบ ๆ และมีอายุนาน มีผู้รู้จักกันตั้งแต่ปี ค.ศ. 1836 นอกจากนั้นยังพบในบริเวณที่ชุ่มชื้น ในบริเวณภาค

กลางของเกาะลูซอนซึ่งเป็นทิวเขา นับว่าเป็นเองกุหลาบชนิดหนึ่งที่มีความงามเด่นและสำคัญทาง
พืชกรรม เนื่องจากเป็นชนิดที่มีลักษณะสัณฐานอย่างกว้างขวางจึงมีนักพฤกษศาสตร์จำแนกไว้
หลายพันธุ์ แต่พันธุ์ที่น่าสนใจได้แก่ var. *purpuratum* ซึ่งมีดอกสีม่วงแดง และพันธุ์ ซึ่งมี
ดอกขาวมีชื่อพันธุ์ว่า var. *farmeri* หรือ var. *album*

***Aerides jarckianum* SCHLTR.** (แอริดีส จาร์คเคียนัม) เป็นเองกุหลาบ
ประเภทกระเป๋าคอกชนิดหนึ่ง ซึ่งจัดว่ามีความสำคัญทางด้านพืชกรรม เนื่องจากเป็นกล้วยไม้
ประเภทโมโนโพดิแยลที่มีความงามน่ารัก กล้วยไม้ชนิดนี้มีแหล่งกำเนิดอยู่ในภาคใต้ของเกาะ
ลูซอนและเกาะซามาร์ (Samar) ประเทศฟิลิปปินส์ ต้นมีขนาดยาวประมาณ 30 ซม. หรือกว่า
ใบกว้างประมาณ 2.5 ซม. และยาวประมาณ 18 ซม. Davis และ Steiner ได้กล่าวไว้ว่า
ระหว่าง *Aerides quinquevulnerum* และ *Aerides jarckianum* หากเห็นแต่ต้นเมื่อดอกโรย
ไปหมดแล้ว มีทางที่จะพิสูจน์ข้อได้ เนื่องจาก *Aerides jarckianum* จะเหลือก้านข้อ ซึ่งมี
กลีบใบ (bract) สีม่วงแดงติดอยู่ด้วย ส่วน *Aerides quinquevulnerum* นั้นเมื่อดอกโรย กลีบ
ใบก็จะร่วงหล่นตามไปด้วย ยิ่งกว่านั้น Davis และ Steiner ยังได้รายงานอีกว่า *Aerides*
jarckianum นั้นดอกจะบานในระหว่างเดือนสิงหาคมและเดือนกันยายนของปี แต่ผู้เขียนได้ทดลอง
นำมาเลี้ยงในกรุงเทพฯ ปรากฏว่าเองกุหลาบชนิดนี้บางต้นสามารถให้ดอกกระหว่างเดือน
พฤศจิกายนถึงมกราคมได้อีกทุกปี ข้อดอกยาวประมาณ 30 ซม. ก้านข้อส่วนที่ไม่มีดอกยาวประ-
มาณ 15 ซม. ข้อรูปทรงกระบอก ก้านข้อค่อนข้างแข็ง ส่วนครึ่งปลายข้อตอนที่มีดอกโค้งลงพองาม
ดอกมีขนาดกว้างประมาณ 1.5 ซม. ซึ่งเมื่อเทียบกับขนาดดอกของเองกุหลาบกระเป๋าคอกของไทย
แล้ว เองกุหลาบ *Aerides jarckianum* นี้ มีขนาดดอกเล็กกว่า แตกต่างกันอย่างเด่นชัด เป็น
เองกุหลาบที่มีสัณฐานสัณฐานอย่างกว้างขวางโดยทั่วไป มีดอกคล้ายคลึงกันกับเองกุหลาบ
กระเป๋าคอกของไทย คือมีพนักกลีบดอกและปากสีขาว ปลายกลีบทุกกลีบและปลายแผ่นปากที่มี
สีม่วงแดง แต่ผู้เขียนได้เคยได้เห็นมีผู้นำมาแสดงในงานชุมนุมกล้วยไม้ของโลกครั้งที่ 4 ที่นคร
สิงคโปร์ เมื่อปี ค.ศ. 1963 เป็นต้นทำให้ดอกสีม่วงแดงทั้งดอก และมีดอกหนาเป็นมันงามมาก

เองกุหลาบประเภทกระเป๋าคอก (falcatum type)

***Aerides falcatum* LINDL.** (แอริดีส ฟัลเคตัม) “กุหลาบกระเป๋าคอก” ชื่อภาษา
ไทยของกล้วยไม้ชนิดนี้ มีความหมายที่ค่อนข้างจะกว้างขวางอยู่สักเล็กน้อย แต่ก็ยังหาชื่อที่รัดกุม

เหมาะสมและเคยชินกับการรู้จักของผู้สนใจกล้วยไม้ในประเทศไทยให้ดีกว่านี้ไต่ยก เนื่องจากมีข้อสังเกตที่ใครจะขอนำมากล่าวอยู่หลายประการ เช่น ในระยะหลัง ๆ นี้ ได้มีผู้ที่เรียกชื่อกุหลาบกระเป๋าเป็ดกิติ หรือกุหลาบกระเป๋าเป็ดกิติ ว่า พวงกุหลาบ ซึ่งในสมัยก่อน ๆ เมื่อกล่าวถึงพวงกุหลาบก็มักจะหมายถึงกุหลาบกระเป๋าเป็ดมากกว่า ด้วยเหตุที่ชื่อภาษาไทยของกล้วยไม้ชนิดเดียวอาจมีหลายชื่อ หรือกล้วยไม้หลายชนิดอาจมีชื่อภาษาไทยซ้ำกัน ผู้เรียบเรียงหนังสือฉบับนี้อาจเลือกเรียกชื่อที่น่าจะมีความหมายเฉพาะและไม่ซ้ำกันดีกว่า เพราะจะช่วยให้การสืบค้นมีน้อยลง จึงขอแนะนำให้เรียกกล้วยไม้ชนิดนี้ว่า กุหลาบกระเป๋าเป็ด มากกว่าที่จะเรียกว่า พวงกุหลาบ

กล้วยไม้กุหลาบชนิดนี้ เป็นชนิดหนึ่งที่พบแพร่หลายอยู่ในป่าของประเทศไทย ตั้งแต่ภาคเหนือลงมาทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันตก ในระดับความสูงของพื้นที่ต่าง ๆ กัน จากเพียงไม่กี่สัปดาห์ไปจนถึงหลายร้อยเมตร และมักพบขึ้นอยู่ตามต้นไม้ในป่าที่ค่อนข้างโปร่ง เช่น จังหวัดจันทบุรี ตราด ซึ่งมีปริมาณน้ำฝนต่อปีกว่า 5,000 มม. ขึ้นไป ทางจังหวัดปราจีนบุรี นครราชสีมา และจังหวัดอื่น ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดเลย เชียงใหม่ เชียงราย น่าน ลำปาง ตาก ในภาคเหนือลงมาทางจังหวัดกาญจนบุรี ทางภาคตะวันตก และจังหวัดอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง ซึ่งมีปริมาณน้ำฝนต่อปีประมาณ 1,200 มม. ขึ้นไป ซึ่งแสดงว่ากล้วยไม้ชนิดนี้สามารถเจริญงอกงามได้ในสภาพสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ กันอย่างกว้างขวาง

พันธุ์ที่พบอยู่ทั่วไป มีลักษณะและอุปนิสัยของต้นและใบคล้ายคลึงกันกับกุหลาบกระเป๋าเป็ดพันธุ์ธรรมดาจำนวนมาก หากดูต้นไม่เห็นดอกก็ไม่อาจบอกได้ว่าเป็นกุหลาบกระเป๋าเป็ดพันธุ์ธรรมดาหรือกุหลาบกระเป๋าเป็ดพันธุ์ธรรมดา (โปรดดูคำอธิบายลักษณะทรงต้นของกุหลาบกระเป๋าเป็ดพันธุ์ธรรมดา) ฤดูดอกประมาณเดือนเมษายนและพฤษภาคม ทรงช่อดอกทรงกระบอกมีดอกประดับแน่นช่อพองาม ช่อดอกห้อยลงและยาวประมาณ 20 ซม. ขึ้นไป และอาจถึง 50 ซม. เมื่อดันแข็งแรงและสมบูรณ์ เป็นกล้วยไม้กุหลาบชนิดหนึ่งซึ่งเลี้ยงง่ายเจริญเติบโตเร็ว เมื่อดันใหญ่พอสมควรจะแตกหน่อ หรือแขนงต้นออกจากข้าง ๆ ของลำต้นได้ง่าย ดังนั้นต้นที่มีขนาดใหญ่หรือมีอายุมากพอสมควร จึงมักจะมีหลายยอดและเป็นกอใหญ่ ซึ่งกอที่มีขนาดใหญ่ ๆ นี้ เมื่อถึงฤดูออกจะให้ช่อดอกในเวลาเดียวกันเป็นจำนวนมาก ห้อยพวงลงมาจากกอ แลดูงามมาก หากปลุกลงกระเช้าไม้จึงควรให้ต้นห้อยยอดออกมาจนกระเช้าได้ เพื่อให้ช่อดอกได้มีโอกาสห้อยได้โดยอิสระตามอุปนิสัย นอกจากนั้นการปลุกติดกับคาคบต้นไม้ภายในสวนหรือในบริเวณบ้านให้ถูก

แสงแดดครำไร จะเจริญงอกงามและออกดอกได้ดี และเป็นกล้วยไม้ประดับสวนที่สวยงามไม่น้อย
 ฤดูดอกประมาณเดือนเมษายน และพฤษภาคม ทรงช่อรูปทรงกระบอก มีดอกประดับแน่นข้อ
 พองาม ช่อดอกห้อยลง และยาวประมาณ 20 ซม. ขึ้นไป ถ้าหากต้นแข็งแรงสมบูรณ์ และ
 มีขนาดใหญ่ ช่อดอกอาจยาวถึง 50 ซม. ก็ได้ ดอกมีขนาดกว้างประมาณ 2.5 ซม. สูงประมาณ
 3.5 ซม. กลีบนอกบนมีขนาดกว้างประมาณ 1 ซม. และยาว 1.3 ซม. กลีบนอกคู่ล่างกว้าง
 ประมาณ 1.3 ซม. และยาว 1.2 ซม. กลีบในกว้าง 0.8 ซม. ยาว 1.1 ซม. เส้าเกสรยาว
 ประมาณ 0.5 ซม. มีฐานเส้าเกสรแข็งและยาวลงมาประมาณ 1.8 ซม. ถึงรอยพับซึ่งต่อกับโคน
 ปากและเตี้ยดอก ฐานเส้าเกสรนี้ ด้านหน้าสองข้างมีสันข้างละสัน ตรงกลางเป็นร่องตาม
 ความยาวของฐาน กลีบนอกกลางทั้งคู่มิโคนเชื่อมติดอยู่กับด้านข้างของฐานข้างละกลีบ ปากมี 3
 แฉก เปิดกว้าง หูปากทั้งสองข้างยาว ปลายโค้งงอเล็กน้อย แผ่นปากลักษณะรูปพลั่ว และมีริม
 ทั้งสองข้างห้อยลง ริมของแผ่นปากเป็นฝอย หรือชายครุยละเอียด โคนแผ่นปากด้านบนมีสัน
 สีม่วงแดงแยกออกเป็นสองสัน สีกลีบทั่ว ๆ ไปสีขาวอมม่วงแดงเรื่อ ๆ ที่ปลายกลีบมีแต้มสีม่วง
 แดงเล็กน้อย หูปากสีขาวมีลายสีม่วงแดงเล็ก ๆ ตามขวางครึ่งปลายของแผ่นปากมีสีม่วงแดง และ
 ค่อย ๆ จางลงเป็นสีขาว หรืออาจมีจุดหรือลายบนพื้นสีขาวด้วย ลักษณะที่เด่นชัดคืออย่างหนึ่งก็
 คือรอยพับระหว่างปลายของฐานเส้าเกสรต่อกับเตี้ยดอกนั้น หักทำมุมคล้ายมุมฉากเห็นได้ชัด
 เตี้ยดอกช่อออกมาด้านหน้า ขนานหรือแนบติดกับด้านใต้ของแผ่นปาก แต่ยาวประมาณครึ่งหนึ่ง
 ของแผ่นปาก ปลายเตี้ยเรียวแหลมมีสีเขียวอ่อน ๆ และมีสีม่วงปนเล็กน้อย ก้านดอกยาวประมาณ
 2.5 ซม. กลีบนอกบนและกลีบในทั้งคู่มามีข้างหน้าเล็กน้อยแต่กลีบบนคู่ล่างคู่ไปทางด้านหลัง
 ดอกมีกลิ่นหอม โดยเฉพาะเวลาเช้าจะมีกลิ่นหอมแรง จึงปรากฏว่าแมลงภู่อผสมเกสรเป็นอย่างดี
 ยิ่ง จึงปรากฏโดยทั่วไปว่า บานได้ไม่นานก็จะถูกแมลงภู่อผสมเกสรหมด ถ้าไม่มีแมลงรบกวน
 อาจบานทนอยู่ไต่กว่าสองสัปดาห์ พันธุ์ธรรมดาบางทีเรียกว่า *variety expansum*

***Aerides houlletianum* RCHB. F.** (แอร์วีส โฮลเล็ตเทียนัม) “เอื้องกุหลาบ
 เหลือง” เอื้องกุหลาบชนิดนี้คนมักพฤกษศาสตร์บางคนได้จัดเข้าไว้เป็นพันธุ์หนึ่ง โดยเรียกชื่อว่า
Aerides falcatum var. *houlletianum* แต่ปรากฏว่าผู้นิยมเรียกชื่อแรกมากกว่า ซึ่งอาจจะมิใช่
 เหตุผลทางพฤกษศาสตร์ แต่คงจะเป็นเพราะเหตุว่า ชื่อแรกนั้นสั้นกว่าเรียกสะดวกกว่า แต่อย่าง
 ไรก็ตาม แม้ว่าในหลักใหญ่แล้วเอื้องกุหลาบเหลืองจะมีลักษณะดอกเป็นกุหลาบในประเภท

กระเปาะเปิดด้วยกัน แต่ก็มีลักษณะบางลักษณะแตกต่างกันอย่างน่าสนใจ กล้วยไม้ชนิดนี้มีการกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติ เฉพาะในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เช่น อุบลราชธานี ขอนแก่น บุรีรัมย์ เลย นครพนม ฯลฯ ในสภาพป่าโปร่ง ซึ่งมีความสูงจากระดับน้ำทะเลเกิน 200 เมตรขึ้นไป ไม่กระจายพันธุ์ กว้างขวางอย่างเอื้องกุหลาบ กระเปาะเปิดพันธุ์ธรรมดา ต้นและใบของเอื้องกุหลาบเหลืองลำสั้น ใบสั้นและหนาแตกต่างกับเอื้องกุหลาบกระเปาะเปิดพันธุ์ธรรมดาอย่างชัดเจน ใบกว้างประมาณ 3 ซม. ยาวประมาณ 15 ซม. ช่อดอกยาวระหว่าง 15 ถึง 30 ซม. ซึ่งจัดว่าสั้นกว่าช่อดอกของกุหลาบกระเปาะเปิดพันธุ์ธรรมดาช่อดอกห้อยเช่นเดียวกัน ฤดูดอกของเอื้องกุหลาบเหลืองเริ่มต้นตั้งแต่เดือนเมษายน แต่อาจออกดอกและดอกบานล่าช้าไปจนถึงเดือนกรกฎาคมสำหรับการปลูกเลี้ยงในกรุงเทพฯฯ จึงจัดว่ามีฤดูดอกกว้างกว่าดอกมีลักษณะและขนาดของส่วนต่าง ๆ คล้ายคลึงกันมาก แต่สีของกลีบดอกและปากของเอื้องกุหลาบมีสีเหลือง ความเข้มของสีเหลืองนี้ผิดเพี้ยนกันไป ซึ่งนับว่าเป็นลักษณะประจำของแต่ละต้น เมื่อกล่าวัดกลิ่นหากดมเปรียบเทียบกันจะเห็นได้ว่า มีกลิ่นหอมแตกต่างกัน โดยเฉพาะเอื้องกุหลาบเหลืองมีกลิ่นคล้ายปนกลิ่นตะไคร้ เป็นกล้วยไม้ที่สามารถเลี้ยงในกรุงเทพฯฯ ให้เจริญงอกงาม และออกดอกได้โดยไม่ยากนัก นับว่าเป็นเอื้องกุหลาบชนิดหนึ่งซึ่งมีความงามเด่นมาจากลักษณะต้นลำสั้น ใบหนาเป็นพิเศษ ได้เคยทำให้ผู้เขียนคิดว่า อาจจะเป็นชนิดที่มีจำนวนโครโมโซมเป็นสองเท่า (tetraploid) ของเอื้องกุหลาบทั่ว ๆ ไป เช่น ที่พบในเอื้องกุหลาบกระเปาะปัด ครั้นเมื่อได้นำมานับโครโมโซมจึงพบว่าจำนวนโครโมโซมปกติ (diploid) คือ $2n=38$

Aerides crassifolium PAR. & RCHB. F. (แอริดีส แครสสิฟอเลียม) “เอื้องกุหลาบแดง” เป็นเอื้องกุหลาบอีกชนิดหนึ่งซึ่งมีลักษณะดอกโดยทั่ว ๆ ไป คล้ายคลึงกันกับเอื้องกุหลาบกระเปาะปัด เอื้องกุหลาบแดงนี้นับว่าเป็นเอื้องกุหลาบชนิดธรรมดาทางฝ่ายชนิดหนึ่งของเมืองไทย โดยเหตุที่มีการกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมักจะพบในภูมิประเทศที่สูงจากระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 200 เมตรขึ้นไป จนถึง 1,500 เมตร หรือกว่านี้ โดยไม่เลือกว่าสภาพของป่าจะเป็นป่าโปร่งหรือค่อนข้างทึบ แต่มักจะพบมากในบริเวณป่าโปร่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณที่มีฤดูแล้ง และฤดูฝนแตกต่างกันอย่างเด่นชัด เช่นป่าในแถบภาคเหนือลงมาทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันตกของประเทศไทยก็ไม่ปรากฏว่ามีทางภาคใต้ซึ่งเป็นที่มฤตยูฝนยาวนาน และฤดูแล้งไม่สู้เด่นชัดนัก เอื้องกุหลาบแดง เป็นชนิดหนึ่งซึ่งนิยมกันว่ามีความ

งาม จนมีผู้ขนานนามให้ว่า “ราชาของเออังกุหลาบ” (King of Aerides) รูปทรงต้นเตี้ย และ
 ลำต้น ใบสั้นหนาและแข็ง ใบกว้างประมาณ 3 ถึง 5 ซม. ยาวประมาณ 6 ถึง 12 ซม. ปลาย
 ใบคด และมีลักษณะเป็นสองแฉกไม่เท่ากัน ข้อดอกเมื่อเทียบกับเออังกุหลาบชนิดอื่น ๆ แล้ว
 ค่อนข้างสั้น มีความยาวเพียง 15 ถึง 20 ซม. มีดอกประมาณ 5 ถึง 10 ดอก ข้อดอกห้อย ขนาด
 ดอกกว้างประมาณ 2.5 ซม. และสูงประมาณ 3.0 ซม. กลีบนอกคู่ล่างกว้างมากกว่ากลีบอื่น ๆ
 ปากมี 3 แฉก หูปากทั้งสองข้างตั้งแผ่ปากแผ่และเหยียดออก และเกือบจะชิดกันกับเดือยดอกที่
 เรียวแหลมและปลายงอนเล็กน้อย อยู่ค้ำใต้ของแผ่นปาก สีของดอกโดยทั่ว ๆ ไปมีสีม่วง ชม-
 พุสธ แผ่นปากสีเข้มกว่าสีกลีบเล็กน้อย หรือมี drumny ลายสีเข้มกว่าสีพื้นเล็กน้อยหนาแน่นอยู่
 บนแผ่นปากและหูปาก ปลายเดือยดอกมีสีอมเขียวฤดูดอกประมาณเดือนเมษายนและพฤษภาคม
 เมื่ออยู่ในป่าตามธรรมชาติในฤดูแล้งใบจะมีสีม่วงแดงคล้ำ เนื่องจากความแห้งแล้งของธรรมชาติ
 เมื่อเข้าสู่ฤดูฝน สีม่วงแดงของใบจะจางลง และเปลี่ยนเป็นสีเขียวมากขึ้น หรืออาจเหลือสีม่วงแดง
 อยู่ตามริ้วใบเพียงเล็กน้อย จากการศึกษาที่ได้ทดลองนำมาปลูกในกรุงเทพฯ สามารถเจริญงอกงาม
 ได้ดีพอสมควร แต่ถ้าอุณหภูมิในเวลากลางคืนในฤดูแล้งเย็นไม่เพียงพอ ก็มักจะให้ดอกได้ไม่
 ง่ายนัก

เออังกุหลาบประเภทข้อดอกมีแขนงช่อ (multiflorum type)

เอกสารที่ ได้มีผู้เรียบเรียงกันไว้ ในระยะที่แล้ว ๆ มา ยังไม่ ผู้จะกระจำงัก และมิ
 การสืบสนกันอยู่บ้าง ซึ่งใครจะสนนินฐานได้ว่า ในการศึกษาและบรรยายลักษณะนั้น อาจหาตัว
 อย่างพันธุ์ ไม่ได้เพียงพอ ไม่คุ้นเคยกับพันธุ์ ไม่นั้นดีเพียงพอ หรือมีแต่เอกสารอ้างอิง แต่ไม่มี
 ของจริงประกอบการศึกษา

Aerides fieldingii LOBB. (แอริดีส ฟีลด์นิงไจ) “กุหลาบมาลัยแดง” ลำต้น
 แข็งแรง ลำต้น ใบหนาและโค้ง โคนใบเรียงชิดกัน ใบกว้างประมาณ 2.5 ถึง 4 ซม. ยาว
 ประมาณ 15 ถึง 25 ซม. ข้อดอกโค้งห้อยยาวประมาณ 20 ถึง 30 ซม. ก้านข้อสีคล้ำเกือบ
 เป็นสีดำ ดอกออกเบียดชิดติดกันแน่นช่อ ขนาดดอกจัดตามตั้งประมาณ 3 ซม. ฝนดอกสีขาว
 ประมาณครึ่งปลายของกลีบมีสีม่วงแดง และส่วนที่ใกล้ โคนกลีบมีจุดสีม่วงแดงประปราย โดย
 เฉพาะที่โคนกลีบในทงคู่ แผ่นปากแผ่ ทรงสามเหลี่ยม ปากเรียว หูปากสั้น ปลายหูปากทั้ง

สองข้างซีกกัน เคียงดอกสั้นมาก สีเกือบขาว นับว่าเป็นกล้วยไม้กุหลาบชนิดหนึ่งซึ่งมีแพร่พันธุ์อยู่ทั่วไป ในป่าโปร่งซึ่งมีฤดูแล้งเด่นชัด เช่น ในเขตจังหวัดภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออกของประเทศ เนื่องจากใบหนาและอวบน้ำ จึงสามารถทนความแห้งแล้งของป่าในฤดูแล้งได้เป็นอย่างดี เป็นเอื้องกุหลาบชนิดหนึ่งที่สวยงามและให้ดอกได้ดีในกรุงเทพฯ ฯ ฤดูดอกระหว่างเดือน เมษายนและพฤษภาคม

***Aerides multiflorum* ROXB (แอริดีส มัลติฟลอรัม)** “เอื้องกุหลาบไอยรา” มีชื่อพฤกษศาสตร์เรียกชื่อหนึ่งว่า *Aerides affine* ลำต้นแข็งแรงลำสั้น ทั่วใบสองซีกของความยาวของใบ แต่ไม่บีบอย่างใบของ *Aerides fieldingii* ใบกว้างประมาณ 3 ถึง 4 ซม. ยาวประมาณ 20 ถึง 30 ซม. ปลายใบจักเล็กน้อย ใบที่อยู่ใกล้ ๆ ยอดของต้นมักจะมีจุดเล็กละเอียด มีวงคล้ายกระจายอยู่ทั่วไปบนผิวใบ ช่อดอกยาวประมาณ 30 ถึง 60 ซม. ช่อห้อย และโดยปกติช่อดอกจะแตกแขนงช่อ ซึ่งเป็นลักษณะที่เอื้องกุหลาบชนิดนี้ได้อธิบายว่า *multiflorum* ซึ่งช่อใหญ่และช่อแขนงมีดอกเบียดกันแน่นช่อ ดอกแต่ละดอกโตประมาณ 2 ถึง 3 ซม. ก้านช่อส่วนที่ไม่มีดอก ยาวประมาณ 5 ถึง 10 ซม. ลักษณะดอกและสีของดอกคล้ายคลึงกันกับ *Aerides fieldingii* มาก พนกลีบดอกสีขาว มีแต้มสีม่วงแดงที่ส่วนครึ่งปลายของกลีบ และมีจุดสีม่วงแดงประปราย ปากสีม่วงแดง เป็นเอื้องกุหลาบชนิดหนึ่งซึ่งมีความงามน่าสนใจมาก มีพันธุ์อยู่ 2 พันธุ์ คือ var. *rubum* เป็นพันธุ์ที่หมสืงเข้มและสดใส่เป็นพิเศษ และ var. *williamsii* ซึ่งมีช่อดอกยาวมาก ฤดูของเอื้องกุหลาบชนิดนี้ ประมาณเดือนมีนาคมถึงมิถุนายน

***Aerides japonicum* (แอริดีล จาพอนิคัม)** จากเอกสารอ้างอิง Sanders, Orchid Guide (1927) ปรากฏว่า พบตามธรรมชาติในประเทศญี่ปุ่น ทรงต้นเตี้ย จัดว่าเป็นชนิดที่มีขนาดเล็กที่สุดในบรรดากล้วยไม้ชนิดต่าง ๆ ในสกุลเอื้องกุหลาบด้วยกัน และได้กล่าวไว้ว่ามีใบแคบ ยาวเพียง 7 ถึง 10 ซม. เท่านั้น ช่อดอกยาวประมาณ 15 ซม. มีดอกถึงช่อละ 12 ดอก พนกลีบดอกสีขาว มีจุดและแต้มสีม่วงแดงอ่อน ๆ กลางปากนูนเป็นสันสีม่วงแดงอ่อน ๆ และมีจุดสีม่วงแดงประปราย ในฤดูร้อนของปี พ.ศ. 2511 ข้าพเจ้าได้เอื้องกุหลาบมาจากจังหวัดภาคใต้ แถบจังหวัดกระบี่ชนิดหนึ่ง พบขึ้นอยู่ตามหินภูเขา หินปูนใกล้ฝั่งทะเลด้านทิศตะวันตกของไทย ต่อกับมหาสมุทรอินเดีย เมื่อนำมาศึกษาลักษณะโดยละเอียด ปรากฏว่าน่าจะเป็นเอื้องกุหลาบชนิด

นี้ ซึ่งเรียกชื่อภาษาไทยว่า เอื้องกุหลาบหนู เนื่องจากขนาดต้นและดอกเล็กกว่าต้นและดอกเล็กกว่าเอื้องกุหลาบชนิดอื่น ๆ ที่เคยพบมาแล้ว แต่กิ่งามน่ารัก ดอกมีกลิ่นหอม ขนาดใบ ยาวประมาณ 5 ถึง 10 ซม. ใบแคบแต่หนา และเรียวยาวโค้งเล็กน้อย ต้นสูงประมาณ 10 ถึง 20 ซม. โคนใบซ้อนค่อนข้างชิดกันออกในทางตรงข้ามกันมักจะมีใบติดอยู่กับต้นประมาณ 5-8 คู่ ที่ผิวใบมักจะมีสีม่วงแดงคล้ำปะปนอยู่ด้วยบาง บางต้นก็ปรากฏเฉพาะใบอ่อนหรือตามริมใบ โดยเฉพาะสีนี้จะปรากฏเด่นชัดในฤดูแล้ง เมื่อกล้วยไม้ขาดน้ำหรือมีแสงแดดจัด ช่อดอกเรียวยาวเล็ก แต่เมื่อเทียบกับความยาวของต้นปรากฏว่า ช่อดอกค่อนข้างยาวและโน้มเล็กน้อย ช่อดอกยาวประมาณ 15 ถึง 25 ซม. มีดอกประมาณ 5-15 ดอกออก ในส่วนปลายช่อหนึ่งในสามถึงครึ่งหนึ่งของความยาวของช่อ ดอกมีขนาดโตประมาณ 1 ซม. ลักษณะดอกทั่ว ๆ ไปคล้ายคลึงกันกับดอกของ *Aerides fieldingii* และ *Aerides multiflorum* มาก ฤดูดอกประมาณเดือนพฤษภาคมและมีฤดูบาน

เอื้องกุหลาบประเภทใบกลม (terete type)

***Aerides mitratum* RDHB F.** (แอร์คิส ไมเตรตัม) “กุหลาบหนวดพร้าหมณ์” เป็นเอื้องกุหลาบชนิดหนึ่ง ซึ่งมีใบกลมทรงกระบอกเรียวยาว ปลายแหลม และห้อย ค้านบน เป็นร่องตามความยาวของใบลำต้นสั้นมีใบเพียงพอ 2-3 คู่ ใบยาวประมาณ 20 ถึง 40 ซม. และกว้างเพียง 0.5 ซม. ช่อดอกรูปทรงกระบอกตั้ง ยาวประมาณ 10 ถึง 20 ซม. มีดอกแน่นช่อ ขนาดดอกโตระหว่าง 1 ถึง 2 ซม. กลีบดอกยาวพอ ๆ กัน หนักกลีบดอกสีขาวบริเวณปลายกลีบ มีสีม่วงแดง ปากมีทางสีม่วงแดงหนาแน่นตามยาวของปาก หรือมีสีม่วงแดงทั้งแผ่นปาก โคนปากทั้งสองข้างมีเขี้ยวเล็ก ๆ แหลมและโค้งข้างละเขี้ยว เดี่ยวดอกแบนตามค้ำข้างยื่นออกทางด้านหลังดอกใกล้กับก้านดอก ดอกมีกลิ่นหอม ถิ่นกำเนิดตั้งแต่ภาคเหนือลงมาภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันตก รวมทั้งภาคกลาง เช่น เขาพระพุทธรบาทและเขาพระฉายในเขตจังหวัดสระบุรีด้วย ซึ่งแสดงว่าสามารถเจริญงอกงามได้ดีโดยไม่เลือกสภาพสิ่งแวดล้อมของธรรมชาติเท่าใดนัก ได้มีผู้พบต้นซึ่งให้ดอกสีขาวบริสุทธิ์ในเขตจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งผู้พบได้กรุณานำมาให้แก่ผู้เขียนไว้เพื่อประโยชน์ในการศึกษา ฤดูดอกระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม ต้นที่เจริญแข็งแรงดีอาจให้ดอกได้หลาย ๆ ช่อในคราวเดียวกัน จัดว่าเป็นเอื้องกุหลาบที่มีความงามเด่นไปอีกแบบหนึ่ง

สามารถนำมาปลูกเจริญงอกงามและให้ดอกได้ดีในกรุงเทพฯ ฯ โดยเฉพาะปลูกให้เกาะอยู่ตาม
ท้องกิ่งของต้นไม้ในส่วนที่ไต่ร่มรำไร

Aerides vandarum (แอริดีส แวนดาร์ม) เป็นเองกุหลาบใบกลม เช่นเดียวกับ
กันกับกุหลาบหนวดพราหมณ์ ต้นและใบห้อยลง ใบกลมรูปทรงกระบอก เรียวยาว บนหลังใบ
มีร่องตามความยาวของใบข้อตอกสั้น มีตอกประมาณ 2 ถึง 5 ตอก ตอกสีขาว เตี้ยตอกเรียว
แหลม และเหยียดยาวต่อลงมาจากส่วนของเส้าเกสร ตอกโตประมาณ 4 ซม. กลีบดอกค่อนข้าง
แคบ หยิกเป็นคลื่นหรือบิด หูปากยาวและแคบ แผ่นปากแผ่กว้างแต่เรียวแคบเข้าหาส่วนโคน
ปลายแผ่นปากฉ่ำลึก แหล่งกำเนิดของกล้วยไม้ชนิดนี้อยู่ในประเทศพม่าเป็นส่วนใหญ่ มีพบตาม
ชายแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่าบ้างเล็กน้อย ฤดูดอกระหว่างเดือนมีนาคมถึงพฤษภา
คม นับเป็นเองกุหลาบชนิดแรกที่มีผู้นำไปผสมข้ามสกุลกับแวนด้า โดยผสมกับแวนด้าเทอเรส
(*Vanda teres*) ซึ่งเป็นแวนด้าป่าประเภทใบกลม และจดทะเบียนตั้งชื่อว่า *Aeridovands Mundyi*
ปี ค.ศ. 1918 (พ.ศ. 2461)

Aerides cylindricam (แอริดีส ไชลินดริคัม) เป็นเองกุหลาบใบกลมทรงกระ
บอก ซึ่งผู้เขียนยังไม่เคยพบ แต่มีปรากฏอยู่ในเอกสารอ้างอิงว่า มีขนาดตอกเล็กกว่าแอริดีส
แวนดาร์ม และรายละเอียดภายในดอกแตกต่างกันด้วย ส่วนแหล่งกำเนิดนั้น มีอยู่ตามธรรมชาติ
ในชิลอน และภาคใต้ของประเทศอินเดีย

กล้วยไม้ลูกผสมที่ผสมจากสกุลเองกุหลาบ

จากรายชื่อกล้วยไม้ลูกผสม เท่าที่ได้ปรากฏอยู่ในทะเบียนของสากลแล้วนั้น มีทั้ง
ที่เป็นลูกผสมระหว่างชนิดภายในสกุลเองกุหลาบด้วย (interspecific) และที่เป็นลูกผสมข้ามสกุล
(intergeneric) ระหว่างชนิดต่าง ๆ ในสกุลนี้ กับชนิดต่าง ๆ ในสกุลอื่น ๆ จากหลักฐานทะเบียน
รายชื่อกล้วยไม้ลูกผสมของสากล ปรากฏว่า ลูกผสมระหว่างเองกุหลาบนั้น ได้จดทะเบียนกับสากล
ครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1918 โดย Sir Jermiah Cloman, Bart, Gatton Park, Reigate, Surrey
ประเทศอังกฤษ โดยจดทะเบียนลูกผสมระหว่างแอริดีส แวนดาร์ม กับแวนด้า เทอเรส (*Aerides*

vandarum x *Vanda teres* (ตั้งชื่อว่า *Aeridovanda Mundyi*) ซึ่งเป็นผสมข้ามสกุลระหว่างเอื้องกุหลาบกับแวนด้า และพ่อแม่พันธุ์ ทั้งสองชนิดนี้ แม้ว่าจะอยู่คนละสกุลก็ตาม แต่เป็นกล้วยไม้ที่มีใบซึ่งมีลักษณะกลมทรงกระบอก (terete leaf) ด้วยกันทั้งคู่ ในบรรดาข้อสังเกตที่น่าสนใจหลาย ๆ ประการ ก็อยู่ประการหนึ่งซึ่งใครจะขอยกมากล่าวไว้ด้วย คือ ในหลักฐานทะเบียนรายชื่อกล้วยไม้ลูกผสมของสากลได้ปรากฏว่า เท่าที่ได้มีการจดทะเบียนกล้วยไม้ลูกผสมภายในสกุลเอื้องกุหลาบด้วยกัน มีปรากฏเป็นจำนวนน้อยมาก ทั้ง ๆ ที่กล้วยไม้ชนิดต่าง ๆ ในสกุลนี้ก็มีอยู่ไม่น้อย แต่ลูกผสมข้ามสกุลระหว่างชนิดต่าง ๆ ในสกุลเอื้องกุหลาบกับกล้วยไม้สกุลอื่น ๆ ได้ปรากฏผลแล้วอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลูกผสมข้ามสกุลระหว่างเอื้องกุหลาบกับแวนด้า นั้นได้มีการจดทะเบียนกันมากที่สุด นอกจากนี้ก็ยังมียูคผสมข้ามสกุลระหว่างเอื้องกุหลาบกับข้างเอื้องกุหลาบกับเข็ม เอื้องกุหลาบกับเรแนนเธอร่า และเอื้องกุหลาบกับฟาแลนนอปีซิส เป็นต้น

ลูกผสมเอื้องกุหลาบที่จดทะเบียนตั้งชื่อแล้ว

1. ลูกผสมระหว่างชนิดภายในสกุลเดียวกัน (interspecific hybrids)

Aerides lawrenceae x *Aerides fieldingii* (กุหลาบมาลัยแดง)

ตั้งชื่อว่า *Aerides Hermon Slade* ผสมและจดทะเบียนโดย Woodlawn Nursery, ฮาไว
จดทะเบียนเมื่อปี ค.ศ. 1954

Aerides quinqueirulnerum x *Aerides crassifolium* (กุหลาบแดง)

ตั้งชื่อว่า *Aerides Cressida* ผสมและจดทะเบียนโดย Oscar M. Kirsch, ฮาไว
จดทะเบียนเมื่อปี ค.ศ. 1964

2. ลูกผสมระหว่างเอื้องกุหลาบกับกล้วยไม้สกุลอื่น (intergeneric hybrids)

2.1 สกุลเอื้องกุหลาบผสมกับสกุลแวนด้า

(*Aerides* x *Vanda* = *Aeridovanda*)

Aerides crassifolium (กุหลาบแดง) x *Vanda teres*

ตั้งชื่อว่า *Aeridovanda Rainbow Valley* ผสมและจดทะเบียนโดย Miwa Nursery ฮาไว
จดทะเบียนเมื่อปี ค.ศ. 1951

Aerides crassifolium (กุหลาบแดง) × *Vanda Frank Scudder*

ตั้งชื่อว่า Aeridovanda Roly Poly ผสมและจดทะเบียนโดย Miwa Nursery ฮาไวอิ
จดทะเบียนเมื่อปี ค.ศ. 1955

Aerides crassifolium (กุหลาบแดง) × *Vanda tatzeri*

ตั้งชื่อว่า Aeridovanda Grace Dunn ผสมโดย Miwa Nursery ฮาไวอิ
จดทะเบียนโดย W.W.G. Moir ฮาไวอิ เมื่อปี ค.ศ. 1955

Aerides crassifolium (กุหลาบแดง) × *Vanda gilbert triboulet*

ตั้งชื่อว่า Aeridovanda Sweet Ruby ผสมและจดทะเบียนโดย G. Miwa Orchids ฮาไวอิ
จดทะเบียนเมื่อปี ค.ศ. 1954

Aerides crassifolium (กุหลาบแดง) × *Vanda sanderiana*

ตั้งชื่อว่า Aeridovanda Pink Glory ผสมและจดทะเบียนโดย F. Takakura ฮาไวอิ
จดทะเบียนเมื่อปี ค.ศ. 1961

Aerides crassifolium (กุหลาบแดง) × *Vanda cristata*

ตั้งชื่อว่า Aeridovanda Ruth ผสมและจดทะเบียนโดย Stanley Gillmar ฮาไวอิ
จดทะเบียนเมื่อปี ค.ศ. 1944

Vanda Waipuna × *Aerides (falcatum)*

ตั้งชื่อว่า Springtime ผสมและจดทะเบียนโดย W.W. Goodale Moir ฮาไวอิ
จดทะเบียนเมื่อปี ค.ศ. 1960

Aerides japonicum × *Vanda Miss Joaquim*

ตั้งชื่อว่า Takagi ผสมและจดทะเบียนโดย Sakuicho Tokagi
จดทะเบียนเมื่อปี ค.ศ. 1967

Aerides quinquevulnerum × *Vanda merrillii*

ตั้งชื่อว่า Elizabeth ผสมและจดทะเบียนโดย L.W. Bryan ฮาไว

จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1955

Vanda Ellen Noa × *Aerides quinquevulnerum*

ตั้งชื่อว่า Pamela ผสมและจดทะเบียนโดย D.C. Flynn

จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1958

Vanda Kapohs × *Aerides quinquevulnerum*

ตั้งชื่อว่า Chiun Hai Cheok ผสมโดย Singapore Botanic Gardens สิงคโปร์

จดทะเบียนโดย Yes Seng Chuan สิงคโปร์

จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1961

Vanda Honolulu × *Aerides quinquevulnerum*

ตั้งชื่อว่า Lokelani ผสมและจดทะเบียนโดย W.W. Goodale Moir ฮาไว

จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1964

Aerides quinquevulnerum × *Vanda Manila*

ตั้งชื่อว่า Polka Dots ผสมโดย Wallace Nakamoto จดทะเบียนโดย Hajine Ons

จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1967

Vanda Frank Scudder × *Aerides virens*

ตั้งชื่อว่า Blue Jade ผสมและจดทะเบียนโดย G. Miwa Nursery ฮาไว

จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1954

Aerides vandarum × *Vanda teres* (เออจโมกซ์)

ตั้งชื่อว่า Mundy ผสมและจดทะเบียนโดย Sir Jeremiah Colman เซอร์

G.B. จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1918

Aerides vandarum × *Vanda tricolor*

ตั้งชื่อว่า Selma ผสมโดย Krakowitzer จดทะเบียนโดย Dr. Gunter Heilbor บราวซิล
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1961

Aerides odoratum × *Vanda Rothschildiana*

ตั้งชื่อว่า Dainty ผสมและจดทะเบียนโดย E.I. Iwanaga ฮาไวอิ
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1960

Aerides odoratum × *Vanda hookeriana*

ตั้งชื่อว่า Grete ผสมและจดทะเบียนโดย The Curator, Singapore Botanic Gardens สิงคโปร์
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1949

Aerides odoratum × *Vanda Miss Joaquim*

ตั้งชื่อว่า Gypsy Lass ผสมและจดทะเบียนโดย A.J. Braga สิงคโปร์
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1958

Vanda suavis × *Aerides odoratum*

ตั้งชื่อว่า Jeneal ผสมและจดทะเบียนโดย The Curator, Singapore Botanic Gardens สิงคโปร์
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1952

Aerides odoratum × *Vanda Poeppoe*

ตั้งชื่อว่า Florence Loving ผสมโดย C.L. Bundit จดทะเบียนโดย
George D. Toogood ออสเตรเลีย
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1962

Vanda Ellen Noa × *Aerides odoratum* (กุหลาบกระเป๋าบิด)

ตั้งชื่อว่า Juelle ผสมโดย J.K. Noa ฮาไวอิ จดทะเบียนโดย Alice I. Enomoto ฮาไวอิ
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1966

Aerides odoratum × *Vanda Mary Foster*

ตั้งชื่อว่า Pink Flush ผสมและจดทะเบียนโดย Rev. Masoa Yamada ฮาไวอิ
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1965

Vanda sanderiana × *Aerides odoratum* (กุหลาบกระเป๋าคีบ)

ตั้งชื่อว่า Sandorata ผสมและจดทะเบียนโดย Oscar M. Kirsch ฮาไวอิ
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1964

Aerides odoratum × *Vanda coerulescens* (ฟ้ามูน้อย)

ตั้งชื่อว่า Tropee Sky ผสมและจดทะเบียนโดย W.W.G. Moir ฮาไวอิ
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1966

Vanda lamellata var. *boxallii* × *Aerides jarckianum*

ตั้งชื่อว่า Ruby Charles ผสมและจดทะเบียนโดย John H. Miller แคลิฟอร์เนีย
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1959

Vanda tessellata × *Aerides jarckianum*

ตั้งชื่อว่า Les Miller ผสมและจดทะเบียนโดย John H. Miller แคลิฟอร์เนีย
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1962

Aerides jarckianum × *Vanda Jennie Hashimoto*

ตั้งชื่อว่า Pink Cameo ผสมและจดทะเบียนโดย Crestwood Orchids
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1968

Aerides lawrenceae × *Vanda coerulea* (ฟ้ามูย)

ตั้งชื่อว่า Blue Spur ผสมและจดทะเบียนโดย Dr. Walter Carter ฮาไวอิ
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1951

Aerides lawrenceae × *Vanda tricolor*

ตั้งชื่อว่า Fragrance ผสมและจดทะเบียนโดย E.T. Iwanaga ฮาไวอิ
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1948

Aerides lawrenceae × *Vanda Miss Joaquim*

ตั้งชื่อว่า Kaimuki ผสมและจดทะเบียนโดย E.T. Iwanaga ฮาไวอิ
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1949

Vanda Frank Scudder × *Aerides lawrenceae*

ตั้งชื่อว่า Karen Kosaka ผสมโดย T. Igarashi ฮาไวอิ จดทะเบียนโดย Raymond Kosaka ฮาไวอิ
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1954

Aerides lawrenceae × *Vanda Miss Van Dean*

ตั้งชื่อว่า Mary Townsend ผสมและจดทะเบียนโดย Edward Ayau ฮาไวอิ
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1949

Aerides lawrenceae × *Vanda teres var. alba*

ตั้งชื่อว่า Moana ผสมและจดทะเบียนโดย Edward Ayau ฮาไวอิ
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1949

Aerides lawrenceae × *Vanda Ellen Noa*

ตั้งชื่อว่า My Fair Lady ผสมโดย Mrs. K. Vbe ฮาไวอิ จดทะเบียนโดย Mitsuyoshi Fukudo
ฮาไวอิ
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1958

Aerides lawrenceae × *Vanda luzonica*

ตั้งชื่อว่า Penny Silva ผสมและจดทะเบียนโดย E.T. Iwanaga ฮาไวอิ
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1949

Aerides lawrenceae × *Vanda Tatzeri*

ตั้งชื่อว่า Rose Spur ผสมและจดทะเบียนโดย Mrs. Lester McCoy ฮาวาย
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1957

Aerides lawrenceae × *Vanda sanderiana*

ตั้งชื่อว่า Tsuruko Iwasaki ผสมและจดทะเบียนโดย Iwasaki Orchid Nursery
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1951

Aerides lawrenceae × *Vanda Flammerolle*

ตั้งชื่อว่า Yuri ผสมและจดทะเบียนโดย Mrs. Ernest Yamasaki
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1955

Vanda tesse lata × *Aerides lawrenceae*

ตั้งชื่อว่า Frank Johnston ผสมและจดทะเบียนโดย John H. Miller แคลิฟอร์เนีย
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1963

Vanda Honolulu × *Aerides lawrenceae*

ตั้งชื่อว่า Hecsan ผสมและจดทะเบียนโดย W.W. Goodale Moir ฮาวาย
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1965

Vanda Rothschildiana × *Aerides lawrenceae*

ตั้งชื่อว่า (Hollyhock) ผสมโดย J. Fredericks & Chas. Slocum จดทะเบียนโดย Mrs. James
B. Wilkins, Wilkins Orchid Nursery ฟลอริดา
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1965

Aerides Lawrenceae × *Vanda Gilbert Triboulat*

ตั้งชื่อว่า Julie Furumizo ผสมและจดทะเบียนโดย H. Furumizo
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1967

Aerides lawrenceae × *Vanda Jannie Hashimoto*
 ช.ด. ,
 ตั้งชื่อว่า Chu Lip Kong ผสมและจดทะเบียนโดย C.Y. Mok
 จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1967

Vanda Kapoho × *Aerides lawrenceae*
 ช.ด. ,
 ตั้งชื่อว่า Jennifer Rowse ผสมโดย Mrs. Gracia Lewis
 จดทะเบียนโดย Singapore Orchids Limited.
 จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1968

2.2 สกุลเอื้องกุหลาบผสมกับสกุลฟาแลนนี้อพซิส

Aerides × *Phalaenopsis* = *Aeridopsis*

Aerides falcata × *Phalaenopsis Goleta*
 ช.ด. ,
 ตั้งชื่อว่า Caguyan ผสมและจดทะเบียนโดย W.W.G. Moir ฮาไวอิ
 จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1965

Aerides jarckiana × *Phalaenopsis schilleriana*
 ช.ด. ,
 ตั้งชื่อว่า Pink Taffeta ผสมและจดทะเบียนโดย W.W.G. Moir ฮาไวอิ
 จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1965

Phalaenopsis Sally Lowrey × *Aerides lawrenceae*
 ช.ด. ,
 ตั้งชื่อว่า Aquasan ผสมและจดทะเบียนโดย W.W.G. Moir ฮาไวอิ
 จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1966

Phalaenopsis denevei × *Aerides lawrenceae*
 ช.ด. ,
 ตั้งชื่อว่า Teoh Phaik Khuan ผสมโดย Cheong Nam Kiong
 จดทะเบียน โดย Dr. Teoh Eng Soon
 จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1968

Aeridovanda Blue Spur × *Vanda Rothschildiana*

ตั้งชื่อว่า Pali Spur ผสมและจดทะเบียนโดย Masao Yamada

จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1967

Aeridovanda Dickie Yawata × *Vanda sanderiana*

ตั้งชื่อว่า Aeridovanda Elizabeth Young ผสมและจดทะเบียนโดย Hung Ung Young

Nursery ฮาไว

จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1954

Aeridovanda Fragrance × *Vanda pumila*

ตั้งชื่อว่า Aeridovanda Paua Laka ผสมและจดทะเบียนโดย W.W. goodale Moa ฮาไว

จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1959

Aeridovanda Ruth × *Phalaenopsis schilleriana*

ตั้งชื่อว่า Tanakara Honolulu

2.3 สกุลเองกุหลาบผสมกับสกุลอะแรคนิส

(*Aerides* × *Arachnis* = *Aeridachnis*)

Aerides odoratum (กุหลาบกระเป๋าคัด) × *Arachnis Maggie Oei*

ตั้งชื่อว่า Aeridachnis Lim Theng Hin ผสมโดยสวนพฤกษศาสตร์สิงคโปร์

จดทะเบียนตั้งชื่อโดย Ng & Tan บันัง

จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1956

Areachnis hookeriana × *Aerides odoratum*

ตั้งชื่อว่า Bogor ผสมและจดทะเบียนโดย Rev. Masao Yamada ฮาไว

จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1967

Arachnis hookeriana × *Aerides lawrenceae*

ตั้งชื่อว่า Lim Kwee Kim ผสมโดย Malayan Orchid Nursery สิงคโปร์

จดทะเบียนโดย Raymond Cheok

จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1966

Arachnis hookeriana × *Aerides lawrenceae*

ตั้งชื่อว่า Rosy Dawn ผสมและจดทะเบียนโดย Singapore Orchids Ltd. สิงคโปร์

จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1965

Arachnis hookeriana × *Aerides angustianum*

ตั้งชื่อว่า Mandai ผสมและจดทะเบียนโดย Singapore Orchid Nursery สิงคโปร์

จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1963

Arachnis Maggie Oei × *Aerides mitratum* (เอื้องกุหลาบหนวดพราหมณ์)

ตั้งชื่อว่า May Woo ผสมโดย Seng Heng Orchid Nursery สิงคโปร์

จดทะเบียนโดย Dr. P.S. Bun สิงคโปร์จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1965

Arachnis Ichbel × *Aerides mitratum*

ตั้งชื่อว่า Tan Thiam Guan ผสมโดย Seng Heng Orchid Nursery สิงคโปร์

จดทะเบียนโดย Dr. P.S. Bun สิงคโปร์

จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1965

2.4 สกุลเอื้องกุหลาบผสมกับสกุลเข็ม

(*Aerides* × *Ascocentrum* = *Aeridocentrum*)

Aerides flabellatum (กุหลาบอินทจักร์) × *Ascocentrum curvifolium* (เข็มแดง)

ตั้งชื่อว่า *Aeridocentrum* Luke Nok (ลูกนก) ผสมและจดทะเบียน ตั้งชื่อโดย พ.อ. ประพร

แย้มบุญชู ประเทศไทย

จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1966

2.5 สกุลเองกุหลาบผสมกับสกุลนีโอฟินเทีย

(*Aerides* × *Neofinetia* = *Aeridofinetia*)

Aerides falcata × *Neofinetia falcata*

ตั้งชื่อว่า Tiny Tim ผสมและจดทะเบียนโดย Wallace K. Nakamoto ฮาไวอิ
จดทะเบียนเมื่อ ค.ศ. 1966

2.6 สกุลเองกุหลาบผสมกับสกุลแอสโคกรอสซัม

(*Aerides* × *Ascoglossum* = *Aeridoglossum*)

Aerides lawrenceae × *Ascoglossum calopterum*

ตั้งชื่อว่า Peach Blossom ผสมและจดทะเบียนโดย E.T. Iwanaga ฮาไวอิ
จดทะเบียนเมื่อปี ค.ศ. 1963

2.7 สกุลเองกุหลาบผสมกับสกุลซ่าง

(*Aerides* × *Saccolabium* = *Aeridolabium*) ภายหลังได้เปลี่ยนจากชื่อ สกุล *Saccolabium* มา
เป็น *Rhynchostylis*

(*Aerides* × *Rhynchostylis* = *Aeridostylis*)

Aerides lawrenceae × *Rhynchostylis gigantea*

ตั้งชื่อว่า *Aeridostylis Springtime* ผสมและจดทะเบียนตั้งชื่อโดย Oscar M. Kirsch ฮาไวอิ
จดทะเบียนเมื่อปี ค.ศ. 1959

การเลี้ยงลูกกล้วยไม้จากขวด

ปัจจุบันนี้ การปลูกเลี้ยงกล้วยไม้เป็นที่สนใจของประชาชนทั่วไปอย่างกว้างขวาง เนื่องจากเราได้มีการส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ให้แก่ประชาชนอย่างไม่มีการปิดบัง ไม่ว่าจะเป็นอย่างที่พบใหม่ๆ และก้าวหน้าไปจากของเดิม นอกจากนั้นแล้วเรายังได้เสียสละเห็นดเห็นน้อยในการข้แจงสร้างสรรค์ให้ ประชาชนได้ เข้าใจถึง ประโยชน์ ของกล้วยไม้ที่มีต่อสังคมอย่างแท้จริง ทั้งในด้านประโยชน์ สุขภาพทางจิตใจโดยตรง ประโยชน์ทางเศรษฐกิจซึ่งตามมาและประโยชน์ในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ตลอดจนความสามัคคี และเข้าใจซึ่งกันและกัน ในทางที่จะอำนวยความสะดวก สุขให้แก่สังคมด้วย เมื่อวงการกล้วยไม้ได้ขยายตัวออกไป ก็ได้มีการวิวัฒนาการในสิ่งแปลกๆ และ ใหม่ๆ ทั้งในด้านพันธุ์ ไม้ วิธีการปลูกปฏิบัติ ตลอดจนมีการวิวัฒนาการในด้านสังคมของวงการ กล้วยไม้ให้เป็นไปในทางที่ดีด้วย หากเราจะหันไปพิจารณาในอดีตแล้วการผสมกล้วย ไม้ซึ่งเกิด ๕-๖ ปี จำเป็นจะต้องรอจนกว่าผู้ที่จะแก่จึงสามารถนำเอาเมล็ดมาทำการเพาะได้ เช่น ผู้ ของกล้วยไม้สกุลแวนด้าทุกๆ ไป จะใช้เวลาอย่างน้อยที่สุด ประมาณ 6-7 เดือนเป็นต้น ต่อมา ในสมัยปัจจุบันนี้ ได้มีผู้วิจัยและสามารถนำผู้ก่อน (green pot) ไปทำการเพาะเมล็ดได้เป็นผล สำเร็จ โดยใช้ผู้ก่อนซึ่งมีอายุประมาณหนึ่งปีในสามของอายุผู้แก่ ก็สามารถที่จะงอกเป็นต้นได้ อย่างดี ซึ่งนับว่าเป็นการร่นระยะเวลาการรอคอยหลังจากผสมเกษรแล้ว จนถึงเพาะเมล็ดลงได้มาก นอกจากนั้น นักวิชาการยัง ได้ค้นคิดและพัฒนาการเลี้ยงลูกกล้วยไม้เล็กให้เจริญงอกงามเป็นการ

ทุ่นเวลาและแบ่งเบาภาระได้อีกกระยะหนึ่ง นั่นคือการนำต้นกล้วยไม้อ่อนที่อยู่ในขวดเพาะมาทำการถ่ายในขวดวันอาหารใหม่ (trans flasking) อีกครั้งหนึ่ง เพื่อช่วยให้ลูกกล้วยไม้เจริญงอกงามได้เร็วยิ่งขึ้น ซึ่งในอดีตเรามักจะนำออกจากขวดเพาะปลูกลงในกระถางหมู่ (Community pot) กระถางละหลาย ๆ ต้น และลูกกล้วยไม้เหล่านั้นยังอ่อนแออยู่ ต้องเลี้ยงดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษมากกว่าจะแยกปลูกลงในกระถางเดี่ยวได้ ซึ่งเป็นการหมดเปลืองเวลาและเสี่ยงต่ออันตราย โดยปกติกล้วยไม้ที่อยู่ในขวดเพาะนั้น หากมีเปอร์เซ็นต์การงอกของเมล็ดสูง กล้วยไม้ก็จะขนแน่นเต็มขวดในไม่ช้า ทำให้มีการเบียดเสียดและแก่งแย่งกันเกิดการเจริญเติบโตช้าลง นอกจากนั้นเมื่อลูกกล้วยไม้ในขวดงอก และเริ่มเจริญเติบโตมาได้เล็กน้อยแล้ว อาหารในวันซึ่งอยู่ในขวดก็จะลดน้อยลงตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงทางเคมี ซึ่งทำให้ลูกกล้วยไม้ ซึ่งอยู่ในขวดในระยะหลังๆ เจริญเติบโตไม่เต็มที่เท่าที่ควร เช่นความเป็นกรดในวันสูงชันกว่าที่ได้ปรับเอาไว้ ดังนั้น ต่อมาในระยะหลังเมื่อได้มีการใช้เทคนิคในการถ่ายขวด โดยถ่ายลูกกล้วยไม้จากขวดเพาะขวดแรกไปใส่ในขวดวันอาหารที่เตรียมขึ้นใหม่ ตลอดจนมีส่วนผสมของอาหารในวันปรับปรุงให้เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของลูกกล้วยไม้ ในระยะที่สอง เราพบว่าหลังจากถ่ายลูกกล้วยไม้ลงในอีกขวดหนึ่งแล้ว ลูกกล้วยไม้จะเจริญเติบโตเร็วยิ่งขึ้น ประกอบกับการถ่ายลูกกล้วยไม้จากขวดแรก ซึ่งชั้นเบียดกันแน่น นำไปเกลี่ยลงในวันอาหารของขวดที่สอง ให้ระยะห่างกันพอสมควรก็เป็นอีกแฟกเตอร์หนึ่งที่ช่วยให้ลูกกล้วยไม้โตเร็วขึ้นด้วย ลูกกล้วยไม้ที่อยู่ในขวดถ่ายในระยะที่สองนี้ จะเจริญเติบโตเร็วขึ้น และสามารถปล่อยให้โตจนกระทั่งถึงขนาดที่จะนำลงปลูกลงในกระถางเดี่ยวได้เป็นส่วนมาก การถ่ายขวดเพาะ จึงเป็นการ ช่วยแบ่งเบาภาระในการที่จะต้องเลี้ยงลูกกล้วยไม้ในกระถางหมู่ลงได้มาก สภาพของขวดถ่ายขวดที่สองนี้จึงเปรียบเสมือนระยะเลี้ยงในกระถางหมู่นั้นเอง แต่นับว่าสะดวกกว่ามาก เพราะลูกกล้วยไม้ที่อยู่ในขวดนั้นเราไม่ต้องรดน้ำให้ปุ๋ยและไม่ต้องกลัวว่าจะมีศัตรูทำอันตรายให้เกิดการเน่าเสียแต่อย่างใด สำหรับการปลูกลงเลี้ยงลูกกล้วยไม้ออกจากขวดที่สองนี้ จะขอแนะนำวิธีการปลูกอย่างง่าย ๆ สำหรับผู้เริ่มเลี้ยงลูกกล้วยไม้ใหม่ ๆ ก่อนอื่นจำเป็นจะต้องเตรียมกระถางสำหรับปลูก ดังได้กล่าวไว้แล้วว่าลูกกล้วยไม้จากขวดที่สองนี้มีขนาดโตพอที่จะนำลงในกระถางเดี่ยวได้เลย จึงจำเป็นต้องเตรียมกระถางขนาดหนึ่งนิ้วท้อดอสมันต์อันเรียบร้อยแล้ว นำไปแช่ยาฆ่าเชื้อ เช่น น้ำยา Chlorox ให้สะอาด อย่างน้อยประมาณหนึ่งคืน โดยใช้น้ำยา Chlorox

ผสมน้ำให้มีความแรงประมาณ 3 เปอร์เซ็นต์ ก่อนจะปลูกจำเป็นจะต้องนำมาแช่น้ำสะอาดเพื่อให้
 กระดาษกับเครื่องปลูกหมดกลิ่นน้ำยาเสียก่อน ในการเอาลูกกล้วยไม้ออกจากขวดนั้นไม่จำเป็นต้อง
 ทูบขวดอย่างที่บางคนเข้าใจ แต่ให้เตรียมอ่างที่สะอาดสักสองใบ และใส่น้ำลงไปพอประมาณ
 เปิดจุกขวดลูกกล้วยไม้ออกแล้วรอกน้ำลงไปในขวด ใช้ลวดซึ่งปลายข้างหนึ่งจอบเป็นตาขอเล็ก ๆ
 สอดเข้าไปในปากขวดเพื่อเขี่ยลูกกล้วยไม้ให้รากหลุดจากวงอาหารและลอยอยู่ในน้ำ ค่อย ๆ ริน
 น้ำออกจากขวดลงในอ่างใบหนึ่งพร้อมทั้งใช้ปลายลวดที่เป็นตาขออันนี้ค่อยเกี่ยวโคนต้นกล้วยไม้เล็ก
 เพื่อดึงออกมาจากปากขวดลงในอ่างน้ำ หากเป็นต้นขนาดใหญ่หน่อยใบก็จะลู่ออกมาจากปากขวด
 ได้ไม่ยากนัก ค่อย ๆ กระทำ จนกระทั่งลูกกล้วยไม้ออกจากปากขวดลงมาอยู่ในอ่างน้ำจนหมด
 ค่อย ๆ แกว่งน้ำในอ่าง เพื่อให้เศษวงอาหารที่ติดอยู่ตามขวดกล้วยไม้หลุดออกจากรากลงไปลอยอยู่
 ในน้ำ แล้วจึงใช้ตะแกรงลวดมุ้งขนาดเล็กหรืออุปกรณ์อื่นใดเขี่ยลูกกล้วยไม้ขึ้นจากน้ำในอ่างแรก
 ลงใส่น้ำสะอาดในอ่างที่สอง เพื่อล้างอีกครั้งหนึ่ง แล้วส่ายในน้ำเบา ๆ จนสังเกตเห็นว่ารากของ
 ลูกกล้วยไม้เหล่านั้นสะอาดไม่มีวงอาหารติดอยู่แล้ว จึงนำขึ้นผึ่งในที่แห้งเพื่อเตรียมการปลูก หาก
 มีเศษวงอาหารติดอยู่ตามรากกล้วยไม้ได้ ก็จะเป็นสาเหตุให้เชื้อราขึ้นรบกวนที่รากและเครื่องปลูก
 ได้ในอนาคต ต่อไปจึงนำกระดาษออสมันต้าที่เตรียมไว้แล้วมาสะบัดน้ำที่ซุบให้แห้ง เหลือแต่
 เพียงความชื้น แล้วจึงค่อย ๆ ถอดออสมันต้าในกระดาษออก โดยให้คงรูปกระดาษอยู่ ค่อย ๆ แยก
 ออสมันต้าออก นำกล้วยไม้ลงปลูกโดยให้รากของลูกกล้วยไม้อยู่ในออสมันต้า และโคนต้นของลูก
 กล้วยไม้ เมื่อปลูกแล้วจะอยู่พอดกับผิวหน้าของออสมันต้า แล้วเอาออสมันต้ากลับคืนลงในกระดาษ
 กติให้แน่น เอากรรไกรตัดผิวออสมันต้าให้เรียบเมื่อปลูกเสร็จแล้ว ในระยะสองวันแรกไม่จำเป็นต้อง
 ต้องให้น้ำ ในวันที่สามจึงเริ่มให้น้ำซึ่งจำเป็นต้องใช้บัวทมหวเป็นฝอย ทิ้ง เพื่อป้องกันมิให้
 น้ำลงถูกกระดาษกล้วยไม้ที่ปลูกใหม่ โขกจนเกินไป การรดน้ำต้องตรวจดูให้ดูว่าเครื่องปลูกจะแห้ง
 เกินไปหรือแฉะเกินไป เพราะถ้าน้ำมากเกินไป ผิวหน้าของเครื่องปลูกจะตุ่มแห้ง แต่ภายในเครื่อง
 ปลูกอาจจะไม่แห้งและถ้าเราไม่ลดน้ำลงก็จะทำให้เชื้อราขึ้นที่เครื่องปลูก รากก็จะไม่เจริญในที่สุด
 กล้วยไม้ก็จะเน่าตายไป ขณะเดียวกันถ้าเราให้น้ำไม่พอก็จะทำให้รากแห้งและไม่เจริญ เพราะ
 ฉะนั้น การรดน้ำจึงต้องมีความระมัดระวังให้มาก หลังจากปลูกแล้วประมาณ 10 วันเริ่มให้ปุ๋ยอ่อน ๆ ได้
 จากนั้นก็จะให้ปุ๋ยติดต่อกันไปได้ในอาทิตย์ละหนึ่งครั้ง การเลี้ยงลูกกล้วยไม้ต้องดูแลป้องกันโรคเน่า
 โดยใช้ยา Sodium Orthophenylphenate ซึ่งมีชื่อการค้าต่าง ๆ โดยใช้ยา 1 ส่วน ต่อน้ำ 2,000

ส่วน ฉืดเป็นครึ่งครวประมาณสัปดาห์ละครั้ง หรือในกรณีที่มีอากาศชื้นหรือเครื่องปลูกค่อนข้างแฉะก็ควรจะทำทุกๆ วันและพ่นยาป้องกันไว้ศัตรูสำหรับลูกกล้วยไม้ อันเกิดจากตัวแมลงก็อาจจะมีได้ จึงควรให้ยาจำพวกป้องกันตัวแมลง (Insecticide) ไว้บ้าง โดยฉืดยาป้องกัน 2-3 เดือนต่อหนึ่งครั้ง หลังจากปลูกแล้วประมาณสองสัปดาห์จะเริ่มเห็นรากใหม่งอกขาว ระยะเวลาเราอาจเพิ่มปุ๋ยชนิดเร่งความเจริญของรากให้ด้วยก็ได้ ข้อสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือความละเอียดถี่ถ้วน เมื่อปลูกเสร็จแล้วควรระวังอย่าให้เปียกชื้นเกินไป อย่าให้มันสับกันก็ได้ ถ้าหากเราปลูกในระยะเวลาใดเรียกว่าอาจจะสับกันได้ เพราะลูกกล้วยไม้เล็กๆ จะดูไม่ออกมองดูคล้ายๆ กันหมด ฉะนั้นจึงควรระมัดระวังให้มาก เสร็จแล้วจึงหาที่ไว้ ถ้ามีโรงเรือนอยู่แล้ว สำหรับลูกกล้วยไม้ที่เพิ่งเอาออกจากขวดใหม่ๆ ควรให้รับแสงแดดในตอนเช้า อย่าให้ถูกแดดและฝนในระยะแรก ตั้งนั้นบางท่านที่เลี้ยงกล้วยไม้เป็นลำเป็นต้นจึงลงทุนสร้างเรือนกระจกไว้สำหรับเลี้ยงลูกกล้วยไม้ แต่ถ้าหากไม่สามารถจะสร้างเรือนกระจกได้เราอาจทำที่เลี้ยงได้ง่ายๆ โดยการนำไม้มาประกอบเป็นลังคล้ายลังนม อาจจะให้ใหญ่กว่าสักเล็กน้อย ใช้อิฐมอญปูที่พื้นลังตรงด้านบนของลังใช้กระจกปิดแต่หาทางเปิดช่องให้เป็นช่องระบายอากาศระหว่างชั้นบนของลังไม้และแผ่น กระจกให้ลมโกรกเข้าได้ และนำเข้าไปไว้ในเรือนกล้วยไม้หรือในที่ที่มีแดดรำไรๆ เมื่อลูกกล้วยไม้เริ่มแข็งแรงก็จึงนำออกมาแขวนในเรือนได้ เท่าที่ได้อ่านมาแล้วจะเห็นว่า การเลี้ยงลูกกล้วยไม้เล็กๆ ถ้าทำด้วยความเอาใจใส่ก็จะไม่ใช่ของยาก.

เกร็ดความรู้เกี่ยวกับ
กล้วยไม้

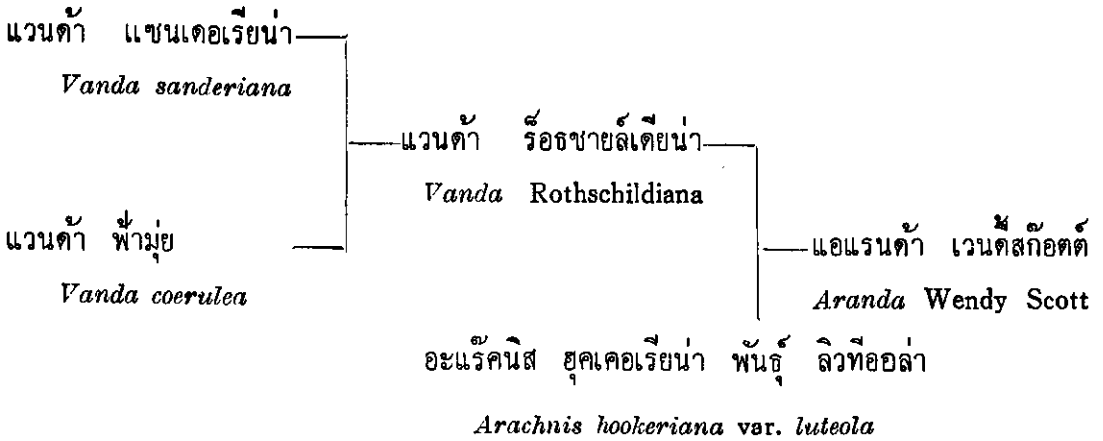
กัลยา สาทรัก

แอรันด้า เวนดี้ สก็อตต์

(Aranda Wendy Scott)

เนื่องจากในปัจจุบันนี้ กิจกรรมผลิตกล้วยไม้ตัดดอกกำลังเป็นที่สนใจของประชาชน
อีกแขนงหนึ่ง และจากผลการสัมมนาเรื่องกล้วยไม้แห่งชาติ ครั้งที่ 1 ซึ่งได้จัดขึ้นเมื่อเดือน ธันวาคม
2513 ในขณะทำการผลิตกล้วยไม้ตัดดอกกำลังพบปัญหาหนัก ด้วยการริเริ่มของนายกสมาคม
กล้วยไม้แห่งประเทศไทย และ ด้วยความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่าย เราก็สามารถร่วมความคิดเห็น
และประมวลปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการผลิตดอกกล้วยไม้ส่งต่างประเทศ ออกมาเป็นรูปร่าง
ของภาพที่แท้จริงให้ปรากฏได้อย่างชัดเจน และเป็นที่ยอมรับจากที่ประชุมสัมมนาด้วยเหตุผล
สำคัญ ๆ ว่า เราน่าจะได้หาทางปรับปรุงคุณภาพของพันธุ์ กล้วยไม้ของเรา และเราน่าจะได้เริ่มต้น
ในการหาพันธุ์กล้วยไม้อื่น ๆ เข้ามาปลูกเสริมพันธุ์ หวายปอมปาดัวร์ ในอนาคต และ ในบรรดา
พันธุ์ กล้วยไม้ตัดดอกที่น่าจะนำมาปลูกเสริมหวายปอมปาดัวร์ ซึ่งอาจจะมีหลาย ๆ อย่างนับตั้งแต่
แอสโคเซนด้า (*Ascocenda*) แวนด้า (*Vanda*) ฟาแลนนีออปซิส (*Phalaenopsis*) แอรันเธอร่า
(*Aranthera*) และ แอรันด้า (*Aranda*) เป็นต้น

เรื่องนี้ ใครจะขอแนะนำให้ท่านได้รู้จักกับกล้วยไม้ลูกผสมข้ามสกุลชนิดหนึ่ง คือ
แอรันด้า เวนดี้สก็อตต์ (*Aranda Wendy Scott*) กล้วยไม้ลูกผสมชนิดนี้ หากจะพิจารณาชื่อ
สกุล "แอรันด้า" ก็จะได้เห็นว่า เป็นชื่อลูกผสมข้ามสกุลระหว่างสองสกุล (*bigeneric*) คือ สกุล
อะแร็คนิส ผสมกับสกุล แวนด้า (*Aranda = Arachnis x Vanda*) แอรันด้า เวนดี้สก็อตต์
เป็นลูกผสมระหว่าง แวนด้าไบแบนลูกผสม ซึ่งมีชื่อว่า แวนด้า ร็อดชายล์เตียน่า กับอะแร็คนิส
ยุกเคอเรียน่า พันธุ์ ลิวทอลล่า ซึ่งเป็นพันธุ์ป่า ดังแผนผังการผสมต่อไปนี้

พันธุ์กล้วยไม้ผสมข้ามสกุลประเภทแอรันด้า เป็นที่นิยมปลูกกันมากในประเทศสิงคโปร์และมาเลเซียมาเป็นเวลานานแล้ว เนื่องจากเป็นพันธุ์ไม้ที่มีความเหมาะสมและทนทานต่อสภาพสิ่งแวดล้อมในถิ่นร้อนของเอเชียอย่างกว้างขวาง โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการปลูกปฏิบัติและดูแลรักษามากมายนัก ต่อมาเมื่อธุรกิจการผลิตกล้วยไม้ตัดดอกส่งต่างประเทศได้พัฒนาตัวเองขึ้น แอรันด้า ก็ได้มีบทบาทในกิจกรรมนี้กว้างขวางยิ่งขึ้น จะเห็นได้ว่า สวนกล้วยไม้ซึ่งผลิตดอกกล้วยไม้ส่งต่างประเทศในสิงคโปร์และมาเลเซีย นิยมปลูกกล้วยไม้ประเภทนี้เป็นการใหญ่

ในระยะหลัง ๆ นี้ จากการที่ได้มีโอกาสเดินทางไปดูงานการปลูกกล้วยไม้ในสิงคโปร์ ได้สังเกตเห็นว่า แอรันด้า เวนด์สก็อตต์ ได้รับความสนใจเป็นพิเศษในวงการกล้วยไม้ทั้งในด้านการผลิตดอกเพื่อการค้าและการปลูกไว้เพื่อประดับบ้าน

ดังได้กล่าวไว้แล้วว่า แอรันด้า เวนด์สก็อตต์ เป็นกล้วยไม้ลูกผสมที่มีเลือดผสมมาจากกล้วยไม้อะไรบ้าง ซึ่งทุกท่านคงจะได้ทราบไปแล้วว่า แวนด้า ร็อดชาล์เตียน่า เป็นแวนด้าใบแบนที่มีเลือดฟ้ามู๋และแวนด้าแซนเดอเรียน่า แวนด้าร็อดชาล์เตียน่า เป็นแวนด้าใบแบนที่เลี้ยงง่ายให้ดอกตลอดทั้งปี สีดอกเป็นสีม่วงอมฟ้าไปจนถึงม่วงอมแดง บางต้นก็สีเข้ม บางต้นก็สีอ่อน แต่ทั่ว ๆ ไปเป็นสีเข้มน้ำตาล น้าขม เมื่อนำมาผสมกับ อะแร็คนิส ฮุคเคอเรียน่า พันธุ์ ลิวทือออล่า โดยนาย Pestana แห่งสิงคโปร์ เป็นผู้จดทะเบียนตั้งชื่อไว้กับสากล เมื่อปี 2499 (ค.ศ. 1956) โดยปรกติกกล้วยไม้สกุลอะแร็คนิส หรือลูกผสมที่มีเลือดของสกุลอะแร็คนิสอยู่ด้วยนั้น เหมาะสมกับบรรยากาศธรรมชาติของภาคพื้นเอเชียในเขตร้อนนั้นเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีแสงแดดพอเพียง

และมีความชุ่มชื้นในบรรยากาศสูงเป็นระยะเวลาานหลายเดือน โดยปกติ ลูกผสมในสกุลผสม แอแรนตัน มักจะมีทรงต้นสูงโปร่ง และปรากฏว่า ในสิงคโปร์ นิยมปลูกตั้งโต๊ะไว้กลางแจ้ง สำหรับแอแรนต้า เวนต์สก็อตต์ มีทรงต้นไม่สูงมากมาอย่างแอแรนต้าลูกผสมอื่น ๆ แอแรนต้า เวนต์สก็อตต์สามารถให้ดอกได้เมื่อสูงเพียง 1 ฟุต หรือกว่าเล็กน้อย ข้อดอกยาวและต่งแข็ง ข้อหนึ่ง ๆ มีดอกได้ตั้งแต่ 7 ดอกไปจนถึงกว่า 15 ดอก สุดแล้วแต่ความแข็งแรงสมบูรณ์ของต้น ต้นที่สูงประมาณ 2 ฟุตขึ้นไปอาจให้ข้อดอกได้คราวละ 2-3 ข้อ เป็นพันธุ์กล้วยไม้ที่ออกดอกให้ตลอดทั้งปี กลีบดอกมีลักษณะค่อนข้างยาว เหนียว ทนทาน ไม่เปราะ หรือหักง่ายจึงนับว่า สะดวกแก่การปฏิบัติรักษาและการบรรจุหีบห่อส่งต่างประเทศ สีของดอกเป็นสีม่วงไปจนถึงม่วงอมฟ้า เย็นตาและงามเด่นไม่ว่าจะใช้เป็นไม้ตัดดอกหรือปลูกประดับบ้าน ถ้าหากจะปลูกประดับบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบ้านซึ่งมีบริเวณสนามหญ้า หรือมีเนื้อที่รอบ ๆ บ้านขนาดต่าง ๆ อาจจะทำโต๊ะซึ่งมีพนักไม้ระแนง สูงประมาณ 50 ถึง 60 ซม. ความกว้างสุดแล้วแต่จะเหมาะสมกับเนื้อที่และการปฏิบัติรักษาได้สะดวก ไม่จำเป็นต้องสร้างเรือนกล้วยไม้สำหรับกล้วยไม้ชนิดนี้ในสภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย หากเป็นต้นเล็ก ๆ ที่เลี้ยงมาจากการเพาะเมล็ด เมื่อต้นสูงประมาณ 1 ถึง 2 นิ้วฟุต ก็สามารถตั้งในเรือนหลังคาไม้ระแนงโปร่ง ๆ โดยสามารถทนฝนได้ดี หากบำรุงรักษาพอสมควร ต้นเล็ก ๆ เหล่านี้ก็จะเจริญให้ดอกได้ภายในระยะเวลาที่กว่า ๆ หรือไม่เกิน 2 ปี แต่ถ้าเป็นต้นที่ตัดยอดหรือแยกหน่อมาจากต้นใหญ่ อาจช่วยบ่งร่วมเงาให้บ้างเล็กน้อยในระยะหลังปลูก เมื่อตั้งตัวได้ดีแล้วและประจวบกับฤดูฝน ก็จะไม่ค่อย ๆ เพิ่มแสงแดดให้มากขึ้นเป็นลำดับได้ ต้นที่เจริญแข็งแรงและกำลังให้ดอกควรอยู่ในกระถางดินเผาขนาด 6 นิ้วฟุต หรือไม่เกิน 8 นิ้วฟุต ตั้งบนโต๊ะ อาจจะใช้มุ้งลวดโนล่อนราคาถูก ๆ บังแดดพอบาง ๆ หรือจะใช้เศษไม้ระแนงราคาถูก ๆ ตีบ่งร่วมเงาให้บ้าง ๆ โดยการยกเป็นกรอบไม้แบบประหยัด หากให้ร่มเงามากเกินไปก็จะทำให้การให้ดอกไม่มากมายเท่าที่หวังได้

เนื่องจากเป็นพันธุ์กล้วยไม้ที่ทนทานมากพอสมควร เครื่องปลูกที่ใช้อาจใช้วัสดุที่หาง่ายและราคาถูก เช่นอิฐมอญทุบเป็นก้อน คลุมหน้าด้วยกาบมะพร้าวบาง ๆ หรืออ้อสมันตำร่วน ๆ ก็ได้ ถ้าหากเป็นการปลูกเพื่อผลิตเป็นการค้า ก็จำเป็นต้องพิจารณาในด้านประหยัดให้มากกว่าการปลูกประดับบริเวณบ้าน การรดน้ำกระทำทุกวันละครั้งและควรรดให้ชุ่มนาน ๆ เพราะอยู่กลางแจ้งหากไม่ชุ่มพอ เครื่องปลูกอาจจะแห้งไปไ้รวดเร็วกว่าที่ควร การให้ปุ๋ยควรกระทำ

สัปดาห์ละ 1 หรือ 2 ครั้ง^๕ สุดแล้วแต่ความเข้มข้นของปุ๋ยที่ใช้และปริมาณแสงแดดที่กล้วยไม้ได้รับช่วยหากกล้วยไม้ได้รับแสงแดดมาก ประกอบกับช่วงโมงที่^๕ได้รับแสงแดดยาวนาน ก็อาจจะพิจารณาให้ปุ๋ยได้ถึงสัปดาห์ละ 2 ครั้ง^๕ ในสิงคโปร์นิยมใช้ปุ๋ยมูลสัตว์เช่นขี้หมูหรือขี้วัวเป็นต้น เรื่องนี้ทัศนนะของผู้เชี่ยวชาญกล้วยไม้ต่างประเทศต่าง ๆ ได้พิจารณาไว้ว่า มีผลเสียมากกว่าผลดีสำหรับผลต้นนี้ เท่าที่ผู้ปลูกกล้วยไม้ในสิงคโปร์อ้างไว้ก็คือ เป็นปุ๋ยที่ราคาถูก แต่ผลเสียนั้นมีมากกว่าเนื่องจากอายุของรากที่อยู่ล่าง ๆ นั้นสั้นลง รากซึ่งยังไม่ควรจะให้แห้ง ก็แห้งเร็วและปุ๋ยยังคงปกคลุมผิวรากไม่ให้ได้รับอากาศเต็มที่อยู่ด้วย นอกจากรากซึ่งอยู่บน ๆ เท่านั้นที่ยังคงสมบูรณ์อยู่ได้ เรื่องนี้ ทำให้ความสมบูรณ์ของต้นไม้ดีเท่าที่ควร ข้อตกลงก็ทำที่ว่าสนลงกว่าที่ควรอีกด้วย การใช้ปุ๋ยเคมีนั้น ราคาอาจจะสูงกว่าปุ๋ยมูลสัตว์บ้าง แต่ก็สะอาดกว่า รากสดใสมากกว่า และ น้ำตุมากกว่ามาก ยิ่งถ้าหากเราปลูกจำนวนมาก ๆ เพื่อการตัดดอกด้วยแล้ว หากจะผสมปุ๋ยเคมีใช้เอง ก็คงจะเสียค่าใช้จ่ายน้อยลงและเป็นการคุ้มค่า

ในทัศนนะของการผลิดดอกกล้วยไม้เป็นการค้า หากสวนต่าง ๆ ได้มีกล้วยไม้แอเรนด้าเวนต์สก็อตต์ ไว้ส่วนหนึ่งของสวน จะเป็นการช่วยการค้าดอกไม้ได้ดี ในขณะที่หวายปอมปาดัวร์ไม่มีดอกหรือมีดอกน้อยแต่ดอกไม้ราคาสูง เช่นระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงมีนาคมของปี แอเรนด้า เวนต์สก็อตต์ ก็มียอดสะพร่งพรั่งให้เราสามารถตัดได้ราคาด้วย

เท่าที่สังเกตอีกทัศนนะหนึ่ง บางคนกล่าวว่า เราเอาพันธุ์ จากสิงคโปร์มาปลูก เขาไม่ขายพันธุ์ ซ่อยาวมาให้เรา ปรากฏว่า การที่ซ่อสั้นหรือยาวนั้นมี ได้อยู่ที่พันธุ์ แต่อย่างเดียว ประเทศไทยอยู่เหนือเส้นศูนย์สูตรมากกว่าสิงคโปร์ความสั้นยาวของวันในฤดูกาลต่าง ๆ ในประเทศไทยเด่นชัดกว่าสิงคโปร์ ประกอบกับเรามีเทคนิคการปลูกเลี้ยงตลอดจนการให้ปุ๋ยดีกว่า เราจึงสามารถปลูกพันธุ์ที่สิงคโปร์คิดว่าเป็นพันธุ์ ซ่อสั้นนั้น ได้ซ่อยาว ซ่อสมบูรณ์ สีสดสวย และให้ดอกได้ดกมาก นอกจากนั้นแล้ว ในขณะนี้ เรายังสามารถผสมและผลิตแอเรนด้า เวนต์สก็อตต์ ได้เองในประเทศไทยซึ่งคงจะเป็นประโยชน์แก่วงการกล้วยไม้ ในประเทศไทยในอนาคตมากพอสมควร ประกอบกับได้สังเกตว่า แอเรนด้า เวนต์สก็อตต์สามารถแตกหน่อง่าย และให้หน่อครั้งละหลาย ๆ หน่อ แม้แต่การขยายพันธุ์ก็รวดเร็ว เช่นนี้แล้ว เวนต์สก็อตต์ ก็น่าจะเป็นกล้วยไม้ที่อยู่ในโครงการปลูกเสริมหวายปอมปาดัวร์เพื่อการตัดดอกเป็นการค้า และแม้แต่บ้านซึ่งมีเนื้อที่บริเวณบ้านแคบ ๆ ก็อาจจะปลูกไว้ประดับบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ หรืออาจจะตัดดอกส่งตลาดเป็นค่าปุ๋ยค่าแรงได้บ้าง.

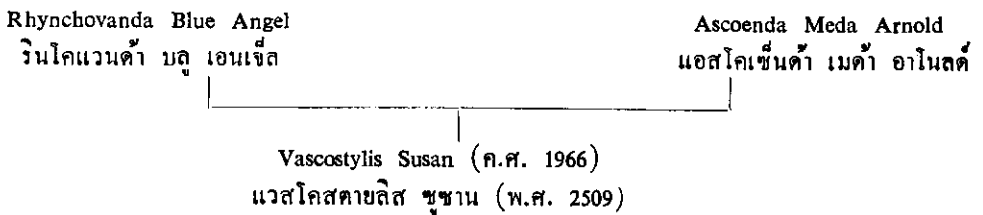
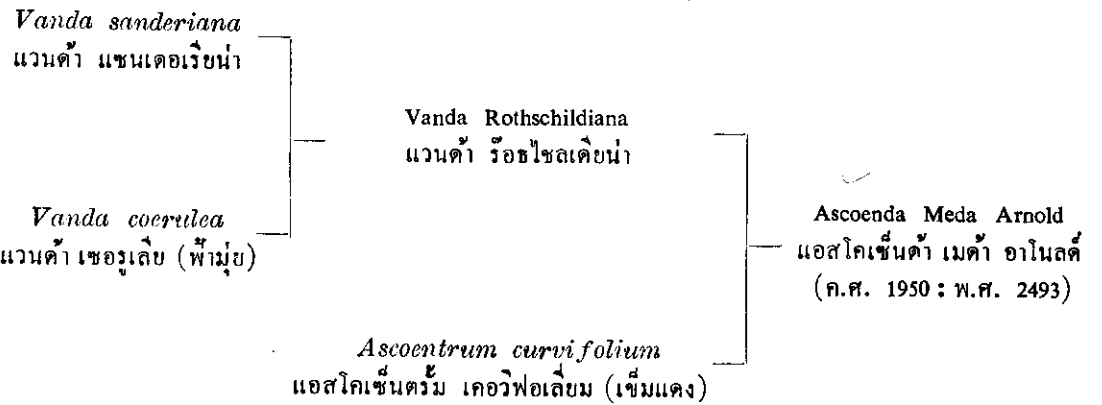
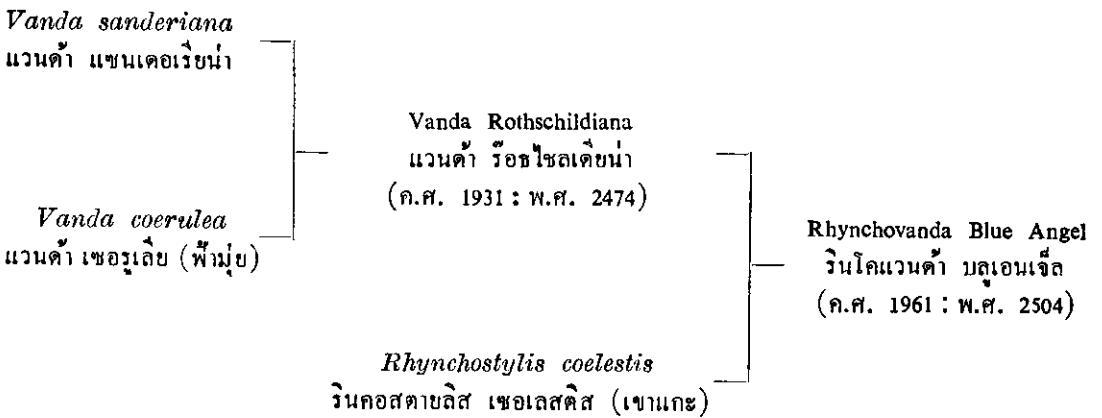
แวนโคสตายลิส ชูซาน VASCOSTYLIS SUSAN

ในปัจจุบัน เป็นที่ทราบกันว่า ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางอันสำคัญของกล้วยไม้ป่าประเภทแวนด้า (Vandaceous) นั้นเป็นเหตุผลที่บอกตัวเองอยู่แล้วว่า สภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติของประเทศไทยเหมาะแก่การเจริญงอกงามของกล้วยไม้ประเภทนี้มาก และจิตวิทยาสังคมอย่างหนึ่งก็คือ ประสงค์ที่จะกระทำในสิ่งที่สะดวกแก่การปฏิบัติและประหยัดค่าใช้จ่าย เนื่องด้วยกล้วยไม้ประเภทนี้เจริญงอกงามได้ดี ในสภาพของประเทศเรา ย่อมหมายถึง การเลี้ยงง่าย เสียค่าใช้จ่ายลงทุนทรัพย์และแรงงานไม่มากนักในปัจจุบัน กล้วยไม้ประเภทแวนด้าจึงได้รับความนิยมน้อย่างแพร่หลาย ในบรรดาสกุลต่าง ๆ มีอยู่หลายสกุลที่สวยงามน่าสนใจ เช่น แวนด้า (Vanda) แอสโคเซนตรัม (Ascocentrum) รินคอสตายลิส (Rhynchostylis) แอริดีส (Aerides) เรแนนเธอร่า (Renanthera) ฟาแลนนีออปซิส (phalaenopsis) เป็นต้น

แม้ว่าอายุของงานพัฒนาและส่งเสริมกล้วยไม้ประเภทแวนด้า จะเป็นมาไม่นานนักสำหรับประเทศไทย แต่ในปัจจุบัน เรามีผลงานที่ดีเด่น สามารถอวดวงการกล้วยไม้ในต่างประเทศได้เป็นอย่างดี ผลการผสมพันธุ์กล้วยไม้ประเภทนี้ ในปัจจุบันเราได้ก้าวไกลไปถึงการผสมข้ามสกุลเกิดกล้วยไม้ลูกผสมแบบใหม่ ๆ แปลก ๆ แม้ว่าลูกผสมบางชนิดได้มีการริเริ่มผสมในต่างประเทศมาก่อน เช่น ฮาวายอิกก็ตาม สีสรรลูกผสมที่ผสมขึ้น มักจะโน้มเอียงไปในทางสดใสสะดุดตา สีเข้มน้ำ หรือสีเข้ม เช่นสีแดง สีเหลือง สีม่วง สีฟ้า สีแสด สีบานเย็น เป็นต้น เรื่องนี้ใคร่จะขอถือโอกาสแนะนำกล้วยไม้ลูกผสมข้ามสกุลในประเภทแวนด้า สักหนึ่งชนิด

แวกโคสตาบิลิส (*Vascostylis*) เป็นลูกผสมที่มีเลือดผสม 3 สกุลด้วยกัน คือ สกุลแวนด้า (*Vanda*) สกุลรินโคสตาบิลิส (*Rhynchostylis*) และสกุลแอสโคเซ็นตรัม หรือสกุลเข็ม (*Ascocentrum*) และลูกผสมที่จะกล่าวถึงนี้มีชื่อว่า ชูชาน

จากประวัติของการผสม เท่าที่ได้ค้นจากทำเนียบลูกผสมของสากล ปรากฏว่าที่มาของลูกผสม 3 สกุล (*trigeneric hybrid*) นี้ ดังที่ได้แสดงไว้ในแผนผังในเรื่องนี้คือ

จะเห็นได้ว่า แวสโคสตายลิส ชูซาน มาจากสายการผสม 2 สาย แต่ละสายมาจาก แวนด้าหรือไฮลเดียน่า แวนด้า หรือไฮลเดียน่า เป็นลูกผสมระหว่าง แวนด้าแบนเดอเรียหน้าผสมกับพุ่มยู่ จดทะเบียนตั้งชื่อโดย Chassaing แห่งประเทศฝรั่งเศส เมื่อปี ค.ศ. 1931 หรือ พ.ศ. 2474 และด้วยแวนด้าหรือไฮลเดียน่าเอง สายหนึ่งได้นำไปผสมกับวินโคสตายลิส เซอเลสติส หรือเขาแกะ จดทะเบียนตั้งชื่อว่า วินโคแวนด้า บลูเอนเจ็ต เมื่อ ค.ศ. 1961 หรือ พ.ศ. 2504 ผู้จดทะเบียนได้แก่นาย Takakura แห่งเกาะมาอูย ฮาวายอิ จัดว่าเป็นกล้วยไม้ประเภทแวนด้าลูกผสมที่มีชื่อเสียงอันหนึ่งในด้านการให้สีฟ้า และใช้เป็นพ่อแม่พันธุ์เพื่อผลิตลูกผสมในแนวสีฟ้ากันอย่างแพร่หลายในมลรัฐฮาวายอิ ส่วนอีกสายหนึ่ง เป็นการใช้น้ำแวนด้าหรือไฮลเดียน่า ผสมกับแอสโคเซ็นตรัม เคอิวฟอเลียม หรือเข็มแดงของไทย จดทะเบียนตั้งชื่อว่า แอสโคเซ็นด้า เมต้า อาโนลด์ โดย Sideris แห่งนครโฮโนลูลู มลรัฐฮาวายอิ เมื่อปี ค.ศ. 1950 หรือ พ.ศ. 2493 แอสโคเซ็นด้า เมต้า อาโนลด์ นั้น นับว่าเป็นลูกผสมระหว่างสกุลแวนด้ากับสกุลเข็มที่มีบทบาทสำคัญมากในยุคต้น ๆ ของความนิยมกล้วยไม้สกุลผสมแอสโคเซ็นด้า เนื่องจากมีสีสันวรรตติสและแปลก ๆ ออกไปตั้งแต่สีแดงสด สีบานเย็น สีแสด ไปจนถึงสีม่วงอมสีฟ้า นอกจากนี้ยังได้มีบทบาทสำคัญในการใช้ทำพ่อแม่ผสมพันธุ์ ผลิตลูกผสมใหม่ ๆ แปลก ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าผสมกับกล้วยไม้ที่มีเลือดสีฟ้าอยู่ในตัว เช่น ผสมกับกล้วยไม้ลูกผสมที่มีเลือดพุ่มยู่ หรือเขาแกะ มักจะให้ลูกผสมไปทางสีฟ้า สีม่วงอมฟ้า สวยงามมาก

ในปี ค.ศ. 1966 หรือ พ.ศ. 2509 นาย Yamada ซึ่งเป็นนักบวชชาวฮาวายอิ และเป็นนักผสมกล้วยไม้ที่มีชื่อคนหนึ่ง ก็ได้จดทะเบียนประกาศผลการผสมระหว่าง วินโคแวนด้า บลูเอนเจ็ต กับแอสโคเซ็นด้า เมต้าอาโนลด์ ให้ชื่อว่า แวสโคสตายลิส ชูซาน วินโคแวนด้า เป็นลูกผสมข้ามสกุลระหว่างสกุลแวนด้ากับสกุลวินโคสตายลิส ส่วนแอสโคเซ็นด้า เป็นลูกผสมข้ามสกุลระหว่างสกุลแวนด้ากับสกุลแอสโคเซ็นตรัม ดังนั้น แวสโคสตายลิส ชูซาน จึงเป็นลูกผสมที่มีเลือด 3 สกุล ดอกมีกลีบหนา ฟอรัมดอกกลมกลีบซ้อนซิกกัน มีลักษณะอันเป็นอิทธิพลของเขาแกะอยู่มาก แต่ดอกก็ใหญ่กว่าเขาแกะมาก และสีน้ำตาลเข้มทั้งดอก ปากสีเข้มจัด ขอบดอกแข็งตั้ง ได้ทดลองใช้ผสมกับแอสโคเซ็นด้า โอเฟเลีย (Ascocenda Ophelia) ซึ่งมีสีแดงสดปรากฏว่า ลูกผสมที่ออกมา มีทั้งสีแดง และบางต้นสีน้ำตาลเงินสวยงาม และบางต้นกลีบหนาฟอรัมดอกกลมตึมาก เป็นไม้ที่เบา ให้ดอกตั้งแต่ต้นยังมีขนาดเล็กเพียง 6 นิ้วฟุต แวสโคสตายลิส ชูซาน จึงน่าจะเป็นพ่อแม่พันธุ์ในการผสมเพื่อผลิตกล้วยไม้ลูกผสมสีน้ำตาลเงินที่ด้อย่างหนึ่งในอนาคตได้

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ 117-119/2 ถนนเฟื่องนคร นครหลวง
นายประยูร พิศนาคะ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2515 โทร. 219732
